ئارون گاندی

ئاوەزنامە

١١ وانەی ژیان،
لە (ماهاتما گاندی)ی باپیرمەوە

لە ئینگلیزییەوە:

شەفیقی حاجی خدر

فازیل شەورۆ پێداچووەتەوە و لەگەڵ دەقە ئینگلیزییەکەدا بەراوردی کردووە.

م. شێرزاد حەسەن و د. محەمەد تەها حوسێنیش سەرنجنامەی خۆیان لەبارەوە نووسیوە.

ناسنامەی کتێب
ناوی کتێب: **ئاوەزنامە**
بابەت: **پەروەردە**
نووسەر: **ئارون گاندی**
وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە : **شەفیقی حاجی خدر**
هەڵەچن: **هیوا سەرهەنگ و لوقمان شلانی**
نەخشەسازیی بەرگ: **موسلیم شلانی**
نەخشەسازیی ناوەوە: **خەلیل هیدایەت مام شێخ**
شوێنی چاپ : ڕۆژهەڵات/ هەولێر
نرخ: **٥٠٠٠ دینار**
تیراژ: **٣٠٠٠ دانە**
نۆرەی چاپ و ساڵ: **چاپی یەکەم/ ٢٠٢٥**

لە بەڕێوبەرایەتیی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان/ هەرێمی کوردستان ژمارەی سپاردنی(٣٥٧)ی ساڵی ٢٠٢٥ پێدراوە.

مافی لەچاپدانەوەی بۆ وەرگێڕ پارێزراوە

ئەم کتێبە بە پاڵپشتیی سەردار حاجی خالید ڕەباتی چاپکراوە

ناوەڕۆک

پێشباری وەرگێڕ ٥
"ئاوەزنامە"، لە سەردەمی هەرزانفرۆشیی"ئاوەز" دا _فازیل شـەوڕۆ.......... ١١
" ماهاتما گاندی؛ ئاشتیخواز و جەنگاوەری ڕۆشنایی"_شێرزاد حەسەن ١٧
باپۆجییەت بە زمانە کوردییە جوانەکەی شەفیقی حاجی خدر
_د.محەمەد تەها حوسێن ٣٥
پێشبەند ٣٨
وانەکانی باپیرەم ٣٨
وانەی یەکەم : تووڕەیی بۆ چاکە بەکاربهێنە.............................. ٤٩
وانەی دووەم : لە قسەکردن مەترسە ٧٢
وانەی سێیەم:_قەدرزانی تەنیایی بە ٩٧
وانەی چوارەم:_بەهای خۆت بزانە ١١٧
وانەی پێنجەم:_درۆ بەرەڵڵاییە.............................. ١٣٩
وانەی شەشەم:_بە فیرۆدان توندوتیژییە.............................. ١٥٥
وانەی حەفتەم:_دایبابێتی ناتوندوتیژانە.............................. ١٨١
وانەی هەشتەم:_خاکەڕایی هێزە ٢٠٩
وانەی نۆیەم:_پێنج ستوونەکەی ناتوندوتیژی.............................. ٢٣٦
وانەی دەیەم:_تۆ تاقی دەکرێیتەوە.............................. ٢٥٩
وانەی یازدەم:_وانە بۆ ئەمڕۆ.............................. ٢٧٨
پاشبەند_دڵخۆشیی مەزن.............................. ٣٠٦

ئەم کتێبەم پێشـــکەشـــە بە هەر چوار نەوە شـیرینەکانم، ئیلیزابێت (ئێلی)، میشـێل (میشـا)، جۆنـاتـان (جۆن) و مـایا، هەروەها بە هەموو ئەو منداڵانەی تازە لە دایک بوون و ئەوانەی هێشتاش لە دایـک نەبوونە، کە پێویســـتە خەمی گۆڕینی جیهان بخۆن تا لە وێرانکاری بیپارێزن.

(**ئارون**)

پێشباری وەرگێڕ

گەر هەر کتێبێک چیرۆکی لەپشـــەتەوە بێ، ئەوا ئەم ڕێســـایە بۆ وەرگێڕانیش هەر دروستە.
سەربردەی من لەگەڵ وەرگێڕانی ئەم کتێبە، شتێکی جیاوازە، ئاخر نەوەک هەر ئەوەنــدە، بەڵکو بۆ ئەزمونی وەرگێڕانیشـــم هەر جیاوازە، ئەویش لەبەر بەڵگەوبەندێکی ســادە و ســاکار: ناوەڕۆکی ئەم کتێبە، بەتەواوی لە ناوەڕۆکی وەرگێڕانە سیاسی و مێژوویی و ئەدەبییەکانی دیکەم جیاوازە. هەر ئەم جیاوازییەش وای لێکردم بە مەراقەوە بەم ئاراستـەیەدا بڕۆم؛ تۆ بڵێی تاکی کورد، لەسـەرەتاوە کە وەچەی تــازە پێگەیشـــتوو یــان لاوان بەر لە تەواوکردنی خوێندنیان و بەرلەوەی بە پشــتبەســتن بە بەهرە و وزەی خۆیان ڕووبەڕووی ســـەختـانگەکـانی ژیـان ببنەوە، پێویســـتیـان بە پەروەردەیەکی جیاوازتر نەبێ لەوەی ئێستا باوە، یان باشتر بڵێین لەوەی ئێســـتا بە هۆکاری جیاجیاوە شــێوێنراوە. ئینجا بۆ ئەوەی بەهـاکـان نۆژەن بکرێنەوە، بێنەوە شـــوێنی خۆیـان، ئیدی هەر دایبابێک و هەر مامۆسـتایەک پێویسـتی بە وانەکانی نێو ئەم کتێبە هەبێ، تا ئاوەز و دڵ لەســـەری یەکانگیر ببن و ئەم چرا ڕۆشـــنە بدەنە دەست وەچەی تازە، بۆ ئەوەی سـەقەتییەکانی کۆمەڵگای پێ ڕاست بکەنەوە و چیدی نەگوترێ ساڵ بەساڵ خۆزگەم بە پار...

خوێنەری هێژا؛ دەکرێ زۆر لەسەر ئەم ڕەوتە بڕۆم، لێ وردەکارییەکەی بۆ خۆت جێدێڵم... ئێ خۆ ئیشی منیش هەر گەیاندنی پەیامە!

با بێمەوە سەر سەربردەکە. بەڕێکەوت لە کتێبخانەیەکی دەستی دوو، ئەم کتێبەم بە زمانی هۆڵەندی بەرچاو کەوت. لەبەر هەرزانیی نرخەکە زۆر جاران ڕوو لە دوکانەکانی دەستی دوو دەکەم و یەکسەر بۆ گۆشەی کتێبەکان دەکشێم. ئەوەی ڕاستی بێ هەم ناونیشانی ئەم کتێبە و هەم ناوی نووسەرەکە، نەخاسمە پاشناوی نووسەرەکە سەرنجی ڕاکێشام (ئارون گاندی، کتێبی ئاوەز، دەرسەکانی باپیرەم، هارپەر کۆلیینس٢٠١٧، ئامسفۆرد ٢٥٦ لاپەڕە).

کتێبەکەم بە یەک ئیرۆونیو کڕی و هاتمەوە ماڵ. نازانم چۆن بوو یەک دوو ڕۆژ بەلایدا نەچووم. دواتر کاتێک لاپەڕەکانم هەڵدانەوە، پێشەکییەکەم خوێندەوە، خۆم پێنەگیرا و درێژەم پێدا، بە دوو ڕۆژ لێی بوومەوە. ئای خوادیە بەسەر چیدا کەوتم!

بەدوای سەرەداوە مروارییەکانی بەها باڵاکانی ژیاندا گەڕاوم، ئەوانەی لێم ونبووبوون، یان هەر هیچ نەبێ ئەوانەی نەمدەدۆزینەوە، کەچی ئەوا دانە بە دانە وەک تەسبیحێک لەبەردەستم دان.

پاشان یەکسەر بەدوای زانیاریی زیاتر لەبارەی نووسەرەکەیدا ڕۆیشتم، ئەوسا بۆم دەرکەوت کتێبەکە شاکارێکی نەوەی ماهاتما گاندیی مەزنە و باسی ئەزموونی ساڵێک و چەند مانگی بەرلە تیرۆرکردنی باپیرەی دەکا.

هەوڵنامەی کتێب

هەر خێراش بەدوای دەقە ماکەکەدا گەڕام، هەم بە پیدیئێفم پەیداکرد و هەم بە کاغەزیش کڕیم، ئەویشم بەتاسەوە خوێندەوە. ئینجا بە کەڵکەڵەی وەرگێڕانەوە لەگەڵ یەک دوو دۆست و ئاشنا باسم کرد، ئەوانیش لەبارەی وەرگێڕانەوە دنەیان دام.

سەبارەت بە لایەنی قانونی ڕێپێدانەوە، وەک زۆرینەی وەرگێڕانەکانی پێشووم، لەخەمی ئەوەدابووم بەڵکو قایلنامەی نووسەر و یان دەزگای چاپ وەربگرم، بەداخەوە نووسەرەکەساڵێک دەبوو کۆچی دوایی کردبوو، بەڵام خۆشبەختانە لەڕێگەی کاک زاگرۆس ڕێبازەوە پەیوەندیمان بە پەیمانگەی گاندی بۆ ناتوندوتیژییەوە کرد، لەنامەگۆڕینەوەشدا پەسەندنامەی بنەماییانەی بەڕێز ئێرین تۆمپسن[1]ی بەڕێوبەری جێبەجێکاری پەیمانگەکە وەرگیراوە.

نامەوێ لێرەدا بیشارمەوە، لەم وەرگێڕانەدا دوو گرفتی سەرەکییم هاتنە پێش، یەکەمیان گشتی بوو، دووەمیشیان تایبەتی. گشتییەکەیان ناونیشانی کتێبەکە بوو، کە دەقە ئینگلیزییەکە The gift of anger ە، ئای خوایە جا ئەمە چۆن بکەمە کوردی، خۆ ناکرێ دەق وەک خۆی لە بەرانبەر توورەیی، یان لە پاداشتی تورەیی، یان لە خەڵاتی توورەیدا، بیکەمە کوردی.. ئاخر ئەم ناونیشانە تاڕادەیەک و قسەیەکی ئیدیۆمئامێزی ئەو زمانەیە، کە کتێبەکەی پێنووسراوە.. بەدوای شتێکی وەها لە کوردیدا گەڕام، بۆم نەدۆزرایەوە، یەک دوو پێشنیازیشم بۆ کرا، دڵم ئاوی نەخواردەوە، بۆیە ڕووم لە وەرگێڕانەکانی دیکەی کتێبەکە کرد، چونکە

[1] Erin Thompson

وەرگێڕدراوەتە سـەر چەندین زمان، ئەوەبوو لەپێشـەوە وەرگێڕانە هۆڵەندییەکە، لەم کێشـەیە ڕزگاری کردم.
ئەوە ڕاسـتە، کە سـەرەتا کتێبەکەم بە هۆڵەندی خوێندەوە، نیازی وەرگێڕانیشم لەو خوێندنەوەیەدا لا گەڵاڵە بوو، بەڵام وەرگێڕانەکەم لە دەقە ماکە ئینگلیزییەکەوە کرد. وەرگێڕانە هۆڵەندییەکە لە دوو شـت کۆمەکیان کردم، لە ناونیشـان و لە واتای هەندێ ئیدیۆم، کە ئەوانیش ئیـدیۆمی ئینگلیزییـان لەگەڵ ئیـدیۆمی زمـانەکەیـان گونجاندبوو، منیش هەروام کرد، بۆیە ناونیشـانەکەم بەگوێرەی هۆڵەندیەکە کردە (ئاوەزنامە) و مامۆسـتا فازیل شـەوڕۆش پەسەندی کرد.
لەبەر ئەوەی سێ مامۆستای گەورە و هێژا لەبری من شتیان وەک پێشـەکی بۆ ئەم وەرگێڕانەم نوسـیوە، بۆیە پتر لەسـەری ناڕۆم. ئەوەنـدە هەیە من لەم وەرگێڕانەمدا وەک دابی ئـاسـایی خۆم، جێپەنجەی هاوڕێکانمی پێوە دیارە. سـەرەتا کاک هیوا سـەرهەنگ لەگەڵ تەواوکردنی هەر وانەیەکدا بەسـەریدا دەچووە و لەبارەی هەڵەیی تایپ و ڕێنووس دەسـتباری لەگەڵ گرتم. هەروەها شـێخ شەماڵیش هەندێ هەڵەی زەقی تایپی بۆ ڕاستکردمەوە.
پاشـان خۆشبەختانە مامۆستا فازیل شـەوڕۆ، دەستی بەڕوومەوە نەنا و بەهانامەوە هات، زۆر مشـوورخۆرانە بەسـەر کوردییەکەمدا چووەوە و لەگەڵ دەقە ئینگلیزییەکەشـدا بەراوردی کردەوە. هەر کورتهێنیەکی دیکەی هەڵەی تـایپ و ڕێنووس هەبوو چارەی کرد، لەوەش پتر لە ڕووی زمان و هەندێ ڕسـتە و دەسـتەواژە و بڕگەشـەوە پێشـنیازی باشـی بۆ کردم، ئیدی بەو سـەلیقەی جوانە ناوازەیەی خۆی کتێبەکەی دەوڵەمەندتر و بەپێزتر کرد.

هەرچی مامۆستای گەورەمان شێرزاد حەسەنیش بوو، سەرباری پڕکاری و نەساغی خۆیەوە، کاتێک لە گەڵاڵەی باڵەکایەتی باسی وەرگێڕانەکەم بۆ کرد، زۆری پێخۆش بوو، بۆم نارد و خوێندییەوە، وەرگێڕانەکەمی نەوەک هەر پەسەند کرد، بەڵکو بە سەلیقەوە چەند لاپەڕەیەکیشی وەک پێشەکی لە بایەخی کتێبەکە نووسی و هەندێ یادەوەریی تافی لاوی خۆیشی لەگەڵدا هێنایە زمان.

هەر زووش دەستنووسەکەم بۆ هاوڕێی خۆشەویستم د. محەمەد تەها حوسێن نارد. مەبەستم بوو تێبینی پسپۆڕییانەی لەبارەی لایەنی دەروونناسی ناواخنی کتێبەکە بزانم، چونکە بۆچوونی ئەو ئوستادانەیە. بۆ خۆشبەختییم ئەویش دریغی نەکرد و ئەم وەرگێڕانەمی بە سەرنجنامەیەکی بەپێز لەبارەی وەرگێڕانەکە و بنەمای باپوجییەت/ گاندیزم (لێبوردەیی) دەوڵەمەندتر کرد.

سوپاس و پێزانینم بۆ هاوڕێ لوقمان شیلانی، وەک هەمیشە و بۆ دڵنیابوونم دەبێتە دوا فلتەری پێداچوونەوەی هەر هەڵەوپەڵەیەکی تایپ و ڕێنووس، کە لێرەولەوێ وەک زیوان کەوتبنە لەنێو گوڵەگەنمی وشەکان.

خوێنەری تاسەمەند؛ ئەمە کتێبی هەموومانە... تا ئێرە هی هەموومانە، دوای ئەوە دەبێتە هی تۆ...

ئەی دایک و باوکانی خۆشەویست... هەڵبەت دەتانەوێ ئەم بەها بالایانە لە جگەرگۆشەکانتاندا بەرجەستە ببن...

ئەی مامۆستای دڵسۆز؛ هەڵبەت دەتەوێ شاگردەکانت چەکەرەی ئەم بەها بالایانەیان تێدا بێ..

هەواڵنامەی کتێب

تۆش ئەی خوێنەری خۆشەویست... سا هەر پیشە و پێگە و مەیل و ئارەزووی هەر چییەکت هەبێ، تکایە بە تاسـەمەندی ئێمەوە ئەم کتێبە بخوێنەوە و لە ناوەڕۆکی وانەکانی ئاگادار بە...

ش.ح.خ

لاهای/١ شوباتی ٢٠٢٥

هەواڵنامەی کتێب

"ئاوەزنامە"، لە سـەردەمی هەرزانفرۆشیی"ئاوەز" دا

فازیل شـەورۆ

جار هەیە ئەوەی "هەڵکەوت" بۆت مەیسەر دەکات، نەخشە و تەگبیر و ڕێککەوتن پێیان ڕایی نابێ؛ لەســـەر ئاو و ئاگران بووم، بۆ یەکەمین دیداری شـــەفیقی حاجی خدر لە شـــاری کۆیە، هەرچەند ئەو بە ســـــایەی قەڵەم و کتێبەکانیەوە، بۆ من غەوارە و بێگانە نەبوو، لێ چێژ و حەزی دانیشتن لەگەڵ پیاوە مەزنەکاندا، خۆشیی جیهانێکی دیکەت پێدەبەخشێ.

لە دەروازەی زانکۆی کۆیە، بە یەک گەیشـــتین، ئەو تازە لە هۆڵی وانەکانی خوێندنی باڵا هاتبووە دەر – چەند مانگێک بوو بۆ وەدســتهێنانی بڕوانامەی ماســتەر، لەو زانکۆیە بووبووە زانکۆیی، وەک خۆی گوتەنی: "تەلەبەیەکی فەقیرۆکەم، خۆم کڕ و مـات دەکەم، وەردەگرم، لێ نـاڵێم لەل... ." تێگەیشــــتم، خـاکەڕایـانە، دەیەوێ توانست و بەهرەی هزری و ئەدەبییەکەی خۆی بشارێتەوە و هەڵیانگرێ بۆ جەنگی شەڕگەی ژووری گفتوگۆی ماستەرنامە.

هەرچەندە، ئەو زوو لە دیدارە نەخشـــەبۆکێشـــراوەکە ناوئۆمێدی کردم، پێشـــهاتێکی نەخوازراو، وایکرد، ئەو یەکســـەر بگەڕێتەوە هەولێر و پاشـــانیش بەرەو هۆڵەندا بفڕێ، بۆیە هەر ئەو چەند

دەقیقەی بەیەکەوە بووین، بەدەم واژۆکردنی لەســـەر چەنـد دیارییەکی خۆی بۆ من، وەک خولیای زۆربەی ئەدیب و نووسەران، هەر قسە و باسمان کتێب و کتێبکاری بوو و لە میانەی قسەکانیدا گوتی:

" نیازی وەرگێڕانی کتێبێکی نوێ و ئەزموونێکی نوێم لە کەللەدایە، حەز دەکەم پێش دەســـتپێک ڕای تۆ بزانم لەســـەر ئەم کارەم. چاوەڕوانی چرای سەوزی تۆم. حەزیش دەکەم پێداچوونەوەکەش هەر بە تۆ بسپێرم... ."

منیش هەر زوو، ئەو "لینـک"کەی پێیـدابووم، گوگڵم کرد و دوای ڕووماڵکردنی ناوئاخنی کتێبەکە، پێمگوت:"ناوی خودای لێبێنەوە و لێی ســـاردمەبەوە و خاترجەم بە کە شـــاکارێکی زێدە درەوشـــاوە دەخەیتە سەر خەرمانی ئەدەبی کوردی و خزمەتێکی بێسنووریش بە ڕەوتی بەها پەروەردەییەکانی تاک و کۆمەڵ دەکەی."

دوای چەند مانگێک، هەر لە وەرگێڕانی ئەو توحفە نازدار بۆوە، بۆ منی نارد، منیش دەرویێشـانە، بۆ ماوەی نزیکەی دوو حەفتە، شـەو و ڕۆژ کەوتمە چەکوشـــکاری و پێداچوونەوە، وەک ئەوەی کتێب کتێبی خۆم بێ. پلانەکەشـم ئەوەبوو، بەندێک لە دەقە ئینگلیزییەکە و وەرگێڕانەکە بخوێنمەوە، ئەوجا پێ بە پێ، لەگەڵ پەرەگرافەکاندا بڕۆم.

دڵخۆش بووم کە کاکە شـــەفیق، ڕەزامەندیی خۆی لە دڵڕا دەربڕی و داوای بەردەوامبوونی لێکردم، کە نموونەیەکەی کـارەکەم بۆ نارد.

جا پێداچوونەکەوە، چێژێکی شـاراوەی پێبەخشـیم. کاکە شـەفیق وایـدازانی من، بۆ خـاتری ئەو، وا بەجـددی ئەرکەکەم گرتووەتە

ئەســـتۆ و شـــەونخوونی تێدا دەکەم، بێخەبەر بوو، کە ناوئاخنی کتێبەکە وای کەمەنـدکیش کردبووم، جـار هەبوو، کە دەچووم بخەوم، بۆ خۆم، وەک تەڵەبەی جاری جاران، دەمەویســـت، ئەو "وانە"ی کە لە کتێبەکە خوێندبوومەوە، لەگەڵ خۆم بیلێمەوە .
لە هونەریی وەرگێڕانەکەدا، هەردووکمان یەک ڕێبازی وەرگێڕانمان پەیڕەو کرد، ئەویش، "کوردانـدنی دەق" بوو ـــــــــ تەنانەت ئەو ئازادییەمان دا بە خۆمان دەســـتکاریی هێندێ ئیدیۆم و دەق بکەین تا هاوتەریب بێ لەگەڵ ئاخاوتنی کوردی. بەڕاســـتی کارکردن لەســـەر ٣ کلتووری جیـاواز: کلتووری هینـدییەکـان، کلتووری ئینگلیزەکان، کلتووری ئەفریقاییەکان، هەر بە زار خۆشە.
لە دیدیی منـدا "ئـاوەزنـامە" کتێبێکی پەروەردەیی هزری کلتووری مێژوویی گەردوونییە.
بەها پەروەردەییەکەی هەر لە مانشـــێتی بەندەکانڕا دیارە کە ١١ 'وانە" و دوابەنـدێکە. ڕەنگبێ هەبێ وا تێگەیبێ کە وانە و پەنـد و عیبرەت هەر بۆ منـداڵ و هەرزەکـارەکـانە، کە لە واقیعـدا وانییە، سـۆفییەکی پشـت چەماوەی خەڵوەتگەی ئەو شـاخ و داخە، بە قەد مێرمنداڵێک، حەوجە بەم تەرزە دەرسانەیە.
لایەنە هزرییەکەی، دوو ســـەرەیە؛"کاتێک باپیرە، ئیســـپرنگۆکەکی خەرەکێک لە نەوە مێرمنداڵەکەیدا دەشـــارێتەوە و خەرەکەکە لەکار دەخا، دەیەوێ ئەو پەیامە بگەیێنێ کە لەم گەردوونەدا بچووکترین "شت" بایەخ و سەنگ و ڕۆڵی خۆی هەیە، نەمانی هەموو هاوسەنگ و هاوکێشەکان سەرلەبەر تێکدەچن و لەباریەک دەردەچن. ئەمە لە هەمان کاتیشـــدا، ئاســـۆی خەیاڵدانی مرۆڤ ڕۆشـــن دەکاتەوە،

دوورنییە، ئەمە ببێتە هەوێنی داهێنانێکی گەورەی هونەری، زانستی، ئەدەبی بۆ ئاوەزمەندێک.

هەرچی بوارە کلتوورییەکەیە، خوێنەرە، لە نێوان ٣ کێشوەر و ٣ کلتووری فرە جیاواز هاتوچۆ دەکات، ڕەنگبێ لە سەرەتای لاپەڕەکەدا لە "کەلکەلتا' بی و لە نێوەڕاستدا بگاتە "ئەفریقیای باشوور" و لە دوا دێڕیشدا خۆی لە مێزگردێکی "لەندەن"دا ببینێتەوە. گەنجینەیی فەرهەنگی خوێنەر لە داب و نەریت و ژیان و ژیار و ژینگەی ئەم کلتوورانە دەوڵەمەند دەکات.

کە دەڵێین، کتێبێکی مێژووییە، مەبەستمان لەو پێگە مێژوویەیە کە گاندی و خانەوادەکەی، پتر لە سەدەیەک، لەسەر نەخشەی جیهان تۆمارییان کرد، ڕەنگبێ ٦ ملیار کەس، لە حەشیمە ٨ ملیارەکەی جیهان، بە ناوی گاندی ئاشنابێ، ئەوا سەرەڕای ڕووداو و بەسەرهاتە مێژووییە بایەخدارەکان کە ڕەوڕەوەی چاخ و چەرخێکی مرۆڤیان گۆڕی.

گەردوونیەتیی "ئاوزنامە" لەوەدایە، کرۆکی پەیامەکانی ئاراستەی مرۆڤ و مرۆڤایەتی کراوە و خوێندنەوەی دەروونناسانەی بۆ جەوهەری هزر و دەروون و ڕەوشت و بەها مەزن و پیرۆزەکان کردووە، بەڵگەش بۆ گەردوونیەتیی کتێبەکە ئەوەیە کە بۆ سەر چەندان زمان وەرگێڕدراوە و چاپکراوە.

حەزدەکەم خوێنەریش، نەختۆکەک بە دەسترەنگینی و توانست و وەستایەتیی شەفیقی حاجی خدری ئاشنا بکەم ـــــ هەر نەبێ بۆ ئەوانە کەمتر بە بەرهەمەکانی ئەو ئاشنان. ئەو زاتە، توانیویەتی لە مەیدانی وەرگێڕاندا، وەک کوردی و عەرەبی و ئینگلیزی و

هەولنامەی کتێب

هۆڵەندی زانێکی دەست و قەڵەم جوان و باڵا و ئەزمووندار، ناسنامەی ئەدەبیی خۆی بە خوێنەرانی کوردی بناسێنی و ببێتە وەرگێڕی خاوەن دەنگ و ڕەنگ و شێواز و دەستووری خۆی.

جا، چونکە ناوەڕۆکی ئەم کتێبە، جیاوازترە، بە بەراورد لەگەڵ کتێبە وەرگێڕاوەکانی دیکەی، ئەو زیرەکانە و لێزانانە، لێریشدا ئەسپی خۆی تاوداوە؛ با نموونەیەکی سادە بێنمەوە، لە وەرگێڕاندا، ئەوانەی شارەزان دەزانن، کە جار هەیە تووشی وشەیەک، دەستەواژەیەک، ئیدیۆمێک دەبیٚ کە مەحاڵە وەربگێڕدرێتە سەر زمانی دووەم. ئەمە ناونیشانی وانەی پێنجە:

Lesson Five

Lies Are Clutter

بۆ ماوەی شەش حەوت ڕۆژ، من هەموو هزر و خەیاڵم لە لای ئەم دەستەواژەیەدا بوو، نزیکەی شەش یان حەوت وەرگێڕانم بە خەیاڵ داهات، لیٚ هیچیان تینوویەتییان نەدەشکاندم، لە کۆتاییدا هەر دەستەواژەکەی کاکە شەفیقم، پیٚ پەسندترینیان بوو و قبوڵم کرد:

وانەی پێنج

درۆ بەڕەڵڵاییە

لە دڵڕا خوازیارم، ئەدیبانی کورد، لاسایی کاکە شەفیق بکەنەوە و پەنجەرەیەکیش بەسەر ڕشتە و بواری ئەخلاقی و دەروونی و زانستیشدا بکەنەوە، لە بوارە ئەدەبییەکە، تا ڕادەیەک ڕازین، بەڵام ئەلحەقی کتێبخانەی کوردی و خوێنەری کورد، حەوجە بەو تەرزە ناونیشان و ناواخنەن. هیوادارم "ئاوزنامە" هاندەر و کلیل و ڕابەر بیٚ بۆ هەمووان.

توند دەستی شەفیقی حاجی خدر دەکووشم و دەڵێم:
"ئاوزنامە"مان پیرۆز.
چاوەڕوانم لە پێشبڕکێی کتێبخانەکاندا ببێتە سەرقافڵە و هەرواش مەزەندە دەکەم.
کۆیە ٢٨ی ئۆگستی ٢٠٢

هەواڵنامەی کتێب

" ماهاتما گاندی؛ ئاشتیخواز و جەنگاوەری ڕۆشنایی"

شێرزاد حەسەن

+ ناسینی من بۆ "ماهاتما گاندی" پەیوەستە بە حەز و خولیای من بۆ سینەما کە لە شەستەکانی سەدەی بیستەم لە هەولێرێ، خەڵکی بە پیر و گەنجەوە، مێینە و نێرینەوە، هەژار و دەوڵەمەنــدەوە، چێژێکی خۆشـــی دەبینی لە بینینی فیلمی کـاوبۆی و هێرقـڵ و ئۆرسۆس و ماشستی؛ کە شەڕە شمشێر و قلنجانێ و زۆرانبازی تێدا هەبوو تا ئەندازەی کوشــتن و بڕین. ســەرباری فیلمی هیندی کە لەوەدا جیاواز بوو کە چیرۆکی ئەوینداری و عیشـــق تیـایدا تەوەری ســـەرەکی بوو، کە جۆرێـک بوو لە بیـانوو بۆ چوونە دەرەوەی خەڵکی لە ماڵ و بینینی دونیای دەرەوە، هاوکات فیلمی عەرەبی کە ســـینەمای "میســـری" ســـەرنجڕاکێش بوون، دواتر بەختمان هەبوو بچینە ســـەیرانی فلیمی 'ئیتاڵی' و 'فرەنســـا'یی و 'یۆنان'ی و بگرە هۆلیودی کە چیرۆکەکانی فیلمەکان هەم کۆمیدی و هەم تراژیـدیی بوون. ئیـدی وایلێهـات مەراق بمگرێـت بزانم هیندوســـتان وەک جوگرافیاکەی و مێژووەکەی چین؟ ئەوســـا بەناوبانگترین کەسایەتی لەسەر ئاستی هیندوستان و بگرە لەسەر ئاستی گێتی و دونیا. سەرۆکی هیندوستان: مهاتما گاندی بوو، کە

سەرنجی منی ڕاکێشا بەوەی پتر لە چەندین سەدە ململانێ و بەرەنگاری "بریتانیای مەزن" بۆوە کە داگیرکەری هیندوستان بوو، بەڵام جەنگ و شەڕی 'گاندی' دژ بە وڵاتی شاهنشاهی 'بریتانیا، یانژی ئینگلتەرە، دوور بوو لە توندوتیژی و چەک و جبەخانە و ململانێی خوێناوی، بگرە نەتەوەکەی خۆی فێرکرد بە شێوازێکی ئاشتیخوازانە بەرەنگاری "بریتانیا" ببنەوە و بەرگری لە خەڵک و خاکی خۆیان، کە دوای چوار سەدە توانیان خاکی هیندوستان لە داگیرکەرەکەیان ئازاد بکەن، بە بێ تۆپ و فڕۆکەی جەنگی و بۆمب و چەکی جۆراوجۆر. ئیدی 'ماهاتما گاندی' جەنگاوەرێکی ڕۆشنایی بوو؛ نەک جەنگاوەرێکی تاریکپەرست و مەرگدۆست و خوێناوی، وەک سیمبول و ڕەمز و نموونەی ئاشتییەوانی خۆی نواند لەسەر ئاستی هەر هەموو وڵاتانی دونیا. بە هەق سینەما بوو بە دەروازەیەک بۆ من کە ببم بە یەکێک لە میوانەکانی فیلمی دەگمەن و جیاواز، کە هەر سینەما بوو وایکرد حەز لە چیرۆک و ڕۆمان و شانۆگەری بکەم، چونکە سینەما بۆ هەمیشە ناوەڕۆکی فیلمەکان و سەرچاوەکەی چیرۆکەکان و ئەو ڕۆمان و شانۆگەری و نۆڤلێتانە بوون کە لە خودی ئەدەبیاتی فیکشن وەرگیرابوون!

فیلمەکان پڕ بوون لە ڕەنگ و دەنگی سەنگین و خەیاڵ و فانتازیا و ئەندیشەمەندی. کە وایکرد گۆرانی و مۆسیقا و ملململانێ و گرێچن و تانوپۆ و سەرەتا و کۆتایی؛ لەگەڵ خۆیاندا بمبەن و گەشتێکی مەستانە و خۆشیان پێدەکردم. هانی دام شیعر و چیرۆک و ڕۆمان و داستان و ئەفسانە و سترانم خۆشبوویێت. ئەمن بیرمە کە لە دوا قۆناغی خوێندنی ناوەندی بووم. لە ڕێگای مامۆستایانی خۆم و هەندێک لە قوتابیانی قۆناغی ئامادەیی کە

خوێنەری ڕاســـتەقینە بوون؛ فێریان کردم هاتووچۆی (کتێبخانەی گشـــتی هەولێر) بکەم کە بۆ من دونیایەکی تازەبوو، لەوێندەریَ گەڕام بۆ کتێبێک سەبارەت بە 'گاندی'، بەختم هەبوو کە بە عەرەبی ژیاننامەی 'گاندی'یم خوێندەوە لە ژێر ناوی (ئەزموونی لەگەڵ هەقیقەت/ تجاربي مع الحقيقة) کە سەرگەرم و شاگەشکەی کردم، بە ڕاســـتی تا هەنووکەش ئەم زاتە بوو بە پێشـــەنگ و ڕابەری و مامۆستای من بە ئیمتیازەوە!

+ ئارۆن هەر لە سەرەتاوە باپیرەگەورەی خۆی بە زاتێکی ئاسایی وێنا دەکات؛ گەرچی لەســـەر ئاســـتی دونیا ناوێکی درەوشـــاوە و جێگەی ســـەرســـامی و ڕێزی ملیۆنانە، ئەمەیان دەگەڕێتەوە بۆ بێفیزی و ســـادەیی و خاکەڕایی خودی 'گاندی' کە نەوەکانی خۆی فێرکردووە کە نەترسن و شەرم لە گەورەکان نەکەن. ئەم بە بەڵگە سەلماندی کە لە هێز و توانای جەنگی 'بریتانیا' نەترسن، لەڕێگەی ئاشـــتییەوانی و لێبوردەگی و نا-توندوتیژی بیبەنەوە و وڵاتی خۆیان ڕزگار بکەن. گاندی دەیگوت مرۆڤی مەزن لە فارگۆنی 'سێ' ســوار دەبێت، کە هەژارەکانی تێدا بوو، ئەوەی دووکەڵی جگەرە و ئارەقە و بگرە ئاژەڵیشـی تێدا بار دەکرا، خۆی جیا نەدەکردەوە، تا هێزی هەبووایە لەســـەر پێی خۆی دەڕۆیشـــت، ئارون دەیزانی 'گـانـدی بـاوە گەورە، گەنجینەیەکە بۆ خودی خۆی، هەر بۆیە بۆ ماوەی چەندین ساڵ بوو بە سێبەر و دەست-عەسای دەستی. ئەم (خەڕەکێکی چنینی) لەپاڵ بووە بۆ بەکارهێنانی پۆشـاکی خۆی، کە قوماشێک نیوەی جەستەی دەشاردەوە!

دەگوترێت وەک هەیکەل و پەیکەری بونیادی جەستەی زێدە لەڕ و لاواز بووە، گوایە گەر ڕەشـــەبایەکی بە تین و تاو هەڵیبکردبایە،

کتێبخانەی گەلاوێژ

ئەوەندە باریک و بنێس بووە کە ئەگەری ئەوە هەبووە 'ڕەشەبا' بە ئاســماندا بیبات، ئەو زاتە لە باری ڕۆحییەوە ســەنگ و پێگەی لە سەرووی شاهنشاهــــ و سوڵتان و سەرکردەکان بووە، ڕۆحێکی ئـازا و ئـازاد کە توانی "بریتـانیـا-ی مەزن" و خۆ بە زل-زان و بەهێزترین ببەزێنێت و لەســەر خاکی 'هیندوســتان' ئەو داگیرکەرە دەربکات و ســەربەســتی بۆ خەڵکی خۆیان فەراهەم بکەن! ئارون بڕوای وایە کە 'گاندی باوەگەورە' ئەم و کۆی نەوەی دوای خۆی فێری ئەوە کرد کە ژیاندۆســت بن و دوور بن لە مەرگدۆســتی، لە ڕاســتیدا ئەم زاتە بۆ خۆی ڕابەری مرۆڤدۆســـتی بووە و بگرە ســـەرلەبەری دونیای بە یەک خێزان و ماڵبات وێنا کردووە. لە سەرتاسەری دونیاش بوو بە نموونەی باڵا و پێشەنگ بۆ گەیشتن بە مافە ئینسانییەکان کە بۆ هەر حەوت کیشوەرەکەی دەخواست، ئەم بۆ ســـەرزەمینێکی هاوبەش دەگەڕا کە هەر هەموو مرۆڤایەتی لەسەر خوانی خۆشەویستی کۆ بکاتەوە، نەک لەسەر خوانی ڕق و کینە و خوێنخۆری و کاولکاری، ئەم دژی ئەو ماس-میدیایە بوو کە ڕێگا خۆش دەکات کە پتر و پتر ئاشـــی جەنگ و کوشـــتارگا بەردەوام بێت، 'گاندی' ناتوندوتیژی و لێبوردەگی کرد بە ڕێباز و فەلســەفەی خۆی، ئەوەیان ترس و ملکەچی و پاسـیڤ و زەبوونی نەبوو، بەڵکو دەیخواست کە خۆشـەویستی و بەخشندەیی ببێت بە قیبلەنومان و هاوئاهەنگی و هاوســـۆزی ببێت بە ڕێباز و خەونی بوونی دونیایەک کە مەردمگەل هەســـت نەکەن دەنێو جەنگەڵدا دەژین، ئەم دژی ڕەگەزپەرستی و دەمارگیری و ڕۆحی فاشیزم و شـــۆڤێنســـتی بوو، ئەم ناحەز بووە بە جیاوازی دین و ئایینەکان؛ ئەو کاتەی کە هەر گرووپ و تیم و دەســـتەڵاتخوازێک خۆیان زاڵ

هەواڵنامەی کتێب

بکەن و هاوتوخم و هاوڕەگەزی خۆیان لە ناوبەرن، گەر 'گاندی' هەنووکە بمایە، بانگەشەی دەکرد کە تاوان و خۆخۆری و مەرگدۆستییە کە مەردمگەل لە بازنەی ترس و تۆقین و نائارامی بژین، هەر لە پای بانگەشەی ئاشتییەوانی و ڕۆحی بەخشندەیی؛ بۆ ماوەی شەش ساڵ لە زیندان توندیان کرد، ئەم لە ئەمریکا دڕدۆنگی ئەوە بوو کە ملیۆنان منداڵ بایی ئەوە خۆراکی نییە کە بتوانن تێر بە سکی خۆیان بخۆن.

+ یەکەمین وانە: تووڕەیی بۆ چاکە بەکاربهێنە: لەسەر زاری "ئارۆن" دەیدرکێنێت کە کاردانەوەی خۆشەویستی و لێبوردەگی و بەخشندەیی 'گاندی'؛ لەبەرانبەر توندوتیژی و ڕق و کینە جیهانی سەرسام کرد، ئەم هەرگیز نەکەوتە ناو بازنەی ژەهراوی بوونی تووڕەیی، کە گوایە ئەمیش لەسەر ڕێبازی میهر و خۆشەویستی و لێبوردەگی باپیرەی ڕۆیشتووە تا بۆی کرابێت. دیارە 'ئارون' هەر زوو دەرکی ڕۆحی ڕاسیستی و ڕەگەزپەرستی کرد لە لایەن سپیپێستی هاوتەمەنەکانی خۆی کە کەم و زۆر ئازاریان دەدا و شەڕیان پێدەفرۆشت، کەوتە وەرزشی قورس بەو نیازەی کە تۆڵەی خۆی بکاتەوە، بەڵام فیکر و ڕۆح و فەلسەفەی باپیرەی بوو بە قیبلەنوما و ڕابەر بۆ بەخشندەیی. ماهاتما گاندی بڕوای وا بووە کە تووڕەیی چرای ئاوەز و عەقڵ دەکوژێنێتەوە، بۆ هەمیشە تووڕەبوون دەبێت بە زادەی دەمارگیری و تۆڵەسەندنەوە. تووڕەیی زادەی ناهەقی و ستەم و چەوساندنەوەیە کە بۆ هەمیشە 'گاندی' هەوڵیدەدا زاڵ بێت، تووڕەیی جیهانبینی مەردمگەل بەرتەنگ دەکاتەوە، 'گاندی' فێرمان دەکات کە تووڕەیی خۆمان زیرەکانە بەکاربهێنین بەو نیازەی کە چارەسەرێکی پڕ لە

خۆشـەویسـتی و ڕاسـتی تێدا بدۆزینەوە. خۆشـەویسـتی 'گاندی' بەرانبەر دۆسـتان و دوژمنەکانی، ئەو سـۆز و میهرەی کە هەیبوو؛ بەشـی هەموو دونیای دەکرد، خۆشـەویسـتی ئەم لە کانگای ڕۆح و دڵییەوە بوو، کە لە تووڕەیی و ڕق و کینبازی و تووڕەیی مەزنتر بوون، بۆ ئەم دادپەروەری بۆ هەمووان بوون، بە بێ جیاکاری و لایەنگیری!

+ پوختەی وانەی دووەم: ئـارۆن لەم پەرەگرافەدا ئـامـاژە بە ڕوانگەی "گـانـدی" دەدات کە مەرجە مەردمگەل لە هەقبێژی نەترسێن، بە تایبەتی بەرانبەر بە ستەمکار و چەسێنەرەکان، گەر سەر بە هەر چین و توێژێک بن، بە واتا خامۆشی و فەرامۆشی وا دەکات سـتەمکاران و دەسـتەڵاتدارانی خوێنخۆر پتر شـووڵی لێهەڵکێشن و ملهوڕانە ستەم لە خەڵکانی بندەست بکەن، دەگوترێت 'گـانـدی لە سـەروەختی منداڵی و مێرمنداڵی و هەرزەیی زێدە شـەرمن بووە، بەڵام کە گەرورەتر دەبێت وەک تێگەیشـتن و پێگەیشتن، ئیدی ترس و شەرم و ملکەچی تورِ هەڵدەدات و دەبێت بە ئازاترین جەنگاوەری ڕۆشـنایی، ئیدی گاندی دەبێت بە خاوەن قسـە و ڕوانین و فەلسـەفەی خۆی کە دەکرێت وەک نموونە ببێت بە ڕابەر و پێشـەنگ و سـەرقافڵەچی بۆ گەیشـتن بە دونیایەکەی ئارام و مرۆڤپەروەری، ئەم کۆشـشـی دەکرد بۆ دۆزینەوە بەها و ئایدیا باڵاکان، ئەم دەخواست کە ناکرێت بە درۆ و دروشمی فاڵسۆ خەڵکی دڵخۆش بکەین، یان بەڵێنی بەهەشـتیان پێبدەین و دواتر جەهەننەمێک بە نرخی 'فیردەوەس' بە خەڵکی بفرۆشـن. گاندی دەیخواسـت لە قووڵایی دڵ و ڕۆحییەوە خۆمـان فێری 'نەخێر' بکەین و پشـت لە هەزاران 'بەڵێ'یە بکەین کە بێجگە ملکەچی،

هەولێرنامەی کتێب

هیچی دیکە نییە. ئەم بەو حەشـــــاماتە قەڵس و نیگەران بوو کە دەســـتبەرداری خۆیان دەبن و دەکەونە دوای ئەو کەســـانەی کە خۆیان بە ڕابەر و فریادڕەس و پێشـــەنگ دەزانن لەســـەر ئاســـتی ڕامیـــاری و ئـــابووری و کۆمەڵایەتی و فیکری و فەرهەنگی و مەزهەبگەرایی، خراپترین پـــانتـــاییش کە مەردمگەل دەســـــتخەڕۆ دەکەن 'ســـۆشـــیاڵ میدیا'یە کە بە لایک و 'فۆڵۆ' خۆیان ئاســـوودە دەکەن و وازدەهـێـنن لە چـۆنـیەتـی تـێـفـکـریـن و تـێـڕامـان و خوێندنەوەیەکی قووڵ و مانابەخش. گرنگ ئەوەیە بیزانین کە کۆی ئەم ژیاننامەیە لەســـــەر زمانی 'ئارۆن' بە ئێمە گەیشـــــتووە کە پەیوەســــتە بە ئەزموونی خودی نەوەی گـانـدی کە وایکردووە کەســـانی نزیک بە خۆی ســـەرگەرمی کۆی ئەو بەها و ئایدیایە بن کە باپیرە پەیڕەوی لێکردووە!

+ گاندی بە پراکتیک و کردەیی زیندەگی خۆی ســــەلماندی کە لە بەرەی هەژارانە و خۆی بە یەکێـک لەوان دادەنێـت. هەمـوومـان دەزانین کە ئەم وەک پارێزەر لە 'لەندەن' وەک هـاوڕێکانی قات و پۆشـاکی شـیاو لەبەردا بووە، بەڵام کە دەگەڕێتەوە بۆ 'هیندوســتان' ســــادەترین پۆشــــاک لەبەر دەکات کە لە دوو مەتری خام زیاتر نەبووە، گاندی ئەوەندە بەخشـــندە و میهرەبان بوو کە دوژمنان و بکوژی خۆی ڕەها و ســەربەســت کرد، بەوانەشـەوە کە باشـووری ئافریقیا ســــووکایەتیان پێکردووە، جا چ فیزیکی بووبێت و چ لە باری ڕۆحی و دەروونییەوە، ئامادە نەبوو لە زیندان ســـزا بدرێن. ئەم هەمیشـــە ئەوی لا مەتەڵێکی ســـەیر و نامرۆیی بوو کە ئاخۆ چۆن پیاوگەلێک لەڕێی ســـــووکـایەتیکردن بە هـاووڵاتی دیکەوە هەســـت بە شـــانازیی خۆیانەوە دەکەن. ئەم بڕوای بەوە بوو کە

هەندێک جار ئەگەر هاواریش نەکەین لە پای ستەم و چەوسانەوە، ئەگەری ئەوە زۆرترە کە دەنگمان باشتر و بەهێزتر بگاتە گوێی هەر هەمووان، چ دەستەڵاتدار و پێگەردار بن و چ ستەمدیدە و لانەواز!

+ گاندی زێدەهەستیار و مرۆڤپەرەوەر و ڕۆحانی بوو، سەبارەت بە هەستیاربوونی ئەو زاتە چیرۆکێکی سەیر و سەمەرەی هەبووە، کە هەر لە کتێبی ژیاننامەی خۆیدا خوێندوومەتەوە، کتێبی " ئەزموونی من لەگەڵ هەقیقەتدا" کە یەکەمین کتێب بوو کە بوو بە مانیفێستی من بۆ ڕۆحپەروەری و بوون بە ئینسانێک کە نارسیست و خۆپەرست و شەڕانگێز نەبم. دەخوازم بگەڕێمەوە سەر ئەو سەرگوزشتەی کە گاندی بە قەڵەمی خۆی دەنێو دوتوێی ئەم کتێبە ناوەزەکەیدا یاداشتی کردووە، چیرۆک و سەرگوزشتەیەکە کە ئینسانیبوون و هەستیاری گاندی دەسەلمێنێت. مەرجە بزانین کە نەریتی ژنهێنان و شووکردن لە هیندوستان لە تەمەنێکی هەرزەیی ساز و ئامادە دەکرا، بە واتا کچان و کوڕان بەر لەوەی باڵق بن و خۆیان بناسن، یان دایکم واتەنی؛ بەر لەوەی شەیتانی بن، کچان و کوڕان لێکتری مارە دەکران، خانەوادەی گاندی سوور و مکوڕ بن کە کچۆڵەیەکی خزمی خۆی دەقەبەڵی گاندی بکرێت کە ئەوسا تەمەنی دوازدە ساڵ بوو، نەوبووکەش چکۆلەتر، ئیدی کە ماڵبات و خانەوادە بڕیاریان دابێ، بووک و زاوا بۆیان نەبوو سەرپێچی بکەن و هەڵبوەشیننەوە، مەحاڵ بووە، ئەم نەریتە بە دەورانێکی زۆر لە کوردستانی ئێمەشدا پەیڕەو دەکرا، هۆکار و فاکتەرەکان زۆرن بۆ بوونی ئەم نەریتە خراپە، بە دیدگای من، کە لێرەدا جێگای باس و خواسی ئێمە نییە!

گاندی ملکەچ دەکات، گەرچی منگەمنگ و نارەزایی دەردەبرێت، چونکە گاندی مێرمنداڵێکی وریا و هەستیار بوو، ئەندامانی خانەوادە زەماوەندەکەیان بە زۆردارەکی سەپاند بەسەر 'گاندی' نابەدڵ قایل بوو، دیارە بووک وەک بەرخی قوربانی دەبوو ملکەچ بیت کە بەر لە بوون بە بووک، سەدان خەمۆڵەی وەک خۆی بینیوە، کە هەر بەم نەریتەدا مامەڵەیان دەگەڵ کراوە. گاندی بە غەمناکی باس لەو زەماوەندە دەکات کە دیمەن و دۆخەکە هەم تراژیک و کارەساتبار و دراماتیکی بووە و هەم کۆمیدی و گاڵتەجاڕی و مایەی مەزاق و قۆشمە بووە، ئاخر نە گاندی و نەوبووکی کە لەکەوێت نەیانزانیووە چی بکەن و لەکوێوە دەستپێبکەن، بەهەر حاڵ؛ وەک گاندی دەیگێڕیتەوە، کە چەندین ساڵ بۆ خۆیان عاقڵ لە ناو پەردەی بووکێنی و زاواییەتی، وەک خوشک و برا ژیاون، نەک ژن و مێرد، ئاخر خۆ دەبوو هەردووکیان باڵق ببن و خۆ بناسن، کۆی خزم و خوێش و دەرودراوسێ خۆیان سەغڵەت نەکردووە، وەک زاوا و بووکێکی نەزۆک چاویان لەو دوو بەستەزمانانە کردووە!

ئیدی دواتر و درەنگ وەختێک منداڵیان دەبێت؛ خۆشی لە خۆیان و ئەندامانی خانەوادە، بەڵام... بەڵام؛ دوای بوون بە ژن و مێرد وەک عامی خەڵکەکە زیندەگییەکی ئارام بەڕێدەکەن و دەبنە دایک و باب وەک خەڵکی. جارێکیان باوکی گاندی نەخۆشییەکی کوشندە پرزە و هێزی لێدەبرێت، گاندی و خانمەکەی خزمەتی دەکەن، چاک نابێتەوە و تا بێت خراپتر دەبێت، گاندی وەک 'میزراح' بە دەوری باوی خۆی دەسوورێتەوە، ئیدی باوکە خزمەتکردنی پیرۆزە، حاڵی باوکی دەگاتە سەرەمەرگ و هەناسەبڕکێ و ئاویلکەدان، گاندی

ڕۆژانی بە شێوەیەکی کۆنەباو هەم بەدەنی دەشێلێت، ئەوکات گاندی تەمەنی لە بیستساڵی تێپەڕ دەکات و خورت و بەهێز بووە، بەر لەوەی بمرێت، ڕۆژێکی دوورودرێژ گاندی واز لەوە ناهێنێت خزمەتی بکات، بە تایبەتی گاندی شارەزای "یۆگا" بووە و زانیوویەتی چلۆن باوکی ئارام بکات، ئیدی دەمەو ئێوارەیەک گاندی بەدەم شێلانی باوکی هەوەس و شەهەوتی دەبزوێت و واز لە شێلانی باوکی دەهێنێت و بەپەلە دەچێتە لای خانمە زێدە شەرمنەکەی، کە ئیدی خانمەکەی ساز و ئامادە دەبێت و گاندی حەز و هەوەسەکەی کپ دەبێتەوە، بە پەلە دەچێتەوە لای باوکی کە لەسەر پێخەفی مەرگ خامۆشە، دەیدوێنێت و نەوازشی دەکات، وەک ئەوەی دەمێک ساڵ بێت مردبێت، گاندی هەستێکی گوناهباری کوشندە دایدەگرێت، خانمەکەشی دڵی دەداتەوە، دوای کفن و دفن و ناشتنی، ئیدی ببڕای ببڕ ناچیتەوە سەر سیسەمی جووتبوون و کەیف و سەفا..!

ئیدی گاندی خورت و هێشتا لاو و شەنگ و بە تین و تاو، دوا ڕاز و بڕیاری خۆی بە هاوسەرەکەی ڕادەگەیێنێت وەک هەستی گوناهباری کە گوایە نەدەبوو بۆ هەوەسێکی هاکەزایی باوکی بەجێهێشتبا، هەستی گوناهبارییەکەی زۆر سەیر و شەرمەزاری بەدواوە بووە؛ ئاخ چلۆن دەبێت گاندی ڕۆحپەروەر لە میانەی شێلانی هەموو گیانی باوکی، زەوقی هەوەس-هەژێنی ئاگر بگرێت و شەهوەتێکی ناوەخت وای لێبکات باوکە بەجێبێڵێت و بچێتە باوەشی ژنەکەی بۆ ڕامووسان و گەوز گەوزانی؟ ئیدی ناچار دەبێت ڕازونیازی دڵی خۆی بۆ خانمە خامۆش و شەرمن و سەنگینەکەی بدرکێنێت، گاندی بە غەمێکی قووڵ و بە نەزاکەتەوە

هەواڵنامەی کتێب

و بە زیرەکی و هەســـتیارییەوە کۆی دۆخی دەروونی و هەســـتی گوناهباری بۆ ژنەکەی دەدرکێنێت، دوا بڕیارەکەی بەوە کۆتایی دێنێت کە ئیدی چیدیکە ئامادە نییە سەرجێی دەگەڵ ژنەکەی بکات، بەڵکو مەرجە هەر یەکەیان بە تەنیا بخەوێت و هیچ ئاوێتەبوونێک لە نێوانیـانـدا نەمێنێـت، بەڵام گـانـدی دەخوازێـت جوامێر و مێرخاســبێت و بە خانمەکەی دەڵێت کە وەک ژنێکی گەنج و جوان بۆی هەیە بە یەکجاری ژیانێکی دیکە هەڵبژێرێت کە ماف و هەقی خۆییەتی، چونکە ئەم وەک پیاوێک ناخوازێت هیچ خانمێک دەگەڵیدا بژی!

خانمە زێدەسەنگین و خامۆشەکەی لە وەڵامدا باگۆی دەداتەوە، کە ئەم وەک ژنێکی ڕۆحپەروەر مەرجەکەی گاندی پەســـند دەکات، بەڵام... بەڵام ئەویش تکایەکی دەبێت لە گاندی کە ئاخۆ دەکرێت وەک هاوڕێ و هاوخەم و هاودەمی گاندی قایل بێت و هەر لەو ماڵەش بمێنێت و هاوسەفەر و هاوژینی گاندی بێت و هیچی دیکەی لێناوێت، گاندی ســەری ئەرێنی دەلەقێنێت و ســەری ماچ دەکات و وەک نەریتی هیندۆسی دەنووشتێتەوە بۆ نەوازش و کڕنۆشبردن بۆ کەوشەکانی، خانمەکەی بە نەزاکەتەوە هەنگاوێک دەکشێتەوە و چاوەکانی تەڕ دەبن بە فرمێســک و ئیدی تا دوا هەناســە یەکتری بەجێناهێڵن و لێکدی دانابڕێن؛ بێ ڕاموســـان و تەماس و ئاوێتەبوونی جەســتەیی، بەڵام... بەڵام لە باری دەروونی و ڕۆحی و کۆمەڵایەتی پەیام و پەیمانێکی مەزن لەســـەر هەمان پردی خۆشەویستی و میهر و سۆز و ئینسانی ئاوێزانی یەکتری دەبن بۆ هەتا هەتایە!

+ جارێکیان لە بۆنەیەکدا کە هەمیشە پەیوەست بووە بە دانوسان و گفتوگۆ سەبارەت بە کێشە و گرفتی داگیرکردنی هیندوستان بوو لە لایەن "ئینگلتەرە"، قوتابیانی زانکۆ "لەندەن" ئەو دەرفەتە هەڵە دەقۆزنەوە و بانگهێشتی دەکەن، ئەویش هەر بەو جل و بەرگە سادە و خاکەڕاکەی خۆی چوو ناو هۆڵی میوانداری، دیدارێکی تاقانە و دەگمەن بووە، ئەوەی لە بیری من مابێت دوای نیوسەدە ئەوە بوو کە پرسیارێکی زۆریان لە گاندی کرد، کە من یەک و دوو دانەیانم لە یاد ماوە، قوتابییەکان ڕێک دەکەون کە پرسیارێکی تایبەتی و سەیر و سەمەرەی لێبکەن، پرسیارەکەش بەمجۆرە بووە کە مەرجە گاندی وەڵامی بداتەوە.

پرسیار: بەڕێز ماهاتما گاندی ئێوە بۆچی 'مانگا' دەپەرستن و ڕیخەکەی بە دەرمان تێدەکەن و لە خۆتانی هەڵدەسوون، لە شەقامەکانی خۆتان خەڵک و ماشێن/ ئۆتۆمۆبێل دەوەستن تاوەک مانگاکە بە حەساوەیی بپەڕێتەوە؟

گاندی: بەڕێزان سوپاستان دەکەم بۆ پرسیارێک کە لە زۆر شوێندا ڕووبەڕووی دەبمەوە، کە پتر بە مەزاق و لاقرتێ و گاڵتەجاڕییەوە بۆمی هەڵدەدەن، پێویستە بیرتان نەچێت کە زۆرینەتان، بگرە دایکان و باوکانی و هەر هەمووتان لەسەر بەرهەمی شیر و بەشەکانی وەک ماست و پەنیر و ژاژی و هی دیکەش کە هەو زادەی شیری مانگایە، بە ڕاستی ئێمە مانگا ناپەرستین، هەرگیزاو هەرگیز، بەڵکو وەک ئینسان مەردمگەلی ئێمە، بە منیشەوە ڕێز لە مانگا و هەر ئاژەڵ و گیانداریکی دیکە دەگرین کە خێر و بێر و بەرهەمەکانی دەبەخشن بە ئێمە، دەتوانم دەیان و چەندین شێوە و چەشن مانگا و مەڕ و بزن پەلەوەری وەک مریشک و باقی کۆی

گیاندارەکان خێر و قازانج بە ئێمە دەگەیێنن، ئەوان دراوسێ و وەک ئێمە لێرە پێکەوە جێنشینین، ئێمە خوداوەندی خۆمان هەیە بۆ پەرستن، سەرباری بوونی کتێبی پیرۆزی خۆمان و خەڵکانی دیکە کە "گیتا" / یان جیتا"، دەتوانم قسە و باسێکی زۆر بۆ ئێوە باس بکەم کە بێ ئەو گیاندار و پەلەوەرانی دەوروبەرمان نەبێت، ژیان و زیندەگیمان کوشندە و بگرە مەحاڵیش دەبوو، وا بزانم بە قەد و ڕادەی پێویست وەڵامی هەمووتانم داوەتەوە!

هەڵبەتە بە ڕێزەوە کۆی قوتابییەکان هەستانە سەر پێ.

+ لە ڕاستیدا، سوپاسی ئەو ڕێکەوتە دەکەم کە لە کتێبخانەی گشتی هەولێر توانیم دەستم ڕابگات بە کتێبی زێدە جیاواز و ناوازەکەی کە دوای نیوسەدەیە لە یادی من نەچووە؛ لەژێر ناوی: "ئەزموونی من لەگەڵ هەقیقەت. دیارە من لەناو خەڵکانی سەر بە فیکر و فەلسەفە و فەرهەنگی نێو نەتەوەیی، بۆ من یەکەمین مامۆستای مەزن و مرۆڤپەروەر و نەمر و جاویدانی بۆ هەمیشە، ئەم نووسینە جێگای ئەوەی تێدا نابێتەوە کە بیژمێرم ئەو زاتە چەندە خەسڵەت و خوو و خدەی فێرکردوون کە تا ئێستاکێ پەیڕەوی لێدەکەم، ئەمەکدار و قەرزاری ئەو مرۆڤەی کە وایکرد شەو و ڕۆژ تێبکۆشم کە سادە و خاکەڕا بم، مرۆدۆستی و ژیاندۆستی لە یەکدی جودا نەکەمەوە، لە تەنیایی و هەقبێژی نەترسم، چونکە نابێت بیرم بچێتەوە کە 'ترس' لە مەرگ ناشیرینترە. ئەوە گاندی بوو فێری کردم کە مێشکی من ژوورێک بێت کە چەندین پەنجەرەی کراوەی تێدا بێت بۆ ئەوەی شنەبای پاک لە هەر هەموو پەنجەرەکانەوە بێتە ژوورەکەم، لێنەگەڕێم هیچ

کامیان لە شـــوێنی خۆیەوە فاقە و تەڵە و تەپکە و داو و بەندم بۆ دادەنەنێت و فریوم بدات بۆ هەمیشە!

+ هەر خۆی بوو کە فێری کردم مەرجە بزانم سـامان و ڕەوشـت پەیوەنـدییەکی دژوار و پێچەوانەیـان لەگەڵ یەکتری هەیە، کـاتێک یەکێکیان بەرز بێتەوە، ئەوەی دیکەیان بەرەو نزمی دەڕوات..!

+ جارێکیان بەوە سەرسامی گاندی بووم کە هاوڕێ هەرە پاک و ئەمەکدارەی کە لە دوای ڕزگاکردنی هیندوستان کردی بە "سەرۆک وەزیرانی خۆی'، ئەویش؛ "جەواهیر لال نەهرۆ" بوو کە کچێکی هەبوو بە نـاوی ئەنـدێرا، کە بە ئەنـدێرا گانـدی نـاســـرا، دیـارە 'جەواهیر لال نەهرۆ بە شـانازییەوە ناوی کچە تاقانەکەی بەخشـی بە هاوڕێی گیانی بە گیانی خۆی کە گاندی بوو، ئەفســـووس کە خودی گاندی و هەم 'ئەندێرا گاندی' کە هەردووکیان کوژران بە دەســـتی تیرۆرســـتە مەزهەبزەدەکان کە دژە ئاشـــتی بوون.. کە ئەوکات موسـڵمان و هیندۆسـەکان وەک دوو بەرەی خوێناوی تیم و گرووپی خوێنـاوی بوون کە زۆریـان لە یەکتری کوشـــــت کە کاریگەری نەرێنی و نێگەتیڤ تاوەکو ئێستاکێ ئاسەواری ماوە!

+ گاندی ناحەز و دڕدۆنگ بوو بەرانبەر درۆ و شـــتگەلی فاڵسـۆ سـاختە، لە ڕوانگەی ئەودا؛ درۆ وەک لم وایە، ناتوانێت بناغەیەکی پتەو و دامەزراو دروســـت ناکات، چونکە هەر شـــتێکی لەســـەر دروست بکەیت، لەرزۆک و شلۆقە و جێگای متمانە نییە، خۆ ئەگەر لەســـەر کەڵەکەکردنی بەردەوام بیت؛ لە کۆتـایی قەڵا لمینەکەت بەسەر سەری خۆتدا دادەڕمێت و مایەپووچ دەبێت!

+ گاندی زێدە هەسـتیار بوو بەرانبەر بە جیاوازی خەڵکی لەسـەر ئاسـتی ئابووری کە بڕبڕەی پشـتی مانەوە و ژیان و بونیادی ئێمە

لەســـەر ئەم ســـەرزەمینە، بە تایبەتی کە دەبێت بە پارێزەر لە باشووری ئافریقیا، دیارە کە خودی هیندوستان بە ملیۆنان خەڵکی هەژار و نەدار و بێ دەرامەت دەژین، هەڵبەتە باشـــووری ئافریقیا بۆ داگیرکارانی ئاوروپایی بەهەشـت بووە، هەمان خۆشـگوزەرانی جەنەڕاڵ و داورودەستەکی سوپای ئینگلیزی کە خواهانە و شاهانە دەژیان، کە من لە ڕاپۆرتێکدا خوێنمەوە لە شـەسـتەکانی سـەدەی بیســـتەم کە بە ســـەدان لە ژنان و کچانی هیندوســـتان خۆیان کوشـتووە، چونکە نییە مەتر قوماشـیان نەبووە سـینە و مەمک و عەورەتی خۆیان پێداپۆشـــن، لە کاتێکدا چین و توێژی "میهراجا" کانی هیندوســـتان بە باری حوشـــتر و بارگیر ئاڵتوون و زیویان بارکردووە بۆ فرۆشـــتن و کڕین، "میهراجاکان" دەوڵەمەندی ئەو ڕۆژگارە بوون، من ئەو کات کون بە کون دەگەڕام کە بزانم چلۆن دەژین کە کوڕە لاوێکی زیـت و کونجکۆڵ بووم، حەزم بە خوێندنەوەی مێژووی میللەتانی دونیام دەخوێندەوە، لە میانەی خوێندنەوەی بەردەوامی خۆم ئاگاداری ســـتەم و چەوســـانەوەی هەزاران لە خەڵکی بووم کە ژیـانێکی کولەمەرگی دەژیـان و هەنووکەش دەژین. هەر ئەوســـا لە میانەی خوێندنەوەمدا زانیم لە پەنجاکانی ســـەدەی بیســـتەم ســـەد هەزار لە ژنان و کچانی هیندوستان دەبوو ببن بۆ سۆزانی و هەوەسفرۆش، لە هەمان کاتدا جەنەڕاڵی ئینگیلز و سەربازەکانیان بە پارە کچان و ژنانی شۆخ و شـــەنگیان دەکڕی بۆ گەرمکردنەوەی پێخەفی خۆیان، کە چەندین فیلم و ســـریال و ڕۆمـان و چیرۆک هەن کە نـاوەڕۆکەکـانیـان چەوســـاندنەوەی ژنان و کچان بوون لە باری ســـێکســـواڵی و هەوەسبازانی ئینگلیز، هەر ئەوسا گاندی لە خەمی خەڵک و خاکی

خۆی بڕیاردا کە ئیدی لەتەل خانمەکەی نەخەوێت کە هێشتا گەنج و خورت بوو.

من بیرمە لە پەنجەکانی سەدەی بیستەم سەد هەزار هەوەسفرۆش کە بە سۆزانی ناسرا بوون و ناسنامە و کاریان لە کارتی ئایندنتیتی نووسران بوو (سۆزانی) کە جارێکیان کەوتنە خۆپیشاندان/ موزاهەرە، کە داوایان کرد پارەی هەوەسفرۆشی هیچیان ناگاتە ئەوەی کە ژیان و زیندەگی خۆیان و ماڵ و منداڵەکانیان دابین بکەن، نیوسەدە دەبێت ڕەسمی ئەو خۆپیشاندانەی هەوەسفرۆشەکان هەڵگرتووە لە ئارشیفی خۆم، بگرە لە هەنووکەدا لە ئاوروپا و "ڕۆژئاوا" قازانج و خێروبێری هەوەسفرۆشی لە قازانجی چەک و چەکباری پتر، کە لە هەنووکەدا ئەو خانمانە سەر بە وڵاتانی هەژارنشینن، کە لە بری وشەی 'سۆزانی' و 'قەحپە' و 'لەشفرۆش' نەماوە و هەڵگیراوە، بەڵکو ناوێکی دیکەیان لێناون کە ئەویش وشە و دەستەواژەیەکی کوشندە و ناشرینترە، پێیان دەڵێن(کۆیلەی سپی). کەواتە من ناتوانم بڵێم شارستانییەتێکی بێ کەموکوڕی هەیە لە "ڕۆژئاوا" و ئاوروپا.. ئەفسووس و جەخار و حەیف و سەد موخابن..!!!

+ لە پای ئەو خەمخۆرییەی گاندی کە هەمیشە بانگەشەی ئەوەی دەکرد کە یەکسانی و دادپەرەری و ئازادی و مرۆدۆستی و حەیواندۆستیشی بۆ گرنگ بوو، کە ئەم کۆتەیشنە هی گاندی –ییە کە دەینووسم: بە فیرۆدانی هەر شتێک لە خوویەکی خراپەکارییە و زێدە نامرۆییە، ئاخر بە فیرۆدانەکە دەربڕی بێباکی و ملهوڕی و بووغرابوونە، لەسەر ئاستی هەر هەموو دونیا، بەڵکو توندوتیژی

و تێکدانی کۆی سروشتی جوانی سەر ئەم ئەستێرەیە کە ئێمە لەسەری دەژین.

سەرنجێک: بۆ من گرنگ بوو کە باس لەو ئەزموونە کەموکورتەی خۆم بکەم سەبارەت بە خودی "ماهاتما گاندی" کە ئەوسا هێشتا مێرمندالْ بوو و تازە خەتی سمێڵم دادەنا، هەزاران لاپەڕەی دیکە بنووسم پەیوەست بەو ئینسانە کە لە ماوەی چەندین سەدە ناخولْقێت، ڕەنگە تەنها خودی "نێلسن ماندێلا" هاوکووف و هاوتای گاندی بووبێت کە هەردووکیان تەمەنی خۆیان تەرخان کرد بە ئاشتییەوانی و نەهێشتنی توندوتیژی و زەبر و زەنگ مەردمگەل دژی توخم و ڕەگەزەکەی خۆی، یان دلْڕەقی مرۆڤ دژ بە ژینگە و ئەو جوگرافیایەی تێیدا دەژین، دیارە ئەم زاتە مەزنە ڕووەکخۆر بوو، لە تەمەنێکی مێرمندالْییەوە و بە درێژایی ژیانی واز لە گۆشتخواردن دێنێت.

سوپاسنامە: سلاو دۆستانی زێدە ئازیزانم، سەرەتا دەخوازم سوپاسی هاوڕێم "شەفیقی حاجی خدر" بکەم کە وەک هەمیشە بە نووسین و وەرگێڕانی دانسقە و ناوازە بەسەرمان دەکاتەوە، کە ئەمن بۆ خۆم خوێنەری بەردەوامی ئوستاد "شەفیق"م. بەلێن بوو کە من پێشەکییەکی کورت و پوخت بنووسم و بەس، بەلام کە کتێبەکەی دامی لەژێر ناوی (کتێبی ئاوەز/ یازدە وانەی ژیان لە باپیرەم " ماهاتما گاندی": لە نووسینی {ئارون گاندی} و وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە؛ شەفیقی حاجی خدر.

دیارە جێگای شانازیمە کە متمانەی بە من کردووە بۆ پێداچوونەوە و شەنوکەوکردنی، هەلْبەتە منیش بە دلْ و کولْەوە مشتومالْم کرد کە بە هەق کەمترین دەستکاری نەویستووە، بەلام خودی کتێبەکە

بۆ من دەگمەن و دڵنشـــین بوو، بە ئەنـدازەیەک کە وایکرد پێشـەکییەکی تێر و تەسـەلی بۆ بکەم کە پتر باس و خواسـێکە من چۆن "ماهاتما گاندی" ناسیوە کە وایکرد نزیکەی چوار هەزار وشـە یاداشـت بکەم، دیارە خودی کتێبەکە یازدە وانەی تێدایە سـەبارەت بە ژیانی " ماهاتما گاندی".

ئەمن نەمویسـت خوێندنەوە بۆ هەر هەموو وانەکانی 'گاندی' بکەم، چونکە خودی کوڕەزای گـانـدی کە پێنجەمین نەوەی 'گـانـدی'یە نووسـەری ژیاننامەی گاندی –یە و لە مێرمنداڵییەوە وەک سـێبەر بە دوای بـاپیرەی خۆییەوە بووە، زۆر بە وردی و ئەمەک و ڕاسـتگۆییەوە ژیانی باپیرەی دەگێڕێتەوە، هاوکات شـەن و کەوی هەر یـازدە وانەکە دەکـات و خوێـندنەوەیەکی ورد و زیرەکـانەی هەبووە بۆ فیکر و فەلسـەفە و باری ڕۆحی گاندی بۆ ئێمە دەخاتە ڕوو، کەواتە نەدەبوو منی خوێنەر و نووسـەر بێمە هەمـان یادەوەری و سـەرگوزشـتەی "ئارۆن" و کۆی بایۆگرافی باپیرەی لە بری (ئـارون) دووبـارەی بکەمەوە کە پێویسـتی نەدەکرد، من متمانەم هەیە کە ئیدی لە ئێستاکەوە دەستوبردی لێبکرێت بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە بە تیراژێکی وا کەمتر نەبێت لە هەزار دانە، گەرچی دەشـزانین کەمدەرامەتی و نادارایی لە پای گەندەڵی وایکردووە کەمترین ڕێز بۆ بەرهەمی ئەدەبی و فیکری و باقی ژانرەکانی دیکە نەماوە لە وڵاتی خاک-خەسار..!

سەرەتای پایزی/ ٢٠٢٤

باپۆجییەت بە زمانە کوردییە

جوانەکەی شەفیقی حاجی خدر

د.محەمەد تەها حوسێن

شـــەفیقی حاجی خدر لەم دوو دەیەیەی دوایی بەهێزێکی ترەوە هاتۆتە مەیدانی فەرهەنگی و تیاشـــیدا بواری وەرگێڕانەوە، لە هەڵبژاردنی بابەتەکانیدا ورد ئەو جۆرە بەرهەمانە دیاردەکا، کە لە نێوەندەکانی ئەکادیمیا و ڕۆشـنبیری ئێمەدا پێویسـتن. بۆ زیاتر لە سـی و سـێ سـاڵ دەچێ دەیناسـم و هەسـتم بەوە کردووە زۆر خەمخۆری مانەوەی خۆیەتی لەنێوەندی ڕۆشـــنبیری و پەرە بە خۆدان تیایدا و لەو بەســـتێنەشـــدا بووەتە دەنگێک و لەپاڵ دەنگە جوانەکانی وەرگێڕاندا ناوێکی دیارە.

لە وەرگێڕانی ئەم دواییەیدا کاک شـەفیق(کتێبی ئاوەز... ١١ وانەی ژیان لە مەهاتما غاندی باپیرمەوە) کە یاداشـــتنامەی ئارۆن گاندی نەوەی گاندیە، بەشـــێوەیەکی تر خۆی وەک وەرگێڕێکی بواری مێژوو دەرخستووە و ئەمجارەیان سـیستمێکی ژیانمان یا باشـتر وایە بڵێم ژیاننامەی کەســێکی کاریزمیمان وەک شـــێوازێک بۆ ژیانێکی لێبووردەیانە دەخاتە بەرچاو و زەین و ئەو پیاوەی کە

(باپوجی)ە بە گەورەیی خۆی بە زمانێکی کوردیی پاراو و ڕەوان بە خوێنەران دەناسێنێ.

گاندیزم لە چەمکی تۆلیرانس جیاواز نیە و لە ڕاستیشدا ناکرێ قسە لەبارەی هزر و فەلسەفەی لێبوردەیی(تۆلیرانس) بکەی و لە دووتوێیدا گاندی ناوی پێشەنگ و سەرەکی نەبێ تیایدا، بۆیە ئەم کتێبەم کە خوێندەوە جارێ نەگەیشتبوومە کۆتاییەکەی ئەو قەناعەتەم لا ساز بوو، کە دەکرێ دوور لە هەر لێکدانەوەیەکی ئیدیۆلۆجی باپۆجییەت(گاندیزم) لە تەواوی دنیادا وەک فەلسەفە لە قۆناغەکانی خوێندن و سیستمی پەروەردەییاندا جێی دیاری بۆ تەرخان بکرێ، چون ستراتیژی سەرەکیی لەپاڵ ڕزگاریی هیندستنان هێنانە کایەی کۆسمۆپۆلیتیزمە و ئەمەش لە خۆیدا بردنەوەی مرۆڤایەتیە بۆ سەر یەک ڕەچەڵەک و یەک خێزان.

مرۆڤ لای گاندی ئەگەر عەقڵ و توانای قسە و گوفتاری لێ بستێنرێتەوە لاوازترین زیندەوەرە، کە ئەمانەشی هەن ئیدی دەبێ قسە زاڵی سەر زەبر و زەنگ بێ.

لای گاندی فۆڕمی تێکۆشانی لێبووردەیی هیندستانێکی هێنا ئارا ئێستاش بە سەیرترین دیموکراسی دادەنرێ و هاوکێشەی (هەژاری- نادیموکراسی) و (دەوڵەمەندیی -دیموکراسی) هەڵگێڕایەوە و لەوەی گەیاندین کە ئازادیی بە نەرم و نیانیش وەدیدێت و مەرج نیە لە پێناویدا ڕووبار و دەریای خوێن برژێت، ئەو تووڕەیی وەک هێزێک بۆ هێنانە ئارای ئاسوودەیی بەکاردەهێنا، نەیدەهێشت لە تووڕەییدا شتەکان و دنیا تێکبشکێن،

بـەڵكو تورەییش وەک هـەڵچوون لـە پڕۆژەی بنیـاتنـانی گیـانی لێبووردەیی لە هەڵچوونەکانی تر کەمتر نیە.

من لە زمانە بێ گرێکەی ئەم وەرگێڕانەی کوڕەکەی حاجی خدردا چێژیکی زۆرم وەرگرت و لـە ڕاسـتیشـدا لـەتـەک گرنگی هەڵبژاردنەکەی جوانیی زمانەکەشی بەرز دەنرخێنم و زۆر سوپاس کاک شـەفیق کە لە سـتراتیجی وەرگێڕانتدا پلانی خۆت هەیە و هەروا بە ڕێکەوت ناکەویتە سەر بابەت بۆ وەرگێڕان.

هەولێر

١ی ئازاری ٢٠٢٥

پێشبەند

وانەکانی باپیرەم

ئێمە ڕۆیشـــتین تا ســـەردانی باپیرەمان بکەین. بۆ من ئەو، ئەو ماهاتما گاندییە مەزنە نەبوو، کە جیهان بە چاوی ڕێزەوە ســەیری دەکرد، بەڵکو بۆ من ئەو هەر بە تەنهـا "بـاپوجی"[٢] بوو. ئەو باپیرەیەی زۆر جار دایبابم باسـیان دەکرد. لە ماڵەکەی خۆشـمان لە باشـووری ئەفریقاوە بۆ هیندسـتان گەشـتێکی دووررودرێژ بوو. ئێمە دەبووایە لە مۆمبایەوە ســـواری قیتار بووباین، دوای ئەوەی گەشتێکی شازدە سەعاتیمان بە کەشتی بڕیبوو، ئەوە بوو سواری وارگۆنی نمرە ســـێی قیتـارێکی پڕ لە حەشـــامـات بووین، نـاو فـارگۆنەکە پڕ بوو لە دووکەڵی جگەرە و بۆنی ئـارەقە و ئەو دووکەڵەی لە مەکینەی قیتـارەکە بەرز دەبووەوە. ئێمە هەموو ماندوو و شـەکەت بووین، کاتێکیش گەیشتینە وێستگەی (واردها)، لەوێوە هەســـتێکی خۆشـــمـان بۆ هات، ئاخر هەر هیچ نەبێ لە تەپوتۆزی خەڵووزەکەی قیتار ڕزگارمان بوو، پێمان خسـتە سـەر شۆستەی وێستگەکە و هەوایەکی سازگارمان هەڵمژی.

---

[٢] BaPuji باپوجی لە زمانی هیندیدا بۆ ڕێزلێنان لە باوک و باپیر و یان کەسێکی ڕیشسپی دەگوترێ. دەکرێ لە کوردیدا باپیرە، بابە گەورە جێگەی بگرێتەوە. وەرگێڕ.

تازە سەعات بووبووە نۆی بەیانی، بەڵام خۆ خۆر لە تاقی ئاسمانێ بوو، دونیا گەرم بوو. وێستگەی دابەزینەکەش هەر لە شۆستەی دابەزین و هۆدەیەکی بەرپرسی وێستگەکە بەولاوە هیچی دیکە نەبوو، باوکم توانیبووی کۆڵبەرێک بە کراسێکی سوور و مێزەرێکەوە بانگ بکا تا یارمەتیمان بدا، هەگبە و کۆڵەکانمان لەگەڵ هەڵبگرێ و بیگەیەنێتە بەردەمی وێستگەکە، لەوێشەوە بیانکاتە ناو گالیسکەکە (لە هیندستان پێی دەڵێن تۆنگاس)، کە چاوەڕێی دەکردین بار بکا. باوکم ئیلای خوشکە شەش ساڵانەکەمی هەڵگرتوو و سواری گالیسکەکەی کرد، داوای لە منیش کرد لە تەنیشتی سوار ببم. باوک و دایکیشم بە پێ لە دوای گالیسکەکەوە بڕۆن.

منیش گوتم؛ "کەواتە منیش بە پێ دەڕۆم."

باوکم بە ئاماژەوە پێی گوتم: "ئاخر مەودایەکی درێژە، لەوانەیە هەشت میل بێ."

منیش لەسەر قسەکەم سوور بووم: "بۆ من کێشە نییە." ئەوکات هەر دوازدەساڵان دەبووم و دیاربوو دەمەویست خۆم وەک گەوران نیشان بدەم.

زۆریشی نەخایاند تا لەو بڕیارەم پەشیمان بوومەوە. ئاخر تا دەهات خۆرەتاو گەرمتر دەبوو، ڕێگاکەش هەر نزیکەی یەک میل لە وێستگەی قیتار بەولاوە قیرتاو کرابوو. هەرزوو ماندوو بووم و کەوتمە بن ئاووئارەقە، سەرشان و ملیشم پیس بوون، تەپوتۆز و لمیش لەولاوە بوەستێ، لێ ئەوەشم دەزانی ناتوانم ڕاکەم و باز بدەمە سەر ئەو گالیسکانەی گامێش ڕایان دەکێشان. ڕێسای ماڵەوەش وەها بوو، هەریەکێ قسەیەکی کردبا، دەبووایە خاوەنی

قسەی خۆی بایە و بیگەیاندبایە سەر. گرنگ ئەوە بوو شکۆی خۆم پێ لە قاچەکانم درێژتربووایە، بۆیە دەبووایە درێژەم بە ڕۆیشتنەکەم بدابایە.

لە کۆتایدا لە کۆژین (ئەشرەم)ی[3] باپوجی[4] نزیک بوومەوە. هەرچۆنێک بێ، دوای ئەو سەفەرە دوورودرێژ و ئەو زۆر بە پێ ڕۆیشتنە، گەیشتینە ئەو شوێنە چەپەک و دوورە، ئەو شوێنە هەرە هەژارەی ناوجەرگەی هیندستان. من زۆرم لە بارەی جوانی و خۆشەویستی بیستبوو، کە باپیرەم بۆ دنیای بە دیاری هێناوە، بۆیە چاوەڕوانی ئەوەم دەکرد، ئەو شوێنەی لێی دەژیا پڕ لە گوڵ و بیستان و تاڤگەی ئاو بێ. لێ بە پێچەوانەوە، شوێنەکە تەخت، وشک و تەپوتۆزاوی دیار بوو، شوێنێک هیچ شتێکی سەرنجڕاکێشی تێدانەبوو، لێرەولەوێ کۆڵیتی قوڕین و دەشتێکی کراوە، ئاو بێنەو دەستان بشۆ. تۆ بڵێی من هاتبمە ئەو شوێنە بەیارە قاقڕە، شوێنێک هیچ ئاماژەیەکی وەهای تێدا نەبێ، مرۆڤ بۆخۆی ڕابکێشێ؟ لای خۆم وەهام دانابوو، هەر بەلای کەمی ئاهەنگێکی پێشوازیش بۆ خێرهاتنمان ساز کرابێ، بەڵام دیاربوو

---

[3]ئەشرەم :ashram: ئەو شوینە ژیانە (گوندە) هەروەوەزییە دینی و کۆمەڵایەتیەیە لە هیندستان، کە خەڵک بە کۆمەڵ تێیدا دەژی. وشەکە هیندییە و لە کتێبەکە و لە وەرگێڕانە هۆڵەندییەکەش هەر هەمان وشە بەکارهێنراوە. منیش بە پێشنیازی کاک کاروان عارف کردمە کۆژین. وەرگێڕ

[4]باپوجی: باپیرە ، بابەگەورە، ئەم وشەیە لە هیندستان بۆ وەک ڕێز بۆ پیرەمێرد بەکاردەهێنرێ، لەم کتێبەشدا باپوجی بۆ گاندی بەکار هاتووە، منیش وشەکەم وەک خۆی دانایەوە. وەرگێڕ

کەس گوێی بە گەیشتنی ئێمە نەدا. لە دایکم پرسی: "ئەرێ کوا خەڵک، لەکوێن؟"
هەرچۆنێک بێ، ئێمە چووینە کۆڵێتێکی سادە، لەوێ ئاوێکم بەخۆم داکرد و دەموچاوم لە تەپوتۆز پاک کردەوە. پێشتر جارێکیان باپوجیم دیبوو، ئەوکات تەمەنم پێنج ساڵان بوو، بەڵام سەردانەکەی گۆرینێم بیرناکەوێتەوە، هەنووکەش هەندێ لە بارەی ئەو دیدارەمان شڵەژا بووم. دایبابم ڕایانسپاردبووم لە کاتی دیدارەکەمدا، لەسەرم پێویستە بە جوانی ڕەفتار بنوێنم، چونکە ئەو پیاوێکی گرنگ و بەسام و سەڵواتە. تەنانەت لە باشووری ئەفریقاش خەڵک بە ڕێزەوە باسیان دەکرد و ناویان دەهێنا، ئیدی منیش لای خۆم وەهام هێنابووە بەرچاو، ئەو لێرە لە شوێنێکی ئەم کۆژینە کۆشک و سەرا وماڵێکی خۆشی تایبەتی هەیە تا لێی بژی، هەرچی دەوروبەریشە پڕیەتی لە کەسانی لایەنگری بەجۆشوخرۆش.
لێ من هێدمەگرتی بووم، کاتێک چووینە کۆڵێتێکی سادەی دیکە، ئینجا لەوێ لەو ناوکەوە[5] قوڕینەی کۆڵێتەکە و باپیرەم بینی، کە لە هۆدەیەک دەژیا، لە دە بە چواردە پێ زیاتر نەبوو. بەڵێ باپیرەم لەوێ لە گۆشەیەک، لەسەر تەنکەدۆشەکێکی لۆکە هەڵکوڕما بوو.
دواتر بۆم دەرکەوت کەسە مەزنەکان، ئەوانەی سەردانیان دەکرد، دەبوایە لە تەنیشت ئەو، چوارمەشقی لێی دابنیشن، ئەوسا ڕاوێژ لەگەڵ گاندی مەزن بکەن. لێ ئێستا باپیرەم کە ئێمەی بینی، بەدەم و لێوە بێ ددانەکانی خەندەیەکی بۆ کردین و بەخێری هێناین.

---

[5] ناوکەو: ئەرزیەی خانوو، پێچەوانەی بنمیچ.

بە گوێرەی دابونەریت دووبەدووی دایک و باوکمان، من و خوشکەکەم لێی چووینە پێش و خۆمان چەماندەوە تا دەست لە پێیەکانی بدەین. ئەو ئەم ڕەفتارەمانی بەدڵ نەبوو، هەر خێرا دەستی لێداین و هەڵیستاندینەوە تا باوەشێکی گەرمی پێدا بکەین. ئەو هەردوو لاڕوومەتی ماچ کردین و ئیلای خوشکیشم لە خۆشیاندا شاگەشکە و زۆر دڵخۆش بوو.

باپوجی پرسی: "ئەرێ سەفەرەکەتان چۆن بوو؟"

من ئەوەندە پەشۆکا بووم، زمانم تێکئالا، کاتێ گوتم: "باپوجی، من هەموو ڕێیەکە لە وێستگەی قیتارەوە تا ئێرە هەر بە پێیان هاتم."

ئەویش پێکەنی و چاوەکانی بریسکانەوە. "ئینجا گوتی: "ئاوەها؟ ئای چەند شانازیت پێوە دەکەم." ئەمەی گوت و ڕوومەتی دامە بەر ماچان.

دەستبەجێش هەستم بە خۆشەویستییە بێ قەیدوشەرتەکەی کرد، ئەمەش بۆ من ئەو پیرۆزییە بوو کە بە دڵ تەمەننامان دەکرد.

لێ گەلۆ، خۆ هێشتا زۆر پیرۆزیی دیکە مابوون.

دایبابم و ئیلا چەند ڕۆژێکی دیکە لە کۆژینەکە مانەوە، ئەوەش بەرلەوەی لە بەشەکەی دیکەی هیندستان سەرێک لە ماڵباتە مەزنەکەی دایکم بدەن. من دەبوو لەگەڵ باپوجیدا دوو ساڵی دیکە بمێنمەوە، لەگەڵ ئەو بژیم و هەر لەگەڵ ئەویشدا هاتوچۆ بکەم، ئیدی من لە منداڵێکی ساویلکەوی دوازدە ساڵانەوە بوومە گەنجیکی فامداری چواردە ساڵی. لەو کاتەدا ئەو وانانە لەو فێربووم، کە بۆ هەمیشە ئاراستەی ژیانی منیان گۆڕی.

زۆر جار باپوجی خەڕەکێکی چنینی لە تەنیشت بوو، منیش حەزم لێبوو ژیانی ئەو بەو داوە ئاڵتوونیانەی چیرۆک و دەرسەکانی

بچوێنم، کە بۆ نەوە لە دوای نەوە ڕایەڵەکانی ژیانی ئێمە بەهێز و بەهێزتر کرد. ئێســـتاش زۆر خەڵک هەر تەنها لە ڕێی ســـینەماوە باپیرەم دەنـاســـن، یـان بزووتنەوە نـاتونـدوتیژییەکەی ئەویـان بیردێتەوە، ئەوەی لە کۆتاییدا ئەوی گەیاندە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا و یارمەتیدەریش بوو بۆ بەدیهێنانی مافە مەدەنییەکان. من ئەوم وەک باپیرەیەکی خۆشـەویسـتی باوەشـگەرم ناسـی، کە بە دوای جەوهەری مندا دەگەڕا و هەر ئەو جەوهەرانەشـی پێدامەوە. ئەو دنەی گیانی من و چەندانی دیکەی دەدا بۆ ئەوەی لەو شتانەی چاوەڕێمان دەکرد و خەیاڵمان بۆیان دەچوو باشـــتر بین. ئەو لە خەمی دادپەروەریی سـیاسـیدا بوو، بەڵام وەنەبێ ئەم پەیامەشـی لەســـەر بنەمـای ڕوانینی تیۆرییـانەوە بێ، بەڵکو ئەو بە کردەوە تێدەگەیشـــت و ڕەنجی دەدا تا تاک بە تاکمان فێر بکا. ئەو هەموو ئێمەی وەها فێرکرد، ئەوەندەی بکرێ شایستەی باشترین شێوازی ژیان بین، ئەوەی مومکینە.

ئێمە ئێسـتا هەموومان، لە جاران پتر پێویسـتیمان بە وانەکانی ئەو هەیە. گەر باپیرم مابووایە، ئێســـتا لەوپەڕی توورەیی خۆیەوە لە جیهانی ئەمرۆمان خەفەتی دەخوارد، لێ هەرگیز نائومێد نەدەبوو.

سەرلەبەریی مرۆڤایەتی یەک خێزانە

چەنـد جـاران لەســـەر یەک ئەو پێی دەگوتم؛ "ســـەرلەبەریی مرۆڤایەتی یەک خێزانە،"

ئەو لە ڕۆژگاری خۆی ڕووبەڕووی مەترسی و ڕق وکینە بووەوە، لێ گەلۆ فەلسەفە کردارییە ناتوندوتیژییەکەی ئەویش یارمەتی ڕزگارکردنی هیندستانی دا و لە سەرتاسەری دونیاش بووە نموونەیەکی سەرمەشق بۆ گەیشتن بە ماف.

هەنووکەش پێویستە واز لە شەڕی یەکدی بهێنین بە شێوەیەکی چالاکانە بە ڕووی ئەو مەترسییانە ببینەوە. تەقەکردن لە ئاپۆرای خەڵکی و بۆمبابارانی کوشندە، بووەتە بەشێکی ژیانی ڕاستەقینە لە ئەمریکا. ئێمە بینیمان چۆن پۆلیس و خۆپیشاندەری ئاشیتخواز خەمساردانە کوژران. منداڵان لە قوتابخانە و سەر شەقامەکان دەکوژرێن، سۆشیالمیدیاش بووەتە سەکۆیەک بۆ پەخشکردنی ڕق وکینە و دووبەرەکی. پۆلیسیش دنەی توندوتیژی و تووڕەیی دەدا، لە جیاتی ئەوەی بە دوای زەمینەیەکی هاوبەشدا بگەڕێ.

نموونەی ناتوندوتیژییانەی باپیرەم هەرگیز نە واتای پاسیڤی و نە نیشانەی لاوازی و زەبوونی بووە. ئەوەی ڕاستی بێ، ئەو ناتوندوتیژی وەک ڕێگەیەک دەبینی تا تاک ببێتە کەسێکی ڕەوشتبەرز و ئاکاربەهێز، تا تواناتر بە پیر ئەو ئامانجەوە بچێ، ئەوەی هاوئاهەنگی بۆ نێو کۆمەڵگە دەهێنێ. کاتێکیش تازە چووبووە بنباری هەڵمەتی ناتوندوتیژییەوە، لە خەڵکەکەی پرسی بەڵکو لە دۆزینەوەی ناوێک بۆ ئەم بزووتنەوە نوێیە کۆمەکی بکەن، یەکێک لە ئامۆزاکانی پێشنیازی ناوی ساداگراها (sadagraha)ی سانسکریتی بۆ کرد، کە واتای "لێبڕاوانە بە هۆکارێکی چاک)ی دەگەیاند. باپوجیش وشەکەی پی پەسەند بوو، لێ بڕیاریدا کەمێک دەستکاری وشەکە بکا و بیکاتە ساتیاگراها (satyagraha) یان "لێبڕاو بۆ ڕاستی". دواتر هەندێک جار خەڵکەکە وشەکەیان بۆ

"هێزی ڕۆحی" وەرگێڕا، ئەو بە پێداگیرییەوە ئەوەی بە بیر دەهێنایەوە، کە هەمیشە هێزی ڕاستەقینە لە بەهای ئەو مافانەوە دێ، کاتێک کۆمەڵگا پێی دەگا.

ئەوەی من ئێستا دەیبینم ئەو پێویستییەیە کە هەموومان بۆ ساتیاگاراهای باپیرەم یان بۆ هێزی ڕۆحی بگەڕێینەوە. ئاخر ئەو جووڵانەوەیەکی وەهای خوڵقاند، جووڵانەوەیەک بۆ ڕاپەڕینێکی سیاسی مەزن سەریکێشا و خۆحوکمڕانیشی بە سەدان ملیۆن هیندی هێناکایە. لێ لەوەش گرنگتر ئەوە بوو، باپوجی بۆ ئەوە تێکۆشا ئێمە بتوانین لە ڕێگەی خۆشەویستی و ڕاستییەوە بگەینە ئامانجەکانمان، ئەمەش لە کاتێکدایە کە مەزنترین بەرەو پێشچوون ئەو کاتە دێتەئارا، کاتێک توانیمان بەسەر بێ متمانەیی خۆماندا باز بدەین و چاومان لە هێز بێ، هێزیش بە واتای ئەرێنی و مەردایەتی. باپیرەم بڕوای بەو خشتەبەندی و دابەشکارییەی نێو خەڵک نەبوو، بەڵکو ئەو لە قووڵایی ناخییەوە کوانووی جۆش و دنەدان بوو، ئەو دژەدینیش بوو کاتێک دین لە جیاتی ئەوەی خەڵک بەیەک بگەیەنێ و کۆیان بکاتەوە لە یەکی دەکردن. ئێمە لە کۆژینەکەدا هەموو بەیانییەک لە سەعات ٤:٣٠ لە خەو هەڵدەستاین تا بۆ نوێژی سەعات پێنج ئامادە بین. باپوجی دەقەکانی هەموو دینەکانی خوێندبووەوە، ئەو نوێژە جیهانییە گشتگیرەی ئەو دەیخستنە ڕوو لە هەموویان وەرگیرا بوو. ئەو لەو باوەڕدا بوو، هەموو دینێک کەمێک لە ڕاستی تێدایە، هەروەها کێشە و ئاڵۆزیش ئەو کاتە دێتە گۆڕێ، کاتێک ئێمە وەها بزانین، ئەم کەمە ڕاستییە هەموویەتی و هەر ئەمەش تاکە ڕاستییە.

باپوجی لە پێناو مافی بڕیاردانی چارەی خۆنووسین بۆ هەموو خەڵک، دژی دەسەڵاتی بریتانییەکان وەستایەوە، بۆ ئەو مەبەستەش ئەم پیاوە کە هەر خۆشەویستی و ئاشتی بڵاو دەکردەوە، نزیکەی شەش ساڵی لە زیندانەکانی هیندستاندا بەسەربرد. هزرەکانی ئەو بۆ ئاشتی و یەکێتی نەک هەر بۆ سەر ئەو، بەڵکو بۆ زۆر کەس مایەی گەف و هەڕەشە بوون، ئەوە بوو خۆی و ژنەکەی و باشترین هاوڕێ هەرە خۆشەویست و بڕواپێکراوەکەی ماهادیڤ دیسای، خرانە زیندانەوە. دیسای لە زیندان و لە ساڵی ١٩٤٢دا جەڵتەی دڵ لێی دا و مرد، لە کۆتاییشدا (کاستوربا)، ژنە خۆشەویستەکەی لە ٢٢ی شوباتی ١٩٤٤دا بەرگەی نەگرت و لە کۆشی باپیرەمدا چاوی بۆ هەمیشە لێکنا. پاش سێ مانگ لە مردنی، باپیرەم وەک تاکە کەسی دەرباز بووی نێو زیندان هاتەدەر. بۆ ساڵی پاشتر پێشوازی لێ کردم و دەستی منی گرت و ئەرکی پەروەردەکردنمی خستە ئەستۆ، تا فێری ئەوەم بکا چۆن ژیانێکی باشتر بژیم.

ئەو دوو ساڵەی لەگەڵ باپوجی بووم، بۆ هەردووکمان ڕۆژگارێکی گرنگ بوو. لە کاتێکدا من لەگەڵ ئەو بووم، تێکۆشانی ئەو بۆ سەربەخۆیی هیندستان بەری گرت، بەڵام ئەو توندوتیژی و دابەشبوونەی لەگەڵ سەربەخۆییەکەدا هات، بەشێک نەبوو لە خەونی ئەو. کاتێکیش ئەو جیهانی دەگۆڕی، منیش فێربووم خۆم بگۆڕم، بەسەر خۆمدا زاڵ ببم، جڵەوی هەستوسۆزی بەزرەفڕی ناقۆڵام بکەم و توانستی خۆم بدۆزمەوە و جیهان بە چاوی نوێوە ببینم. بوومە گەواهیدەر بەسەر مێژوو، لە هەمان ئەوکاتەی باپوجی نموونەی سادەی دەخستمە بەردەست، وانەی کردەیی

پێدەدام چۆن بگەمە ئامانجە کەسـییەکانم. خۆی ئەمەش خولێکی چڕوپڕ بوو لە فەلسـەفەکەی خۆی: "خۆت ببە ئەو گۆڕانکارییەی، کە حەزت پێیەتی لە جیهاندا بیبینی."

خۆت ببە ئەو گۆڕانکارییەی، کە حەزت پێیەتی لە جیهاندا بیبینی.

ئێمە هەر ئێستا ئەو گۆڕانکارییەمان پێویستە، چونکە توندوتیژی و ڕق و کینە لە جیهاندا گەیشتۆتە ئاستێکی چاوپۆشی لێنەکراو. خەڵک تامەزرۆی گۆڕانکارییە، بەڵام بێ دەسەڵاتن. ئەو بارە ئابوورییە تەواو ناسەنگە، واتای ئەوە دەگەیەنێ، کە پانزە ملیۆن منداڵ لە ئەمەریکا و بە سەدان ملیۆنی دیکەش لە سەرتاسەری جیهاندا بایی پێویست خواردنیان نەبێ، ئەمە لە کاتێکدا ئەوانەی لە خۆشگوزەرانیدا دەژین هەست دەکەن لێیان دەڕژێ. ئەو کاتەی فاشیستە هەرە ڕاستڕەوەکان لەم دواییانەدا لە مەیدانی شارێکی باکووری هیندستاندا کۆتەڵی باپیرەمیان دەشکاند، بەڵێنی ئەوەیان دەدا؛ "خۆی بەسەر شوێنەواری تیرۆر ببێتە گەواهیدەر." خۆ ئەگەر بمانەوێ کۆتایی بەو شێتایەتییە بهێنین، ئەوا پێویستە ژیانی خۆمان بگۆڕین.

باپیرەم لەم ساتە مێژوویەدا دەترسا. هەر هەفتەیەک بەر لە کوشتنی، هەواڵنێرێک لێی پرسی: "ئەرێ پێتوایە دوای مردنت چی بەسەر فەلسەفەکەتدا دێ؟" ئەویش بە خەمبارییەکی زۆرەوە گوتی: "تا لە ژیاندام، خەڵک دوام دەکەون، تا ڕادەی مردن ڕێزم دەگرن،

بەڵام دۆزی من ناکەنە دۆزی خۆیان." ئێمە جارێکی دیکە پێویستە لەسەرمان دۆزەکەی ئەو بکەینە دۆزی خۆمان. ئاوەزە ڕۆژانەکەییەی ئەو یارمەتیمان دەدا تا ئەو کێشانەی هێشتا لەم ڕۆژانەدا تووشی دەبین، چارەسەر بکا. ئێمە هیچ کات ئەوەندەی ئەم ساتە پێویستمان بە باپیرەم نەبووە.

باپوجی متمانە و ڕێنوێنی ڕۆژانەی بۆ گۆڕینی ڕەوتی مێژوو بەکارهێنا. ئێستاش بۆ ئێمە هەمووومان ئەو کاتەیە، بەکاری بهێنین.

ئەو وانانەی لە باپیرەم فێریان بووم، ژیانی منیان گۆڕی، هیوادارم ئەو وانانە کۆمەکی تۆش بکا، بەڵکو ئاشتەواییەکی مەزنتر و واتای پڕتری بۆ تۆش هەبێ.

وانەی یەکەم

تووڕەیی بۆ چاکە بەکاربهێنە

باپیرەم بە کاردانەوەی خۆشەویستی و لێبووردەیی لە بەرانبەر توندوتیژی و ڕق و کینەدا، جیهانی سەرسام کرد. ئەو هەرگیز نەکەوتە داوی ژەهرواییبوونی تووڕەیی. منیش نەبووم. وەک منداڵێکی هیندی کە لە کۆمەڵگەیەکی پڕ لە جیاوازی چینایەتیی باشووری ئەفریقا گەورە بووبووم، ئەوەندە سەرکەوتوو نەبووم، لەلایەک لەسەر منداڵە سپییپێستەکان هەژمار بووم، کەچی بایی خۆم سپیی نەبووم، لە لایەکی دیکە لەسەر منداڵە ڕەشپێستەکانیش هەژمار دەکرام، بایی ئەوەندەش ڕەشپێست نەبووم.

لە بیرمە جارێکیان دوای نیوەڕۆیەکی شەممە، بەپێ چوومە گەڕەکێکی سپییپێست تا نوقڵێکی شیرین بکڕم، کەچی لەوێ سێ مێردمنداڵی سپییپێست لێم قیت بوونەوە و تەشقەڵەیان پێکردم. یەکێک زللەیەکی تێسرەواندم، کاتێکیش بەزەویدا کەوتم، دووەکەی دیکە بە پێلەقان بەربوونە گیانم و پێشم پێدەکەنین. پاشان لەوێ ڕۆیشتن، نەوەک یەکێک بێت و بیانبینێ. هەینێ[6] هەر نۆ ساڵان دەبووم. بۆ ساڵی پاشتر، لە میانەی میهرەجانی تێسکەکانی

[6] هەینێ: ئەوکات

هیندییدا، ماڵباتەکەم لە شارەکەدا بوون، لەگەڵ دۆست و برادەرانیان کاتێکی خۆشیان بەسەردەبرد. منیش لە ڕێگەم بۆ ماڵی ئەو دۆستانەی دایبابم، بەلای دەستەیەک لە کوڕوکاڵە ڕەشپێستە ئەفریقییەکاندا ڕەتبووم، ئەوانیش لەوسەری جادەکە، لە گۆشەیەک وەستابوون. یەکێکیان تا هێزی تێدابوو بەو دارەی دەستی بە پشتی دادام، وەنەبێ هیچ هۆکاریش لە گۆڕێدا هەبێ، لەوە بترازێ کە من هیندی بووم. منیش ئەوەندە تووڕە بووم بە دوای تۆڵەکردنەوەدا گەڕام.

هەربۆیە لەبن باندۆری بیرۆکەیەکی تەمومژاوییم، چوومە یاری بەرزکردنەوەی قورسایی، بەڵکو بایی ئەوەندە بەهێز ببم، تۆڵەی خۆم بکەمەوە. دایبابیشم کە خۆیان وەک باڵوێزی ڕێنمایەکانی باپوجی بۆ فێرکردنی ناتوندوتیژی دەزانی، بەوەی لەو شەڕ و دەمەقاڵییە زۆروزەوەندانەی تێوەدەگلاوم، پڕ خەم و هەراسان بوون. هەوڵیاندا کەمتر شەڕانی بم، بەڵام خۆ نەیاندەتوانی لە تووڕەییم کەم بکەنەوە.

من بەوە دڵخۆش نەبووم، کە هەمیشە هەر تووڕە بم. بە هۆی ئەو تووڕەیی و کەڵکەڵەی تۆڵەکردنەوە، هەستم بە خۆم کرد لە بری ئەوەی بەهێز بم، لاواز بووم. دایبابم هیواخواز بوون بەڵکو مانەوەم لە کۆژینەکە لەگەڵ باپوجیدا کۆمەکم بکا، تا لەوە تووڕەی و کوڵانی ناخم تێبگەم و بتوانم لەگەڵی ڕابێم. منیش هەر ئەو هیوایەم دەخواست.

لە یەکەمین دیدارم لەگەڵ باپیرەمدا، ئەوەم پێ سەیر بوو، هەمیشە ئەو ئارامە و جڵەوی خۆی گرتووە، ئەوسا گرفت نەبوو هەر کەسێک چی دەکا یان چی دەڵێ، بەڵام ئەو هەر ئارامە. منیش لای

خۆم بەڵێنم دا، ئەو بکەمە نموونەی خۆم، بۆ ماوەیەک هیچ شتێکی خراپم نەکرد. لەپاش ئەوەی دایک و باوک و خوشـــکەکەم لەوێ ڕۆیشتن، لەگەڵ هەندێ کوڕوکاڵی هاوتەمەنم ئاشنا بووم، ئەوانەی لە گوندێکی ســـەر ڕێگە دەژیان، ئیدی بە یەکەوە یاریمان دەکرد. ئەوان تۆپێکی کۆنی تێنســـیان هەبوو، وەک تۆپی پێ بەکاریان دەهێنا و منیش دوو بەردم وەک جێنیشانی گۆل دانان.

من شـــێتی تۆپی پێ بووم. تەنانەت لەو کاتەی منداڵیش بووم، لە بەرابیەوە منداڵانی باشـــووری ئەفریقا گاڵتەیان بە شـــێوەزارەکەم دەکرد، من سـەروسـەودام لەگەڵ کێشـەی لەمە خراپتریش هەبوو، بۆیە چاوم لە تانەوتەشەریان پۆشی. لێ کاتێک لەگەڵ ئەو برادەرە نوێیانەم لە ناوجەرگەی گەمەیەکی کێبڕکێکاردا بووم، لەو کاتەی بە دوای تۆپەکەدا غارم دەدا، یەکێ لە کوڕەکان پاڵێکی پێوەنام. خراپ بەســـەر تەپوتۆزدا کەوتم. هەم شـــکۆم وروووشـــا هەم ئەژنۆشـم، ئیدی لەو تووڕەییان دەهری بووم، دڵم ئەوەندە خێرای لە نێو قەفەزی سـینگم لێی دەدا، ویسـتم دەسـتبەجێ تۆڵەی خۆم بکەمەوە. ئیدی دانەویمەوە و بەردێکم لەســـەر زەوی هەڵگرتەوە ویستم تا هێزم تێیدایە ڕایوەشێنم و لە پەلاماردەرەکەمی بدەم.

لێ دەنگێکی کز لە سەرمدا پێی گوتم: "وا مەکە."

ئەوە بوو بەردەکەم فڕێدایەوە سەر زەوی و بەغار بەرەو کۆژینەکە گەڕامەوە. بەچاوی بە فرمێسکەوە باپیرەم دۆزییەوە و چیرۆکەکەم بۆ گێڕایەوە.

"باپوجی، هەمیشە هەر تووڕەم. نازانم چی بکەم؟."

ئاخر خۆ من بوومە مایەی شکاندنی ناووڕوومەتی ئەو، پێم وابوو بەم شێوەیە لەگەڵ من دڵشاد نییە. کەچی ئەو بە ئارامی دەستێکی

لە پشـــتم دا و گوتی: "دەی برۆ خەرەکەکەت بێنە، با پێکەوە گلۆزە بەنێک لەو لۆکەیە هەڵوێزنینەوە."
هەر زوو لەگەڵ گەیشـــتمە کۆژینەکە، فێری خەرەک ســـووڕاندن و هەڵوێزنەنەوەی داوەبەنەکـانی کردم. هەموو ڕۆژێـک بۆ مـاوەی ســـەعاتێک ســـەر لە بەیانی و ســـەعاتێکیش ســـەر لە ئێوارە ئەم کارەمان دەکرد، کارێکی زۆر ئارامبەخش بوو. باپیرەم ڕاهـاتبوو فرەکـار بێ، تەنـانەت بەرلەوەی هیچ کەســـێک دەمی بکـاتەوە و قســـەیەکیش بکا. ئەو زۆر جاران دەیگوت؛ "لە کاتێکدا دانیشـتووین و قسە دەکەین، دەتوانین دەستەکانمان شت بڕێسن و بچنن." ئەوە بوو چووم ئامرازە بچکۆلەکەم هێنا و لە پاڵ ئەودا دانیشتم.
باپیرەم بە خەندەوە ئامادەی خەرەکبادانەکەی خۆی بوو تا لەگەڵ لۆکەڕستندا، دەرسێک بڵێتەوە.
"من چیرۆکێکت بۆ دەگێڕمەوە." ئەو وەها ســـەری قســـەی داهێنا. منیش لە تەنیشتی دانیشتم، ئەویش درێژەی بە قسەکەی خۆی دا: "جارێکیان کوڕێک هەبوو، لە تەمەنی تۆدا بوو. ئەو هەمیشـــە هەر تووڕە بوو، ئاخر دیار بوو هیچ شتێکی نەهاتبووە سەر ڕێ لەگەڵ خواســـتی ئەو بســـازێ. ئەو نەی دەتوانی بەهای ڕوانینی خەڵک لە یەک جیا بکاتەوە، بەم شێوەیە کاتێک یەکێک قسەیەکی دەکرد و لە دڵی نە دەهات، لە شـوێنی خۆی لە تووڕەییان سـوور هەڵدەگەڕا و لە حەیفان گڕی دەگرت."
منیش لای خۆم وەهای بۆچووم، کوڕە ئاماژە بۆکراوەکە، خۆم بم، بۆیە لەسەر بادانی خەرەکەکەی خۆم بەردەوام بووم، لە کاتێکدا بە باشی گوێم لێ دەگرت.

"ڕۆژێکیـــان کورپژگەکە کەوتە نـــاو شـــــەڕێکی گەرم و هەر بە ڕێکەوتیش کەسـێکی لەدەسـت هاتە کوشـتن. لە سـاتەوەختێکی هزربزریدا بە کێشـانی گیانی کەسـێکی دیکە، ژیانی خۆیشـی بە دەستی خۆی وێران کرد."
کە وام بیست هیچ بیرۆکەیەکم نەبوو چۆن دۆخەکەم باشتر دەبێ، ئاخر نەمدەویسـت لە تووڕەییان کەسـێک بکوژم، ئەوە بوو بە باپیرەم گوت: "باپوجی، بەڵێن بێ، باشتر دەبم."
باپوجیش سـەری لەقاند و درێژەی بە گێڕانەوەکەی خۆی دا: "تۆ زۆر تووڕەی. دایبابت هەموو شەڕەکانی ئەوێیان بۆ گێڕاومەتەوە."
منیش گوتم "زۆر داوای لێبووردن دەکەم." ترساشم لەوەی دەست بە گریانێ بکەم.
لێ خۆ باپوجی لەگەڵم بە تەمای ڕێڕەوشـتێکی دیکە بوو، شـتێک چاوەڕێم نە دەکرد. ئەو لە پشـت خەڕەک بادانەکەی خۆیەوە تەماشـایەکی کردم و گوتی: "من دڵخۆشـم بەوەی تووڕە دەبی. تووڕە بوون کارێکی باشـە. منیش هەموو کات تووڕە دەبم. "ئەوە بوو کاتێ دەستی لە خەڕەکەکە دەدا و دەیسووڕاند، دانپێدانانەکانی خۆی بۆ هەڵدەڕشتم.
ئەوەی بیسـتم نەدەچووە عەقڵم و لە کاردانەوەدا گوتم: "ئاخر هەرگیز من تۆم بە تووڕەیی نەبینیوە."
ئەویش بۆی ڕوون کردمەوە: "چونکە فێربووم تووڕەییەکەم بۆ شـتی چاک بەکار بێنم. تووڕەیی بۆ خەڵک وەک بەنزین وایە بۆ ترومبێل، ئەو سـووتەمەنییەیە تا ئامێرەکە بەرەو پێش پێی بڕوا و بگاتە شوێنی مەبەست. بەبێ ئەوە، هەگیز مجێز و دنەدەری ئەوەم

تێدا نابێ تا بەرەنگاریی کێشەکان ببینەوە. ئەوە ئەو وزەیەیە وامان لێ دەکا پێناسەی چاکە و خراپەی پێ بکەین.

تووڕەیی بۆ خەڵک وەک بەنزین وایە بۆ ترۆمبێل، ئەو سووتەمەنییەیە تا ئامێرەکە بەرەو پێش پێی بڕوا و بگاتە شوێنی مەبەست. بەبێ ئەوە، هەگیز مجێز و دنەدەری ئەوەم تێدا نابێ بەرەنگاریی کێشەکان ببینەوە. ئەوە ئەو وزەیەیە وامان لێدەکا پێناسەی چاکە و خراپەی پێ بکەین.

باپیرە ڕوونی کردەوە؛ ئەو کاتەی وەک کوڕوکاڵێک لە باشووری ئەفریقا بووە، ئەویش لەبن باری ئەو توند و تیژییە پەرگیرانەدا نالاندوویەتی، زۆریشی تووڕە کردووە. لێ لە کۆتاییدا فێر بووە، گەڕان بە دوای تۆڵەکردنەوەدا چارەی دەردەکە ناکا، ئینجا بە سۆزەوە دژی ئەو بەرکەنارخستنە و جیاخوازییە (دیسکریمێنیشن) بوەستێتەوە، وەڵامی تووڕەیی و ڕق و کینە بە چاکەکردن بداتەوە. ئەو باوەڕی بە هێزی ڕاستی و خۆشەویستییەوە هەبوو. تۆڵەکردنەوە لای ئەو شتێکی قۆڕ و پووچ بووە. ڕێسای چاو بە چاو وا دەکا تەواوی جیهان کوێر بێ. منیش کە زانیم باپیرەم وەک کەسێکی میزاجنەرم لە دایک نەبووە، سەرسام بووم. هەنووکەش ئەوەندە ڕێزی لێ دەگیرێ و بە

شـــەڕەفمەندییەوە بە ***ماهاتما***[٧] ناو دەبرێ، لێ خۆ ئەو کاتی خۆی هەر منداڵێکی سـەرەڕۆ و بزۆز بووە. کاتێکیش دەگاتە تەمەنی مِن، پارەی لە دایبابی دزیوە تا جگەرەی پێ بکڕێ و لەگەڵ منداڵانی دیکە تووشـــی بەزم و هەرا و گۆبەنـد بووە. کـاتێکیش داپیرەم دەهێنێ و بە یەکەوە زەماوەند دەکەن، هێشتا تەمەنی هەردووکیان لە سـێزدە سـاڵی تێناپەڕێ، هەندێک جاریش هاواری بەسـەر ژنی خۆیدا کردووە، جارێکیان دوای دەمەقاڵێیەک ویسـتوویەتی بە زۆر پیلی بگرێ و لە مـاڵ فڕێی بـداتە دەرێ. لێ ئەو حەزی لەو کەسـایەتییە نەبوو کە بووبووێ، بۆیە بەسـەرخۆیدا شـکابووە و وای لەخۆ کرد ببێتە کەسـێکی میزاج باش و نەرمڕەو، کەسـێک بتوانی حەز و ئـارەزووی خۆی جڵەو بکـا و ببێتە ئەوەی حەزی پێیەتی.

من پرسیم: "کەواتە دەکرێ منیش ئەوە فێر ببم؟"

ئەویش بە خەنـدەوە وەڵامی دامەوە: "تۆ هەر ئێســـتا ئەو کـارە دەکەی."

ئیدی ئەوە بوو کاتێ دانیشـتبووین بە خەڕەکەکە گلۆزە بەنەکانمان هەڵدەوێزنین، تێکۆشـام بە ناخی ئەو شـتەدا شـۆڕ ببمەوە، بەڵکو بتوانم تووڕەییم هەڵگێڕمەوە و بۆ شـــتی چاکە بەکاری بهێنم. خۆ هەر دەکرا هەست بە تووڕەیی بکەم، بەڵام فێربووم تووڕەبوونەکەم بە ئاقارێکدا ببەم، تا بۆ شـــتی چاکە بەکاری بهێنم، هەروەک ئەو

---

[٧] ماهاتما: لە باشووری ئاسیا (هیندستان و تیبت) واتای کەسێکی چاک و پیرۆز و بە ئاوەز، خاوەن هێزێکی زۆری بەرگەگر دێت. وشەکە لە ماهاتامانی سانسکریتییەوە هاتووە، واتای گیانێکی مەزن دەگەیەنێ. وەرگێڕ

گۆڕانکارییە سیاسییە هێواشانەی باپیرەم لە باشووری ئەفریقا و هیندستاندا بە دوای خۆیدا هێنان.
باپوجی ڕوونی کردەوە، کە خەڕەکەکەی بەردەستمان هەر خۆی نموونەیەکە چۆن دەکرێ توورەییەکەمان بۆ سەر گۆڕانکاریی چاکە وەرچەرخێنین. چەندین سەدە بوو پیشەسازیی لۆکە لە بەرهەمهێنانی جلوبەرگ لە هیندستان باو بوو، بەڵام ئێستا کارخانەی گەورۆنە گەورۆنەی ڕستن و چنین لە بریتانیاوە بە لۆکەی هیندستان کاردەکەن، ئینجا لۆکەکە بەرهەم دەهێننەوە ئینجا جارێکی دیکە بە نرخێکی گران بە هیندییەکانی دەفرۆشنەوە. خەڵکەکەش لەوە توورە بوون؛ ئەوان لەوە دەهری بووبوون، چونکە چیدی نەیاندەتوانی ئەو قوماشە دەستکردەی بریتانی بکڕن. لێ باپوجی لە بری تیختیخەدانی خەڵکی بۆ پەلاماردان و هێرشکردنە سەر کارخانە پیشەسازییەکانی بریتانیا، سەرەتا خۆی فێری ئەوە کرد خەڕەکێک پەیدا بکا و داوەکان هەڵبوێژنێ و خۆی لە لۆکە قوماش بچنێ و ئینجا ببیتە نموونەی سەرمەشق بۆ هەموو خێزانێک تا چاوی لێ بکەن و چیدی پێویستیان بە قوماشی دەستکردی بێگانە نەمێنی. ئەمەش لە سەرتاسەری وڵات و لە بریتانیاش کاریگەرییەکی گەورەی پەیداکرد.
باپوجی سەرنجی ئەوەی دا بە وردییەوە گوێی لێ دەگرم، بۆیە درێژەی بە قسەی خۆی دا و شتێکی دیکەی هاوشێوەی بۆ گێڕامەوە، ئاخر ئەو حەزی لە نموونە هێنانەوەی هاوشێوە هەبوو! ئەمجارەیان توورەیی بە کارەبا لە یەکچوواند. "کاتێک ئێمە کارامە و زیرەکانە ڕێرەوێک بۆ کارەبا بەکاردێنین، ئەوا سوودی لێ دەبینین و ژیانمان باشتر دەکا، بەڵام ئەگەر بەدڕەفتاری بکەین و

گەمەی لەگەڵدا بکەین، ئەوا دەمانگرێ و دەمانکوژێ. ئیدی کارەبا ئاوایە، ئێمە پێویســـــتە فێربین ئاوەزمەندانە توورەییەکەمان بۆ چاکەی مرۆڤایەتی بەکار بهێنین."

کاتێک ئێمە کارامە و زیرەکانە ڕێرەوێک بۆ کارەبا بەکاردەدێنین، ئەوا سوودی لێ دەبینین و ژیانمان باشتر دەکا، بەڵام ئەگەر بەدرەفتاری بکەین و گەمەی لەگەڵدا بکەین، ئەوا دەمانگرێ و دەمانکوژێ. ئیدی کارەبا ئاوایە، ئێمە پێویســـــتە فێر بین ئاوەزمەندانە توورەییەکەمان بۆ چاکەی مرۆڤایەتی بەکار بهێنین.

من نەمدەویست توورەبوونە کورتمەوداکە شتێک بەسەر ژیانی من یان هی یەکێکی دیکە بهێنی. لێ پرســـیارەکە ئەوە بوو: چۆن وا لە توورەییەکەم بکەم ببێتە بریسکەیەک بۆ گۆڕان؟

باپوجی پیاوێکی ڕۆحیی دنەدەری دووربین بوو، بەڵام لە هەمان کاتیشـــدا کەســـێکی کردەییش بوو. ئەو دەفتەر و قەڵەمێکی دامێ، بەڵکو بیکەمە ڕۆژژمێری توورە بوونم. ئەو وەها ڕێنمایی کردم: "هەر کاتێک هەســـتت بە توورەییەکی مەزن کرد، دانیشـــە و لە دەفتەرەکەتدا ئەوە بنووســـە؛ ئاخۆ چی و چۆن وای لێ کردی ئەو هەســـتە ئاگراوییەت لا پەیدا ببێ، یاخود بۆچی کاردانەوەکەت بەو توورەییە بووە." مەبەســـتەکەش گەیشـــتن بوو بە ڕەگوڕیشـــەی توورەیی. هەر تەنها ئەو کاتەش لە بناوانی مەســـەلەکە گەیشـــتی، ئەوسا دەکرێ چارەسەری بۆ بدۆزیتەوە.

ئەو ڕوونیکردەوە؛ کلیلەکە بۆ ئەوەیە تا هەموو کەسـێک لە بارەی خاڵی ڕوانینەکەی خۆیەوە شـارەزابێ. ڕۆژژمێری تووڕەبوون هەر بۆ ئەوە نەبوو تووڕەیی و لەسەر هەقبوونی خۆتی تێدا قەید بکەی، هەروەک هەنووکە زۆر خەڵک وا دەکەن. ئـاخر ئەو کـات ئەوان ڕۆژژمێرەکە دەخوێننەوە و دیسان و دووبارە و چەند بارە هەست بە تووڕەیی و ڕەوابوونیان (لەسـەر هەقبوونیان) دەکەن! بەڵکو لە بری ئەوە، ڕۆژژمێرەکە دەبێ ڕێگەیەک بێ بۆ لێتێگەیشـتن لەوەی ئاخۆ چی بووەتە هۆکاری گرژییەکە و چۆنیش چارەسـەر دەکرێ. من پێویسـتم بەوە هەبوو خۆم لە دۆخی تووڕەییەکە دابکەلێنم و ڕووی کەسـایەتییەکەی دیکەی خۆم ببینم. وەنەبێ ئەمەش ڕەچەتەک بێ بۆ سـەردانواندن بۆ کەسـێکی دیکە، بەڵکو تەکنیکێک بوو بۆ دۆزینەوەی چـارەسـەر، شـتێک بۆ تووڕەیی پتر و سەخڵەتبوون سەرنەکێشی.

هەندێک جار پێمانوایە دەمانەوێ کێشـەکە چارەسـەر بکەین، بەڵام شـێوازی کارکردنەکەمان هێندەی دیکەی شـتەکە دەشـێوێنێ و ئـاڵۆزتری دەکـا. ئێمە دەگەڕێینەوە سـەر بـاری تووڕەیی و هەراسـانی، وامان پێباشـە وا لە خەڵک بکەین بە زوڕنای ئێمە هەڵبپەڕن. لێ پەلاماردان و ڕەخنە و گەفوهەڕەشـە بە سـزادان و تۆڵەکردنەوە بۆ هەردووکیان، بۆ منداڵ و بۆ کەسـانی هەراش بە ئـامـانجی پێچەوانەوە هەڵدەگەڕێتەوە. کـاردانەوە تووڕەییمـان و شـەڕ و ئاڵۆزییەکە تۆختر دەکاتەوە. ئەو شـتە ئێمە دەکاتە کەڵەگا، بێ ئەوەی دەرکیش بەوە بکەین، کە کەڵەگایی بە هیچ شـێوەیەک واتـای بەهێزی ناگەیەنێ. ئەو کەسـانەی لە مەیدانی یاری و لە کاروکاسبی و یان لە هەڵمەتی سیاسییاندا بەدڕەفتارن و ناشیرین

دەجوولێنەوە، هەڵبەت ئەوان لاوازترین کەسن و هەست بە ئاسایش و ئارامی هەر ناکەن. باپوجی فێری کردم، کە توانست بۆ تێگەیشتن لە گۆشەنیگای ئەوی دیکە و لێبووردەیی، هێمای هێزی ڕاستەقینەیە.

باپوجی ڕوونیکردەوە، ئێمە کاتێکی زۆر بۆ بەهێزکردن و پتەویی جەستەمان بەکاردێنین، کەچی بایی پێویست خۆمان بە بیناکردنی عەقڵێکی ساغ و سەلیم خەریک ناکەین. خۆ ئەگەر عەقڵمان لە ژێر کۆنترۆڵدا نەبێ، ئەوا تووڕە دەبین و شتی وەها دەڵێین و دەکەین، دواتر لێی پەشیمان دەبینەوە. ڕەنگە ڕۆژانە دەیان جاری وا هەبێ هەست بە تووڕەیی یان نائومێدی بکەین و پێویستیشە لە بەرانبەریدا بڕیار بدەین ئاخۆ چ کاردانەوەیەکمان هەبێ. هاوڕێیەکمان لەسەر کار شتێکمان پێ دەڵێ، ئێمەش لە کورتی دەیبڕینەوە و شتێکی پێ دەڵێینەوە، یان ئیمێلێکی هەراسانمان بۆ دەنێردرێ، ئێمەش بێ ئەوەی بیری لێ بکەینەوە وەڵامی دەدەینەوە. تەنانەت ئێمە تووڕەیی خۆمان بەو کەسانەش دەڕێژین و ئازاریان دەدەین، ئەوانەی زۆرمان خۆش دەوێن، بە ژن و منداڵیشمانەوە. ئەوان کاتێک بێ هیوامان دەکەن یان شتێکمان پێ دەڵێن کە بە دڵمان نییە، ئیدی ئێمەش بەسەریاندا دەشکێینەوە.

دەکرێ وشەکانمان وەها ئازاری کەسانێک بدا، کە پێویستە بە شێوەیەکی دلۆڤان و خۆشەویستییەوە لەگەڵیان بجووڵێینەوە، ئاخر خۆ ئازارەکە دانامرکێتەوە و پەیش بەوە نابەین کە تووڕەییەکە خۆشمانی زۆر ئازار داوە. بیرلەوە بکەوە کاتێک سووکایەتیت پێ دەکرێ یان کەسێک بە ڕەقی لەگەڵت دەجووڵێتەوە، چەند هەست بە داماوی خۆت دەکەی. ئەوکات سەرتاپای جەستەت گرژ دەبێ و

مێشـــکیشـــــت خەریکە لە تـاوان گڕ بگرێ. ئیـدی تووڕەییەکە دەتخواتەوە و ناتوانی تیشـــکۆی هزرت لەســـەر هیچ شـــتێک کۆ بکەیتەوە. تووڕەیی جیهـانبینییەکەت تەســـــک دەکـاتەوە، هەموو ئەوەی لەو ســـاتەدا بیری لێ دەکەیتەوە هەر ســـووکایەتییەکەیە. لەوانەیە دواتر هێور ببیتەوە و بچی داوای لێبووردنیش بکەی، بەڵام خۆ ئەوکـات کـار لە کـار ترازاوە، تـازە تۆ زەبرەکەت وەشـــاندووە و بەرانبەرەکەت ئازار داوە. ***کاتێک ئێمە هەڵەپاســانە کــاردانەوەمــان دەبێ و تووڕەیی خۆمــان بەســـــەر بەرانبەردا دەرژێنین، وەک ئەوە وایە بە تفەنگێک پەنجەت لەســەر پەلاپیتکەکە گیرکردبێ و گوللەکە دەرچووبێ و نەتوانی بیگەڕێنیتەوە.***

ئێمە دەبێ لە بیرمان بێ، بۆ کاردانەوە مژاری جیاوازترمان لەبەر دەستدا هەیە.

ئەو ڕۆژە کە خەڕەکی هەڵوێژنینەوەی بەنەکانم بادەدا، باپوجی لە بـارەی پێویســـــتی ســــەوداکردن لەگەڵ تووڕەیی وەک زەنگێکی هۆشـــداری بۆ باس کردم، زەنگێک هۆشـــداریی ئەوەی دەدا، کە شتێکی نادروست لە گۆڕێدایە. نووسین لە دەفتەری ڕۆژژمێرەکەدا یەکەمین هەنگاوم بوو. خۆجڵەوکردنی مێشک ئەوە دەسەلمێنێ، لە ئایندەدا بتوانم شـــایســـــتانە بجووڵێمەوە. ئینجا لە جیاتی ئەوەی شـــتێک بڵێی کە مەبەســـتت نەبووە یان ئازاری هەســـتونەســـتی بەرانبەرەکەت بدەی، هەروەک باپیرەم بۆی ڕوون کردمەوە، ئەوا تۆ دەتوانی تیشکۆی هزرت بخەیتە ســەر چارەســەر، ئەوەی وا لە هەمووان دەکا دڵشـــاد بن. خۆ ئەگەر کاردانەوەی تەڕدەســـتانەت کۆمەک بەخش نەبوو، تۆ بڵێی چ کاردانەوەیەک لێتێگەیشـــتنەکەت باشتر بکا؟

من به باپیرەم گوت: "باپوجی، من پێویستیم به بەهێزکردنی مێشکمه! باشه چ جۆره ڕاهێنانێکم لەسەره بیکەم؟"
ئەویش پێی گوتم، به شتێکی ئاسان دەستپێبکەم. پێویسته له ژوورێکی هێورەدا دابنیشم بێ ئەوەی هیچ شتێکی وەهای لێبێ سەرنجم بەلاڕێدا ببا (لەم ڕۆژانەدا واتای ئەوه دەگەیەنێ تەلەفۆنت پێ نەبێ!) ئینجا به حەزەوه شتێک به دەستەوه بگری، هەروەک گوڵێک، یان وێنەی گوڵێک له پێش خۆت دابنێی. من دەبێ به تەواوی تیشکۆی هزرم بۆ خولەکێک، بگره پتر بخەمه سەر ئەو شته، ئینجا چاوەکانم بنووقێنم. پاشان ببینم ئاخۆ تا چەند دەتوانم خەیاڵی ئەو شته له مێشکمدا بهێڵمەوه. له سەرەتادا ڕەنگبێ هەر لەگەڵ ئەوەی چاوم نووقاند، خەیاڵی شتەکەم لا نەمێنێ، لێ ئەگەر ڕاهێنانەکەم به ڕێکوپێکی چەند باره کردەوه، ئەوا دەتوانم وێنەکەم زیاتر و زیاتر لەناو مێشک و زەینمدا بهێڵمەوه. ئەمەش نیشانی دەدا، من هەموو ئەو شتانەی سەرنجم به لاڕێدا دەبەن بەلاوه بنێم و مێشک و زەینی خۆم کۆنترۆڵ بکەم.
ئەو پێی گوتم، ئەو کاتەی گەوره دەبی، دەکرێ بچیته قۆناغی دووەمی ڕاهێنانەکه. هەر له هەمان هۆده هێورەکەدا، چاوەکانت دابخه و هەر تەنها ئاگات لەوه بێ ئاخۆ چۆن هەناسه دەدەیت و هەڵدەمژیتەوه. تێبکۆشه تیشکۆی زەینت به تەواوی هەر لەسەر هەناسەدانەوه و هەڵکێشان بێ و هەرچی هزری لاوەکی هەیه به لاوەی بنێ. ئەو گوتی؛ ئەو ڕاهێنانه کۆنترۆڵێکی مەزنت بۆ کاردانەوەت پێ دەبەخشێ، به شێوەیەک له ساتی تەنگاویدا هەڵەپاسانه کاردانەوه نەکەی.

ئیدی هەر ڕۆژی پاشـــتر دەســـتم بە ڕاهێنانەکەی باپوجی کرد و هەنووکەش بە باوەڕەوە لەســـەری بەردەوامم. ئەوە باشـــترین ڕێگەیە وام لێ دەکـا کۆنترۆڵی عەقڵی خۆم بکەم. چەنـد مـانگێکی پێچوو تا فێری ئەوە بووم چۆن ڕێچکەی تەوژمی تووڕەییەکەم بە کردەی زیرەکانە وەرچەرخێنم، لە کۆتاییشـــدا لێی ســـەرکەوتوو بووم. ئەم جۆرە هەڵســـووڕانـدنەی تووڕەیی ڕاهێنـانی مەودای دوورودرێژی ژیانە. تۆ ناتوانی هەر بۆ چەند مانگێکی کەم بیکەیت و وابزانی بەســـەر خۆتـدا زاڵ بووی. ئـاخر بـارودۆخی ژیـان دەگۆڕێ، لەگەڵیدا هۆکار و بناوانی تووڕەییش دەگۆڕێ. بۆیە زۆر گرنگە هەمیشـــە بۆ ئەو تۆپانەی لە لاڕێوە تێمان دەگیرێن وریا و لەسەر پێ بین.

من بە تاسـەی ئەوە بووم بزانم ئاخۆ باپیرەم لە سـەرەتاوە چەندی پێچووە تــا توانی تووڕەیی خۆی بە چــاکە بەکــار بهێنی. بۆیە ڕۆژێکیان لێم پرسی: "باپوجی، پرسیارێکم هەیە؟"

ئەویش وەها وەڵامی دامەوە: "دەی ئارون، پرسیارەکەت چییە؟"

"ئەرێ تۆ چۆن فێری ئەوە بووی تووڕەییەکەت بەو شـــێوە سوودبەخش و هێزدارە بەکاربهێنی؟"

ئەو لە خەڕەکبـادانەکەی خۆی وەســـتـا و لە قرتەی پێکەنینـدا و گوتی: "ئەوە داپیرەت بوو ئەو وانەی پێدادام."

"بە ڕاست؟ چۆن؟ چی ڕوویدا؟"

"من زۆر بە گەنجی ژنم هێنا و نەشـــم دەزانی چۆن هەڵســـوکەوت لەگەڵ ژنەکەمدا بکەم. لە دوای قوتابخانە دەبووایە بچمە کتێبخانەی گشـتی، بەڵکو چەند کتێبێک یان چەند وتارێک لە بارەی پەیوەندییە خێزانـدارییەکـان بـدۆزمەوە و بیـانخوێنمەوە. ئـاخر دەمەقـاڵێ و

قڕەمان لە نێواندا هەبوو، منیش بەسەریدا هاوارم دەکرد و ئەویش بە شێوەیەکی ئارام و ئاوەزمەندانە لەگەڵمدا دەجووڵایەوە. پاشان بیرم لەم قۆناغەی ژیانم کردەوە و پەییم بەوە برد، کە ئێمە چەند ناعەقڵانی بووین کاتێک تووڕە دەبووین و داپیرەشت چەند جوان و نازدارانە ئاگری بن کای ئەو دەمەقاڵێیەی دەکوژاندەوە. خۆ ئەگەر هاتبا و ئەویش هەر بە تووڕەیەکەی منی بکردبا و بەهەمان شێوە وەڵامی دابامەوە، ئەوا دەبووە کێبڕکێی قیژە و هاوار بەسەریەکداکردن، کەسیش نەیدەزانی ئاخۆ بەزمەکە بەچی دەگا. چەند زیاتر بیرم لێ دەکردەوە، ئەوەندە دەهاتمە سەر ئەو بڕوایە، کە پێویستە هەمووومان فێری ئەوە بین چۆن زیرەکانە تووڕەییەکەمان بەکار بهێنین."

داپیرەم هەینێ زۆری پێ نەچوو لە زینداندا مرد، ئاخر لەگەڵ باپوجی بە یەکەوە لەبەر پێشێلکاریی قانونی مەدەنی خرابوونە زیندان، منیش دەمزانی باپیرەم چەند بیری دەکا. هەموو مانگێک نوێژی تایبەتی بۆ یادکردنەوەی دەکرد. چیرۆکەکەی ئەو وای لێکردم لەوە تێبگەم، کە کاردانەوەی هێمنانە چەند بەهێز و کاریگەرە لە بەرانبەر تووڕەبوونی بەرانبەردا. بەڵێ شتێکی نائاساییشە. لەوەش پتر، کاتێک یەکێک دەست بە قیژە و هاوار دەکا، ئەوا بەرانبەرەکەی دەشڵەژێ و ئەویش دەیکاتە هاوار ونەڕەنەڕ، بەم جۆرە تا دێ ئاستی تووڕەیی هەردوولا بەرز و بەرزتر دەبێتەوە. لێ خۆ ئەگەر تۆ بتوانی دلۆڤانانە قسە لەگەڵ ئەو کەسانەدا بکەی کە ئازاریان داوی، یان تووڕەیان کردووی، ئەو ساتە شتەکە خۆی ئاوەژوو دەبێتەوە.

لە ڕوی تیۆرییەوە لەو وانانەی باپیرەم فێری کردم، گەیشتم؛ بەڵام تەنها ساڵانێک پاشتر وانەکەم لێ بووە ڕاستی، ئەمەش لە ئەنجامی ڕەوشـێکدا هات، کە وای لێ کردم جۆش بگرم و هەست و سـۆزم گڕ بگرێ. لە تەمەنی بیسـت و دوو سـاڵیدا، ئەو کاتەی دیسـان لە باشـووری ئەفریقا دەژیـام، بۆ سـەردانی خزمـانم گەڕامەوە هیندستان. هەروەک نەخشەم دانا بوو ئەو کاتەی بگەڕێمەوە وڵات و درێژە بە دژایەتیی جیاخوازی و ئەپارتاید[٨] بدەم، لە گەڵیدا لە پڕ کێشـەیەکم لە ڕێخۆڵە کوێرەم لێ پەیـدا بوو، دەبووایە خێرا نەشتەگەریم بۆ کرابا. ئەمەش لەگەڵ گەیشتنم بۆ هیندستان ڕووی دا. ئەو پەرسـتارەی خزمەتی دەکردم، سـوناندا ئامبێگانۆکار بوو، هەم جوان و هەم دلۆڤانیش بوو، ئیدی لە ماوەی پێنج ڕۆژەی لە خەسـتەخانەکەدا خەوێنرام، بە جارێک دڵی بردم. هەردووکیشـمان شـەرمن بووین، زۆریشـی پێچوو تا ڕازی بکەم و لەگەڵم بێتە سـینەما و بە یەکەوە فیلمێک ببینین. من لە سـەعات سـێی دوای نیوەڕۆ گەیشـتمە سـینەما و چاوەڕێم کرد، بەڵام چاوەڕێ و هەر چاوەڕێ. دیسـان چاوەڕێ. لە کۆتاییدا کیژە بە خانەخان بەر لە

[٨] ئەپارتاید Apartheid خۆی وشەیەکی هۆڵەندییە واتای جیاکردنەوە و ئایەرکردنەوە دەگەیەنێ، ئەمە وەک سیاسەتێکی جیگیر لە لایەن ڕژێمی باشووری ئەفریقای نیوەی دەوەمی سەدەی رابردوو بوو لە باشووری ئەفریقا پەیڕەو دەکرا، بەوەی هاووڵاتیان لەسەر بنەمای ڕەنگی پێست و ڕەگەز لەیەک جیا دەکرانەوە، هەڵبەت سپیپێستەکان سەردەست و زاڵ بوون، هەرچی ڕەگەزەکانی دیکەش بوون، هاووڵاتی پلە دوو و بەرەوژێتر بوون. زۆرینەی زمانەکان وشەکە وەک خۆی بەکاردەهێنن، منیش هەروام کرد. وەرگێڕ

سـەعات شـەش گەیشـت، ئەو چاوەڕێی نە دەکرد من لەوێ لەو وەختەدا بـدۆزێتەوە. ئەو وەهـای نمـایش کرد لەبەر کـارێکی لەنـاکـاوی نەخۆشـخـانە دواکەوتووە، کەچی دواتر دانی پێدا نـا، دواکەوتنەکەی بە هۆی زات نەکردنی بووە، تا بێتە ژوانێ.

دوای ئەو دەستپێکە ناخۆشـە، کەوتینە داوی خۆشـەویستی یەکدی و بۆ یەک بووین. ئەوسـا سـونـاندا پێویسـتی بە ڤیزایەک هەبوو تا لەگەڵم بگەڕێتەوە باشـووری ئەفریقا، بۆ ئەم کارەش چاوەڕوانی هیچ گرفتێک نەبووم بێتە ڕێگەمان. ئاخر خۆ من هاووڵاتی ئەوێ بووم، مافی ئەوەشـم هەبوو هاوژینەکەشـم لەگەڵ خۆم ببەم. ئەو کات ڕژێمی ئەپارتاید لەوپەڕی گەرموگوڕی خۆیدا بوو، ئەوە بوو ڕێگەیان نەدا هاوژینەکەم لەگەڵم بێ. بۆ ماوەی زیاتر لە سـاڵێک هەموو هەوڵێکم دا بەڵکو قەنـاعەت بە ڕایەدارانی حکومەت بکەم مۆڵەتی پێ بدەن، کەچی ئاسنی ساردم کوتا. ئەو نەیتوانی لەگەڵم بگەڕێتەوە باشـووری ئەفریقا. منیش کەوتمە سـەر دووڕیانی ئەوەی ئـاخۆ لەگەڵ بووکەکەم لە هینـدسـتـان بمێنمەوە یـان بگەڕێمەوە لای دایکە بێوەژنەکە و خوشـکەکەم لە باشـووری ئەفریقا. هەینێ توورە و پەشـۆکاو بووم. باشـە چۆن دەکرێ حکومەت ببێتە مایەی ئەو ئازارە زێدەبارە؟ ئەم بڕیارە دڵڕەنجێن بوو، لێ لەگەڵ ژنە نازدارەکە و مانەوەم لە هیندستان هەڵبژارد.

دوای دە سـاڵ، دۆسـتێکی باشـم لە هیندسـتان هاتە سـەردانم. کاتێکیش چاوم بە بەلەمەکەی ئەو کەوت، پیاوێکی سـپیپێسـت دەسـتی گرتم و گوتی دەیەوێ بۆ ماوەی هەفتەیەک بچێتە مۆمبای و زۆریش بە تاسـەوەیە تا شـارەکە ببینێ، چونکە من یەکەم هیندی بووم لەبەردەمی وەسـتـا بووم، وەهـای چاوەڕێ کرد بتوانم

یارمەتی بدەم. ئەو خۆی بە ناوی جاکی باسۆن، ئەندامی پەرلەمانی باشووری ئەفریقا ناساند.
منیش هەستم بەوە کرد توورەیە کۆنەکەم لە هەناودا گڕ دەگرێ. ئاخر حکومەتەکەی ئەو سووکایەتی پێکردم و لێنەگەڕا بە خۆم و ژنەکەم بگەڕێمەوە باشووری ئەفریقا. منیش نەمدەویست یارمەتی بدەم، حەزم لێ بوو فڕێی بدەمە ئەودیو سنوور و تۆڵەی خۆمی لێ بکەمەوە. لێ خۆ تا ئەو کات چەندین جار ڕاهێنانم لەسەر وانەکانی باپیرەم کردبوو، ئەو وانانەی ڕێچکەی توورەیی بۆ بەکارهێنانێکی زیرەکانە دەگۆڕین، بۆیە خۆم خواردەوە و بڕیارم دا زبروڕەق ڕەفتار نەکەم. ئەوە بوو دەستم توند گوشی و بە ڕێزەوە بۆم ڕوون کردەوە، کە من قوربانییەکی ڕژێمی ئەپارتایدی ئەوم، ناچارکراوم لە هیندستان بمێنمەوە، چونکە حکومەتەکەی ئەو نەیدەویست بەخۆم و ژنەکەم بگەڕێمەوە ئەوێ.
من پێمگوت: "لەگەڵ ئەوەی حکومەتەکەت دەیکا زۆر ناکۆکم. هەرچۆنێک بێ، تۆ میوانی شارەکەمی، منیش دڵنیات دەکەمەوە لە ماوەی مانەوەتدا ئاسوودە بیت."
سەرەتا برادەرەکەم ڕێووجێ کرد؛ ئینجا بۆ ڕۆژانی پاشتر خۆم و ژنەکەم مستەر و خانم باسۆنم بەنێو شاری مۆمبایدا گێڕا، ئینجا بە گەرمی و پەرۆشەوە دیمەکانی شارەکەم نیشان دان. ئێمە زۆر لە بارەی ئەپارتاید دواین، کە چۆنماڵباتەکەیان لە یەک کردین. لە دوا ڕۆژی سەردانی کابرادا، خواحافیزیمان لەیەک کرد، هەردووکیشمان گریاین.
مستەر باسۆن بە باوەش پێداکردنەوە پێی گوتم: "تۆ چاوی منت لەسەر ئەهریمەی بەرکەنارگرتن کردەوە. ئەو حکومەتەی

پشـــتگیریم لێ دەکرد، هەڵەیە. ئێمە دەگەڕێینەوە دژی ئەپارتاید دەوەستینەوە."

منیش بە دیار بەڕێکەوتنی کەشـــتییەکەیان وەســـتابووم، لە دڵی خۆشمدا بە گومان بووم، بەوەی ئەو چەند ڕۆژە کەمەی بە یەکەوە بووین، بژاردەکەی بگۆڕێ. بە ژنەکەمم گوت: "دڵنیا نیم ئاخۆ چەند ڕاستگۆیە. دەی با چاوەڕێ بین و بزانین چی ڕوو دەدا."

خۆی پێویست نەبوو زۆریش چاوەڕێ بم. هەر ئەو کاتەی مستەر باســـۆبن گەیشـــتەوە وڵات، قســـەی لە دژی ئەپارتاید کرد. لە هەڵوێســـتی ئۆپۆزســـیۆن بوونیدا دەنگێکی دلێر بوو، وای لێهات حزبە دەســـەڵاتدارەکەی، ئەو لە نێو ڕیزەکانی خۆی دەربکا و لە هەڵبژاردنی داهاتووشـیدا دۆڕاندی. بەڵێ پیاوەکە لێبڕاوانە لەســەر هەڵوێسـتی خۆی وەسـتا، گومانی تێدا نەبوو هێز و خۆڕاگری ئەو یارمەتیدەر بوو بۆ بڕواپێهێنانی ئەوانی دیکەش.

گۆڕانکارییە ســەرنجڕاکێشـانەکەی ئەو پەرلەمانتارەی باشـووری ئەفریقا، هێزی فەلســـەفەی باپوجی بە وەرگەڕاندنی تووڕەیی بە کردەوەیەکی چاکە، بۆ ســەلماندم. خۆ ئەگەر لە بەرانبەردا، قســەم بە کابرای باشــــووری ئەفریقا بگوتبا (یان فرێمبدابایە ئەودیو ســـنوور)، هەروەک کە بۆ یەکەمجار بینیم و دڵیشــــم هەر وای دەخواست، ئەوا ئەوکات بۆ ماوەیەک دڵ و هزرەی خۆم ئاسوودە دەکرد. ئەوکـات ڕایەدارێکی حکومەتم ســـەرکۆنە دەکرد، کە شایستەش بوو! بەڵام ئەنجامی کۆتاییەکەی هەرگیز نەدەگەییە ئەو ئاســودەییەی کە پێی گەیشــت. هەینێ گەر وەهام بکردبا، ئەویش بە پاکانەیەکی پتەوتر دەگەڕایەوە وڵاتەکەی و لە جاران لەســـەر ڕاسـیسـزم سـوورتر دەبوو، ئەوسـا پێی وا دەبوو هەڵوێسـتەکەی

ڕاســـت و ڕەوایە و بە تەواوی لە ڕەشـــپێســـت و هیندییەکانی وڵاتەکەی دوور دەکەوتەوە.
خۆ ئەگەر خۆت لەسەر ئەوە ڕاهێنا تووڕەییەکەت شێوەیەکی دیکە بگۆڕی، هەینێ ژیان لەسەر بنەمای تاکە کەسی و گشتیی باشتر دەکا. باپیرەم هەر زوو ئەزموونە سیاسییەکەی بۆ دەرکەوتبوو.
دەی بـا بگەڕێنەوە بۆ ســـاڵی ١٩١٣، ئەو کـاتەی بـاپیرەم لە باشـــووری ئەفریقا دەژیا. ئەو کات بەتەما بوو هەڵمەتێک لە دژی بەلاداشـــکـاندنەوە و جیـاکردنەوەی ئەوانی دیکە بەڕێبخـا. ئەو دۆســـتانە بۆ وتوویژ داوای لە حکومەت کرد، دڵنیای کردنەوە نە توندوتیژی و نە زمانی زبر بەکارناهێنێ. کاتێکیش حکومەت بۆ وەڵامدانەوە شـــکســـتی هێنا، باپیرەم بە خەڵکی ڕاگەیاند، بەدوای چارەسەرییەکی ئاشـتییانەدا دەگەڕێ و بە هیچ شـێوەیەک نیازی شـــەڕانگێزانەی نییە، بۆیە داوای لە خەڵکەکە کرد بەڵکو ڕەگەڵ خۆپیشاندانە مەدەنییانەکەی بکەون.
لە ســـەروبەندی هەمان کاتیشـــدا، کرێکارانی ڕێگەی ئاســـنینی باشـــووری ئەفریقا بۆ باشـــترکردنی باردۆخی گوزەرانیان، جاڕی مانگرتنیان دابوو. باپیرەش هەستی بەوە کردبوو ئەم کارە دەبێتە مایەی بارگرانی و هەراسـانی و سـەرنجی هەموو لایەک بۆ خۆی ڕادەکێشێ، بۆیە بڕیاریدا جاریّ هەڵمەتەکەی خۆی بۆ دوای کۆتایی هاتنی مانگرتنەکە ڕابگرێ.
یەکێ لە ســـەرکردەکانی مانگرتنەکە پێشـــنیازی بۆ باپیرە کرد: "پێویســـتە ئێوە بێنە پاڵ ئێمە. دەی با هێزەکانمان یەک بخەین. مـانگرتنەکەش هەڵمەتێکی نـاتونـدوتیژانەیە، خۆ ئێمە لە بەرانبەر دوژمنێکی هاوبەشدا دەجەنگین."

باپیرەشـــم وەڵامی دابووەوە: "من وەهای دانانێم کەس دوژمنمان بێ. ئەوانە هەمووی دۆســـت و برادەرمانن. من دەمەوێ فێریان بکەم و دڵیان بگۆڕم."
کرێکارەکان هەروەک نەخشـــەیان بۆ کێشـــابوو، مانیان گرت و داڕژانە سەر شەقام. بە دروشمی تووڕەوە هاواریان دەکرد. ئەوان زۆر تووڕە و بێ ئومێـد بوون هەر زوو و بە ئـاســـانیش چالاکییەکەیان بۆ توندوتیژی وەرگەڕا، ئەمەش پاســـاوی دایە پۆلیس تا هێزێکی لە ڕادەبەدەر لە شەڕەکەدا لە دژیان بەکار بهێنێ و ســـەرکوتیان بکا. بۆ ماوەی چوار ڕۆژ کرێکارەکان بێ هیچ دەستکەوتێک گەڕانەوە سەر کاروبارەکانیان.
کەمێـک دوای ئەوە، بـاپوجی هەڵمەتەکەی لە دژی جیـاخوازیی (دیسـکریمینێیشـن) ڕێکخسـت. زمانی خۆپیشـاندانەکەی بێ تووڕە بوون و هەڵچوون بوو. وێڕای بەدڕەفتـاریی پۆلیس، هەرگیز ئەو ئاماژەیەکی وەهـای نیشـــان نەدا بەوەی پۆلیس یان دەســـتەی هەڵسـووڕێنەری ئاسـایشـی ئەوێ دوژمن بن. بیرۆکەی ئەو بۆ بە دەسـتهێنانی هاوسـۆزیی هەمووان بوو -بە پۆلیسـیشـەوە- نەوەک ئازاریان بدا یاخود هەراسانیان بکا.
کـاتێکیش پۆلیس هـات تـا خۆپیشـــانـدەران بگرێ، بـاپوجی و شـــوێنکەوتووانی ملیاندا و بە هێواشـــی ســـواری ڤانەکانی پۆلیس بوون. خۆنیشـــاندەرانی دیکەش لە شـــوێنی خۆیان دانیشـــتن، هەموویان ڕاپێچی زیندان کردن. دۆخەکەش دوو هەفتەی خایاند، زینـدانەکـان ئەوەنـدە پڕ بوون، جێگەی کەســـی دیکەیـان تێـدا نەدەبووەوە. ئەوسـا ژەنەڕاڵ (جان سـمەتس)ی سـەروەزیر بانگی باپیرەمی کرد، تا قسـە لەسـەر چارەسـەرییەک بکەن. کاتێکیش بە

یەکەوە دانیشتن، سمەتس وەها شێوا بوو، نەیدەزانی چۆن لەگەڵ باپیرە و لایەنگرانی بجووڵێتەوە، پێی گوتن: "ئێوە هەمیشە بەڕێز و دلۆڤان بوونە و دۆخەکەتان بە هەند هەڵگرتووە، بۆیە زۆر سەختە بە توندوتیژی سەرکوتتان بکەین. ئەوە بۆ ئێمە زۆر ئاسانترە بەسەر مانگرتووەکاندا بدەین، ئەوانەی زۆر تووڕەتر خۆیان نمایش دەکەن."

بەڵێ، هەرگیز هێوربوونەوە لەبەردەم تووڕەییدا کارێکی ئاسان نییە، بەڵام کە جارێک بۆی تێکۆشای، ئەنجامەکەی دەبینی، ئەوسا باوەڕی پێدەکەی. خۆ تۆ پێویست ناکا چاوەڕێی ڕووداوێکی گەورە بکەی یان خۆنیشاندان بکەی؛ خۆی ئەمە ڕێگەیەکە بۆ ئەوەی هەموومان لەگەڵ کەسە نزیکەکانمان هەوڵ بدەین. خۆ ئەگەر ئێمە توانیمان توانستی خۆمان بۆ ڕاستەڕێکردنی تووڕەیی بگۆڕین، ئەوا دەبینین چۆن خەڵکی دەوروبەریشمان دەگۆڕێن. کەس نایەوێ کەڵەگایی بەسەردا بکرێ؛ هەموومان پێمان باشترە لێمان تێبگەن و پێزانینیان بۆمان هەبێ. وا لە تووڕەیی بکەین ببێتە هاندەرێک بۆ ڕاستکردنەوەی هەڵەکان ئەوا بەهایەکی مەزنە، بەڵام ئەمەش هەر ئەو کاتە دەبێ، کە ئامانجە ڕاستەقینەکە گەڕان بێ بە دوای چارەسەر، نەوەک هەر بۆ سەلماندنی ئەوە بێ گوایە تۆ لەسەر هەقی.

کاتێک ئێمە لە کۆژینەکەدا دانیشتبووین و بە خەرەکەکانمان تۆپە بەنمان هەڵدەوێژنیەوە، باپوجی باوەشێکی پێدا کردم و هیوای خواست لە وانەکەی تێبگەم. هەینێ پێی گوتم: "زیرەکانە تووڕەییەکەت بەکاربێنە. لێیگەڕێ یارمەتیت بدا چارەسەرێکی پڕ لە خۆشەویستی و ڕاستی تێدا بدۆزیتەوە."

زیرەکانە تووڕەییەکەت بەکاربێنە. لێیگەڕێ یارمەتیت بدا چارەسەرێکی پڕ لە خۆشەویستی و ڕاستی تێدا بدۆزیتەوە.

هەستم کرد خۆشەویستیی باپوجی لە ناخی دڵەوەیە، ئیدی لەو کاتەوە تێگەیشتم، کە خۆشەویستی و دلۆڤانی لە تووڕەیی مەزنترن. من لە هەموو ژیانمدا درێژە بە ڕووبەڕووبوونەوەی نادادی و لایەنگیریی دەدەم، لێ هەرگیز هەستی ئەوەم لا پەیدا نابێتەوە بەرد بهاوێژمەوە. من دەبێ چارەسەری دیکە بدۆزمەوە.

وانەی دووەم

لە قسەکردن مەترسە

هەرچەندە باپیرەم هیوای وابوو ئەوانەی دێن و لە کۆژینەکەدا دەبنە مورید و هەوادار، لەوانە بن کە بە دوای بەها باڵاکان دەگەڕێن، لێ سووک و ئاسان زۆر کەسیش وەک تاقم و گرووپ دایانە پاڵ و هاتن لە کۆژینەکەدا ژیان. ئەو تێکۆشا تا هەموومان وا لێ بکا بیر لە خۆمان بکەینەوە. ئەو لەو بڕوایەدا بوو، تۆ ناتوانی خەڵکی دیکە لەسەر حیسابی خۆت دڵخۆش بکەی، هەروەها ئەوەشی پێ گرفت نەبوو، کە لایەنگر و شوێنکەوتەکانی ئەو لەگەڵیدا بکەونە مقۆمقۆ و وتووێژ.

ئەو پێی گوتین: "ئاخر ئەو "نەخێر"ەی لە قووڵایی دڵتەوە دەردەچێ زۆر لەو "بەڵێ"یەی باشترە، کە بە ئاستەم بۆ ڕازیکردنی بەرانبەر دەردەچێ، یان لەوەش پۆلکتر[9] لەو بەڵێیەی کە بۆ خۆبەدوورگرتن لە کێشە و بەڵا دەگوترێ." لێ گەلۆ، هێشتاش بۆ هەندێک لە خەڵکی سەخت بوو لێی بپرسن. ئەو وەک کەسێکی بە ئاوەز و پیرۆز (موفەڕک) دەبینرا، خەڵکیش کە دەهاتە کۆژینەکە، بۆ ئەوە دەهات تا لێی فێربن.

[9] پۆلکتر: بەدتر، خراپتر، وێرانتر.

ئـاخر ئەو "نەخێر"ەی لە قووڵایی دڵتەوە دەردەچێ زۆر لەو "بەڵێ"یەی باشـــترە، کە بە ئاســـتەم بۆ ڕازیکردنی بەرانبەر دەردەچێ، یان لەوەش پۆلکتر لەو بەڵێیەی کە بۆ خۆبەدوورگرتن لە کێشە و بەڵا دەگوترێ.

زۆری ویســت تا ئێلا، خوشــکە شــەش ســاڵانەییەکەم، بۆ هەمووان بیســـەلمێنێ، کە دەنگ هەڵبڕین و داواکردن بۆ ئەو شـــتەی حەزت پێیەتی نەوەک هەر شتێکی باشە، بەڵکو هەر بەڕاستی گرنگیشە.
بۆ جاری یەکەم، کاتێ گەیشـــتینە ســـیڤاگرام، دایبابم و ئێلا بۆ ماوەی هەفتەیەک لەگەڵم مانەوە. من و ئێلا لە ژیانی ماڵەوەمان لە باشـــووری ئەفریقا ڕاهاتبووین، لەوێ کۆژینی فۆنیکس دەژیاین، ئەو شـــوێنەی بۆ باپوجیش دەســـپێکی چالاکییەکانی بوو. خۆی شـــوێنەکە یەکەمین ئەزموونی دەســـتپێـک بوو بۆ ژیـانێکی هەرەوەزییانە. لە دەســـتپێکەوە تەنها خزمە نزیکەکان و یەک دوو لە ئامۆزاکانمان لەوێ دەژیان، لێ هەر زوو دۆســـت و برادەریش ڕەگەڵ کەوتن و هاتنە ئەوێ، پاشـان ئەو خەڵکانەش هاتن ئەوانەی ژیانی هاوکاری و هەرەوەزییان پێخۆش بوو، تا لەگەڵ یەک و لە لەگەڵ سروشتدا هاودەم بن.
ژیان لە کۆژینی فۆنیکسی باشووری ئەفریقیا زۆر سادە و ساکار بوو، بەڵام بە بەراورد لەگەڵ ژیان لە ســـیڤگرامی هیندســـتاندا تا ڕادەیەک بە کەشـــخەیی دەهاتە پێشـــچاو. ئاخر ئێمە لەوێ لە خـانووێکی دارین و لەوحە ئـاســـنین دەژیـان، وەک نـاومـاڵیش کەلوپەلێکی ڕێکوپێکی هەبوو؛ هەرچی لێرەیە هەمووی هەر کۆڵیتێکی قوڕینە و لەســـەر زەوی دادەنیشـــین. لێ گەورەترین

جیاوازی خواردنەکە بوو. لە هەردوو ئەشـــرەمەکەدا دانەوێڵەمان دەچاند و لە بەروبوومەکەیمان دەخوارد، بەڵام لە فۆنیکس دایکم ئەو دانەوێڵەیەی بە شـــێوەی جیاجیا بە دەرمان و بەهاراتەوە لێدەنا. خواردن لە سیڤاگرامدا (بۆ ئەوەی ڕاشکاو بم) زۆر ناخۆش بوو. هەموو ڕۆژێـک کوولەکەی کوڵاوی بێ خوێمـان دەخوارد. هەموو ژەمێک هەر بێ تام و بێ خوێ هەروەک ژەمی پێشـــتر. کوولەکە بە خـاوی بە کوڵاوی، دەخۆی نـاخۆی هەر کوولەکە! بەیانیان کوولەکە، نیوەڕۆ و شـــێوانیش هەر کوولەکە. من و ئێلا دەردەدڵی خۆمان لە بارەی کوولەکەوە لای دایک و باوکمان کرد، لێ ئەوان بێ دەنگیان کردین و ئاماژەیان بەوە دا، ئێمە میوانین و پێویســتە ڕێنماییەکانی باپوجی پەیڕەو بکەین. ئێمە لەوەش ماندوو بووین هێندەی قســـە لەگەڵ ئەوانە بکەین کە لە ناندین کاریان دەکرد و ژەمەکانیـان ئامادە دەکرد، کەچی ئەوانیش هەر هەمـان قەوانیـان لێـدایەوە: "ئێمە ئەوە دەکەین، کە گـانـدی دەیەوێ." هەموویـان هەر ئەو گریمـانەیـان دووبـارە دەکردەوە، گوایە ئەو خشــتەی ژەمەکانی داناوە، ئیدی هەردەبێ هۆکارێکیش بۆ ئەمە لە گۆڕێدا هەبێ. وەنەبێ هەر ئێمە بە تەنها بین لەوەی داوای ژەمی جۆربەجۆری ســـەوزە و میوە بکەین، بەڵام لەبەر ئەوەی کەس نەیدەویســـت دەنگ هەڵبڕێ و خۆی ناشـــیرین بکا، کەس زاتی نە دەکرد داوای جۆری خواردنەکە بکا.

ئێلای بچکۆلە هەستی بە خۆداشکانەوەی وەهای نەبوو. لە کۆتایی هەفتەکەدا، دوای هەفتەیەک لە خواردنی کوولەکە، ئیدی خوشکەکەم گوتی بەســـە. بە هەموو تووڕەییەکی ڕەوای کیژۆڵەیەکی شـــەش ســـاڵانە، بەرەو کۆڵیتە گڵینەکەی باپوجی کەوتەڕێ. لەبەر دەمیدا

وەسـتا و دەنگی خۆی هەڵبڕی: "تۆ پێویسـتە ناوی ئەو شـوێنە بکەینە کۆژینی کۆلا!" ئەو وەهـای گوت و وشـەی هینـدیەکەی کوولەکەی بەکار هێنا.[١٠]

باپوجی لە کاتی سـەرگەرمی کارەکەی، بەسـەرسـامییەوە سـەری هەڵبڕی و پرسی: "ڕۆڵە، مەبەستت چییە؟"

ئەویش ئەوەی بن بەڕێی هێنایە سـەر بەڕێ و گوتی: "لەوەتەی ئێمە هـاتووینەتە ئێرە، لە کوولەکە زیـاتر هیچی دیکەمـان نەخواردووە، بەیانیان و نیوەڕۆ و شـێوان، دەخۆی ناخۆی هەر کوولەکەیە. بێ تام بوو، بە هۆیەوە خەریکە نەخۆش دەکەوم."

باپوجی هەر بەڕاستی پێی سـەیر بوو: "چۆن بەو شێوەیە؟" بەڵام خۆ ئەو حەزی لە گـاڵتەوگەپیش بوو، بۆیە ئەمەی لێ زیـاد کرد: "پێویسـتە بە دوایدا بچین. خۆ ئەگەر ئەوەی دەیڵێی ڕاسـت بێ، ئەوسا پێویست دەکا ناوی کۆژینەکەمان بگۆڕین."

هەرچی بـاپوجی خۆی بوو، زۆری کەمی دەخوارد، زۆر جـاریش هاوشـان لەگەڵ کردە پرۆتسـتۆوە ناتوندوتیژییەکەی بە ڕۆژوو دەبوو. لێ خۆ ئەوەی چاوەڕێی ئەوەی نە دەکرد هەمووان وەهـا کتومت لە جۆر و چۆنیەتی خۆراکیشـدا پەیڕەوی ئەو بکەن. ئەو زۆر سـەرقاڵ بوو، بەسـەر هەموو شتێک ڕانەدەگەیشت، زۆر کەم دەیپڕژایە سەر چاودێریکردنی خواردنی هاوبەشی کۆژینەکە، بۆیە هەر نەشی دەزانی ئاخۆ ژەمەکان چۆن و چین.

[١٠] کوولەکە کە کدووشی پێ دەگوترێ بە هیندی کۆلا یان کولایە... تۆ بڵێی لەبەر دەستپێکی پیتی کاف، ڕیشەی وشەکە لە زمانی ئێمە و ئەوان یەک نەبووبێ! وەرگێڕ

ئەوە بوو هەر ئەو ئێوارەیە دوای ڕێوڕەســـمی نوێژ و درووود، کاتێک قســـەی بۆ خەڵک دەکرد، داوای لە کارهەڵســـوڕێنەری کۆژینەکە کرد بۆی ڕوون بکاتەوە، ئاخۆ بۆچی هەموو ژەمێک هەر کوولەکە ئـامـادە دەکرێ. (مونـا لال)[11]ی کـارهەڵســـوڕێنەریش دووپاتی کردەوە گوایە لەســـەر ڕێنمایی باپیرە دەڕۆن، بۆیە لە ژەمەکەیاندا هەر ئەوە دەخۆن کە لە کێڵگەکانی کۆژینەکە بەرهەم دەهێندرێ.

باپوجیش لێی پرسی: "مەبەستتە بڵێی کێڵگەکانی کۆژینەکەمان هەر تەنها کوولەکە دەچێنن ؟"

- "ئاخر تۆ گوتووتە پێویســـتە خواردنێکی ســـووک و ســـادە بخۆین، بۆیە پێموا بوو ئەمە داخوازیی بەڕێزتان بێ."

- "ســـادەبوون، واتای ئەوە ناگەیەنێ تۆ هەموو جارێک هەر هەمان شت بخۆی."

کارهەڵسوڕێنەرەکە هەراسان بوو. بە پەشـۆکاوییەوە هاتە وەڵام: "ئاخر ئێمە تەواوی کێڵگەکەمان بە کوولەکە داچاندووە، ئەوەندە بەرووبوومیشـــمان لێی هەیە نازانین چی لێبکەین. هەربۆیە هەر سێ ژەمەکە هەر کوولەکە ئامادە دەکەین."

باپوجی پێی گوت ئەمە نەخشـــەیەکی باش نەبووە. "ئێمە پێویســـتە ســـەوزە و میوەی هەمەجۆر بچێنین، بەڵام خواردنێکی ســـادەی لێ ئامادە بکەین."

ئەو وەها بوو، هەرگیز بێ چارەســـەر لە گفتوگۆ نە دەچووە دەر. ئەوە بوو گوتی: "ئێســـتاش کە زیاد لە پێویســـت کوولەکەت

[11] Munna Lal

داکردووە[12]، برۆ لەو گوندانە بە میوەجات و سەوزەی دیکە بیگۆڕەوە."

ئەو ڕۆژە ئێلا بووە پاڵەوان، ئەمەش وەنەبێ هەر لەبەر ئەوە بووبێ، کە خێرا جۆری خواردنەکەی باشتر کرد، بەڵکو باپوجی ئەو ڕووبەڕووبوونەوەی لەگەڵ ئێلادا وەک وانەیەک وەرگرت، بەوەی ئێمە هەرگیز نابێ لەسەر کێشە و گرفتمان بێدەنگ بین. *ئاخر چۆن ئێمە دەتوانین جیهان بگۆڕین، ئەگەر هاتو لە دەستنیشانکردنی هەڵەوپەڵە بترسین؟*

❖

دوای ئەوەی ئێلا و دایبابم لەوێ ڕۆیشتن، خێرا لەگەڵ ڕیتمی کۆژینەکە سازام. هەموو بەیانییەیک سەعات ٤:٣٠ لە خەو هەڵدەستام تا بۆ نوێژی سەعات پێنج ئامادە بم. باپوجی پێشنوێژی دەکرد و قسەی بۆ هەموان دەکرد، ئەوانەی بۆ ئەو ڕۆژە بۆ شتێکی گرنگ گرد بووبوونەوە. هەرچەندە هەندێک جار تەنها هەر هەندێ قسە و بابەتی کردەی ڕۆژانەی بۆ ئاکنجییانی ئەشرەمەکە باس دەکرد، منیش لە لای خۆمەوە مسکە بوومەوە، بیرم لەوە دەکردەوە چۆن جیهان بەو شتە سەرسام و غافڵگیر دەبێ، کاتێ گوێیان لە گاندی مەزن دەبێ باشترین ڕێگەی ئاودێریی میوە و سەوزە تاوتوێ بکا.

دوای ئەوە بۆ ماوەی سەعاتێک ڕاهێنانی خۆم کرد، بە هەندێک یۆگاشەوە، پاشان ڕۆڵی کارە ڕۆژانەییەکانم هات. ئێمە دەبووایە هەموان یارمەتیدەر بین بۆ ڕاییکردنی کاروبارەکانی نێو

[12] داکردن: کۆکردنەوە، کۆگاکردن، خەزنکردن.

کۆژینەکە، ئەوسا بە کارە هەرە ناخۆش و بێزارەکەشیەوە، هەر بۆ نموونە خاوێنکردنەوەی ئاودەستەکان.

تا ڕادەیەک لە هەموو شوێنەکانی هیندستان، ئەو ئەرکە ئاست نزمانە هەر تەنها بەو کەسانە دەکرا، ئەوانەی سەر بە چینی هەرە خوارەوە بوون. لێ باپوجی لەو بڕوایەدا بوو بۆ یارمەتیدانی جیهان شکاندنی سنوورە چینایەتییەکانی نێوخەڵکی گرنگە، بۆیە هەر یەکێک لە ئێمە دەبووایە ڕۆڵی خۆی لە قێزەونترین کاریشدا گێڕابا. بۆ من هەڵگرتنی پاشەڕۆی ناو سەتڵەکان، تا وەک پەین بەکار بهێنری، ناخۆشترینیان بوو. لە دەستپێکەوە کاتێک بۆنی گەنینەکە بەر کەپووم کەوت، بێزار بووم و هیوام وابوو بەڵکو وەک نەوەی گاندی، هەڵسوکەوتێکی تایبەتییانەم لەگەڵدا بکرێ و لەم کارەدا ببوێردرێم، بەڵام خۆ شتی وا لە گۆڕێدا نەبوو! هەمووان بە زبارە کاریان دەکرد، دوای ماوەیەکیش لێڕاهاتم و کارەکەش هێندە خراپ نەبوو. ڕێنمایی باپوجی بەوەی هەموومان یەکسانین، وای لێکردن بە شێوەیەکی جیاواز سەیری کار بکەین.

لە پاش ڕاییکردنی کارەکان (لە کۆتاییدا!) کاتی قاوەڵتی بەیانی دادەهات. ئینجا دەبوایە لەگەڵ مامۆستاکەم چووبامە دەرەوە و لەبەر خۆرەتاودا وانەکەم بخوێنم. هەندێ جار پلەی گەرما بە گوێرەی پێوەری فەهرەنهایت دەگەیشتە نزیکەی ٤٦ پلەی سەدەی، بەڵام خۆ چوونە بەر خۆرەتاو بژاردەیەک نەبوو لە دەستی مندا بێ، چونکە مامۆستا ڕەفتارسەیرەکەم سوێندی خوارد بوو لە بن هەنواندا[١٣] دەرس نەڵێتەوە، هەرچەندە هەندێ جار ڕێگەی دەدا

---

[١٣] هەنوان: بنمیچێک بۆ حەوانەوە، ئەنوا، پەناگە. هەیوان.

خاولییەکی لۆکە بەسەر سەرمدا بدەم. زۆرجاران ئاکنجییانی کۆژینەکە بەڵێن و سۆزێکیان بەخۆ دەگرت تا لایەنی دیسپلینی زەینی خۆیان نیشان بدەن و ئەو توانایەشیان هەبێ بە دوای جێبەجێکردنی نەخشەکانیاندا بڕۆن، هەرچەندە لەو ڕۆژە خۆرەتاو و گەرمانەدا کەیفخۆشتر دەبووم گەر هاتبا ئەوەندە توند و وشک دەستیان بە بەڵێن و سۆزەکانیان نەگرتبا.

بەڵێندان لە ژێر دابونەریتی هیندیدا کردەیەکی هاوبەشی باو بوو. جاریکیان لە سەردانی داپیرەم (لە دایکەوە) بووین، یەکێ لە پوورەکانم سوێندی خوارد، هەردەبێ لە ڕۆژێکدا دوو ژەم بخوا. ئێمە هەموومان ترساین، من و خوشکەکەشم سەرنجی ئەوەمان دا، کە ڕاستە پوورەکەمان نانی نیوەڕۆی نە دەخوارد، بەڵام هەر دوای نیوەڕۆ دادەهات زاری نە دەچووە کالانێ[14] و هەر وردەنوقڵی دەخستەدەم. ئێمەش لێمان پرسی بۆچی وا دەکەی. ئەویش ڕوونی کردەوە: "بەڵێ نانی بەیانیم خواردووە، ئێستاش هەر ئەو ژەمە درێژ دەکەمەوە تا نانی شێوان!"

لێ بە پێچەوانەی پوورەکەم، مامۆستاکەم دەقاودەق خۆی بە سوێندە و نەزرەکەی لەخۆی گرتبوو بەستبووەوە، بە دوای هیچ گۆشە و پەسیوێکی بەر سێبەر نە دەگەڕا، بۆیە بەدەر لەو نیو سەعاتە وچانەی بۆ نانی نیوەڕۆ تەرخان کرا بوو، دەنا هەموو ڕۆژەکە لەبەر هەتاو بووین. سەرباری گەرماش، ئەوێ هەم وشک و هەم پڕ لە تەپوتۆزیش بوو، هەر کاتێکیش باران دەباری، هەموو ناوچەکە دەبووە زۆنگاوێک لە قوڕ و لیتە. پاشان لە زستاندا

---

[14] ئیدیۆمێکە، واتە نەدەوەستا هەر دەجووڵا.

لەوەش پۆلکتر دەبوو، ئاخر پلەکانی گەرما بۆ دەوروبەری پلەی بەستن دادەبەزین.
وەنەبێ خووخدەی مامۆستاکەم هەر تەنها ئەوە بێ، بە ڕۆژ نەچێتە بن هەنوان، بەڵکو جاریکیان لەگەڵ کۆژیننشـــینێکی دیکە کەوتە دەمەقاڵێ و دەنگی خۆی هەڵبڕی و بەسەریدا شیڕاندی. پرسەکەش گەیشـــتەوە باپوجی، ئەویش بەچاوی مامۆســـتاکەی دادایەوە، کە قســـەی بریندارکەری لە دەم دەرچووە، بۆیە پێویســـتە فێربێ خۆی جڵەو بکا.
مامۆستاکەش پرسی: "باشە بەڕای تۆ پێویستە چی بکەم؟"
باپوجیش باگۆی دایەوە: "تۆ پیاوێکی ڕۆشـــنبیری. بڕیارەکە بۆ خۆت جێ دەهێڵم."
مامۆســـتاکەشـــم بە کردەوەکەی هەمووانی هێدمەگرتی کرد بە باپیرەم خۆشـــیەوە. ئاخر ئەو بە تەلێک ڕێکوپێک هەردوو لێوی خۆی لە یەک دروویـن. پارچە کاغەزێکیشـی نووسـی، تێیدا هاتبوو؛ لێوەکانم ناکەمەوە تا ئەوکاتەی لەوە خاترجەم دەبم، جارێکی دیکە میزاجترش نابم. زۆری خایاند تا هاتە ســـەر ئەو بڕوایەی لە خۆی ڕازییە، بۆ چەندین مانگ هیچی نەخوارد، هەر بە تەنها بەوەندە وازی هێنا، کە هەندێک شـــــلەمەنی بە لالێوە دەخواردەوە تا بچێتە نێو گەدەی. کاتێکیش من ئەوم بینی و ببوومە قوتابی بەردەســـتی، هێشتا شوێنەواری لێودروینەوەکەی پێوە مابوو. بۆیە بە دوورمان دەزانی چاوەڕێی ئەوەی لێ بکەن لەبەر فێنکایی، غار بداتە بەر سێبەری دارەکە.
باپوجی لەگەڵ کەسانی سـەیروسـەمەرە سـازا بوو، لەو بارەیەوە ڕامانی تایبەتی خۆی هەبوو. لێ خوای لەو کەســـانە نە دەما،

ئەوانەی دەســـتبەرداری خۆیان دەبوون و بیریان لە شـــتەکان نە دەکردەوە. پێموابێ ئەو بەو بارە گشـــتییەی ئێســـتا ئاپۆڕای خەڵک لەســەری دەڕوا دڵشــاد نە دەبوو، ئەوەی لە سـۆشـیال میدیادا هەر بە "لایک" و"فۆلۆو" واز دەهێنێ بێ ئەوەی بیرۆکەی خۆی لە بارەوە هەڵڕێژێ. ڕەچەتەیەکی ڕێجیمکردن بۆ دابەزاندنی کێش بە ملیۆنان خەڵک بۆخۆی ڕادەکێشـــی، ئەگەر چی شـــتەکە پڕوپووچیش بێ و وەک ڕژێمی خواردنی کوولەکەکە بێ تام و هەراســـان بێ. کابرای سیاسەتباز لێدوانی قۆڕ و زبر و ناشیاو دەدا، کەچی خەڵکەکە لێی بێ دەنگن، ئەمەش هەر لەبەر ئەوەی ســـەر بە هەمـان حزب و لایەنن. پێشـــەوا دینییەکانیش جارنامە دەردەکەن، کە ژنـان لە مافەکانیان بێ بەش بکەن، کەچی لەبن ســـایەی دابونەریتدا کەس قولماتی لە دەم نایەتە دەر و بۆیان دەچێتە سەر.

ئێســتاش زۆر لە سـیاسـەتوانان بەر لەوەی هەڵوێسـتیان لە شـتێک ڕابگەیەنن یان لێدوانێک بدەن بە دوای ڕاپرســـییەکاندا دەگەڕێن، ئەو کاتەش دەم دەکەنەوە کاتێک لە بەرژەوەندییان بێ. ئەوان بە زەحمەت بیروباوەڕەکانیان دەگۆڕن، چونکە لەوە دەترسن ڕوانینی خۆیان بگۆڕن و ڕۆژنامەش لێیان لە هەڵا بدا بەوەی شـــتەکانیان تێکەڵ کردووە. هەرچی باپوجی بوو باکی بە حزبە سـیاسـییەکان نەبوو، پێویستی بەوەش نەبوو هەمیشە هەر لەسەر هەق بێ. ئەو لەبەردەم مندا ئەوەی بۆ دەرکاندم، کە ڕۆژانە هزرە نوێکان تاقی دەکاتەوە و بەردەوام لەو هزرانەش دەپێچێتەوە، ئەوانەی دەســتی پێوە گرتوون. ئەو دەیزانی کاتێک تۆ کوێرانە و دۆگمایانە بە دوای هەر ڕێبازێکدا بکەوی، ئەوا شتەکە سووک دەکەی و لە مەبەستە سەرەکییەکەشی کەم دەکەیتەوە.

پێموایە باپیرەم شـــتی کەمی بۆ ئەو کەســـانە دەبوو، ئەوانەی نەیاندەویست بیر لە خۆیان بکەنەوە و لەبەردەم هەڵە و شاشیشدا دەنگ هەڵنابڕن. ئاخر کە ئێلایەکی شـەش سـاڵانە توانی شـتێکی وەها بکا، ئەوا ئێمەش هەمووومان دەبێ ئەو شـــتە بکەین. ناکرێ هەروا سوکوئاسان بە دوای ڕاوبۆچوونی ئەوانی دیکە بکەوین، بێ ئەوەی بوەســـتین بڕیار بدەین ئاخۆ ئەوەی ئەوان لەگەڵ ڕوانینی ئێمەدا دەگونجێ یان نا. خۆ ئەگەر تۆ پێناســـەی یەکێکت بۆ **ماف** یان بۆ **چاکە** پەســـەند کرد و بە دوای بەهای خۆشـــت نەگەڕای، کەواتە تۆ قایلی بەوەی هەر سێ ژەمەکە کوولەکەت بە خاوی و بە برژاوی و بە کوڵاوی دەرخوارد بدرێ.

تۆ ئەو کـاتە هێزی خۆت دەســـەلمێنی، ئەو کـاتەی ئەو شـــتە دەدۆزییەوە، کە زۆر بە قووڵی بە تۆوە پەیوەسـتە و و ئامادەشـی پێی لەســـەر دابگری و بەرگری لێبکەی، تەنانەت ئەگەر تەوژمەکە بە دژە ئاراستەشدا بڕوا.

❖

وەک نەوەیەکی گـانـدی تێکۆشـــــام نموونەی نـاتونـدوتیژی و لێتێگەیشـــتن بکەمە ســـەرمەشـــقی ژیانم. بۆ ماوەیەک پێموا بوو پێویستم بە وەیە دەقاودەق لەسەر ڕێرەوەکەی ئەو بڕۆم و بە موو لێی لانەدەم، بەڵام ئەوەم بیرکەوتەوە، ئەو چەند بە دەنگ هەڵبڕین و لەســـەرخۆ بە جوابهاتنی ئێلاوە شـــاناز بوو، منیش پەییم بەوە برد، ئەویش لێی ویســـتوومە بیر لە خۆم بکەمەوە. ئەو بڕوای بە فەلسـەفەی ژیانێک هەبوو، هەمیشـە لەسـەر بنەمای تاقیکردنەوە و تەواو عەیار بوون بڕوا. خۆ من هەر هەمان کەســـی وەک باپوجی

نەبووم، هەموو ئەوەی لەسەرتە ئەوەیە سەیری من بکەی تا بیزانی.
کاتێک لە هیندستان گەڕامەوە منداڵان بە تەوسەوە پێیان گوتم: "تۆ ئەو باڵا بەرزە و قەڵەوەی، کەچی باپیرەشت ئەو باریک و لاوازەیە."
هەمیشە مێردمنداڵان لە خۆیان خاترجەم نین، هەندێک جاریش بەراورد کردنم بە گاندی مەزن شتێک بوو باری سەرشانی قورس دەکرم و بارەکەم پێ هەڵنەدەگیرا.
جارێکیان لە دایکم پرسی: "ئەرێ باشە چۆن لەگەڵ ئەو ئەفسانەیەدا بژیم؟"
دایکیشم عاقڵمەندانە وەڵامی دامەوە: *"ئەگەر ئەفسانەبوونەکە بە بار بزانی، ئەوا تا دێ قورستر دەبێ، لێ ئەگەر ڕێگەیەک بۆ واتای ناواخن و ڕاستی، ئەوا هەست دەکەی بارەکە زۆر سووکە*."
دوای ئەوەی کۆمێنتە نەرێنییەکەم پشتگوێ خست، هەر بە باپیرەم کارانگاز بووم و حەزم لێ بوو درێژە بەو پرسانە بدەم، کە مایەی مشوورخواردنی ئەو بوون، بەڵام خۆ لەگەڵ ئەوەشدا دەکرا هەر کەسایەتیی خۆم بم نەوەک ئەو. بە پێچەوانەی ئەو، من کەسێکی ڕووەکخۆر نەبووم. هەوڵێکیشم بۆدا، لێ دواتر بڕیارم دا ئەو شتە نەبێتە بەشێک لە ژیانم. دەمبینی کاتێ لە چێشتخانەیەکم و خەڵک دێنە لام، لەو کاتەدا منیش خەریکی خواردنی هەمبەرگەرم. ئەوانیش دەیانزانی دەمەوێ وتەکانی باپیرەم بڵاوبکەمەوە، کەچی هەمبەرگەرم لە پێشە! هەوڵمدا بۆیان ڕوون بکەمەوە، کە باپیرەم بڕوای وا نەبوو سەرلەبەری دۆگمایەکی کوێرانە پەیڕەو بکەین و تەواو دەستبەرداری هەستەکانی خۆمان بین. تۆ لەسەرت پێویستە

بیر بکەیتەوە و بپرسی، هەروەها خۆشت بکەیتە بەشێک لە ڕێکارەکە. لە بری ئەوەی ناپاکی لە باپیرە و پرسە مەزنەکەی بکەم، ئەوا فەلسەفەکەی ئەو دەکەمە هی خۆم.

لە باپیرەمەوە فێر بووم، لەسەر تۆ پێویست نییە بە شێوەیەکی تایبەتی وەها بژی، هەر بۆ ئەوەی ئەوانی دیکە دڵخۆش بکەی. ڕێڕۆیشتن لەگەڵ حەشاماتی خەڵک ڕێگەیەک نییە بۆ گۆڕان و باشترکردنی جیهان. زۆر جار ڕووبەڕووی کەسانێک دەبمەوە، ئەوانەی لە کۆمپانیای گەورە زەبەلاحدا کاردەکەن و تا درەنگانی شەو هەر لەسەر مێزی کارەکەیان دەمێننەوە، چونکە پێیان وایە هەر ئەم شتەیان لێ چاوەڕوان دەکرێ. تۆ بڵێی هەر بە ڕاستی ئەوان بەهایەک بخەنە سەر ئەوەی هەیە، یان تۆ بڵێی ئەو ڕێگەیەی ئەوان لەگەڵ خۆیان و خێزانیان ڕاستی بێ و کارەکەشیان ڕایی بکەن؟ لەسەر ئێمە پێویستە لەو ڕێگەیەی دەبڕین وریابین، واشمان لێ نەکا ئەو ڕێگەیەی گرتوومانەتە بەر شادمان بین هەر لەبەر ئەوەی کەسێک پێمان بڵێ کەوا ئەمە ڕێگە ڕاستەکەیە.

زۆر کەس لە ئێمە بە دوای هەواوهەوەسی ماددییانەی ژیان کەوتووە، چونکە خەیاڵ و ئەندێشەی ئەوان لە ڕێی هەموو ئەو شتانەی دەوروبەرمان لە ڕیکلام و ڕاگەیاندن و تەلەفزیۆن و فیلم و سۆشیالمیدیا پڕ بووە. هەندێک لە دڵیشمانەوە ئەوە دەزانین دەستکەوتنی خانووی گەورە و ماڵی باش و ترومبێلی جوان خێرا کێشەکەمان چارەسەر ناکا و وامان لێناکا دڵخۆش بین، بەڵام ئێمە کێشەمان لەگەڵ ڕەتکردنەوەی شتە باوە چاوەڕوانکراوەکان هەیە لەوەی بڵێین: "من شتێکی دیکەم دەوێ."

باپوجی خۆی بەوپەڕی ســــادەیی ژیا، چونکە ئەو لەو بڕوایەدا نەبوو یەکێک لە ئەوی دیکە شــایەســـتەتر بێ. هەرچەندە کاتێک گەنج بوو، ئەو شـــتەی پێ قبووڵ نەبوو. کاتێک لە لەندەن کاری پارێزەرایەتی دەکرد، لە بۆند ســـتریت قاتێکی کەشـــخەی بەقەد باڵای خۆی بە ڕادان دابوو. تەنانەت چووبووە وانەی ســـەما و کەمانچەیەکیشـــی کڕی بوو، هەروەک جوامێرێکی ئینگلیز هەوڵی خۆی دابوو.

پاشــان باری کردە باشــووری ئەفریقا، لەوێش پارێزەرایەتی خۆی کرد، لە پرسـێکدا پێویسـتی بەوە هەبوو بە شـەو سـواری قیتار بێ و بچێتە پریتۆریا. ئەو یەکســـەر بەخۆی و تیکتی ناو دەســـتییەوە خۆی بە فـارگۆنی پلە یەکدا دەکـا، کەچی پیـاوێکی بەژن درێژی سپیپێست لەبەر دەمی قیت بووەوە و لێی نەگەڕا بچێتە فارگۆنەکە.

"دەی گەمژە لەو فارگۆنە بڕۆ دەرێ." کابرای ســـپی پێســـتەکە هاواری بەســەردا کرد، قســەی نەشــیاوی ڕاســیســتیانەی هەینێی پێگوت.

باپیرەشـــم وەڵامی دایەوە: "ئاخر خۆ من بلیتی خۆمم کڕیوە، هی ئەو پلەیە."

"باکم بەوە نییە بلیتت بڕیوە یان نا. هەر ئێســـتا لێرە نەچیتە دەر، پۆلیست بۆ بانگ دەکەم."

باپیرەشـــم باگۆی دایەوە: "دەکرێ وا بکەی." ئینجا بە ئارامی لێی دانیشت و نەیویست بچێتە فارگۆنی پلە سێی ڕەنگپێستەکانی دیکە. کـابراش لە قیتـارەکە دابەزی، بەڵام زۆری نەبرد بە خۆی و یەک دوو پۆلیســی هێڵی ئاســنین گەڕایەوە، ئینجا بە هەرســێکیان بە تۆپزی بـاپیرەمیـان لە قیتـارەکە فڕێـدابووە دەرێ. بە خەنـدەی

مەکرۆیانە و فیتی حەڕامزادانە جانتاکەیان لە دواوە بۆ فڕێدا و ئاماژەیان بە قیتارەکەش دا بەڕێبکەوێ.
باپیرەم بەو سەرمایە تەواوی شەوەکە لە وێستگەی قیتارەکەدا مایەوە، لە سەرمان هەڵدەلەرزی و هەر بیریشی لەوە دەکردەوە ئاخۆ چی بکا؟
پاشان ئەو وەهای نووسی: "هەمیشە ئەوەم لا مەتەڵە ئاخۆ چۆن پیاوگەلێک لە ڕێی سووکایەتیکردن بە هاووڵاتیانی دیکەوە، هەست بە شانازیی خۆیانەوە دەکەن."

هەمیشە ئەوەم لا مەتەڵە ئاخۆ چۆن پیاوگەلێک لە ڕێی سووکایەتی کردن بە هاووڵاتیانی دیکەوە، هەست بە شانازیی خۆیانەوە دەکەن.

دەکرێ لەو شەوە دوورودرێژەی باپوجی لە وێستگەی قیتار بەسەری بردبێ، دەرکی بەوە کردبێ، کە پێویستە مرۆڤ لەسەر بڕوا و ڕوانینی خۆی وەدەنگ بێ. زێدەبارکردنی چاوەڕوانییەکانی خەڵکی دیکە وات لێ ناکا دڵشاد بی یان هەر بە تەواوی وا لە جیهان ناکا باشتر ببێ. هەر تەنها یەک دوو ڕۆژ دوای ڕووداوەکە، لە بەرانبەر ئەو لایەنگیرییە ڕەگەزپەرستییە ئەوێ بە شێوەیەک هاتە جواب، دنەی خەڵکیشی دا کاردانەوە بنوێنن. لە بارەی ئەرک و مافەکانی هیندییە ئاکنجییەکانی باشووری ئەفریقای نووسی و لێدوانە لایەنگیرییانەکەی پۆلیسیشی شەرمەزار کرد.

پاشـان دوای یەک دوو سـاڵ، کاتێک ئەو گەڕایەوە باشـووری ئەفریقا، باپیرەم بە هەڵوێسـتی توند لە بەرانبەر ئەپارتاید ناسـرا بوو. لەگەڵ دوو کەشـتی بارهەڵگری کرێکارانی هیندی گەیشـتە بەندەرێکی باشـووری ئەفریقا. حکومەتیش زانی کێشـە دروسـت دەبێ، چونکە سـپیپێسـتەکان حەزیان بە چارەی کۆچبەران نەبوو، زۆریش لە باپیرەم تووڕە بوون، ئاخر ئەو پشتیوانێکی سەرسەختی ماف و داخوازییەکانی کۆمەڵانی خەڵک بوو. حکومەت بۆ ماوەی دوو هەفتەی ڕەبەق لێ نەگەڕا لەسەر پشتی کەشتییەکە داببەزن. لە کۆتاییدا باپیرەم لە کەشـتییەکە هاتە خوار، کۆمەڵە کەسـێک پەلاماریان دا، زۆر دڕندانە لێیان دا، سەریان شکاند و خوێنی پێدا هاتە خوار. دەکرا هەر لەوێ بە برینەکانییەوە بمرێ، بەڵام ئەوە بوو ڕووی لە ماڵی دۆسـتێکی کرد، لەوێش ژن و کوڕەکان (بە باوکیشـمەوە) چاوەڕێیان دەکرد. ئەو دەیزانی دەنگ هەڵبڕین لە بەرانبەر ناهەقییدا دژوارە، بەڵام لە هەمان کاتیشـدا بڕیاریدا هەرگیز نەیوەسـتێنن. ئێش و ئازاری ڕووبەڕووبوونەوەکە لە بەرانبەر ئامانجە مەزنەکە هیچ نەبوو.
لە کاتێک پۆلیس چەند پیاوێکی گرت، ئەوانەی پەلاماری باپیرەمیان دابوو، ئیدی کێشـەکە ئاڵۆزتر بوو. پۆلیس داوای لە باپوجی کرد سـکاڵای خۆی لای پۆلیس قەید بکا، بەڵکو پەلاماردەرەکان بە سزای خۆیان بگەیەنرێن. کەچی ئەو وای نەکرد.
بەرپرسی پۆلیسـەکان بە سـەرسـوڕمانەوە پێی گوت: "کەواتە من بەریان دەدەم."
باپیرەش باگۆی دایەوە: "زۆر باشە، وا بکە."

بڕیارەکەی ئەو وەها بوو، ئەگەر ئەو ببێتە مایەی زیندانیکردنی ئەو کەسانە، ئەوا دەبێتە خەتاباری درێژەدان بە ڕق و کینە. بەڵکو تاوانباران ببیستنەوە کە ئەو بڕوای بە توندوتیژی و تۆڵەکردنەوە نییە، ئیدی ئەوانیش بیرێک لە ڕەفتارەکانیان بکەنەوە. هەندێک جار ئەگەر هاواریش نەکەی دەنگت باشتر دەبیسترێ.

کاتێکیش گەڕایەوە هیندستان، وازی لە لەبەرکردنی قات هێنا و مێزەرێکی لە لۆکەی لەسەر بەست و شاڵێکیشی بەسەر شان و مل دادا و دەرپێیەکیشی پۆشی، چونکە وەک ئەو گوتی، مافی ئەوەی نەبوو شتێکی زیاتری لە خەڵکە ڕەشوڕووتە هەژارەکەی هیندستان هەبێ. ئەو هەژاریی نە دەپەرست، هەروەها لە بارەی پارەوپوولیش هێندە ساویلکە نەبوو؛ ئەو بایی ئەوەندەی پارە کۆ دەکردەوە تا لەو سەفەرانەی دەکرد بیداتە ئەو کەسانەی پێویستیان پێی هەیە. لێ ئەو جیاوازیی نێوان پێداویستە بنەڕەتییەکان دەکرد، ئەوەی جیاوازی لەنێو خەڵک دروست دەکا لەگەڵ ئەو خۆشگوزەرانییە دەستبڵاوەی ئەوانی دیکە کە جیاوازی دروست ناکا.

داییابم لە پەیڕەوانی فەلسەفەی باپوجی بوون، کاتێکیش هێشتا گەنج بووم، هانیان دەدام یاری لەگەڵ منداڵی جووتیارە ڕەشپێستە هەرە هەژارەکانی دەڤەرەکەمان بکەم، ئەوانەی لە نزیک کۆژینی فۆنیکسدا دەژیان. خۆی ئەمەش ڕێگەیەک بوو بۆ دەنگهەڵبڕین لە بەرانبەر جیاوازییە ئابوورییەکان و یارمەتیشی دەداین ڕوانینمان بۆ سامانداری هەبێ. منداڵەکان هیچ یارییەکیان نەبوو، بەڵام هاندراین تا بە یەکەوە بە دوای قالکە شخارتە و قۆپچەی فڕێدراو بگەڕێین و بە کەتیرە لە یەکیان بدەین و ترومبێلی بچکۆلەی لێ دروست بکەین و یاری پێ بکەین. لای خوارەوەی ڕووبارەکەش،

قوڕە ڕەشـــەکەمان هەڵکۆڵی و هەندێ بیچممان لێی دروســـتکرد. خۆشـــیمان لە دروســـتکردنی یارییەکان دەبینی، کاتێکیش لە دروســـتکردنی یارییەکەمان دەبووینە، شـــاگەشـــکە دەبووین و لە خۆشـــیان هاوارمان دەکرد. ئەو ڕۆژانەی ئێســـتاشـــمان زۆر لە منداڵان هەر گەمەی پلاســـتیکیان دەســـت دەکەوێ و پێی ســـەرقاڵ دەبن، لێ هەر ئەوەندەیە دوای یەک دوو ڕۆژ لێی بێزار دەبن.

دایبابم لەو بڕوایەدا بوون کە پێویســـتە یاریکردنیش بنیاتنەرانە بێ، بۆیە کـاتێـک چوومە قوتـابخـانە، منـداڵانی برادەرەکـانی کێڵگەکەمـان لە کـاتی یـاریـدا فێرە ئەلفوبێ و ژمـاردن دەکرد. جیهانێکی سەرتاپا نوێم بۆ ئەوان دامەزراند بوو، ئیدی لەسەر ئاگر بوون تـا ڕۆژی بەیەک گەیشـــتنمـان دادێ. دەکرێ منـداڵە ئەمریکییەکـان لە دەســـت قوتـابخـانە دادەدادیـان بێ بەوەی بە بێزارکەر و وشـــک و بێ تـامی دابنێن، بەڵام ئەو منـداڵە هەرە هەژارانەی ســـەردەمی منداڵیی من، هەرگیز خەونیان بەوە نەدەبینی ببنە قوتابی، ئاخر خوێندن و فێربوون بۆ خۆی پەڕجوویەک بوو.

هەواڵەکەی من بڵاوبووە، زۆری نەخـایـانـد دایبـابی منـداڵە ئەفریقییەکان لە هەموو لایەکەوە دارژانە ســـەرم و داوایان لێکردم بەڵکو منـداڵەکـانیـان فێربکەم. هەنـدێـک جـار منـداڵان بیســـت کیلۆمەتریان بە پێی دەبڕی تا دەگەیشتنە من. ئاوەها چەندین کەس هـاتن تـا ســـەرەتاییەک لە خوێندنەوە و ژمـاردن فێر بن، ئەوەی دنەی خوشـکەکەشـمی دا لەو کارە هاوکارییم بکا، ئینجا دایبابیشـم لەو کارە وەگلان. زۆری پێ نەچوو قوتابخانەیەکی ڕاســـتەقینەمان بۆ هەژاران پەیدا کرد. بینینم چەنـد نـادادی بوو خەڵکـانێـک حەز بکەن فێر ببن و ژیـانی خۆیـان بگۆڕن، لێ کەس نەبێ گوێیـان لێ

بگرێ و دەستباریان بگرێ، ئەوە بوو وانەکانی دوای نیوەڕۆیانی ئەو ڕۆژانەی بەرێ بوونە خۆپیشاندانێک لە دژی ڕژێم. من لەسەر ئەو سەرەتایەی باپوجی ڕۆیشتم بۆ ئەو گۆڕانەی خۆت دەتەوێ لە جیهانیدا ببینی. دەکرێ هەروەک چۆن بە قسە ئاوەها کردەوەکانیشت بێنە گۆ.

بۆ ڕێڕۆیشتن لەسەر ڕێبازی باپوجی، دایبابم لەخۆیان گرتبوو بە هەژاری بژین، بۆیە ئێمە هەر بە تەنها پێداویستییە سەرەکییەکانمان هەبوو بێ پارەی پاشەکەوت، بەڵام بە بەراورد لەگەڵ ئەفریقیاییە ڕەشپێستەکانی دەوروبەرمان، ئێمە لە سەڵتەنەتی خۆشگوزەرانیدا دەژیاین.

دایکم ڕێچکەی تایبەتی خۆی لە دەنگ هەڵبڕین لە دژی ئەو نایەکسانییەی لە دەوروبەرماندا هەبوو، دۆزیبووەوە. کردەوەکانیشی ڕاست و ڕەوان بوون. ئێمە مانگامان هەبوون، شیرەکەیان لە بایی پێویستی ئێمە پتر بوو، بۆیە دایکم شیری زیادەی بە هەژاران دەفرۆشتەوە، بەڵام هەر بەناو فرۆشتن بوو، نزیکەی هەر لیترێک بە یەک فلس[١٥]. هەروەها هەر فلسێکیشی لە بەرانبەر ئەو سەوزە و میوە زیادەی و ئەو جلوبەرگانەی لە دۆست و ناسیاوانی لە شارەکانی کۆ دەکردەوە وەردەگرت. کاتێکیش بایی خۆم هەراش بووم تا لەوە تێبگەم ئەو نرخانەی دایکم داینا بوون، هەر بێ تام نزم بوون، لێم پرسی باشە بۆ ئەوەشی هەر وەردەگرت.

---

[١٥] نووسەر وشەی پێنسی بەکار هێناوە، کە ئاماژەیە بۆ یەکەمین یەکەی پارە لە ڕووی کەمی بەهاکەیەوە، منیش لە بەرانبەردا فلسم دانا. وەرگێڕ

ئەویش بۆی ڕوونکردمەوە: "بە فرۆشـــتن بەو برە پارە زۆر کەمە لایەنی شـــکۆ و شـــانازیم بۆ ئەوان تێدەهێشـــتەوە، بەوەی گوایە ئەوان دەتوانن خۆراک و پۆشـــاک بەو برە پارەیە بۆ خۆیـان و خاووخێزانیان بکڕن."

دایکم کەوتبووە بن باری ســـۆز، نەوەک بەزەیی پێداهاتنەوە، ئەو دەیەویســـت یارمەتی خەڵکەکە بدا تا بڕوایان بە خۆیان هەبێ و ڕێزی خۆیـان و ئەو شـــتەی دەســـتیان دەکەوێ بگرن. ئـاخر ڕەفتارنواندن لەســـەر بنەمای هاوســـۆزی زۆر لە کردەی بەزەیی پێداهاتنەوە کاریگەرترە؛ هەروەها ئەم کردەوەیە کارێکی وەها دەکا هاموشـۆ و پەیوەندی لە نێوان خەڵکی جۆربەجۆر بسـازێنێ. دایکم ڕێک هەروەک باپیرەم قسەی لە بارەی شکۆی هەژارەوە دەکرد.

باپیرەم لە یەک شـت زۆر بە پارێز بوو، ئەویش قسـەکردن بوو لە بارەی خۆیەوە: ئەو ڕێگەی بە هیچ کەسـێک نەدەدا، بە خۆشـیەوە تا وەها دابینێ، گوایە هەمیشـــە لەســـەر هەقە یان لە ســـەرووی ڕامانی خەڵکی دیکەوەیە. مەبەست لە ژیانی هەرەوەزیی کۆژین بۆ ئەوە بوو یارمەتی خەڵکەکەی بدا بەسەر لایەنگیری و دابەش بوون زاڵ بن و توانستی لە یەکتێگەیشتنیان پتر بکا، یەکدییان قبووڵ بێ و ڕێز و پێزانینیان بۆ جیاوازی مرۆڤایەتییەکەی نێوانیان هەبێ.

بـاپوجی بڕوای وابوو بۆ ئەوەی ڕەخنەگرانە لە بەرانبەر نـادادیدا دەنگ هەڵبڕی و هیوات بە گۆڕانی کۆمەڵگە هەبێ، ئەوا پێویستە لە بـارەی ئەزموونی خۆتەوە بـدوێی و دەنـگ هەڵبڕی و تـا ســـەر ئێسقان هەست بە نادادییەکە بکەی.

دەنگهەڵبڕین لە بـارەی ئەوەی بڕوات پێیەتی مـافە، لێ هەندێک جـار دەتخـاتە دۆخێکی تەنگـانەوە. من بە هەراشـــی گەڕامەوە

هیندســـــتان، لە بارەی ئەو لایەندارییە لە خەڵکیم کۆڵییەوە، حەزم بەوە بوو بزانم ئاخۆ بۆچی ئێمە گەمژانە جیاوازی دەخەینە نێوان کۆمەڵانی خەڵکەوە. ڕۆژێکیان ژنێکی خەڵکی میســیســیپی ئەمریکا کە بۆ گەشـــت و گەڕان هاتبووە هیندســـتان و لە نووســینگەکەمدا سەردانی کردم، ئەوسا لە مۆمبای بووم، ئیدی لە بارەی ڕەگەزەوە لە ئەمریکا دواین. پێم وابوو شـــتێکی ســـەرنجراکێش دەبێ ئەگەر هـــاتـــوو لـــێـــکـــۆڵـــینەوەیەکی بەراوردکـــاری لەمەڕ جـــیـــاخـــوازی (دیســـــکریمینێشـــــن) لە باشـــووری ئەفریقا و هیندســـــتان و وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکادا بکرێ. ئاخر لەو ماوەیەی لە باشـــووری ئەفریقا ژیا بووم، ئەوە فێر بووبووم، ئەگەر تۆ ســـپیپێســـت نەبی، ئەوا ڕەشـــــپیســـــتی، بۆیە جیاوازی. هەرچی ئەو دۆســـــتە نوێیەی میسیسپی بوو پێی گوتم، هاوزەمان لە ئەمریکا، جیاوازی ڕەگەزی تیختیخەی ئەفریقـــایی و کۆیلەکـــانی ئەوێ دەدا دژی ئەمریکییە سپیپیستە ڕەگەزپەرستەکان ببنەوە.

هەرچی لە هیندســـــتان بوو، ئێمە ڕەنگی پێســـــتمان بە جیاوازیی ڕیشـــەیی لە نێوان خەڵکی دانەدەنا، بەڵکو ســیســتەمە چینایەتییەکە خۆی ئەو کۆمەڵە خەڵکەی لە یەک جیاواز دەکردەوە بەوەی ســـەر بە کـــامە چین و توێژە وەک براهمییەکـــان یـــان گروپی بێ ئەسلوفەسڵ[١٦].

زانکۆی میســیســیپی زەمالەیەکی خوێندنی خســتە بەردەمم بەوەی لێکۆڵینەوەیەک لەسـەر ئەو لایەندارییە بکەم، بۆیە لەگەڵ ژنەکەم بۆ

---

[١٦] مەبەست دالیتییەکانە، کە وشەیەکی سانسکریتییە و بە واتای دەستیان لێ نادری دەگوترێ، ئەمەش نزمترین چینی نێو کۆمەڵگای هیندییە. وەرگێڕ.

ئەمریکا بارمان کرد. خەڵکەکەش بیســـتیان کە نەوەی گاندی لە ئەمریکایە، منیش بەو خەڵکە شـــەرەفمەند بووم. ئەوانەی حەزیان لێ بوو لە بارەی گاندییەوە شـــتی زیاتر بزانن. ســـاڵێک دواتر، لە ١٩٨٨دا لە زانکۆی نیو ئۆرلاینس بـــانگهێشـــــت کرام. زانکۆکە ڕیکلامێکی زۆری لە بارەی دوانەکەم بڵاو کردبۆوە، دنەی خەڵکی دابوو گوێ لە "گاندی و ڕاسـیسـیزم" بگرن. هەر بە ڕێکەوتیش لە هەمان ســـاڵدا داڤید دیکی ڕاســـیســـت و ئەندامی ڕێکخراوی کو کلوکس کلان[١٧] هەوڵیان دەدا هەڵمەتی هەڵبژاردن بۆ بەدەستهێنانی کورسی لویزانا لە ئەنجوومەنی نوێنەران بکەن.

کاتێکیش فڕۆکەکەمان لە فڕۆکەخانەی نیۆئۆرلاینس نیشتەوە، چوار پۆلیسی فڕۆکەخانەکە لێی وەســەر فڕۆکەکە کەوتن و بانگیان کرد: "مستەر گاندی تکایە هەنگاوێک وەرە پێش."

به چۆکلەرزینەوە لە شـــوێنی خۆم هەڵســـتام. باشـــە ئەدی چیم بکردبـایە؟ پۆلیســـەکـان نەیـانگوت ئـاخۆ چی لە ئـارادایە، بەڵام یەکێکیان گوتی، "ئەمە لەبەر سەلامەتی تۆیە." منیش دوو پۆلیس لە پێشەوە و دوو پۆلیسیش لە پشتەوە لە فڕۆکەکە بەرەو فڕۆکەخانە لەوێشـــەوە بۆ نێو ترومبێل ئینجا بۆ زانکۆکە. لە کۆتـایی پێیـان ڕاگەیاندم کە زانکۆکە چەندین گەفی لە ڕێکخراوی KKK سەبارەت بە من پێگەیشتووە، بە نەخشەی کوشتنیشمەوە.

بڕیارمان دا دوانەکەم ڕانەگرم و لەســـەر نەخشـــەکەمان بڕۆین. جەمـاوەری ئـامـادەبوو لە من دوورخرابووەوە - یەکەمین ڕیزی

---

[١٧] Ku Klux Klan یان کە بە کورتکراوەی KKKیش ناو دەبرێن، ڕێکخراوێکی تیرۆرستی ئەوپەڕی چەپی مێژوو یو ئێستای ئەمریکایە. وەرگێڕ

پێشـــەوە چۆڵ کرا بوو- منیش لە دواســـاتدا لە ڕیزی دواوە بەرەو ســـەر ســـەکۆی دوان بردرام. پاشـــان بە هەمان داودەســـتوور بردرامەوە فڕۆکەخانە و لەوێ لە ژوورێکی تایبەتی VIPدا دانرام و چوار پۆلیسیش دەیانپاراستم. لە کۆتاییدا دوا کەس بردرامە نێو فڕۆکەکە و لە ڕیزی کورسییەکانی کلاسـی یەکەم داندرام، ئەوەی کۆمپانیای فڕۆکەوانییەکە بۆی تەرخان کردبووم. ئینجا پۆلیسـەکان خێرا ئیکلامێکیان بۆ کێشام و گەڕانەوە.

ئەو ڕۆژە زانیم و فێر بووم کە قسەکردن و دەنگ هەڵبڕین دەکرێ بەرلەوەی لە ئەنجامدا ئەو گۆڕانکارییە بهێنێتە دی کە خوازیاری بووین، ببێتە مایەی ترس و کێشـمەکێش و پشـێوینانەوە. هەندێک جاریش وەها باشـترە سـەرت نەوی بکەیت و دەنگە دەنگ و هەرا پەیـدا نەکەی، ئیـدی هەر کوولەکەی کولاو بخۆیـت و لەگەڵ ڕەوشـــەکە و مێگەل بڕۆی تا ســـەرئێشـــەت نەیەتە ڕێ. لێ خۆ بـاپیرەم هەرگیز ئەو کـارەی نەدەکرد. لە مـاوەی ئەو هەموو ساڵانەی ژیانی چەندین جار لێیدرا و زیندانی کرا و هەشت جاریش هەوڵی لەنـاوبردنی درا. لە یەکێـک لە جـارەکـان کـابرای هەوڵی کوشـــتنی دابوو، لەلایەن کەســـانێکی خۆبەخشـــەوە گیرا، کەچی باپوجی قایل نەبوو بیدەنە دەست پۆلیس. لە باتی ئەوە لەگەڵ کابرا کەوتە گفتوگۆیەک تا وێبکەوی ئاخۆ کابرا بۆ ئەوەندە بۆ کوشـــتنی بە پەرۆشـــە. باپوجی دوای نزیکەی یەک ســـەعات قســـەکردن لەگەڵیان، هاتە سەر ئەوەی بڵێ کابرا لە باریدا نییە گوێ لە قسەی عـاقڵانە بگرێ یان بگۆڕێ، بۆیە لێی گەڕا بڕوا و پێی گوت: "دەی بڕۆ خوا کارت ڕابێنێ خۆ ئەگەر لە نێوچاوانم نووسرابا بە دەستی

تۆ بمرم، خۆکەس نەیدەتوانی فریام بکەوی، ئەگەر چارەنووسیشم وەها نەبێ، ئەوا تۆ ناتوانی لە کارەکەتدا سەربکەویت."

باپوجی دەیەویست ڕووبەڕووی نەیارەکانی ببێتەوە و لەسەر بیروباوەڕیشی بچێتە زیندان. خاڵی بەهێزی کەسایەتی ئەو لە پەرۆشی دەنگ هەڵبڕینیدا بوو لە بەرانبەر سیستەمێک کە پێی وابوو هەڵەیە، بۆ گۆڕینیشی ڕێگەی ناتوندوتیژی لێ گرتبوو.

لەوانەیە هەندێک کەس پێی وابێ باپیرەم لە ژیانی خۆیدا خۆی زۆر بێ بەش کردووە؛ ئاخر لە دوای هەموو شتێک ئەو ئەوەندەی نە دەخوارد، هەروەها ئەو لە کۆڵیتێک دەژیا و جلێکی شڕوڕیشی دەپۆشی. سەربارەی ئەو هەموو پێوە سەرسام بوون و ناوبانگەی پەیدای کردبوو، خۆ دەکرا لەگەڵ دەستوپێوەندەکانی لە ماڵێکی گەورە و خۆشدا بژیابا هەروەک چۆن یەکەم جار کاتێ گەیشتمە کۆژینی سیڤاگرام پێشبینیم کردبوو. کەچی لە بری ئەوەدا، ئەو شتێکی گرنگتری دۆزیبووەوە، ئەویش ژیانێکی پڕ لە میهرەبانی و سۆز بوو. ئەو لەسەر بەهای گەردوونی لە بارەی چاکە و خۆشەویستی و ئاشتی و ئارامی بە دەنگ دەهات، بەرگریکردنی لە هەڵوێستە ڕاست و ڕەواکان وای لێکرد ژیانی سادەی لە هەموو خۆشییەکی کۆشکوتەلار ئاسوودەتر بێ.

لەوانەیە هەندێک کەس بڵێن خۆ داڤید دیکیش لە دەربڕینی ڕاسیست و ڕەگەزپەرستییانەی خۆی هەر دەنگ هەڵبڕین بوو لەسەر ئەوەی پێی بڕوادار بوو، هەر بۆیە مافی خۆی بوو چۆن قسە دەکا وەهاش بجووڵێتەوە. ئاخر لە قانونی ئەمریکاییدا مافی قسەکردن پارێزراوە. لێ پێموایە ئێمە خۆمان لە گێلی دەدەین کاتێک وای دابنێین هەموو هەڵویستەکان هەمان بەهای خۆیان

هەیە. ئەو کەسانەی تۆوی ڕقوکینە و پەرتکردن و شیرازەپچڕاندن دەچێنن، ئەو کەســـانەی کەڵەگایی دەکەن و دەیانەوێ بیرۆکەی هەموو لایەک ســـەرکوت بکەن تەنها هی خۆیان نەبێ، ئەوانەی ئێشوئازار و کەساسی بە دونیادا بڵاو دەکەنەوە، هی ئەوەیە ئێمە دژی ئەو جۆرە ڕقوکینەیە بوەستینەوە.

باپیرەم بە گەنجی، کەسێکی شەرمن بووە، هەروەها لە سەرەتای ڕۆژانی چالاکیی خۆیدا، خۆی لە دوان و قســـەکردن دزیوەتەوە. ئەوەی پێگوتم کە شـــەرمنییەکەی بووەتە مایەی یارمەتی بۆی، چونکە وای لێکردووە ســـەبارەت ئەوەی دەیڵێ زۆر وریا بێ. ئەو پێی گوتم: " ئەو پیاوەی کەم دەدوێ، بە دەگمەن وایە لە قسەکردندا هەڵەشە بێ، ئاخر ئەو وشەکانی بە وریایی لێ دەگرێ."

ئەو پیاوەی کەم دەدوێ، بە دەگمەن وایە لە قسەکردندا هەڵەشە بێ، ئاخر ئەو وشەکانی بە وریایی لێ دەگرێ.

منیش بە پێداگرییەوە داواتـان لێ دەکەم پەیڕەوی لە نموونەی بـاپیرەم بکەن و بـاش بیر لەوە بکەنەوە کە دەیڵێن. بیر لەوە بکەنەوە ئـاخۆ ئەو وشـــانەی دەریدەبڕن یارمەتیدەرن یان ئازاربەخش. کاتێکیش ئەو وشـــانە دەدۆزیتەوە، کە چاکەیان بە دواوە بێ، ئەوا خۆت ئامادە بکە تا پڕ بەزار دەریانببڕی.

وانەی سێیەم

قەدرزانی تەنیایی بە

باپوجی بۆ هەر کوێیەک ڕۆیشـــتبا، حەشـــاماتێک لە خەڵکی بە هاتوهاوار و دەنگەدەنگ بە دوایدا دەڕۆیشـــت. هەر بە ڕاســـتی من هیچ دیمەنێکی ئەو پێشـوازییە گەرمانەم بۆ وێنا نەدەکرا تا بە خۆم لە یەکێک لە شـــەوڕۆیەکانی بە قیتار بۆ بۆمبای لەگەڵدا نەبووم. زۆر تاسەمەندی ئەوە بووم ببمە یەکێک لەو دەستە بچووکە، کە لە سـەفەرەکەدا یاوەریی دەکرد، هەسـتێکی تایبەتم هەبوو لەگەڵیدام. ئەو سـوور بوو لە قیتار هەر بە فارگۆنی پلە سـێدا هاتوچۆ بکا، بەڵام کۆمپانیای ڕێگەی ئاسـنین فارگۆنێکی تایبەتی بۆ ئێمە بۆ قیتارەکە زیاد کردبوو. هەرچەندە فارگۆنەکە هیچ کورسـییەکی نەرمی سـەریندارى تێدا نەبوو تا لێی پاڵ بکەوین و چاو گەرم بکەین، لێ ئەوەش هەر خۆش بوو، کە فـارگۆنەکە تەنهـا بۆ ئێمە تەرخان کرابوو.

کاتێکیش گەیشـتینە یەکەمین وێسـتگە، لە جامی پەنجەرەوە سەیرم کرد، بە سەدان کەس لە شۆستەی وێستگەکە کۆبوونەتەوە، هەر ناوی باپیرە دەهێنن و دەیانەوێ بیگەنێ و دەسـتی لێ بدەن. شـەپۆلە دەنگی خەڵکەکە هـاواری دەکرد "بژی گـانـدی"، منیش هەسـتم بەو پەڕی شـانازی دەکرد، ئاخر نەمری و شـکۆی باپیرە بەسەر منیشدا دەشکایەوە. باپوجی هەمیشە پیاوێکی خاکەڕا بوو،

لێ من هێشـــتا نەمتوانیبوو ئاســـتی خاکەڕاییەکەم کۆنترۆڵ بکەم. خەڵکێکی زۆر بە باپیرەم کارانگاز بوون، منیش لە هەمان شوێن و لە تەنیشـتی ئەو دانیشـتبووم، ئەو پیاهەڵدانە هەژاندمی. لێ کاتێک سەیری باپوجیم کرد، ئەوەم تێدا بەدی کرد باکی بەو پێداهەڵگوتنە نەبوو، هیچ پێی هەڵنەچوو. لە جیاتی ئەوە دەســـتی بۆ خەڵکەکە هەڵبڕی، قســـەی بۆ کردن جۆرکەکەی لە پەنجەرەی قیتارێ بردە دەر تا خەڵک باربووی خۆیانی تێدا دابنێن، ئەو پارەی بۆ خەڵکی هەژار و نەدار کۆ دەکردەوە. هەریەکە و بایی خۆی برە پارەیەکی بەخشـــی. کاتێکیش ژنێک پێی گوت: "من هیچ پارەیەکم نییە تا بیبەخشـــم." ئەوە بوو باپیرەم بە خەندەیەکی گەرمەوە ئاماژەی بۆ بـازنە زیوینەکەی مەچەکی ژنە کرد و پێی گوت: "ئەمەیـان بەس دەبێ." ئەویش نەیکردە نـامەردی و بـازنەکەی لە مەچەکی کرد و خستییە نێو جۆرکی بەخشینەکە.

کاتێکیش لە وێسـتگەکە ڕەت بووین، باپیرەم ئاهێکی هەڵکێشـا و لە شوێنەکەی خۆی دانیشت و دەستی بە کارەکەی خۆی کردەوە. لە وێستگەی ئایندەدا، ئاپۆرای خەڵکی چاوەڕوان لەسەر شۆستەکە زیـاتر بوو لە وێســـتگەی یەکەم، ئیدی دیمەنەکان وەک خۆیـان جـارێکی دیکە دووبـارە بوونەوە. هەرچەنـدە ئەوەی بـاس دەکەم نیوەی شـەویش بوو، کەچی گوڕدەمی خەڵکی لەم وێسـتگە بۆ ئەو وێسـتگەی کاروانەکەمان گەورە و گەورەتر دەبوو. لەبەر ئاپۆراکە ئەو ڕێبوارانەی ســـەردەکەوتن و دادەبەزین بە ئاســـتەم ڕێگەی خۆیان پێ تەی دەکرا. باپیرەش دەســـتی بۆ خەڵکەکە هەڵدەبڕی و قســـەی بۆ دەکردن و جۆرکی پارە بەخشـــینی بۆ ڕادەگرت تـا بەخشـینەکانیان کۆ بکاتەوە. هەر زوو لەوە تێگەیشـتم، ئەو شـتە

زۆر دڵخۆشـــە و مایەی شـــانازییە، کەچی زۆریش ماندووکەر و بێزارکەرە. ئاخر خۆ نە بۆ ئەو نە بۆ هیچ سـەرنشـینێکی فارگۆنەکە ئاسوودەیی نەما بووەوە.

لەگەڵ بەردەوام بوونم لە یاوەریکردنی باپوجی لە گەشـــتەکەیدا، ئەوەم بۆ دەرکەوت، هەر کـاتێـک بووایە، شـــەو یـان ڕۆژ، ئەوا بـاپیرەم دەهـات و پێشـــوازی لە خەڵکەکە دەکرد و ڕێز و خۆشەویستیی خۆی بۆ دەردەبڕین. کاتێکیش بە ترۆمبێل سەفەری کردبا، خەڵک بە درێژایی ڕێگا، بە چەندین کیلۆمەتر لەمســـەر و ئەوســـەری جادەکە دەوەســـتان، دەســـتیان بۆ ڕادەوەشـــاند و دروشـــمیـان دەگوت و نـاویـان دەهێنـا. پێشـــوەختەش ڕەوتی ڕێڕۆیشـــتنەکەی جاڕ نەدەدرا، بە دڵنیاییشـــەوە میدیایەکی تایبەت لەوێ ئامادە نەبوو. ئەوەی ڕاســـتی بێ زۆرینەی خەڵکەکە ئەوانە بوون، ئەوانەی لە گوندان دەژیان و تەلەفۆنیشـــیان نەبوو، بۆیە نـاتوانم ئەوە لێـک بـدەمە ئـاخۆ چۆن زانیویـانە کـاروانەکەی ئەو بەسەر ڕێگەی ئەواندا تێدەپەڕێ. لێ هێزێکی نادیاری ئەفسووناوی ئەوانیان بۆ سەر ڕێی کاروانەکە ڕادەکێشا.

بـاپوجی لەبەر هـۆکـاری ســـیـاســـی بەو هەموو ڕێز و خۆشـەویسـتییەی بۆی دەردەبڕدرا، دڵخۆش بوو. ئەو دەیزانی ئەو ســـەدان هەزار، تەنانەت ئەو ملیۆنان خەڵکە ئامادەن پەیڕەوی لە ڕێنماییەکانی بکەن تەنانەت ئەگەر داوایان لێ بکا خۆیان لە پێناویدا بکەنە قوربانیش. لێ هەر زوو لەوەش تێگەیشـــتم ئەو پیاهەڵدان و پێزانینە بێ بـاج نەبوو. لە دەرەوەی کۆژینەکەدا، هەرگیز ئەو ئارامی بە خۆیەوە نە دەبینی، هەرگیز نەیدەتوانی چێژ لە تەنهایی خۆی وەربگرێ. سـەردانی هەر شـارێکی هیندی کردبایە، خەڵک بە

کۆمەڵ لەسەر شەقام گرد دەبوونەوە، دروشمیان دەکێشا و ناویان دەهێنا و چاوەڕێیان دەکرد بەڵکو بیبینن. کاتێکیش باپوجی دەردەکەوت و قسەی بۆ دەکردن ئەو حەشاماتە پەرتەی لێ کرد، ئەمەش هەر بۆ ئەوەی جێگەی کۆمەڵە خەڵک و حەشاماتێکی دیکە بدەن تا هەمان بەزمی پێشوو دووبارە بکەنەوە.

باپوجی حەزی لێ بوو لە سەعات نۆی شەودا بچیتە سەر جێگەی خەو، چونکە سەعات سێی بەیانی بۆ دروود و خەڵوەتی خۆی لە خەو بێدار دەبووەوە، ئینجا ڕۆژەکەی لە سەعات پێنجی بەیانی بە نوێژ و دروودەوە دەست پێ دەکرد. کەچی خەڵک لەسەر جادە و بانان تا درەنگانێکی شەو دەمانەوە و لەسەر دروشم و ناوهێنانی ئەو بەردەوام دەبوون، بۆیە زۆر جار کاتێکی زۆر کەمی بۆ خەوتن بۆ دەمایەوە. ئەو تەنگەتاو کردنەش دەبووە شڵەژان بۆ ئەرکی دەمارەکانی مرۆڤ، کەچی باپوجی هەرگیز میزاجی نەرمیی خۆی لە دەست نەدەدا و تووڕە و دەمار گرژ نەدەبوو.

ژمارەیەکی زۆر لە خەڵکی خەو بە ناوبانگبوونەوە دەبینن و پێیان خۆشە وەک جۆرج کلونی و ئەنجیلا جۆلی ئاهەنگیان بۆ بگێڕدرێ و لە دڵی خۆیان حەزیان لێیە بە لەشکرێک لە لایەنگر و کامێراوان دەورە بدرێن و بەردەوام لە جۆشوخرۆشدا بن. پێیان وایە شتێکی زۆر گەورەیە، کە تیشکی ڕۆشنایی ڕاگەیاندنیان بخرێتە سەر و بە ملیۆنان کەس دروشمیان بۆ بکێشن و بابژییان بۆ بڵێن. دوای گەشتەکەم لەگەڵ باپوجی، منیش هەستم کرد وەک ناودارەکانم لێ هاتووە و زۆریشم لە دڵ خۆش بوو، کەیفم پێهات. ئاخر هەست دەکەی کەسێکی گرنگی، ئیدی کاتێک خۆشەویستی و

ڕێزت بۆ دەردەبڕێ و دەپەسـنرێی و پێت هەڵدەدرێ.لێمن لەوەش تێ دەگەم، بۆچی هەندێ ئەستێرە ناودارەکان بۆ ژیانی تایبەتییانەی هێورەیی خۆیـان دەپـارێنەوە و خۆیـان دەکێشـنەوە و دەچنە خەڵوەتی گۆشـەگیریی دوورگەکان یا خۆیان لەو دیوە شـوورەی هۆڵیدەوە دەئاخنن. هەرچەندە هەرمێنی ئەوان لە چاوی جەماوەرە لایەنگرەکەیان لە برەودا بێ، کەچی خۆ ئەوانیش پێویسـتیان بە کاتی تـایبەتی خۆیان هەیە تـا بۆ چەقی بازنەیی خۆیـان و ژیانی تایبەتی خۆیان بگەڕێنەوە.

ڕاخسـتنی مافووری سـوور و کەشـوفشـی میدیا وای لە هەندێک کەس کردووە ناودار بێ، بەڵام بێ ئەوەی هۆیەکی ئاوەزمەندانەش بۆ ئەمە لە ئارادا بێ. ئەوان بە ملیۆن لایەنگریان لە سـۆشـیالمیدیا هەیە و وێنەکانیان لە هەموو سووچێکدا دەبینرێن و ئێوارانیشن بە ڕەوتی کەو و بە فیسـتانی سـووریانەوە لەسـەر ڕایەخی سـوور دەڕۆن و یان لەسـەر حەوزی ئاودا هەر بە مەمکدان و دەرپێی قوتەوە دەردەکەون. ناو بە ناو ئاماژە بە وێنەی کەسـێک لەسـەر بەرگی گۆڤارێک دەکەم، کە نایناسـم، ئینجا دەپرسـم: "ئەرێ ئەو کەسە چی کردووە؟" کەسیش نییە وەڵامێکی ڕاستوڕەوانم بداتەوە و بۆم ڕوون بکاتەوە. خۆ ئەگەر تۆ ئەکتەر یان سـیاسـتەباز یان چالاکوانێکی مرۆڤدۆسـت بی، هەمیشـەش ئەو لێکەوتەی ناوبانگ جەماوەر و لایەنگرهەبوونی لێ دەکەوێتەوە. ئاخر ئەو کەسـانە ئامانجێکی سـەرەکییان لە ژیاندا هەیە، هەرچی ناوبانگە بە دوای دادێ و پێویستە لەگەڵیدا هەڵبکەن. لێ ئەو کەسانەی تەنها و تەنها تیشـکۆی هزری خۆیان دەخەنە سـەر چۆنیەتیی بەناوبانگ بوون، ئەوا لە ناخی خۆیان هەست بە بە تاڵی و بۆشـاییەک دەکەن، ئیدی

دەیـــانەوێ ئەو کەلێنە منمنـــایەتییـــان[18] لە ڕێی هەراوبەزمی ناوداریێتییەوە پڕ بکەنەوە. لەجیاتی ئەوەی بە هۆی بەهرە، کاری قورس و لێبڕاوانەیـان بیرۆکەی گرنـگ ســـەرکەوتوو بن و بەو ئامانجە گەیشـــتبن، ئەوان هەر لە پێناو ناوبانگدا بەناوبانگ بوون. ئەوانە بە پێچەوانەی کەســـە ناوداره ڕاســـتەقینەکان، هەرگیز بە دوای تەنهـایی و خەڵوەتـدا نـاگەڕێن، چونکە پێویســـتیـان بە خۆبارگاوی کردنەوە نییە.

باپوجی دەســـتەی ڕاگەیاندن و ڕاوێژکاری نەبوو تا بۆ ئەو کارە بیانخاتە گەڕ، بە خاترجەمیشـــەوە ئەو پەرژینەشـــی نەبوو تا خۆی لە پەنای ئەواندا حەشـــار بدا. لێ کاتێ بە گەرمی خۆی نیشـــانی جەمـاوەر دەدا و هێزوگوڕی خۆی نیشـــان دەدا، دەیەویســـت بگەڕێتەوە خەڵوەتەکەی خۆی لە کۆژینی ســـیڤاگرام. خۆ دەکرا کۆژینەکەی لە هەر شـوێنێک دابمەزرێنێ و لێی دابکوتێ، بەڵام ئەو شـــوێنێکی دوورەدەســـتی لە ناوجەرگەی هیندســـتان لێ هەڵبژارد بوو. دوای ئەوەی بۆ جـاری یەکەم لە بـاشـــووری ئەفریقـاوە گەیشـــتمە هیندســـتان و ئینجا بە قیتار ڕێگەیەکی دووروودرێژم بۆ دوا وێســـتگە بڕی و پاشـان بە پێیانیش ماوەیەکی زۆر ڕۆیشـتم تا گەیشـــتمە لای باپیرە، ئەوســـا تێگەیشـــتم کە گەیشـــتنە ئەوێ چەند ســـەختە، باپوجیش نەیدەویســـت ڕێگای گەیشـــتنەکە ئاســـانتر بکا. تەنانەت داوای لە کاربەدەســـتە خۆجییەکانی دەڤەرەکەش کردبوو، پاس بۆ ڕێگەی نێوان واردها (نزیکترین شـار) و ئەو کۆژینەی لێی دەژیا تەرخان نەکەن. ئەو حەزی لێبوو تەنها ئەو کاتە خەڵک بۆ

[18] منمنایەتی: منمنۆکێ، خۆپەرستی.

لای ئەو بێن، کە هەر بە ڕاســـتی نیازیان وابووە بیگەنێ نەوەک سوکوئاسان بۆ ئەوەی هەر چاویان بە گاندی بکەوێ.

خۆ پێویست ناکا تۆ ببیتە ئەستێرەیەکی سینەما یان ببیتە ماهاتما تا پێویســـتیت بە تەنهایی هەبێ، ئاخر ئەم حاڵەتە بۆ هەموومان چارەنووسسازە بۆ ئەوەی هەر بە ڕاستی هەست بە خۆت بکەی. زۆر جار باپیرەم نوکتەی دەکرد بەوەی ئەو ئاســوودەیی کەسـی خۆی تەنها لە دوو شوێندا دەدۆزیتەوە: لە کۆژینەکەی و لە زیندان. بۆ ئەو دابینکردنی ئەو تەنهایی تاکە کەســییە خۆراکێکی ئاســودە بوونی گیانیی بوو. دۆزینەوەی شـوێنێک بۆ ئەوەی بۆی بکشـێی و خەڵوەتی تێـدا بگریێ بۆ ســـەرقـاڵی و هەراوبەزمی جیهـانی دەوروبەرمان شتێکی چارەنووسـسازە. پێویستیش ناکا خەیاڵپڵاو بێ و پێی لێ هەڵببڕێ. هەر ســـەعاتێک بە تەنها لە ژوورەکەت بە مەرجێ هیچ شتێکی دیکە بۆ خۆی نەباتەوە، دەربەستی مەبەستەکە دێ و بەســـیەتی. خۆ گەوزاندن لەناو پێخەو یان ســـەربەســـەر ڕۆژمێر داگرتن تا شـــتێکی تێدا بنووســـی. خۆ ئەگەر وەک تاک بمـانەوێ بەرەو پێشـــەوە بڕۆین، هەمووـمـان پێویســـتیمـان بە پـارســـەنگدانەوەی ژیـانمـان هەیە، بۆ ئەوەی بچینە حـاڵەتێکی خۆهەڵســـەنگاندن و خۆڕەنگدانەوە. دوای تەرخانکردنی هەندێک کات بۆ هزری خۆت و بۆ بەســەرخۆدا نۆڕین، ئەوا هەینێ دەتوانی بە قووڵترین واتا و لێتێگەیشـتنەوە لەگەڵ دەوروبەریشـت بکەوێتە هاموشۆ و پەیوەندی.

باپوجی هەموو دووشەممەیەک کاتێ سەری بەسەر دەفتەرەکەیدا دەگرت تا بنووسـێت، دەیکردە ڕۆژی بێدەنگبوون. ڕۆژانی دیکەش نەیدەویســـت بێدەنگییەکی پاســـیڤ هەبێ؛ ئاخر ئەو بڕوای بە

هەڵسەنگاندن و تێڕامانی کارا هەبوو. زۆر جاران دەچووەوە سەر خەرەکەکەی، بەڵکو هزرکۆیی جەستەیی خۆی بۆ بگەڕێتەوە، ئەوەی وای لێ دەکرد پتر بەنێو هزر و هەڵسەنگاندن و ڕامانەکانی شۆڕ ببێتەوە. ئەوکاتەی منیش لە کۆژینەکە دەژیام، بە باشی لەگەڵ خەرەک بادانەکە ڕاهاتبووم، هەندێک جاریش دادەڕسامە[19] باپیرەم ئاخۆ کامەمان خێراتر و باشتر گلۆڵە بەنەکان هەڵدەێزنینەوە. ئەویش لاری لە پێشبڕکێ کردنەکە نەبوو. بە خۆشییەوە بۆ دایبابمی نووسی: "هەنووکە ئاروون بەردەوام لە ڕستنەکە لێم دەباتەوە."

لەگەڵ ئەوەی هەندێک جار ئیشەکەم لێ بووبوە یاری، لێ ئەوکات ئەو خەرەک بادانە و خۆهەڵسەنگاندن بۆ هەردووکمان شتێکی بە بایەخ بوو. منیش حەزم لە بێدەنگی بوو، ئیدی بەم جۆرە دەمتوانی بە چەندین سەعات لەگەڵ خۆم بم. باپیرەش لە نامەیەکیدا بۆ باوکم ئاماژەی بەو خەسڵەتەم کردبوو، نووسیبووی: "مانەوە لە دۆخی بێدەنگیدا شتێکە پێویستە هەمووومان لە ئارونەوە فێری ببین."

زۆر لە دایبابان وەهایان پێ پەسەندە تا بکرێ منداڵەکانیان سەرقاڵ بکەن. ئەوان کاتێک منداڵەکانیان لە قوتابخانە دەگەڕێنەوە بە مەشقی یاریی تۆپی پێ و تێنس پڕ دەکەنەوە، یان دەیاننێرنە کۆرسی باڵێ و جیمناستیک، یاخود پیانۆ و کەمانچە ژەنین. ئیدی منداڵەکە لەم چالاکی بۆ ئەو چالاکی ڕادەکا، بەڵام ئەوان هەرگیز ئەو کاتەیان بە دەستەوە نابێ تەنها بیر بکەنەوە و یاری بکەن و

[19] دادەڕسام: داڕسان، ئاڵنگاری، تەحەدا

ئەوە بدۆزنەوە ئاخۆ چەند کات بۆ خۆیان ماوەتەوە. لەوانەیە هەموو ئەو پڕکردنەوەیە شتێکی باش بێ، بەڵام پێویستە دایباب بیر لەوەش بکەنەوە، کە ناوبەناو خەڵاتی تەنهاییش بە منداڵەکانیان ببەخشن.

لەگەڵ هەراشبوونیشدا ئەم دۆخەی پڕکاری و سەرقاڵییە درێژە دەکێشی، زۆر کەس خۆی بەوە هەڵدەداتەوە گوایە لە ڕۆژێکدا ئەوەندە کاری کردووە و کاتێکی کەمی بۆ پشوودان و خەو ماوەتەوە. فرەئەرک و کار بووەتە بەشێک لە ئەزموونی ژیانی ڕۆژانە، ئیدی زۆر سەرقاڵە، وەک دەگوترێ کاتی ئەوەیان نییە سەری خۆیان بخورێنن، کاتیان بۆ وچان و بیرکردنەوە لەخۆ نەهێشتۆتەوە، ئەمەش بووەتە پێوەرێکی ژیان و لەگەڵی ڕاهاتوون. ئەم کێشەیە لەمێژە پەیدا بووە. باپیرەم دۆستێکی ئاڵمانی هەبوو، هات و لە کاتی سەردانەکەی بۆ لای ئێمە، سەرکۆنەی ئەوەی کردین، کە سێیەکی ژیانی خۆمان بە خەو بەسەر دەبەین. باپوجیش خێرا لێی بە دەنگ هات: "سێ بەشی نوستن لە ژیان، سێیەکی ژیانت بۆ دەگەڕێنێتەوە!"

باپوجی لەو بڕوایەدا بوو، پێویست ناکا ئێمە وا بکەین ژیان خێراتر بکەین، بەڵکو پێویستە ئێمە وای لێ بکەین ئاشتییانەتر بێ. کۆمپیوتەر، تەلەفۆنی زیرەک و بەرنامە دیجیتاڵی، هەنگاوەکانی ژیانی ئێمەیان خێراتر کردووە، ئیدی مایەی سەرسوڕمان نییە، دەستکەوتەکانیشی سەرەولێژ ببنەوە. ئێمە لە چاوتروکانێکدا دەتوانین لەگەڵ کەسانێک پەیوەندی بگرین، کە بە هەزاران کیلۆمەتر لە ئێمەوە دوورن، بەڵام ئەو نامانەی کە سەردەمی خۆی، ئەوەی کاتێک بە وردەکاری زۆرەوە لە بارەی خۆمان و بنەماڵە و

دەوروبەرمان دەنووسی و ڕەوانەمان کرد نەماوە و ئێستا لەبەر کورتەنامە و ئیمێڵی کردەیی جێگەی پێ لێژ بووە. تۆ بڵێی هەر بە ڕاستی کەسێک باوەڕی بەوە هەبێ، کەوا ناردنی ئیمۆجییەک[20] پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانمان باشتر بکا و شتێک بخاتە سەر لە یەکتێگەیشتن و ئاشتەوایی؟

سۆشیالمیدیا دۆست و لایەنگرمان بۆ پەیدا دەکا، کەچی هێشتاش زۆر لە پەیوەندییەکانمان هەر لە بازنەی ئاشنایەتی قەتیس ماونەتەوە. ئاخر ئێمە ناکرێ مرۆڤ لە خۆشی و ناخۆشیدا هەر پشت بەو "دۆستانە" ببەستێ ئەوانەی لە وێنەکانی فێیسبوک ناسیومان، هەروەها پێناچێ لە بارەی بایەخی پرسێکی وەک جیاخوازی یان لێبووردەیی لە ڕێگەی تویێتێکەوە بەرانبەرەکەمان بهێنینە ڕایێ. ئەو پەیوەندییە پەرشوبڵاوانە جۆشوخرۆشی لەخۆگرتنێکی کۆمەڵایەتییانەیان تێدا نییە.

لێ ئەوەش هەر هەڵەیە ئەگەر هاتوو ئەو تەوژمە هاوچەرخە تەکنەلۆژییە بە لاوە بنێین. خۆ ئەگەر بە ڕاستودروستی بەکاربهێنرێ، ئەوا پەیوەندیی باشتری لێ پەیدا دەبێ، کە بۆ گۆڕانێکی ئەرێنی سەربکێشێ. یەک دووساڵ بەر لە ئێستا لە تەنیشت دیپاک چوپرای دۆستم لە کۆنفراسێکی ئاشتی لە بەرلین دانیشتبووم. لە کاتێکدا گوێی لە دوانەکان دەگرت، کەچی دوپراک بە تەلەفۆنە زیرەکەکەشی سەرقاڵ بوو، ناوبەناویش بە ئامادەبوانی دەگوت: "پەیامەکەتان گەیشتە دوو ملیۆن کەس."منیش بەوە کەیف

---

[20] ئیمۆجی: مەبەست ئەو نیشانە و هێما ئەلیکترۆنیانە لە سۆشیالمیدیاوە باون. وەرگێڕ

خۆش بووم، کە دۆســـتەکەم لە تویتەر[٢١] و کەنـاڵەکـانی دیکەی سۆشیالمیدیادا دوو ملیۆن هەواداری هەن؛ بە دڵنیاییەوە تویتکردن لە بارەی دەستپێشـخەری ئاشـتییەوە لە زۆر لە پرسـەکانی دیکەی سۆشیالمیدیاوە باشترە.

من باپیرەم دەناسـی، گەر تا ئەو سـەردەمە بمابایە، ئەوا ئەویش تویتەر و فێیسـبوک و کەناڵەکانی دیکەی سـۆشـیال میدیای بەکـاردەهێنـا، هەروەک چۆن کـاتی خۆی ڕادیۆی وەک کەنـاڵێکی پەیوەندی بەکارهێنا، لێ لەگەڵ ئەوەشدا، ئێمە ناتوانین بە لایکردنی پۆسـتێک جیهان بگۆڕین. سـۆشـیالمێدیا ئەو کاتە سـوود بەخش دەبێ، کـاتێک بۆ ڕابوون بە کـارێکی ڕاسـتەقینە بەکـار بهێنرێ. دەگوترێ بەهـاری عەرەبی لە چـاوی سـۆشـیالمێدیـاوە دەخوێندرێتەوە. ئاخر خۆ چەوسـاندنەوە و سـتەمکاری لەمێژە لە ڕۆژهەڵاتی ناوین شـتێکی باوە، کەچی کاتێ پریشـکەکە هەڵایسـا، هەمووی بە یەکەوە گڕدا. خەڵک دارژانە سـەر شـەقام و چاو بە چاو کەوتنەوە تەکانیان بۆ گۆڕانکاری دا، گۆڕانکاری ئەوەی بیریان لێ دەکردەوە و خوازیاری بوون. بە داخەوە هەر هەمان ئامرازیش بۆ پەڕگیری و شـەڕانگێزیی نێو خەڵک بەکار دەهێنرێ. میدیا ئەوە دەڵێ گوایە هەندێ لە گەنجانی عەرەب بەشـداربیان لە کردەیەکی خۆکوژی کردووە، چونکە بەڵێنیان پێدراوە گوایە پۆلە حۆرییەک لە ژیانی ئەودیو چاوەڕێیان دەکەن. پێموانییە گەنجی موسـڵمانی ڕاسـتەقینە بـاوەڕی بەو تیۆرە پڕوپووچەوە هەبێ، بەڵام ئەو تێکەڵەیەی ڕژێمە چەوسـێنەرەکان، ڕێسـای پەڕگیرانەی توند و

[٢١] تویتەر: لە ٢٠٢٤دا ناوەکەی بۆ ئێکس X گۆڕدرا. وەرگێڕ

وشــکی دینی و لایەنگیری بۆ ئەو وڵاتانەی لەخۆیان گرتووە، وای لێ کردوون ژیانیان لەبەرچاو بکەوێ، بۆیە پێیان باشــترە بمرن. تاکە هیوای من ئەوەیە، ئەو پەیامەی ئاشــتی لەو پەیامانە بەهێزتر بێ، ئەوانەی بۆ ڕقوکینە و بێ ئومێدی لە ڕادیۆ و تەلەفزیۆن، یان لە تویتەر و کەناڵەکانی دیکەی سۆشیالمێدیادا بڵاودەکرێنەوە.

خەڵک هەگیز هێندەی ئێســتا بە یەکەوە گرێدراو نییە، کەچی هەندێک جار وا پێدەچێ هەرگیزیش هێندەی ئەمڕۆ تەنها نەبێ. کاتێک لەگەڵ باپوجیدا ســەفەرم دەکرد، یان بە یەکەوە قســەمان دەکرد یان هەریەکەمان لە شوێنی خۆی تەنها دادەنیشت و خۆی و هزرەکانی خۆی. بە وتەیەکی دیکە، ئێمە هەردوولامان ڕاســتەوخۆ بەیەکەوە پەیوەســت بووین یان کاتی وەهاش هەبوو چێژمان لە تەنهایی خۆمان دەبینی، ئیدی لە جامی پەنجەرەوە ســەیری دەرەوەمان دەکرد و هەریەکە بە داڵغە و هزری خۆی. ئێســتاش خەڵک هەر چاوی لەسەر تەلەفۆنە زیرەکەکەیەتی، کەواتە ئەوان نە تەنهان و نە بەیەکەوەش لەگەڵ ئەوانی دیکە پەیوەست و گرێدراون.

کــاتێــک بــاپوجی لەگەڵ خەڵکدا بوو، دنەی دەدان، پێیــانەوە پەیوەســت بوو، گوێی لێ دەگرتن و بیرۆکەی لەگەڵ دەگۆڕینەوە. پاشان بۆ کۆژینەکە، بۆ خەڵوەتی تەنهایی خۆی دەگەڕایەوە، چونکە لەوێ خۆی ڕێکدەخستەوە و بە تەنها ڕووبەڕووی خۆی دەبووەوە، ڕێگەی بە هزر و زەینی خۆی دەدا بــارگــاوی ببێتەوە. منیش تێکۆشــام ئەو تەکنیکە فێرببم، بەوەی لەو شــوێنەی تێدام خۆم پڕ بکەمەوە، بەڵام خۆ تەکنەلۆژیا هەرگیز لێمان ناگەڕێ لە دۆخێکی نێوان هەردوو لادا بین، هەر بە ڕاســتیش هەرگیز لێ ناگەڕێ بە ئەوانی دیکە پەیوەست بین (چونکە ئەوەندە سەرقاڵین و سەرمان

هەر بەسەر تەلەفۆنە زیرەکەکەماندا شۆڕکردۆتەوە)، هەروەها لێشناگەڕێ لە تەنهایی ڕاستەقینەدا بمێنینەوە (چونکە ئێمە لە بری بیرکردنەوە پەنجەمان هەر لەسەر تەختەکلیلی پیتەکانەوە کورتەنامە دەنووسین). ئیدی لەو نێوندەی تەکنەلۆژیا بۆی دروستکردووین، وای لێ هاتووە هەستەکانمان لەنگەر نەگرن.

هەندێک جار منداڵان لە چێشتخانە یان لە پارک دەبینین، لە کاتێکدا دایبابیان خەریکی تەلەفۆنە زیرەکەکانیانن. من نازانم باشە ئەو دایبابانە بۆ ئەوەندە لایان گرنگە خەریکی نامە و نامەکاری تەلەفۆنەکەیان لەگەڵ نووسینگە و شوێنی کاریان یاخود لەگەڵ برادەریکی دوور خەریک بن. ئاخر هەر بە ڕاستی ئەو کەسەی پەیامەکەی پێدەگا منداڵەکەیە، ئەوەی لەوێ دانیشتووە، ئاخر ئەو، ئەوە فێر دەبێ کە شایستەی بایەخ پێدانی سەرنجی تەواوعەیاری دایک و باوکی نییە. منیش بە خەمبارییەوە سەیرێک دەکەم و بیر دەکەمەوە، ئای من کاتی خۆی چەند بە بەخت بووم، چونکە جێگەی بایەخی سروشت کردەی دایباب و باپیرەم بووم. خەڵک لە سەرتاپای ئەو جیهانەدا ویستوویانە باسوخواسی باپوجی ببیستن، بەڵام کاتێک ئەو لەگەڵ مندا بوو، هەرگیز تیشکۆی هزرکۆیی بە لاڕێدا نە دەڕۆیشت. وای لێکردم هەست بکەم گوێم لێدەگیرێ و مایەی بایەخ پێدانیشم. خۆ ئەگەر لەو کاتەی پێویستیان پێیەتی، بایەخی تەواو بە منداڵان بدرێ، ئەوا توانای باشتریان بۆ پشت بە خۆبەستن بە خۆ بۆ پەیدا دەبێ و هەروەها دەتوانن لەو کاتانەی تەنهاشن باشتر بیگوزەرێنن.

باپوجی لەو بڕوایەدا بوو، کە لەسەر ئێمە پێویستە بە دوای ڕاستیدا بگەڕێین، ئەمە خەمی گەورەی ئەو بوو، چونکە بە ئامانجی

ژیانی دەبینی. خۆ ئەگەر تێبکۆشـــین لە ڕاســـتی بگەین، ئەوا لە تێگەیشتنی ئەو شتە نزیکتر دەبینەوە، ئەوەی هەر بە ڕاستی چەقی بازنەی ژیانە. باپوجی دانیپێدا ناوە، "**هەر چمکێکی ڕاگوزەرانەی ڕاستی لای ئەو هەیە، بەڵام وەهای وێنا کردووە، کەوا ڕەونەقێکی وەهای هەیە بە ملیۆن جار لە ڕەونەقی ڕۆژ کە ڕۆژانە بە چاوی خۆمان دەیبینین، چڕترە.**" لە هەمان کاتدا ئێمە ئەو تروســـکاییە ناناســـینەوە ئەگەر هاتوو بەردەوام ســـەرنجمان بە لاڕێدا ببا یان هزرکۆییمـــان هەر لەســـەر شـــتی پڕوپووچ بێ. هەراوزەنـــای پەیڕەوکاری بە بێ دەنگی، ڕاستی نغرۆ دەکا.

زۆر لە موزیســـیان و هونەرمەندان گوتوویانە؛ وەرچەرخانی داهێنەرانەیان لە کاتوساتی چاوەڕواننەکراودا بۆ هاتووە. بیرۆکەی مەزن لە ژێر دوشـــی گەرماو یاخود لە ســـاتی پێش خەوتن بۆیان هاتووە. هەندێ لە نووسەران دەفتەرێک لە تەنیشت تەختەنوستنی خۆیان دادەنێن بۆ ئەوەی هەر وشـــەیەک یان هەر خەیاڵێکیان لە شـــەودا و بەبێ مۆڵەت بۆبێ، تۆماری بکەن. خۆی هیچ شـــتێکی جادووی ســـەبارەی بە دووشـــی گەرماو و جێگەی خەوتنەوە نییە، بەڵام زۆر جاریش ئەوانە ئەو شـــوێنانەن کە جڵەوی مێشـــک و زەینی مرۆڤ تێدا ئازادە، تا سەربەستانە بێت و ڕامان و چارەسەر بۆ گرفتەکان بدۆزێتەوە. لە باپوجییەوە فێربووم، ئێمە پێویســـتمان بە شـــت وەرگرتنە لە جیهان، پێویســـتمان بەوەیە ڕوانینی خەڵک و ئەزموون هەیە، تا ئاســـۆی ڕوانینمان فرەوانتر بکەین، بەڵام لەگەڵ ئەوەشـــدا ئەو کاتەشـــمان پێویســـتە تا لە تەنهاییدا وای لێ بکەین جێگەی خۆی بگرێ و دەست بدا.

❖

دوای ئەوەی بارمان کردە ئەمریکا، من و سوناندای هاوژینم پەیمانگای گاندیمان بۆ ناتوندوتیژی دامەزراند، پاشان بووە پەیمانگای فێرکاریی گاندی جیهانی. پەیمانگەی یەکەمیان بۆ هەڵگرتنەوەی ڕێبازی ناتوندوتیژی بوو، دووهەمیشیان بۆ ئەوە بوو تا لەسەر ئاستی جیهاندا زانیاری و ڕۆشنبیری لەو بارەیەوە بڵاوبکرێتەوە.

بۆ چەندین ساڵ شەرەفی ئەوەم هەبوو ساڵانە لە ڕینیسانس ویکێند (هەفتەی راچەنین)، کە کۆنفرانسێکی تایبەت بوو بە سەرکردەکانی جیهانی بیزنس و سیاسەت و هونەر بانگهێشت بکرێم و قسە بکەم. کۆنفرانسەکە بە ناوی"باپیرەی هەموو هزرەکان" بوو، تەنها سەرکردە و ڕابەرانی پێشووی ئۆلمپیاد، هەڵگرانی خەڵاتی نۆبل تێیدا ئامادە دەبوون. ئیدی ئەمانە هەموویان بە یەکەوە لە دەوری هزرە مەزنەکان کۆ دەبوونەوە و مێزگردیان لەسەر دەکرد، قسەوباسیان بۆ باشترکردنی سیاسەت دەکرد. منیش کەوام بینی جۆشوخرۆشم هاتەوە بەر و بە تاسەوە تێیدا ئامادە بووم. لێ من ئەوەم دەزانی پێویست بوو بگەڕێمەوە نیشتمانەکەم و لەوێ ئەو هزرە مەزنانە لەگەڵ ئەوانی دی دا تاوتوێ بکەم و کارایانە بەشداریان پێ بکرێ و چالاکانە بهێنرێنەوە سەر سەکۆی ژیان. پێویستم بە هاوسەنگییەکی هزرە دەرەکییەکان لەگەڵ ئەوەی خۆمدا هەبوو، بۆ ئەوە کاتێکی باش و ئارامم بۆ بیرکردنەوە هەبێ ئاخۆ دەتوانم بیانکەمە شتێکی ڕاستیی هەستپێکراو.

هاشوهوشی ڕاگەیاندن و میدیا و چالاکی و بیرۆکەکان وامان لێ دەکەن هەست بکەین بە گوڕوتینەوە بێینەوە مەیدان، بەڵام خۆ

پێویســـیتە لەم بارەیەوە وریا و داودۆز بین، نەوەک خۆمان بە شـــتگەلێکی هیچ و بێتام خەریک بکەین. من هەرچییەک بکەم و هەرچۆنێک سەرقاڵ بم، هەر لەســەر ئەو هەوڵە بەردەوام دەبم تا لەســـەر ڕێبازی باپوجی بۆ خۆ بارگاویکردن بڕۆم. بۆیە ڕۆژانە کاتی خۆم بەکار دەهێنم تا لەگەڵ هزر و هەڵســـەنگاندنی خۆم خەریک بم. کەســـانێکی زۆر لێم لالووت دەبن کاتێک من باســـی خۆهەڵسەنگاندن دەکەم و شتێکی وەها دەڵێم "نەخێر، ئەو شتە بۆ من دەست نادا."

لەوانەیە ئەو خۆهەڵســـەنگاندنە بۆ ئەوان دنەدەرێکی ڕۆحی نەبێ، یاخود وەهای دابنێن کە ڕۆبێکی دامەندرێژیان لەبەرکردبێ و چەند بخورێک لە دەوروبەری خۆیان هەڵبکەن. دەی ڕێگەم بدە دڵنیات بکەمەوە، دەکرێ جلی وەرزشت لەبەردابێ و لە سەر تەختەبەندێک لە پارکێک دانیشـــتبی، لێ هەموو ئەوەی پێویســـتت پێی هەیە وچانێک بدەی و لە ژیانی خۆت ڕابمێنی. زۆرجاران ئەوەندەی پێمبکرێ وەها دەکەم. بەگەشـــتێک بەنێو هزرەکانمدا بۆ قووڵایی ناخم شۆڕ دەبمەوە و دەگەڕێم شتە گرنگەکانی بۆ جیهان و ئەوەی بۆ ئەوەی بۆ خۆم و ئەوانی دیکە حەزی پێدەکەم دەریبهێنم.

هەنووکەش کە بە تەمەنتر بوومە، ئەوەی بۆم گرنگە ئەوەیە؛ بە شـــێوەیەک بژیم خەڵـک وەهـای ببینێ کە نموونەی ڕێز و خۆشـــەویســـتییە، من بەوە دەســـتم پێکرد، خۆم بە **جووتیارێکی ئاشتی** بچووێنم، چونکە جووتیار تۆو دەچێنێ و چاوەڕێی ئەوەش دەکا بەرهەمێکی لێ دەســـتکەوێ، کە جێی بایەخ بێ. منیش تۆوی ئاشـــتی و ناتدوندوتیژی بەو گەنجانە دەڕوێنم و هیوام وایە گوڵ بگرن. هەوڵی ئەوە نادەم خۆم لەســـەر ئەو ژمارە "لایکە"ی لە

پۆستێکی فێیسبوک بۆم دێ هەڵبسەنگێنم، یان زۆرجار بە و پەیام و وەڵامکارییانەی تویتەر خۆم لاڕێ ببەم. من باکم بەو پەیامەیە کە تێیدا باس لەوە بکا، کە من کێم و پێناسەی ئەوەش بکا، کە من تەنها هەر بۆ خۆم ناژیم.

جارێکیان باپیرە پێی گوتم؛ "من هەست دەکەم بەو کەسایەتییەی کە هەم خۆشبەختم، هیوادارم تۆش وەها بیت." من ڕۆژانە هەست بەو خۆشبەختییەی خۆم دەکەم؛ پێویستە هەمووشمان هەر وابین. زۆر جار، ئەوسا تەمەن گرنگ نییە، ئێمە لەوەدا هەڵە دەکەین، کاتێک خۆمان بەو کەسانە بەراورد دەکەین کە زۆرتریان لە ئێمە هەیە، زۆری موڵک و سامان، ناوبانگی زۆر، ئامراز و کەرەستەی زۆروزەوەند. لێ کاتێک ئێمە هەندێک زیاتر چاومان بکەینەوە، ئەوا تێبینی ئەوە دەکەین، چەند خەڵکی غەمگین و نەداریش هەن، ئەوانیش لە حیساب نایەن، هەینێ پەی بەوە دەبەین کە دەتوانین خۆشبەختی خۆمان بۆ هێنانە کایەی جیاوازی گەورە بەکاربهێنین.

> من هەست دەکەم بەو کەسایەتییەی کە هەم خۆشبەختم، هیوادارم تۆش وەها بیت.

ئێمە پێویستمان بەو ساتە ئارامی و تەنهایانە هەیە تا لە خەڵک و چاوەڕوانییەکانیان دوور بکەوینە، بەڵکو لە ئەزموونی خۆمان ڕابمێنین. کاتێکیش ئەوەی خۆمان بە ئەوانەی دەوروبەرمان یان ئەوانەی ناودارن و ناویان لە هەواڵ و باسەکاندایە هەیە، بەراورد بکەین، ئەوا وێنە گەورەکە ون دەکەین. هەستی خۆدۆزینەوە لە

جیهـانـدا ون دەکەین. خەڵکێکی زۆر لەم ڕۆژانەدا کێشـــەی پەیداکردنی ئەو ئارامی و بێدەنگییەیان هەیە، تەنانەت خۆشـــم بە هۆی ئەو هەموو شتە سەرنجڕاکێشەرە لادەرانە دەستخەرۆ دەبم. دەکرێ گوێ لە موزیک و بەرنامەیەک بگرین و بە دیار ڤیدیۆیەک دابنیشـــتن یـان بەنێو مـاڵپەڕەکـانی ئینتەرنێتـدا گوزەر بکەین. شارەزایان دەڵێن ئەو داتا و زانیارییانەی لەم دوو ساڵانەی دوایی بڵاوکراونەتەوە لە هەموو ســەدەکان و هەزارەی ڕابردوو زیاترن. هەموو ئەو تەوژمە پڕ لە ژاوەژاوە بە پێداگرییەوە وامان لێ دەکا بیر لە کەلێنی بچووکی ئـارامی و هێورەیی بۆ خۆمـان بکەینەوە.

❖

ئێســتا من زۆر جاران قســە بۆ زانکۆکان دەکەم، ئەو شـوێنەی پێویســتە کەسـانی گەنجی ســەر بە ڕەگەز و دین و بیروباوەڕ و کەلتووره جیـاوازەکـان تێیـدا بژین و بە یەکەوە فێرببن. لێ هەرچەندە زۆر لە کارگێڕایەتییەکان بە سـیاسـتی کرانەوەی زیاتر دنەی فرەیی دەدەن، کەچی زۆرجاران هەر خوێندکارەکان خۆیان ئەو دەرفەتە بنکۆڵ دەکەن. ئەوان خـۆیـان دەچنە ڕیزی ئەو ڕێکخراوە دەســـتەخوشـــکانەی کە ئەندامەکانیان لەگەڵ خۆیان هاوشێوە و هاوچەشنن، یان لە کلاسەکانی خۆیان داوای ناوچەی ئارام دەکەن، چونکە ئەوان بیر لە شـــتگەلێکی دیکە ناکەوە بەوەی نوێن یاخود نائاسـوودەن. بیسـتووشـمە هەندێ زانکۆ هەن"زەنگی مەترســـی" بۆ ئەو کتێـب و موحـازەرانە لێ دەدەن، ئەوانەی لە هەندێ حاڵەتدا دەبنە مایەی ســـەرسـامی هەندێ لە خوێندکاران، چونکە لەگەڵ بیرۆکەکەیان نایەتەوە. ئەرێ باشـــە ئەو خوێندنە چ

خوێندنێکە؟ زۆر لە زانکۆکان ملکەچی ئەو تەسکبینییە بوون. خۆی پێویستە خوێندن و فێربوون لەوە زیاتر بێ، کە هەر لە زانیاری نێو دەقەکانی کتێبی فێرخوازی و چۆنیەتیی پارەپەیداکردن قەتیس بمێنی. باپیرەم بەوە دڵخۆش نە دەبوو، کە لە زانکۆ هەرە باڵاکانی ئەمریکادا ئەو ترسە لای خوێندکارەکانی بووروژێنێ.

ڕوانینی باپوجی بۆ تەنهایی، ئەوە نەبوو تا گۆشەگیرانە دەرکە لەسەر خۆت دابخەی و لێ نەگەڕێی بیرۆکە و هزری نوێ یان هزری ئەو کەسانە بێتە ناو دنیابینییەکەت، ئەوەی لەگەڵ هی خۆت جیاوازە. ئەو دەیەویست هەموو بیرۆکەکان گەشە بکەن. ئەو گوێی لە هەمووان دەگرت، ئینجا لەو کاتەی بە تەنها دەبوو، ئەو هزرانەی لە هەموو ڕوویەکەوە هەڵدەسەنگاند و بڕیاری دەدا ئاخۆ لەسەر کامەیان بڕوا. باپوجی دەیەویست ڕوو بە ڕوو ئەو کەسانە ببینێ، ئەوانەی بیروبۆچوونی جیاوازیان هەبوو؛ پێموابێ ئەو لەو خوێندکارانە دەسڵەمییەوە ئەوانەی لە کاتی موحازەرەیەکدا هەڵدەستان و وانەبێژەکەیان جێدەهێشت، هەر لەبەرئەوەی شتێک دەڵێ بەلای ئەوان پەسەند نییە.

هەر بە ڕاستی "ئەو مەودا ئارامە" ڕۆشبیرییەی داوا دەکرێ دژوارترین مەودایە، چونکە ڕێگرە لەوەی لە دونیابینی و بیروبۆچوونی ئەوانی دیکە نزیک ببیەوە. زەمینەیەکی بە پیت و لەبارە بۆ پەرگیری و بە درێژەدان بە بە هەڵە لە یەکگەیشتن. بە دڵنیاییەوە باپوجی بەو زانکۆیانەی وەک زانکۆی شیکاگۆ سەرسام دەبوو، بەوەی هەڵوەستەی لەسەر ئەو خاڵە کردووە، کە پێویست ناکا خوێندکار لەبەر جیاوازی ڕوانین پاشەکشە لە بیرۆکەکانی خۆی بکا.

میشـــکی تۆ پێویســـــتە وەک ژووریێک بێ، چەندین پەنجەرەی کراوەی تێـدا هەبێ. لێی گەڕێ بـا شــــنەی بـای لە هەموو پەنجەرەکـانەوە بێتە ژوور، لێ لێمەگەڕێ هیچ کـامێکیـان لە شوێنێ خۆی هەڵتفرێنێ.

باپوجی پێی گوتم: "مێشـــکی تۆ پێویســـــتە وەک ژووریێک بێ، چەندین پەنجەرەی کراوەی تێدا هەبێ. لێیگەڕێ با شــــنەی بای لە هەموو پەنجەرەکانەوە بێتە ژوور، لێ لێمەگەڕێ هیچ کامێکیان لە شوێنێ خۆی هەڵتفرێنێ." پێموایە بە ڕەهاییەوە ئەمە ئامۆژگارییەکی چارەنووسسـازە. تۆ ڕێگە بە شنەبای زانیاری و بیرۆکە و ڕوانینە جیاوازەکان دەدەی بێنە نێو ژیانت، بەڵام ڕێگە نادەی لە شــــوێنی خۆی هەڵتقەنێنن. هەبوونی مێشــکێکی کراوە واتای ئەوە ناگەیەنێ بڕوا بە هەموو ئەو شـــتە بکەی، کە دەیبیســـــتی، بەڵکو هەر ئەوە دەگەیەنێ، کە هەر خۆی خودی کردەی بیستنەکە زۆر گرنگە.

دەی ببە بەشــێک لە جیهان و چەندی پێت دەکرێ بیرۆکەکان وەربگرە. ئینجـا بگەڕێوە خەڵوەتە تەنهـاییەکەی خۆت یـان لە شــوێنێکی ئارام دانیشــە و بڕیار لەســەر ئەوە بدە ئاخۆ چۆن ئەو بیرۆکانە بۆ باشترکردنی جیهان بەرجەستە بکەی.

وانەی چوارەم

بەهای خۆت بزانە

خەڵکێکی زۆر لەم ڕۆژانەدا وێنەیەکی کاریکاتێرانەیان بۆ باپیرەم وەک کەسێکی چاک و پیرۆز دروستکردووە، ئەو کەسەی دەستبەرداری هەموو شتێک بووە و هەر تەنها پارچە قوماشێکی بەسەر شانی خۆی داداوە تا بە ئاستەم جەستەی دابپۆشی. لێ سەرسامییەکە لێرە دایە: هەر بە ڕاستی ئاخۆ ئەو وەک باقی ئەو خەڵکە لە بەهای پارە گەیشتبوو. ئەو لەو بڕوایەدا بوو هێزی ئابووری کلیلی سەربەخۆیی هیندستانە، چونکە دەیزانی سەربەخۆیی واتای نامێنێ ئەگەر تۆ نەتوانی خۆت و خێزانەکەت بژیێنی.

لە بارەی ژیانی ئابوری کۆژینەکەدا هیچ فەرق و جوداییمان نەبوو، تا بڵێی سادە و ساکار دەژیاین. بە هەموومان کاروباری ناو ماڵمان ڕادەپەڕاند، هەر لە کاری چاندنی سەوزە و میوە، تا خاوێن کردنەوەی ئاودەستەکان، هەروەها ئێمە لەسەر زەوییەکی ڕەقوتەق، نانمان دەخوارد و قسەمان دەکرد و دەشمانخوێند. کاتێکیش دەبووە ژەمی خواردن دەڕۆیشتین، کەس خزمەتی کەسی نەدەکرد، خۆمان قاپ و کەوچکی خۆمان دەهێنا، خۆمان پەرداخەکانمان بۆ خۆمان دادەنا، ئینجا کە لێ دەبووینەوە، هەر خۆشمان قاپوقاچاخی خۆمان دەشوشت و ئەو ناوەشمان پاک

دەکردەوە. کەس هەستی بە بەشمەینەتی نەدەکرد، چونکە هەموومان لە هەمان کەشوهەوای ژیاندا دەمانبردەسەر. باپوجی لەوە تێگەیشتبوو، کە زۆر لە ئێمە بە هەبوونی شتێکی کەم دڵشاد و بەختەوەر دەبن. ئێمە ئەو کاتە تووشی گرفت دەبووین، کاتێک خۆمان بە خەڵکی دیکە بەراورد دەکرد و بیرمان دەکردەوە کە ئەوان شتی زۆریان هەیە و باشتر لە ئێمە دەژین، ئینجا شتەکەش ئەوەی دەهێنا، بۆی بجەنگین. باپوجی دەیبینی کۆتایی هێنان بەو جیاوازییە ئابوورییە بۆ کەمکردنەوەی توندوتیژی لە دونیا، هەنگاوێکی مەزن دەبێ. بەڵێ، خۆ تۆ هەروەک باپیرەم کردی، ناتوانی وتار و دوان لە بارەی ناتوندوتیژییەوە بدەی، بێ ئەوەی ئەوە بزانیت کە تووڕەیی بە هۆی نایەکسانی دنەدەدرێ و پەتەکەی کشتتر دەبێ.

باپوجی تێکۆشا بەڵکو بە سادەیی بژی، بەڵام هەر ئەویش چاوی بە هەندێک لە خەڵکە هەرە گرنگەکانی جیهان کەوت. لە ١٩٣٠دا سەفەری لەندەنی کرد تا لە یەکەمین کۆنفڕانسی ڕۆند تێبل مێزگردی خڕ (first Round Table Conference) ئامادە بێ، ئەو کۆنفڕانسەی حکومەتی بریتانیا بۆ تاوتوێکردنی ئایندەی هیندستان، ڕێکیخستبوو. وەک هەمیشە ئەو (خادی khadi) پۆشی بوو، ئەمەش ڕێگەیەک بوو بۆ هاندانی پڕۆتێستی جووتیارە لادێییەکانی هیندستان. ئەوسا دەست بە بزووتنەوەی خادی کرا و دیار بوو کاریگەرییەکی زۆریشی لەسەر پیشەسازیی ڕستن و چنینی بریتانی کرد. ئاخر زۆر لە هیندییەکان مەیلی سەربەخۆیی خۆیان بە دروستکردن و لەبەرکردنی پۆشاکی خادی خۆیان نمایش کرد، بریتانیاش نەیتوانی چیدی هەموو لۆکەکەی هیندی بە نرخێکی

هەرزان بکرێ و ئینجا بیگوازێتەوە کارگەکانی خۆی لە بریتانیا و بیکاتە قوماش و پاشان بە نرخێکی گران بە هیندییەکانی بفرۆشێتەوە.

ئامادەبووانی کۆنفرانسی مێزگردی خڕ لە کۆشکی پەکینگهام بانگهێشت کران، باپیرەشم هەر بە مێزەر و شاڵە ئاساییەکی سەرشانی ئامادە بوو. وەزیر و گزیر و بەردەستانی کۆشک ترسان لەوەی نەوەک ئەم جلوبەرگە شتێکی نەشیاو بێ تا گاندی چاوی بە پاشا بکەوێ، ئیدی کەوتنە بۆڵەبۆڵ، کەچی باپوجی خەندەیەکی بۆ کردن و گوتی: خۆ ئەگەر پاشا جۆرج نەیەوێ بە جلە ئاساییەکەی خۆم بمبینێ، ئامادەی دیدارەکە نابم. ڕۆژنامەنووسانیش گوێیان لەم سەربردەیە بوو، ئیدی هەر بە ئەوەندە لێی نەگەڕان و هەواڵەکەیان پف دا. یەکێ لە سەردێڕەکانی ڕۆژنامەیەکیان نووسی: "گاندی هەر بە تای پارچە شاڵێک دەچێتە ئاهەنگی پاشا!" ئەو بیرۆکەیان لێ خۆشهات کە گاندی بە مێزەر و ئەو پارچە قوماشەی لە کەمەری وەرێناوە و بە جوتێ سۆڵەوە بچێتە کۆشکی پەکینگهام. ئەو ڕۆژە شا جۆرج بە جلی فەرمییەوە؛ بە چاکەتێکی ڕۆژانە و پانتۆڵێکی خەتخەت، شاژنە مارییش فیستانێکی زیوینی ڕەنگی چایی پۆشیبوو. کاتێکیش لە باپوجییان پرسی ئەرێ بە خۆت و مێزەر و شاڵەکەی سەرشانتەوە لە بەرانبەر پاشادا هەستت بە وە کرد شتێکت لەبەردا بێ، ئەویش وەڵامێکی وەهای دانەوە، بووە پەند: "بڵێم چی، خۆ **پاشا بایی هەردووکمان جلی لەبەردا بوو**!"

باپوجی پێی وانەبوو هەڵە بێ، گەر داوای سەرکەوتنی ئابووری بکا ، هەر تەنها ئەو پێی وابوو هەڵە لەوە دایە، خەڵکی دیکەش لەگەڵ

خۆتدا بەرز نەکەیتەوە. ئەو بۆ خۆی، باکی بە پارەوپووڵ نەبوو، لێ ئەو کەسێکی واقیعبین بوو، دەیزانی پڕۆژەکان پێویستیان بە کۆمەک و پاڵپشتییە. بۆیە پلانێکی داهێنا. بۆ هەر کوێ بچووبا، هەزاران کەس بە دواوەی بوون، بەڵکو واژۆیەکیان بۆ بکا. نوێژ و درووودەکانی ئەو لای هەمووان بە باوەشی گەرمەوە پێشوازی لێ دەکرا، لەنێو گوردەمی خەڵکی کە بە دوای ئەوەوە بوون، ژمارەیەکی زۆری هیندۆسی، موسڵمان، جوو، کریستیان و بودی هەبوون، بە سەرسامییەوە ئامادەی دوانەکانی دەبوون و بە پەرۆشیش بوون بەڵکو واژۆیەکیان بۆ بکا. ئیدی ئەو پەی بەوە برد، ئەگەر بێتو بڕە پارەیەکی کەم، هەر پێنج ڕوپیەیەک (بە پارەی ئێستا ناکاتە هیچێکی وا) بۆ هەر ئیمزایەک داوا بکا، ئەوا دەیتوانی بڕە پارەیەک بۆ پاڵپشتیی بەرنامە سۆشیال فێرخوازییەکەی خۆی پەیدا بکا.

لە یەکەمین سەفەرم لەگەڵ باپیرەدا، ئەو ئیشەم پێ سپێردرا کە دەفتەر و وێنە و ڕۆژژمێر و پارەکان لە خەڵک کۆ بکەمەوە و بە قامت بیانهێنمە لای باپوجی تا واژۆیان لەسەر بکا. لێ گەلۆ، وەخت بوو لە خۆشیان بفڕم! ئاخر هەستم کرد هێندە لە باپوجی نزیکم. من کەسێکی زۆر گرنگم و کارێکیش دەکەم ئامانجێکی مەزن هەیە.

ئەو ڕۆژانەی هەینێ، بەر لە سێڵفی و کامیرای تەلەفۆنی دەستی، واژۆکردنی وێنەیەک یان کتێبێک لە لایەن کەسە ناودارەکان، شتێکی دانسقە و تایبەت بوو، هەندێکیشیان هەر زۆر بەهادار بوون. ئیدی دوای چەند ڕۆژێک لە کۆکردنەوەی ئەو شتانە، منیش بڕیارمدا بەڵکو باپیرەم واژۆیەکیش بۆ من بکا. لێ من ئەوکات پارەم نەبوو، نەشمدەزانی ئاخۆ باپیرەم من لەو ڕێسایەی خۆی (واژۆ بە پارە)

دەبوێرێ یـان نـا. من ئەمەم لە خۆمم پرســـییەوە، چونکە زۆر یارمەتیم دەدا، بۆیە تاقیکردنەوەیەکی وەها زیانی نەبوو. ئەوە بوو کـاغەزی ڕەنگـاوڕەنگم پەیـداکرد و بە مەقەســـــت بڕیم و وەک قەبارەی کتێبێکم لێ کرد و لە یەکم دان. ئەو شــــەوەی دوای نوێژ و درووود، کتێبە بچکۆلە نارێکەکەی خۆم خستە نێو بارستایی ئەوانی دیکە و بۆ باپیرەم برد. ئینجا لەسەری وەستام تا دەفتەر و کاغەزەکان واژۆ دەکا، خوا خوام بوو لەبەر زۆری کاغەزەکان و خێرا خێرا واژۆکردنەکەی، تێبینی دەفتەرەکەی من نەکـا و نەیناسێتەوە.

لێ، نەخێر، وا دەرنەچوو. بـاپیرەم پەرۆشــــیی هەر فلســـێکی باربووە بوو کە کۆ دەکرایەوە. ئەو پارەی بۆ کارەکەی پێویســــت بوو. کاتێکیش گەیشتە سـەر دەفتەرەکەی من، بینی هیچ پارەی لە نێودا نییە، ئیستێکی کرد.

- "ئەرێ بۆچی ئەمەیان هیچ پارەی بۆ واژۆکردنەکە تێدا نییە؟"

+"ئـاخر بـاپوجی، ئەوە دەفتەرەکەی منە، خۆ منیش هیچ پـارەم نییە."

- بە پێکەنینەوە گوتی: "چییە دەتەوێ خۆڵ لە چاوم بکەی؟ باشــــە تۆ واژۆکەی منت بۆ چییە؟"

+ وەڵامی من: "چونکە هەمووان واژۆی تۆیان هەیە."

- "باشـــە، وەک خۆت دەیبینی، هەر کەســـێک واژۆی بوێ، پارەی خۆی دەدا."

+ بە تکاوە گوتم: "باپوجی، بەس خۆ تۆ باپیرەی منی!"

- "منیش بەختەروەم کە باپیرەی تۆم، بەڵام ڕێســـا ڕێســـایە. خۆ ئەگەر لەسـەر هەمووان پێویست بێ پارە بدەن، تۆش دەبێ بیدەی. ڕیزپەڕی بۆ کەس نییە."

هەینێ منمنایەتییەکەم (ئیگۆکەم) شـــکســـتخواردوو بوو. حەزم لێ بوو تـــایبەت بم! بۆیە ڕووم وەرگێڕا بڕۆم، بەدەم ڕێیەوە گوتم: "بـاپوجی دەیبینیەوە، وات لێ دەکەم بەبێ پـارە واژۆم بۆ بکەی. هەوڵی خۆم دەدەمەوە، گرفتیش نییە چەند درێژە بکێشی!"

چاوی باپوجیش بریســـکانەوە و بە پێکەنینەوە گوتی: "ئا وەها؟ دەی با بزانین کێ دەیباتەوە."

یارییەکە دەستیپێکرد. لە هەفتەکانی دواتر، هەموو ستراتیژییەکە بە مێشـــکمدا هات، بەکارم هێنا بەڵکو بیهێنمە ڕایێ تا واژۆکەم بۆ بکـا. تەکنیکە هەرە لە پێشـــەکەم ئەوە بوو، ئەو کـاتەی لەگەڵ کاربەدەستی پلەباڵا یان لەگەڵ سەرکردەکانی جیهان لە دانیشتن و قســـە و گفتوگۆدایە، لێی وەژوور بکەوم و داوای واژۆکردنی لێ بکەم. ڕۆژێکیـان خۆم بە نێو کۆبوونەوەکەیـدا کرد و بە دەنگێکی بەرز پێم ڕاگەیاند؛ هەر ئێســـتا پێویســـتم بە واژۆکە هەیە. ئیدی لە بری ئەوەی لێم تووڕە ببێ، بۆ باوەشی خۆی ڕاکێشام و دەستێکی لەســـەر دەمم دانا، ئینجا لەگەڵ میوانەکانی درێژەی بە قسـەوباسـی خۆی دا. ئەو ســـیاســـەتوانە بـاڵایەی لای دانیشـــتبوو، کە بە جۆشـوخرۆشـــەوە کەوتبووە وتوویژ و لەگەرمەی قســـەی خۆیاندا بوون، ســـەری ســـوڕما و نەیزانی چی لە بارەی دیمەنەکەوە بڵێ. منیش پێموابوو بـاپیرەم بۆ ئەوەی هێمنیی دانیشـــتنەکە نەشێوێنێ، مل دەدا و واژۆکەم بۆ دەکا، بەڵام دەبووایە بمزانیبا من

گرەوم لەگەڵ پیاوێکدا کردبوو، خۆی و خۆی دارڕسابووە وڵاتێکی وەک شانشینی یەکگرتووی بریتانی.

بەم جۆرە کێبڕکاریەکەمان بۆ چەندین هەفتەی درێژەی کێشا. یەکێ لە میوانە ئاستبەرزەکانی باپوجی ئەوەندە بەو قسە پێبڕینەی من هەراسان بوو، بووە بریگرتەی من و بە سەخڵەتەوە داوای لە باپیرەم کرد: "باشە بۆچی واژۆکەی بۆ ناکەی، با چیدیکە نەیەت و هەراسانمان نەکا؟"

باپیرەش بواری نەدا ئەو بکەوێتە نێوان باسوخواسەکەمان، بە ئارامییەوە باگۆی دایەوە: "خۆی ئەمە، دارڕسانێکی منە لەگەڵ نەوەکەم. پێویست ناکا خۆت تێ هەڵقورتێنی."

باپیرەم هەرگیز میزاجی نەرمیی خۆی لە دەست نەدەدا یان فەرمان بکا لە ژوورەکە بچمە دەر. هەرچەندە من تەشقەڵەم پێ دەکرد، لێ ئەو کۆنترۆڵی زۆری بەسەر تووڕەبوونی خۆیدا هەبوو.

جارێکیان لە بۆنەیەک بۆ ئەوەی هێورم بکاتەوە، لەسەر پارچە کاغەزێک نووسی بووی "باپو" و پێی گوتم: "بیگرە ئەوەش واژۆکە."

منیش یەکسەر پێمگوت: "ئەمە بەس نییە."

ئەویش بە هەمان سووربوونی خۆی لەسەر شتەکان گوتی: "هەر ئەمەم لە دەست دێ."

ئیدی خەریک بوو لە پەیامەکەی ئەو دەگەیشتم. دوای تێپەڕینی چەند ڕۆژێکی دیکە، پەییم بەوە برد هەرگیز نەچم داوای واژۆی بێ بەرانبەری لێ بکەم، لە کۆتاییدا وازم لە ڕاوەدوونانی باپیرەم بۆ واژۆ کردن هێنا. لێ لە بری ئەوەی هەست بکەم شکستم هێناوە، هەستم کرد شانازم. زانیم کێبڕکێکەمان هەر تەنها بۆ ئەوە نەبوو

ئەو لەسەر پارچە کاغەزێک بەناوی واژۆوە خەتێکی تێکەڵاوم بۆ بکێشێ. بەڵکو لە جیاتی ئەوە، باپوجی وانەیەکی بەهاداری فێرکردم. ئاخر لەو کاتەی بڕیاری دابوو واژۆکەی بەهای پێنج ڕوپیەی هەیە، کەواتە پێویست بوو بۆ هەمووان هەر هەمان بەهای هەبووایە. خۆ ئەگەر واژۆکەی بە خۆڕایی بۆ من کردبایە، ئەوا لە بەهاکەی خۆی دادەشکاند. یەکسانی گرنگ بوو، ئیدی دارِسانەکەی نێوان ئێمە ئەوەی نیشان دام، خۆ ئەگەر بڕی پێنج ڕووپیەکەشم نەبێ، ئەوا بەهایەکی گرنگم هەیە. باپیرەم ویستی بە هەمان ڕیز کە بۆ سەرۆکی دەوڵەتانی هەبوو، هەروەهاش لەگەڵمدا بجووڵێتەوە. ئەو منی لەبەردەم ئەواندا نەشکاندەوە، ڕووشکێنی نەکردم، یان وەک کەسێکی بێزارکەر لەگەڵم نەجووڵایەوە. ئاخر خۆ پێویستییەکەی منیش هەروەک ئەوان ڕاستەقینە بوو، شایەنی بایەخپێدان بوو.

❖

هەرچەندە ئەو هەرگیز واژۆی لەسەر دەفتەرەکەم بۆ نەکردم، بەڵام دیارییەکی زۆر بەهادارتری پێ بەخشیم. ڕۆژانە سەعاتێکی بۆ تەرخان کردم تا بە تەنها لەگەڵ من بێ، قسە بکەین و گوێ بگرین. ئەو خشتەیەکی ڕۆژانەی ئەوەندە سەرقاڵانەی هەبوو، نەمدەزانی چۆن توانی جێگەی منی تێدا بکاتەوە، بەڵام دەرکەوت بە هۆی خوویەکی ڕەنگرێژ لە پەروەردە، دەتوانێ شتی مەزنتر لەوەی چاوەڕێت دەکرد، بێنیتە دی. باپوجی وای لێکردم خشتەی کاروبارەکانی تایبەتی ڕۆژانەی خۆم بنووسم، بە کاتی خوێندن و یاری و کاروبارەکانی کۆژین و نوێژەکانیشەوە، ئینجا بە

دیوارەکەم هەڵیبواسـم تا هەسـت بکەم هەر چرکەیەک لە ژیانمدا، چەند بەبایەخە.
باپیرەم یارمەتی دام تا ببینم هەموو کەسێک بەهای تایبەتی خۆی هەیە. ئەو ڕێز و خۆشـەویسـتی بۆ هەمووان هەبوو، ئەوسـا گەنج یان پیر، دارا یان نەدار بووایە. منیش هات لەوە تێبگەم، کە پێزانین بۆ بەهای خۆمان وەک تاک، چەند شـتێکی گرنگە. هەندێک جار نیگەرانی ئەوەین کە خەڵکی دیکە لە ئێمە باشـترن، ئیدی ئێمە ئەوە لە بیر دەکەین ئاخۆ چی وامان لێ دەکا لەم جیهانەدا بایەخدار بین. خۆ ئەگەر جـارێـک متمـانەمـان بە خۆمـان کرد، ئەوا پێزانین و شـەرەفمەندیی بەهـای ئەو کەسـانەی دەوروبەریشـمان بۆ دەردەکەوێ، ئەمەش بەبێ لەبەرچاوگرتنی پلەوپایەی کۆمەڵایەتی یان ئەو هێز و دەسەڵاتەی دارای و دونیاییەی پێ بەخشیون.
هەندێ لە توێژەران ژیانی باپیرەمیان وەها وێنا کردووە، گوایە دژی پێشـکەوتن و پارە بووە، بەڵام ئەوە لێدان و بەلارێدابردنی بەهـاکانی ئەوە. ئەو، بەهـا و هێزی پارەوپوولی لەودا دەبینی کە چەند دەتوانێ کۆتـایی بە کوێرەوەری بهێنێ و ئەو خەڵکە نەگبەتە لەم دامـاوی و دژوارییە ڕزگـار بکـات. لێ ئەو هەرگیز پـارەی بە پێوەریک بۆ بایەخی کەسـەکان دانەدەنا. ئەو هەرگیزاوهەرگیز پێی وا نەبوو کەسانێک کە پۆشـاکی کەشـخە و گرانبەهایان لەبەردایە و بە بلیتی کلاسـی یەکەم دەفڕن لەو کەسـانە گرنگترن کە جلوبەرگێکی شـڕووڕیان لەبەردایە و لە ژێر پردەکانیش شـەو دەکەنەوە. وێنەی باپیرەم لەبن شـاڵە خادییەکەی بینیوە کـاتێک لەگەڵ سەرانی دەوڵەتان، لەمسەر بۆ ئەوسەری جیهان دانیشتووە. ئەو پاشا و ڕابەرانە جلی کەشخەیان پۆشیوە، بە زێڕ و زیو خۆیان

ئاراشت کردووە و شەپقەی گرانبەهایان لەسەر ناوە، بەلای منەوە هەر ئەوان ناشیرین و قێزەون دیارن. هەرگیز باپوجی پێویستی بە جلوبەرگێکی کەشخە و جوان نەبووە تا جیهان لە مەزنایەتی و بایەخی ئەو تێبگا.

خۆ ئەگەر تۆ پارە و دەستکەوتی ماددی بۆ پێناسەکردنی بەهای خۆت دیاری بکەی، لە کۆتاییدا هەست دەکەی گوێزێکی پووچی. بە داخەوەم بۆ ئەو کەسانەی خۆیان بە ترومبێلی کەشخە و کۆسک و سەرا هەڵدەکێشن، چونکە دەزانم ئەوان هەست دەکەن لە ناخیان چ شتێک ونە. قەت هیچ دەستکەوتێکی ماددی ناتوانی ئەو بۆشایەیی ناخیان پڕ بکاتەوە. لەسەرێکی دیکەشەوە، زۆر جاران خەڵکی وەها دەبینم خۆیان بە شکستخواردوو دەزانن، چونکە لەسەر کارەکەیان دەرکراون یاخود کێشەوبێشەیان لە کرێی خانوومانودا هەیە و تەنگەتاون. ئەوان لەوە دەترسن ئاخۆ دۆست و هاوڕێکانیان چۆن سەیریان دەکەن، لەوەش هەراسانن کە پارە و سامانی لەوە زۆرتریان نییە. ئیدی ئێمە پێویستە بەهای خۆمان، لەو شتومەکانەی بە دەستیان دێنین، جیا بکەینەوە.

کەسە سەرکەوتووەکان، ئەوانەی مووچەیەکی زۆریان هەیە، هەقی خۆیانە شانازی بە دەستکەوتەکانیان بکەن، بەڵام لەوەدا بە هەڵەدا دەچن ئەگەر پێیان وابێ قەبارەی حیسابەکەیان لە بانک پێوەری ڕاستەقینەی بەها و شایستەی خۆیان بێ. ئەوەی ڕاستی بێ دەکرێ ئەمە پێچەوانە بێ. باپوجی لەو بڕوایەدا بوو: "سامان و ڕەوشت پەیوەندییەکی پێچەوانەیان لەگەڵ یەکدا هەیە. کاتێک یەکێکیان بەرز دەبێتەوە، ئەوی دیکەیان بەرەو نزمی دەڕوا." مەبەستی ئەو، ئەوە نەبوو، کە بڵێ پەیداکردنی پارە شتێکی بێ

ڕەوشتییە یاخود هەژار و نەدار هەر بە سروشتکرد شەڕەفمەندییە. ئەو ڕەتی کردەوە هزرکۆییمان هەر بە تەنها لەسەر شتە مادییەکان بێ و شـــتەکانی دیکەی لێ دەربهاوێژرێ. خۆ ئەگەر پارە بۆ تۆ شـتێک بگەیەنێ، کەواتە لەگەڵی برۆ و کاری سـەخت و قورس بکە خۆت ماندوو بکە و پارەی زۆر پەیدا بکە. لێ هەمیشـــە ئەوەت لە بیر بێ لەپشت ئەمەشدا، بواری هەنگاوی ئەو دیکەش هەیە.

سـامان و ڕەوشـت پەیوەندییەکی پێچەوانەیان لەگەڵ یەکدا هەیە. کاتێک یەکێکیان بەرز دەبێتەوە، ئەوی دیکەیان بەرەو نزمی دەڕوا.

هەندێ لە منداڵ و نەوەکانم پرســی ناتوندوتیژیی خانەوادەیان لەخۆگرتووە و یارمەتیی خەڵکی دەدەن. هەنووکە خێزانەکەمان لە چالاکوان و پیشــەمەندی هەمەجۆر پێکهاتووە، منیش بە هەموویان شـــانازم. کوڕەنەوەیەکم لە هیندســـتان پارێزەرە کار دەکا بۆ ڕزگارکردنی ئەو کچانەی بازارگانیان پێوەدەکەن، کچەنەوەیەکی دیکەم ڕۆژنامەگەریی ڤیدیۆیی بۆ ڕۆشـــنای خســـتنە ســـەر ئەو ڕێخکراوانە بەکاردەهێنێ کە کەمتر ناســـراون و کاری باش و چـاکەش لە گونـدەکـانی هیـنـدســـتـانـدا ڕایی دەکەن. لە ئەمریکاش کوڕەنەوەیەکم پزیشـــکێکی کارا و ماندوونەناســـە، منیش بە هەمان شـــێوە بە نەوەیەکی دیکەم ســـەرســـامم، کە بەڕێوەبەری کۆمپانیایەکی وەبەرهێنەری ناسراوە لە لۆس ئەنجلس. داهـاتێکی زۆر وەردەگری کە لە چـاوەڕوانی من زۆر بە دوور بوو، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا خێرخوازە و لەوە تێدەگا کە لەم جیهانەدا ئەرکی گەورەتری لەســەر شــانە. هەروەک گوتم، ناکری پارە بۆ

بەها و شایستەی تاک بەهەر ئاراستەیەکەوە بێ، بکەیتە پێوەر، ئەوسا چ دارا بێ یان نەدار.

باپوجی لەوە گەیشتبوو کە شتە گرنگەکانی دیکە هەروەک ڕیشەکێشکردنی هەژاری و جیاخوازی و مشوورخواردنێکی باشتری باری تەندروستی بۆ خەڵک، پێویستیان بە بڕێکی زۆری پارە هەیە. ئەو هیچیشی بۆ خۆی نە دەویست، بەڵام شەرمیشی لە داواکردنی نەدەکردەوە تا پشتگیریی دۆزەکەی پێ بکا. کەواتە کە بۆ یەکەم جار گەیشتمە سەر خاکی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا هەمان نموونەی ئەوم تاقیکردەوە و بیرۆکەی دامەزراندنی پەیمانگای گاندییم بۆ ناتوندویژی دانا. ئەز و سوونانادای هاوژینم لەو بارەیەوە قسەمان کرد، هەرچەندی خەیاڵ و بیرۆکەمان بۆ وۆرکشۆپ و کۆڕبەند و وتار و موحازەرەدان هەبوو، ئەوەندەی دیکە بۆی بە جۆش وخرۆشتر دەبووین. بیرمان لەوە کردەوە بەڵکو پەیمانگاکە لە حەرەمی زانکۆیەک بێ، هەر بۆیە نامەم بۆ ژمارەیەک لە سەرۆکی زانکۆکان نووسی و نیاز و نەخشەکەم بۆ باس کردن. کەسیان وەڵامیان نەدایەوە. لەوانەیە وایان دانابێ بیرۆکەکە دوورە دەستە و بەدی نایە، یاخود هەر بێ باکانە زەرفی نامەکەمیان بە نەکراوەیی فڕێ دابێتە تەنەکەی خۆڵ.

لە کۆتاییدا هاوڕێیەکەم دیدارێکی لەگەڵ سەرۆکی زانکۆی برایانی کریستیان لە مەمفیس/ تێنسی بۆ ڕێکخستم. بۆ دیدارەکە ڕۆیشتم، ئەویش بە تاسەمەندییەوە ماڵێک و نووسینگەیەکی لە کۆمەڵگە زانکۆیەکەی خۆی پێداین. ئای چەند نایاب بوو! لە خۆشیاندا شاگەشکە بووم، هەرچەندە ئەوەشی بە ڕوونی پێگوتم، کە زانکۆکەیان پارەی ئەوەی نییە کۆمەکی ماددی پەیمانگەکەمان بکا؛

دەبووایە خۆمان بەو کارە ڕابووباین. منیش دەستبەجێ بێ ئەوەی بزانم خەونەکەم چۆن بەدی دێ، خستنەڕوویەکەم پەسەند کرد.

چەندان شەو بە بێداری ڕۆژم دەکردەوە، هەر بیرم دەکردەوە و تێ دەکۆشام ئاخۆ چۆن پارەی پێویست بۆ کردنەوەی پەیمانگەکە بە دەست بێنین. وێنەی باپیرەم لە خەیاڵدا بوو کاتێ جۆرکی باربووخرکردنەوەی لە دەست دابوو، لە پەنجەرەی قیتارەکەوە لەبەردەم ئاپۆرای خەڵکی ئامادە بووی سەرشۆستەکانی ڕادەگرت بەڵکو پیتاکێک بۆ مەبەستی چاکەخوازی، بۆ تێ بهاوێن، هەروەها چۆن بۆ هەر واژۆیەکی، داوای پێنج ڕوپییەی لە ماخۆکەی داواکار دەکرد.

واژۆکەی ئەو! لە هیکەوە ئەوەم بە مێشکدا هات خۆ هەندی شتی زۆر بەهاداری ئەوم لا ماون: کەشکۆڵێک لە نامەی دەستخەتی خۆی، هەموویان لەنێو سندوقێک ئاخنراون و لە گۆشەیەکی ماڵەکەم دان. ئەو نامانەی کە بە دەستخەتی خۆی بۆ دایبابمی و ئێمەی منداڵی نووسیبوون. حکوومەتی هیندی کۆپی نامەکانی لا هەبوو، بەڵام نامە ماکەکان لای ئێمە شڕوشەپڕێو بووبوون، چونکە من ئامرازێکی وەهام نەبوو وەک خۆیان بە ساغی و سەلامەتی هەڵیان بگرم و بیانپارێزم. تۆ بڵێی من ئەوەندە بە هۆش و گۆش نەبم و لێ بگەڕێم ئەوانە لە شوێنی خۆیان بڕزن و لەبار یەک هەڵبوەشێن؟ چۆن دەهێڵم شتی وا ببێ؟ زانیم ئەمانە بۆ مۆزەخانە یان بۆ ئەوانەی ئارەزوویان کۆکردنەوەی شتە کۆن و عەنتیکەکانە زۆر بە نرخن، خۆ فرۆشتنی ئەوانە پارەیەکی وەهای پێ پەیدا دەبێ تا بیخەینە خزمەت پرسی ناتوندوتیژی. پرسیارێکی لەم چەشنەش؛

"تۆ بڵێی باپوجی، لە جێی من بووایە، چی کردبایە؟" بەرســـڤەکە ڕوون و ئاشکرا بوو.

ئەوە بوو پەیوەندیم بە مەزادخانەی کریســـتیان کرد و ئەوانیش نرخی کەلوپەلەکـانی لای منیـان بە ١١٠،٠٠٠ دۆلار قەبڵانـد. هەنـووکە خەریـک بـوو خەونەکە بـۆ ڕاســـتـی وەرچەرخـێ. دۆستێکی خۆشەویست (ڕاویژکارێکی قانونی) پەیمانگای گاندی بۆ نـاتونـدوتیژی وەک ڕێکخراوێکی خێرخوازیی (a 501(c)3) تۆمارکرد. منیش نەمدەویســت هیچ کەس بیری بۆ ئەوە بچێ تاکە یەک فلســیشــی بۆ ســوود و بەرژەوەندی خۆم بەکار بهێنم، هەر بۆیە داوام لە مەزادخـانەی کریســـیتیـان کرد نـامەکـان ببـا و داهاتەکەشـی ڕاســتەوخۆ بخاتە ســەر حیســابی تایبەتی پەیمانگە نوێیەکە.

ئەوە بوو جاڕی فرۆشـــتنەکە درا، لە ســـەعات ٢ی نیوەشـــەودا زەنگی تەلەفۆنەکەم لە میسـیسـپی لێ درا. منیش بە پەشـۆکاوی و خەواڵوویی دەسـکی تەلەفۆنەکەم هەڵگرت، نووسـینگەی سـەرۆکی وڵاتی هیندســتان بوو لەوســەری دونیا لەگەڵم لەســەر خەت بوو. دیار بوو قیامەت ڕابووبوو. بەرلەوەی بتوانم یەک وشـــەش بڵێم، ســـکرتێری تایبەتی ســـەرۆک بە بەدقۆســـتنەوەی ناو و ناوبانگی باپیرەم بۆ ســـوود و بەرژەوەندیی تایبەتی خۆم تاوانباری کردم و سوور بوو لەسـەر ئەوەی دەبێ یەکسـەر مەزادەکە ڕابگرم. منیش هەوڵمدا نەخشـــەکەی بۆ ڕوون بکەمەوە، بەڵام پێدەچوو ئەوکات و لەو ساتەدا نەمتوانی بێ باشی تێبگەیەنم. من زۆرم گوت و ئەویش کەمی گوێ لێ گرتم. لە کۆتاییدا کە تەلەفۆنەکە داخرا، پەییم بەوە برد قسەکانم هیچ کاریگەرییان نەبوو.

بۆ بەیانییەکەی سەرۆک لێدوانێکی بۆ ڕۆژنامەکان دا و منی لەسەر ئەوە شەرمەزار کرد، گوایە ناو و ناوبانگی گاندی لەکەدار دەکەم. منیش تووڕە بووم و لە هەموو لایەکی هیندستانەوە نامەی لۆمە و لۆمەکاریم بۆ هات. هێدمەگرتی بووم. ئێستاش بێخەوی و خەوزڕانم وەک تۆڵەسێن بۆ هاتووە و پێویستم بە گیانی دنەدەرانەی باپیرەم هەبوو، بەڵکو ڕێنوێنیم بکا،لێبە داخەوە گوێم لە هیچ دەنگێک نەبوو.

پاشان بە درەنگانی شەوێک هەر بیرم لە بیروبڕوای باپوجی دەکردەوە، بەوەی تێکڕای خەڵک لە بەهادا یەکسانن و هەروەها چۆن ئەو ڕووبەڕووی دۆخی دووڕیان دەبووە، زۆر جاریان لەو حاڵەتانەدا پرسیاری لە جەماوەر دەکرد ئاخۆ تەگبیر چییە. ئیدی پەیوەندیم بە ڕۆژنامەی نیویۆرک تایمز کرد و داوام لێکردن ئەگەر هاتوو ڕوونکردنەوەیەکیان لەسەر کێشەکەم بۆ بنووسم و داوا لە خوێنەران بکەم بەرچاو ڕوونییەکم بدەنێ، ئاخۆ بۆم بڵاودەکەنەوە. ئەوە بوو ڕوونکردنەوەکەم لە ژێر ناوی "باشە چی بکەم؟" نووسی. کاتێکیش کورتە نووسینەکەم بڵاو بووەوە، کاردانەوەی زۆری بە دوای خۆیدا هێنا. زیاتر لە ٩٠٪ی خوێنەران باگۆیان بە بەڵێ دامەوە و پشتگیری نەخشەکەمیان کرد. زۆر لە ڕۆژنامە هیندییەکانیش نووسینەکەی تایمزیان دووبارە بڵاوکردەوە، هەر زوو بووە هەرا. لە پڕێکەوە خەڵک ئافەرینیان دەکردم، کە لەسەر ڕێبازی ڕاستەقینەی باپیرەم دەڕۆم و ئەو کەسانەی پێشتر پەلاماریان دەدام، ئێستا دەستخۆشیم لێ دەکەن و پیرۆزباییم پێ دەڵێن. هەموو ئەمەش کاردانەوەی پێچەوانەی بە دواوە بوو، ئاخر زۆر کەس لە کڕینی نامەکان ترسان و سڵەمینەوە، کاتێکیش

مەزادەکە کرایەوە، نـامەکـان هـەر نیوەی نرخی قەبڵینراویـان کرد. ئەوەی مایەی تەوس بوو، کڕیارە نوێیەکەم حکومەتی هیندی بوو، ئەوەی جاری یەکەم ڕەتی کردەوە نامەکان بفرۆشم.

❖

بـاپوجی لەو بڕوایەدا بوو هەر یەکێکمـان بەهرەیەکی تـایبەتی خۆی هەیە، ئیدی ئەرکی ئێمەیە ئەو بەهرەیە نەوەک هەر بۆ خۆمان، بەڵکو بۆ بەهێزکردنی ئەوانی دیکە و بۆ ئێسـتا و بۆ داهـاتووش بەکـاری بهێنین. ڕیکلامێـک لە جـامخـانەی کۆمپـانیـایەکی زێڕ و گەوهەر هەڵواسـرابوو، تێیدا هـاتبوو کە تۆ هەرگیز کـاتژمێرێکی وەهات نەبووە؛ هەوڵدە بۆ نەوەی داهاتووت پەیدای بکەی. من زۆر لە بارەی کاتژمیرە گرانبەهاکان نازانم، بەڵام ئەوەندە دەزانم دەکرێ هەمان ڕوانین بۆ بەهای باڵا بەکاربهێنین. زۆر جار باپوجی دەیگوت، هەرچەندە ئێمە بەهرەکانمان لە ڕێی خوێندن و هاوکاریی خێزان یان کاری سـەخت و گران وەربگرین، لێ ئێمە خاوەنی نین، ئێمە تەنها بەسـەریدا ڕاسـپێردراوین. بەهرەکانمان لە ڕێی کردەوەکانمان و ئەوانەی یارمەتییان دەدەین، دەگوێزرێتەوە، بۆیە پێویسـتە وەک چۆن بۆ خۆت، ئاوەهاش بۆ بەشـداری پێکردنی ئەوانی دیکەش بەکار بهێنرێ.

چەند سـاڵێک بەر لە ئێسـتا دەسـتەیەک لە کچە خوێندکار و مامۆسـتاکانیانم لە زانکۆی ویلسـی بۆ گەڕان و سـووڕان، بردنە هیندستان. ویستم هەندێ کاری باش کە لەوێ کرا بوون، لەگەڵ ئەو جـیـاوازیـیە زۆرەی دەکـرێ و یەکـێـک بە بەهـای خـۆی بـۆ پێشـخسـتنی ژیانی خەڵک پەیدای دەکا، نیشـانیان بدەم. ڕۆژی یەکەممان بە سـەردانکردنی گەڕەکە هەژار نشـینەکانی مۆمبای و

پاشان بۆ شەوەکەی بە قیتار چووینە شارێکی بچووک کە کارخانەی شەکری لێ بوو، لەوێش پڕۆژەیەکی دیکە ئومێدێکی خستبووە دڵی خەڵکەوە. بە پاسێکی درێژ بە ڕێگەیەکی خۆڵاویدا ڕۆیشتین، زۆربەی ئەو میوانخانانەی سەر ڕێگاشمان گەرماویان تێدا نەبوو، هەر تەنها سەتڵە ئاوی گەرم و سارد لەو گۆڕە دانرا بوون، ئەویش بۆ ئەوەی جەستەت لە تەپوتۆزی ڕێگا پاک بکەیتەوە. پاش ماوەیەکی کەم ئەو کچانە بێزار بوون، ئاخر هەر بە ڕاستی دەیانەویست جێ خەوێکی ئاسوودەیان هەبی و گەرماوێکی ڕێکوپێکیش هەبێ تا پرچی خۆیان لێ بشۆن.

لە کۆتاییدا گەیشتینە شارێک کە هۆتێلێکی نوێی پێنج ئەستێرەی لێ کرابووەوە. وەک هاندانێک ژوورەکانیان بە نیوەی نرخەکەیان خستە بەردەستمان و ئێمەش بە خۆشییەوە پەسەندمان کرد. ئەوە بوو ئێمە لە هۆڵی پێشوازی هوتێلەکە بە دڵێکی خۆش و تامەزرۆوە چاوەڕێی چاوساغ بووین بۆ ژوورەکان، کچەکانیش لە خۆشیان باڵیان گرتبوو. لە کۆتاییدا هوتێلێکی کەشخە! کاتێک کلیلی هۆدەکانیان وەرگرت، یەکسەر بۆی ڕۆیشتن بەڵکو قەرەبووی ئەو چەند ڕۆژە ناخۆشەی بەسەریان بردبوو بکەنەوە.

پاش نیو سەعات لە ڕۆیشتنیان لە دەرکەی ژوورەکەم درا، بە سەرسامییەوە بینیم چەند خوێندکارێک بە شڵەژاوییەوە وەستاون. لەگەڵ دەرکە کردنەوەم، یەکێکیان گوتی: "تکایە مستەر گاندی دەمانەوێ لەو هوتێلە گرانە نەمێنینەوە بچینە شوێنێکی دیکە."

- "بۆ چی خراپ ڕووی داوە؟ پێم وابوو ئێوە بە هاتنە ئێرە شادمان بوون."

- "ژوورەکانمان جوانن، بەڵام پەنجەرەکان بەسەر کۆڵیتەکاندا دەڕوانن، ئەو کۆڵیتانەی خەڵکی تێدا دەژی، کە هیچ هیچیان نییە. ئاخر ئەمە دژی هەموو ئەو شتەیە کە لە ماوەی ئەو هەفتەیەدا فێری بووین. خۆ پێویست ناکا لەم نیعمەت و کەیفخۆشییەدا بین، لە کاتێکدا خەڵکی دیکە هیچیان نییە."

منیش پێزانینم بۆ هاوسۆزییەکەیان دەربڕی، بەڵام پێمگوتن لێرە دەمێنینەوە. ئاخر ئەو دیمەنەی تەنگەتاوی کردن، دەکرا ئەزموونێک بێ بۆ لێفێربوون. " زۆر جار وایە، ئێمە لە شوێنێک بە ئاسوودەیی دەژین و پەنجەرەکانی هۆدەکانیشمان ناکەونە سەر نیوەکەی دیکەی دونیا. ئەمشەو ئێوە ناتوانن ئەو دونیایە بەرکەنار بکەن، ئێمەش هەرگیز وەها ناکەین. لەوانەیە ئەو دژیەکە ڕاشکاوەی ئێوە دەیبینن لە زەینی ئێوەدا بمێنیتەوە، هەر کاتێکیش ئێوە لە داهاتوودا بیرتان لێکردەوە، ئەوا پێویستییەکانی ئەوانەتان بیر دێتەوە، بەڵکو کارێکی بۆ بکەن."

هەندێک جار زۆر سەختە ڕووبەڕووی کێشەیەکی سەخت و دژواری ئەم دونیایە ببیتەوە. سووک و ئاسان ئەو خوێندکارانە نەیاندەتوانی ئەو شەوە بچنە نێو کۆڵیتەکان و داوا لە سەرنشینانی بکەن بێنە ژووره پاکوتەمیزەکانی هوتێلەکە. لێ هەر ناسینەوەی ئەو دژبەرییانە خۆی هەنگاوی یەکەمی گۆڕانیانە. خۆ دەکرێ لە بارەی ناسینی دۆخی ئەو کۆڵیتنشینانە و پێزانینی تاک بۆیان لەسەر بنەمای بەهای تاکگەرایی کۆمەڵ هەنگاوی یەکەم بێ. ئیدی خوێندکارەکان لەو گەشتەدا چیدی سەیری ئەو خەڵکە هەژار و نەدارەیان نەک وەک گرووپێکی جیاواز، نە دەکرد تا بەسەریان باز بدرێ یان پشتگوێ بخرێن. لە جیاتی

ئەوە، لەوە تێگەیشتن هەموو تاکێک وەک ئەوان دڵخۆش دەبێ ئەگەر هاتو پێخەفێکی نەرمونیان و دووشی گەرماوێکی خۆی هەبێ.

من بە کەسانی وەک بیل گێیتس سەرسامم، ئەوەی پێی وایە ئەو سامانەی هەیەتی وای لێ ناکا لە خەڵکی دیکە باشتر بێ. چەقی بازنەی بیروباوەڕی دامەزراوەی بیل و میلیندا گێیتس ئەوەیە: "هەموو ژیان لە بەهادا یەکسانە." ئەوان هەموو ڕۆژێک لە ڕێی بەرنامەکانیان بۆ توانست خستنە بەردەم هەژارترین خەڵکی جیهان، لە پشت ئەو دروشمەی سەروەیانن. ئەوان لە ڕێی بایەخی تەندروستی و خوێندنەوە یارمەتی گۆڕانیی ژیانی خەڵکی دەدەن، هەروەها تیشکۆی کاری ئەوان لەسەر دڵنیاکردنەوەی منداڵەکانیانە، بەوەی "هەم بژین و هەم مشووریان بخورێ". لەوانەیە بیل گێیتس لە دەوڵەمەندترین کەسانی سەر ئەم گۆی زەوییە بێ، بەڵام ئەو دەزانێ بەهای ڕاستەقینە لە دوا ئەنجامی گەڕاندنەوەی لیستی باجدا نییە. ئەو دەوڵەمەندیی خۆی بە مشوورخواردنی ئەوانەی کەمیان هەیە، دەسەلمێنێ.

زۆر جار باپوجی لە بارەی پێویستیی هاوپشکردنی بەهرە وخۆشبەختی خۆمان لەگەڵ ئەوانی دیکەی دەدوا، ئێستاش لەوە دڵنیام، ئەو حەزی دەکرد بیل گێیتسی بینیبا و لەسەر کارە چاکەکانی سوپاسی کردبا. هەروەها ڕێز و پێزانینی زۆریشی بۆ ئەو کۆمپانیایانە هەبوو، بەرپرسیارێتی خۆیان بۆ جیهان لە ڕێی تێپەڕاندنی نرخ و گەڕاندنەوەی سوود و کەڵک بۆ هاوبەشەکانیان هەبوو. من خۆم بە چاوی خۆم نموونەیەکم بینی (ئەوەش دەزانم نموونەی دیکەش هەن)، ئەویش گرووپی تاتاکانە لە مۆمبای. ئەمەیان

یەکێکە لە گەورەترین کۆمپانیا لە هیندستان، لە سەروبەندی سی کۆمپانیا پێکهاتووە، ئەوانە هەموو شتێک دەکەن، هەر لە دروستکردنی ترومبێل و ئاسن و پۆڵا تا چا و قاوە. لە ساڵی ١٨٦٨یش دەستیان پێ کردووە، ئیدی خێزانی تاتاش لەو کاتەی سەرپەرشتی ئەو کۆمپانیانەیان کردووە، لەسەر پابەندییەکانی خۆیان بەردەوامن و منیش حەزم لێیە بە ناوی "سەرمایەدارییەکی بە سۆز" ناوی بهێنم. لە جیاتی ئەوەی ئەوان وەک پاشا بژین، کەچی تاتاییەکان ژیانیکی مامناوەنجییان بۆ خۆیان هەڵبژاردووە؛ ئەوان سالانە بەشێکی زۆری قازانجی تایبەتی و قازانجی کۆمپانیاکانیان بۆ یارمەتیدانی خەڵکە هەرە هەژارەکەی هیندستان بەکار دەهێنن، بۆ ئەوەی خەڵکە نەدارەکە دەستیان بە ئاوی پاک ڕابگا، بۆ ئەوەی بارودۆخی کشتوکاڵییان باشتر ببێ، هەروەها بۆ ئەوەی دەرفەتی خوێندن و فێربوونیش بۆ منداڵە هەژارەکانیان دەستەبەر بکرێ. لە شاری جەمشیدپور، ئەو شارەی کارگەی پۆڵات تاتای لێیە، کۆمپانیاکە هەموو پێداویستییەکانی بۆ کرێکارە خۆجێیەکان دابین کردووە. یەک دوو ساڵ بەر لە ئێستا یەکێک لە بەڕێوبەرە جێبەجێکارییەکانی کۆمپانیاکە نوکتەیەکی کرد، گوایە کۆمپانیاکە ئەوەندە لە دابین کردنی پێداویستییەکان، لە ترومبێل و ماڵ و شتەکانی دیکە (تەنانەت لە نەخۆشخانە و باخچەی ئاژەڵانی خۆجێی) خاترجەمە، تەنها یەک شتیان بۆ ماوەتەوە، ئەویش پێویست بکا سەرو ژن یان میردیان بۆ بێنێ!

تاتاییەکان زەردەشتین، ئەندامی بزووتنەوی دینێکی کەونارن، لە ئێرانەوە سەریهەڵدا. هەروەک زۆر جار لە ئایینەکان دەقەومێ، هەر کاتێک دینێکی نوێ هات، ئەوا دینە کۆنەکە بە سامناکترین شێوە

دەچەوسێنرێتەوە. ئەو زەردەشتییانەش لە سەدەی حەفتەمدا لە وڵاتەکەی خۆیان هەڵاتوون. بەلەمێکی پڕ لە ئاوارە دەگاتە کەناری خۆرئاوای هیندستان، لەوێ داوا لە پاشا دەکەن بەڵکو لە وڵاتەکەی جێیان بکاتەوە و ڕێگەی مانەوەیان پێبدا، بەڵام پاشا هیندییەکە ئاماژە بە پەرداخێکی پڕ لە ئاوی سەر مێزەکەی دەکا و پێیان دەڵێ: "**هەروەک دەبینین ئەو پەرداخە پڕ ئاوە، شانشینەکەشم پڕ لە خەڵکە، جێگەمان بۆ هیچ کەس نەماوەتەوە.**"

لە وەڵامدا ڕابەری کۆمەڵە ئاوارە زەردەشتییەکە، کەوچکێک شەکر دەخاتە نێو ئاوەکە و هەندێک تێکی وەردەدا تا شەکرەکە دەتاوێتەوە، ئەوسا پێی دەڵێ: "**هەروەک ئەو شەکرە چۆن لە ئاوەکەدا توایەوە، ئاوەهاش خەڵکەکەم لەنێو کۆمەڵگەی ئێوەدا دەتاوێتەوە و شیرینی دەکا.**"

پاشاش لە پەیامەکە گەیشت و ڕێگەی مانەوەی پێدان، ئیدی لەو کاتەوە هەبوونی زەردەشتییەکان، کۆمەڵگەی هیندستانییان شیرین کردووە.

هەر کەسێک گوێی لەو چیرۆکە دڵگیرە بێ، بە بیرۆکەی شیرینکردنی ئاوی پەرداخەکە بزە دەیگرێ، بەڵام پێویستە ئەمە ببێتە شتێکی گرنگ، زیاتر لە تەنها چیرۆکێک. کاردانەوەی یەکەمی پاشا هەر ئەوەیە کە ئێستا لە سەرتاپای جیهان هەیە، کاتێک ڕووبەڕووی ئاوارە دەبن، هەر هەمان قەوان لە بەرانبەر هەژار یان ئەوانەی لە ڕووی دین و ڕەگەز و یان ئەتنەوە لە یەک جیاوازن لێ دەدەنەوە. باشە بۆچی لە بری ئەو کاردانەوەیە، نایسەلمێنین کە هەموو کۆمەڵگەیەک پێویستی بە هەندێ شەکر و نوقڵ هەیە؟

دەی تۆش بیر لە بەهـای خۆت لە نێو پەرداخە ئـاوەکە بکەوە و لەوە دڵنیـابەوە، کە کردار و ڕەفتـاری بەرزت هەمیشــــە پەرداخە ئاوەکە شیرین بکەن.

وانەی پێنجەم

درۆ بەڕەللاییە

باپوجی نەخۆشـــیی بەرزبوونەوەی فشـــاری خوێنی هەبوو، بڕواشـــی هەر بە چارەســـەری ســـروشـــتی هەبوو. کاتێکیش لای بووم، ئەو کاتی زیاتری لای نۆرینگەیەکی چارەسەر بە داودەرمانی سروشتی لای دکتۆرێک لە شاری پونا بەسەر دەبرد، ئاخر ئەوێ هەوای پاک و کەشوهەواشی مامناوەند ی بوو. زۆریشم پێخۆش بوو کاتێک لەگەڵ خۆی بردمییە ئەوێ. هەرچەندە لەبەر پرســـی لەشـــســـاغییەکەی خۆی چووبووە ئەوێ، کەچی کەســـانی بە شـــانوشـــەوکەت و خانەدان بەردەوام دەهاتنە لای و ڕاوێژیان پێدەکرد.

بەیانییەکیان دوای نوێژ و یاری یۆگا، لەســـەر پەیژەکانی نۆرینگەکە دانیشـــتبووم، چێژم لە شـــنەبای فێنک و بۆنوبەرامەی تەڕوتازەی گوڵان وەردەگرت. ئەوە بوو لە گژ هزران ڕاچووم و خۆم لە بیر کرد، تا یەکێک لە پشتمەوە وەستا و دەستێکی لەسەر شانم دانا. کە ئاوڕم دایەوە، بۆ مایەی سەرسامیم، جەواهیر لال نەهرۆم بینی، ئەو کەســـەی بووە یەکەمین ســـەرۆەزیری هیندســـتانێکی ســـەربەخۆ. ئەو لەســـەر ئاســـتی جیهان پیاوێکی بەناوبانگ بوو، لە ڕووی گرنگی و بایەخیشـــەوە، لەو وڵات، لە دوای باپیرەم دووەمین کەس بوو. بۆ من ئەوە یەکەمین جاریش

بوو ڕووبەڕوو ئەو ببینم، ئیدی لە جێی خۆم وشـــک هەڵاتم. وا ڕاهاتبووم هەر لەگەڵ باپوجی بێم و بڕۆم، کەچی وا ئێســتا نەهرۆ دەبینم!

نەهرۆ لێی پرسـیم: "بەیانیت باش. دەکرێ نانی بەیانی بە یەکەوە بخۆین؟"

منیش باگۆم دایەوە؛ "بەڵێ، بێگومان." لە شــوێنی خۆم هەڵســـام، زۆرم لە خۆم کرد ئارام بم، بە یەکەوە بەرەو ژووری نانخواردن ڕۆیشتین، ئەو هێشتا دەستی هەر لەسەر شانم دانابوو.

کاتێک لەســـەر خوانەکە دانیشـــتین، خێرا چاوێکی بە لیســـتی خواردنەکاندا گێڕا و لێی پرسیم ئاخۆ چی داوا دەکەم.

هەرچۆنێک بێ منیش پێم گوتەوە: "هەرشتێک تۆ بیخوازی."

ئەویش گوتی: "نا، من داوای هێلکەوڕۆن دەکەم، پێشـــم وانییە باپیرەت حەز بکا گۆشـــت بخۆیت." ئەو دەیزانی باپیرەم لەســـەر ڕێژێمێکی توندی ڕووەکخۆری دەڕوا، نە هێلکە دەخوا و نە گۆشت، وەهاشــی لای خۆی دانابوو منیش لەســەر ڕووەکخۆری پەروەردە کرابم. هەروەک دەرچوو، ئەو ڕاست بوو، بەڵام من ویستم کاری تێبکەم، ئیدی لە پڕێکەوە شـــتێکی وەهام بۆ هات کە گرنگە منیش هەمان ژەمە خواردنی وەک ئەوم هەبێ.

بە متمانەوە پێمگوت: "ئەو باکی بەوە نییە من چی دەخۆم."

نەهرۆ ڕێزوپێزانینی زۆری بۆ بـاپیرەم هەبوو، زۆر بە پـارێز و دەســـتونوێژ بوو لەوەی کارێک بکا بە دڵی نەبێ، بۆیە پێی گوتم پێویســـتە بەر لەوەی داوای خورادنەکە بکەین، پرســێک بە باپیرە بکەین ئاخۆ ڕێگە دەدا یان نا. منیش لە شــوێنی خۆم هەڵســـام و هەر بە ڕاکردن خۆم بە ژووری بـاپیرەدا کرد. ئەویش لەگەڵ

سەردار پاتێل لە گەرمەی گفتوگۆیەکی جددیدا بوو. ئەو پیاوەی لە ژێر ڕابەرایەتیی جەواهیر لال نەهرۆ بووە جێگری سەروەزیری هیندستانی سەربەخۆ. لێ ئەو کات دیار بوو بۆ من، نانی بەیانی لە چارەنووسی هیندستان گرنگتر بێ.
بە جۆشوخرۆشەوە پرسیم: " باپوجی، ئەرێ بۆم هەیە هێلکەوڕۆن بخۆم؟"
ئەویش بە سەرسامییەوە سەیرێکی کردم و لێی پرسیمەوە: "هەرگیز پێشتر هێلکەت خواردووە؟"
باگۆم دایەوە: "بەڵێ، لە باشووری ئەفریقا خواردوومە. خۆی ئەمە درۆیەکی زەقوزۆپ بوو، بەڵام زۆر بە ئاسانی بەسەر زمانمدا هات.
ئینجا گوتی: "زۆر باشە، کەواتە دەتوانی بیخۆی."
ئای کە درۆکردن چەند ئاسان بوو! گەڕامەوە لای نەهرۆ و پێمڕاگەیاند باپیرەم لاری لێ نییە ئەگەر هێلکەوڕۆن بخۆم.
ئەویش گوتی: "پێم سەیرە". لێ داوای هێلکەوڕۆنی بۆ من و بۆ خۆی کرد. هەستم کرد نانی بەیانی سەرکەوتنێکی گەورە بوو. ناکرێ ئەوە بلێم کەوا بە شێوەیەکی تایبەتی حەزم لە هێلکە بوو، بەڵام خۆ بە درۆیەکی بچکۆلە توانیم ژەمە خواردنێکی چەوروخۆش لەگەڵ نەهرۆدا بخۆم.
چەند هەفتە تێپەڕین، من و باپوجی لەگەڵ ئەندامانی خێزانی بیرلا لە مۆمبای بووین، ئەوان خێزانێکی دەوڵەمەندی کەرتی پیشەسازیی هیندستان بوون، بانگهێشتی کۆشکە کەشخەکەی خۆیانیان کردبووین. شوێنەکە ئەوەندە خۆش بوو، زۆر لە کۆژینەکەمان جیاوازتر بوو، بە ئاستەم بڕوام بە چاوەکانی خۆم

دەکرد، کە لەو شـــوێنە خۆشـــە بم. دوای نیوەڕۆیەکیان بە نێو باخەکەیاندا گەڕام، شـــوێنەکە دەکەوتە ســـەر ئۆقیانووســـی پانوبەرینی هیندی. درکم بەوە نەکردبوو کە دایبابیشم گەیشتبوون، ئەوان لە نهۆمی یەکەمی کۆشـکەکە هاتبوونە لای باپوجی. پاشـتر زانیم، یەکەمین شـت کە باپوجی لەوانی پرسـیبێ، ئەوە بوو ئاخۆ من لە مـاڵەوە هێلکەم خواردووە یـان نـا، ئەوانیش وەڵامیـان دابووەوە، "بێ گومان نەخێر!"

ئەزیش لە باخەکە بە خەون و داڵغەی خۆمەوە بووم، هەر هێندەم زانی ئابهای خزممان، ئەویش بەردەوام لەگەڵ باپوجی دەردەچوو، گەیشـتە سـەرم و پێی گوتم: "باپوجی دەیەوێ لە هۆدەکەی خۆی بتبینێ. باشـتر وایە خۆت نەوەخرێنی و ڕاسـتەوڕاسـت بچیتە لای، چونکە تووشی گرفت بووی."

منیش بڕوام بە قسـەی ئەو نەکرد و پرسـیم "چیم کردووە؟" ئاخر هەموو هەوڵێکم دەدا تا ڕەفتاری نموونەیی بنوێنم.

خانمە خزمەکەمان شانێکی هەڵتەکاند و گوتی: "لە من مەپرسە."

منیش بەغار گەڕامەوە کۆشـکەکە و بۆ مایەی سـەرسـامیم، کە دایک و باوکم بە کڕنووشبردنەوە لەوێ بینی. کاتێ گەیشتمە لایان هەر ســـەریـان بەرزنەکردبۆوە. پێدەچوو هەمووان لە دۆخێکی جددی دابن. بۆ ساتێک وام بە بیردا هات ئای کە باپوجی لە ژوورە گەورەکەدا چەنـد بچووک و وردیلە دیـارە، بەڵام خۆ هێز و گەورەیی ئەو، بە زل و زەبەلاحی نەبوو.

باپیرەم لە شـوێنی خۆیەوە بە بێدەنگی ئاماژەی بۆ کردم و بچمە لای و لە تەنیشـتی دابنیشـم. ئینجا باسـکی خسـتە سـەر شـانم و پرسی: "ئەرێ ئەو ڕۆژەی لە پونا بووین لە بیرت ماوە، ئەو کاتەی

هاتی لێت پرســـیم ئاخۆ دەتوانم هێلکەوڕۆن بخۆم؟ هەینێ پێتگوتم گوایە پێشـــتر هێلکەت خواردووە، بۆیە منیش ڕێگەم پێدای ئەو ڕۆژە هێلکەوڕۆن بخۆی. تـازەش لە دایبـابتم پرســـی، ئەوانیش گوتیـان هەرگیز پێشـــتر لە مـاڵەوە هێلکەی نەخواردووە. دەی ئێستاش بۆم ڕوون بکەوە ئاخۆ باوەڕ بە کامەتان بکەم؟"

هەســـتمکرد دڵم زۆر توند لێ دەدا. ئاخر نەمدەویســـت باپوجی بڕوای بە من لەق بێ. خێرا بیرم کردەوە و بە سـەنگینییەوە گوتم: "باپوجی، ئێمە لە ماڵ کێک و کولیچەمان خواردووە، پێشـــم وایە ئەو شتانە لە هێلکە دروست کراون."

بۆ ساتێک باپیرە سەیری ناو چاوی کردم، قسەکەی منی بە هەند هەڵگرت، ئینجا لە قرتەی پێکەنینی دا. دەســـتێکی لە پشـــتم دا و گوتی: "کوڕم، دەکرێ ببیتە پـارێزەرێکی بـاش. من ئەوەت لێ وەردەگرم. دەی ئێستا بڕۆ و یاری خۆت بکە." منیش بە خێرایی لە ژوورەکەی دەرچووم، خۆم لە چـاوی هەمووان بە دوور گرت. پەرێزی خۆم پـاک کردەوە، لێ هێشـــتـا ئەو خەم و خەفەتەی گرتبوومی بەری نەدام. پاشـــان لەو هەموو ســـاڵە دوورودرێژانە هەر بیرم لەو هەڵوێســـتە دەکردەوە. زۆر جاران لە کات و ســـاتی خۆیدا قەت هیچ لە درۆکردن ســـاناتر نییە، بەڵام کاتێک درۆ لەگەڵ بەرانبەردا دەکەین، ئەوا درۆ لەگەڵ خۆشماندا دەکەین. خۆ دەکرێ شـــتی زۆر بە دەســـت بێنین ئەگەر هەر لە ســـەرەتاوە ڕووبەڕوو لەگەڵ ڕاســـتیدا بڕۆین. ڕۆژێ گۆرینێ، لە پونادا، وام بۆ باپوجی نمایش کرد، کە خواردنی هێلکەوڕۆن مەســـەلەیەکی گرنگ نییە، لە ناخرا هەرواشـــم بەخۆم گوتووە. بە دەگمەن وایە بێ باکانە بیر بکەینەوە؛ "من ئەمڕۆ دەبمە کەســـێکی ســـەر بە گۆبەند و درۆ

دەکەم." بەڵکو لە جیاتی ئەوە باوەڕ بە خۆمان دەهێنین، کەوا بە شێوەیەک لە شێوەکان، ئەوەی دەیکەین، شتێکی لە بار و گونجاوە. ئێمە بەوەی ڕاستی لە بەرانبەر دەشارینەوە، ئاوەهاش لە خۆمانی دەشارینەوە.

خۆدوورخستنەوە لە درۆکردن سەختە، چونکە وا دەخوازێ لە حەز و ئارەزووەکانمان تێبگەین و پاشان دانیان پێدا بنێین. خۆ بۆ باپوجی و من وەها باشتر بوو، هەر هەمان ڕۆژی پونا، لای باپیرە دانم پێدانابا، کە پێشتر هەرگیز لە ماڵەوە هێلکەم نەخواردووە، بەڵام پێموابێ کاتی هاتووە ئەم جارە بیخۆم. دەبووایە بۆی ڕوون بکەمەوە، خۆ بایی ئەوەندە هەراش بووم خۆم بڕیار لەسەر ئەوە بدەم ئاخۆ دەق لەسەر ڕێژیمی ڕووەکخۆری بڕۆم یان وازی لێ بهێنم. خۆی دەکرا دانی پێدابنێم کە بە نەهرۆ سەرسام و کارانگاز بووم و ئەوەشم بە بیانوو زانیوە، ئیدی ئەو پرسەم لەگەڵ باپوجیدا باسکردبایە.

زۆر کەس لە ئێمە لە نائومێدی ئەوەی جڵەوی ژیانی خۆی لە دەست داوە، درۆ دەکا. ئەمەش لە نێوان منداڵ و هەرزەکاران ڕەوشێکی باوە، ئەوانەی وا چاوەڕوان دەکرێ بە دوای ڕێوشوێنی کەسانی لە خۆیان گەورەتر بکەون. لەو دواییانەدا گوێم لە منداڵێکی زیت و زیرەکی تەمەن دە ساڵان بوو، چۆن لە بارەی ئەوەی ئاخۆ چەند لە پشت کۆمپیوتەرەکەی خۆی بمێنێتەوە، لەگەڵ دایبابی دانوستانی دەکرد. ئەو تازە فێری کۆدەکان بووبوو، بە تاسەوە بوو تا پڕۆژەکەی تەواو بکا، کەچی دایبابی سوور بوون لەسەر ئەوەی وازی لێ بێنی و کاتی نووستنی هاتووە. کاتێکیش کوڕە دەستی بە بەڵگەوبەندی ڕاستەقینەی خۆیەوە گرت و گوتی

(ئاخر من له ناوەڕاستی شتەکە دام!) گوێم لێ بوو بایدایەوە سەر ئەوەی شتێک بڵێ هەندێ ڕاستی تێدا بوو: (مامۆستاکەم لێمی ویست هەر ئەمشەو ئەرکەکەم ڕایی بکەم!) دەکرێ دایباب یارمەتیی منداڵەکانیان بدەن تا لە درۆکردن دووربکەونەوە، ئەمەش بە ڕەفتارێکی ڕاست و ڕێزلێگیراوە لەگەڵ خواست و ئارەزووەکانیان.

هەروەها ئەوەش زۆر گرنگە، دایباب بەرەو درۆکردن هەڵنەخلیسکێن هەر لەبەر ئەوەی درۆکردن ئاسانترە لە گوتنی ڕاستی. کاتێک دایباب لە بارەی شتی بچووکەوە پەنا بۆ درۆ دەبەن، بۆ نموونە (دەرزییەکە نایەشێنێ)، ئەوا منداڵەکەش لەوە تێدەگا ئەمە فەن و فنونێکی پەسەندە.

ژمارەیەکی زۆر لە خەڵک -بە منداڵ و هەراشەوە- لەو کاتەی هەست بە ناتوانایی خۆیان دەکەن پەنا بۆ درۆ دەبەن، پێیان وایە درۆکردن بە هێزیان دەکا. هەرچەندە هەر وایە درۆ مرۆڤ لاواز دەکا. جاری وا هەیە بەسەر درۆدا دەکەوێ، هەروەک من لە خواردنی هێلکەوڕۆندا کردم. لێ خۆ ئەگەر کەسیش ئەو کات پەی بە درۆکەت نەبرد، ئەوا پەتی درۆکردنەکەت هەر کورتە. بە درۆکردن، هەستبەخۆکردن و ئەو هێزەی بۆ بە دەستهێنانی ئامانج لای خۆت ئامادەت کردووە، بنکۆڵ دەکەی. دەکرێ وات لێبێ کە وا بزانی هەر بە نمایشکردنی ڕووە ساختەکەت دەتوانی ڕووبەڕووی جیهان ببیتەوە.

زۆر کەس لە خاڵێک و قۆناغێکدا تووشی درۆکردن دەبن، بەڵام خۆشبەختانە زوو ئەوان متمانە پەیدادەکەنەوە و تێدەگەن کە دەبێ

هەر دان بە ڕاســـتییەکەدا بێنن. من لەوە تێدەگەم ئـاخۆ بۆچی منداڵان درۆ دەکەن، لێ مایەی داخە سیاسەتبازانیش بکەونە هەمان داو و درۆ لە دوای درۆ بکەن. شـــتەکان لای ئەوان وای لێدێ لووتبەرزییان زۆر لە پاکیی ئەو پێگەیە گرنگتر بێ، کە دەیانەوێ بیگەنێ. ئەوان هەوڵـدەدەن هەڵببژێردرێن، بەڵام هەرگیز نـابنە ڕابەر، چونکە ئەوان لاوازن و لە ناخەوەش ئاراملێبڕاون.

ئێســـتایش بۆ ئەوەی تێبگەین چۆن ئەو بوو بەو پیاوە، با لە باپیرەم بڕوانین: ئەو مرۆڤێکی دانا و زانا بووە، کەســێک بووە لە دژی هەموو لە خشــتەبردن و لادانێکی خۆیی وەســتاوەتەوە و بە قەد ســەرە دەرزییەک لە ڕاســتگۆیی ڕەها لای نەداوە. لێخۆ هیچ کـامێـک لە ئێمە بێکەموکوڕ نین. بـاپوجیش دەیزانی درۆ خـاڵی لاوازی بنیادەمە. ئەویش کاتێ هێشـــتا نەوجەوان بوو، ئەزموونی تایبەتی خۆی بۆ لە خشتەبردن، هەبوو؛ پێدەچێ هەر لەبەر ئەوەش بووبێ لێگەڕا وا بە ئاسانی ئەز لە چیرۆکی هێلکەکە دەربچم.

کاتێک تەمەنی باپوجی لە ســەروبەندی دوازدە ســاڵاندا بوو، ئەویش کەوتبووە نێو تەپکە و داوی هێندێ شتی بڤە، ئەو شتانەی زۆر لە منداڵان بەرگەی ناگرن و بۆی دەکشـــێن. بۆ ئەویش ئەو شتانە بریتی بوون لە گۆشتخواردن و جگەرەکێشان. ئەو دەیبینی خەڵکی بە بەرچاوییەوە جگەرە دەکێشـــن، ئیدی قوم لە جگەرەدان و دووکەڵ بە باکردنی بە شــتێکی خۆش و ســەرنجڕاکێش بینی. سەرەتا بە هەڵگرتنەوەی قونکە جگەرە دەستیپێکرد. پاشان ویستی بیکاتە جگەرەی ڕاســتی، جۆری هیندی، هێندە وردە پارەی لە مـاڵەوە بـدزێ تـا بچی پێی بکڕێ. لێ ئەو هەر زوو مەیلی

جگەرەکێشـــــانی نەمـاو و پێش ئەوەی خەڵکی دیکە بـاســـی زەرەروزیانی جگەر بکەن بۆ تەندرووستی، ئەو ڕای خۆی ڕاگەیاند کە جگەرەکێشـان"کارێکی وەحشـیگەرانە و پیس و ئازاربەخشـە." ئەو حەزی نە دەکرد بەو قیتارانەش سـەفەر بکا، خەڵک جگەرەیان تێدا دەکێشا، دەیگوت وام لێ دەکا بخنکێم.

گۆشـتخواردنەکەشـی فێڵێکی تێدا بوو، بەڵام هۆکارەکەی هەندێ جوامێرانەتر بوو. باپوجی وەک منداڵێکی چورچە و لاواز پەرۆشـی سەربەخۆیی هیندستان بوو، ئەوەی لا مەراق بوو بتوانێ لە ڕووی ئینگلیز بوەسـتێتەوە، ئـاخر ئەوان وەک تـاک زۆر لەو کەتە و کەڵەگەتتر و ئـازاترن. هەینێ گۆرانییەکی منـدالان هەبوو، تێیـدا هاتبوو بریتانییەکان بۆیە بەهێزن چونکە گۆشتخۆرن، ئیدی هیندییە ڕووەکخۆرەکـان هەرگیز لەگەڵ ئەوان هیچیـان پێنـاکرێ. بـاپوجی وەرداشـێکی (هاوڕێیەکی) ئازیزی خۆشـەویستی هەبوو، موسڵمان بوو، هەمـان ڕوانینی هەبوو. کوڕەکە وەهـای بە بـاپیرەم گوتبوو: "خۆ ئەگەر بتەوێ وەک بریتانییەکان ببێتە کەسـێکی بەهێز و ئەوان لە هیندستان دەربکەی، پێویستە گۆشت بخۆیت."

بـاپیرەش بڕیـاری دا بە دزییەوە گۆشـــــت بخوا تـا خورت و کەڵەگەت بێ. بۆ لە خشـــتەبردنی دایبابی پێویســـتی بە هەندێ فرتوفێڵی ئاڵۆزوباڵۆز هەبوو. ئەوە بوو خۆی و هـاوڕێکەی خۆیان دەدزیەوە تا لە شـوێنێکی پەناوپەسـیوی کەناری ڕووبارەکە بچن گۆشت بخۆن، بۆ یەکەمین جاریش بوو باپوجی تامی بکا. کاتێکیش خواردی حەزی پێنەکرد و پـاشـــان خەونی نـاخۆش نـاخۆش و مۆتەکی بە دوادا هـات.لێلەگەڵ ئەوەش هەر بە دزییەوە بڕیـاری دا درێژەی پێبدا. بۆ ماوەی نزیکەی ســـاڵێک هاوڕێکەی بە دزییەوە

گۆشـــتی بزن و گوشـــتی دیکەی بۆ ئامادە دەکرد و دەرخواردی دەدا، ئیدی باپوجیش بە دزییەوە دەکەوتە ســـەری و دەیخوارد. درۆش سـەر بۆ درۆی زیاتر سـەردەکێشـێ. جارێکیان کە لە پەناگە بە دزییەکەی لە گۆشتخواردن دەهاتەوە ماڵ برسی نەبوو، هەرچی دایکی بۆی ئـامـادە کردبوو دەمی لێ نەدا و نەیخوارد، وای خۆ نمایش کرد گوایە سکی دێشێ. تەنانەت پارچە زێڕێکی لە کاکیشی دزی بوو، تا نەختێ پتر گۆشتی پێبکڕێ.

ئەو هەموو خۆدزینەوە و خۆشـــاردنەوەیە وای لە باپوجی کرد هەســـت بە خراپی خۆی بکـا. لەگەڵ ئەو هەموو گۆشـــتەی خواردبووی، کەچی وەها باڵای نەکرد کە هیواخواز بوو. دەرکەوت گۆشـــتخواردن وات لێ ناکا لە کەســـێکی دیکە بە هێزتر بی، کە پەیڕەوی سیستمی هاوسەنگیی ڕووەکخۆری دەکا! بۆیە بڕیاری دا واز لە گۆشتخواردن بهێنی و چیدی درۆ لەگەڵ دایبابی نەکا.

ددانپێنان بە درۆیەکی تولانی و درێژخایەن کارێکی قورسە، بۆیە عەیامێک باپوجی بە ئازاری ویژدان دەتلایەوە. نەیدەتوانی بچێتە بەردەم دایبـابی و ڕووبەڕوو بـاســـی درۆکـانی خۆی بکـا، بۆیە بڕیاری دا نامەیان بۆ بنووســـێ، لە نامەکەدا دانی بە لە خشـــتە بردنەکە نابوو، داوای لێبووردنی لێ کردبوون. ئەو کاتیش باوکی زۆر نەخۆش و کەنەفـت بوو، لەســـەر جێگـا کەوتبوو، بـاپوجی یارمەتی دەدا و خزمەتی دەکرد. شـەوێکیان کاتێک هەردووکیان بە تەنها لە مـاڵ بوون، زاتی ئەوەی کرد نـامەی بەرکی دەربهێنێ تـا بیداتە دەســـت باوکی. باوکەکەش نامەکەی خوێندەوە، پاشـــان سەرلەنوێ بەسەر وشە بە وشـەیدا چووەوە، زۆری نەخایاند ڕیزە فرمێســـک بەســـەر گۆنای هەردووکیاندا هاتنەخوار. لە کۆتاییدا

باوکەکە، باپوجی لە باوەش کرد و چرپاندییە گوێی: "کوڕم، گەردنت ئازاد بێ."

باپوجی بە دڵێکی پڕ بە خەمەوە یادی ڕابردووی دەکردەوە. کاتێک ئەو چیرۆکەی بۆ گێڕامەوە، بۆی ڕوون کردمەوە، دانپێدانانێکی پاک و بێگەردی گرێدراو بە بەڵێن و سۆز بەوەی هەڵەی پێشووت دووبارە نەکەیتەوە دەبێتە مایەی ئەوەی بەرانبەرەکەت دووبارە متمانەت پێبکاتەوە. لێ ئەو ویستی ئەوەش بزانم، کە درۆکردن و دوورکەوتنەوە لە ڕاستی ڕەفتارگەلێکن تووشی هەمووومان دەبێتەوە. **درۆ وەک لم وایە؛ ناتوانێ بناغەیەکی پتەو دروست بکا. هەرشتێکی لەسەر ڕۆ بنێی لەرزۆک و شلۆقە و جێگەی بڕوا نییە. خۆ ئەگەر لەسەر کەڵەکەکردنی بەردەوام بیت، لە کۆتاییدا قەڵا لمینەکەت بەسەریەکدا دەڕمێ.**

باپوجی هەر بە خۆی و ڕاستەوخۆ ئەوەی دۆزییەوە؛ **بەرگەگرتنی لێکەوتەکانی ڕاستی لە پەشیمانی درۆکردن باشترە.** خۆی مایەی خۆشبەختییە یەک جار لەو وانەیە فێر ببی و بە درێژایی ژیانت پێیەوە پابەند بی. لێ تەنانەت باپوجیش دەبووایە وانە لە دوای وانە لە نوژەنەوە فێر ببێ. ئاخر ئەو لە بارەی جگەرەوە درۆی کرد، لە بارەی گۆشت خواردنیشەوە هەر درۆی کرد، هەروەها لە بارەی دزییەکەشەوە تا لە دواییدا پاش ئەوەی لە نامەکەی بۆ باوکی دانی پێدا نا، ئینجا بڕیاری دا هەرگیز وانەکانی لە بیرنەچنەوە و جارێکی دیکە ببڕای ببڕ درۆ نەکاتەوە. شتەکەش ئەو کاتە بوو لە کۆتاییدا ئەوەی نووسی، کە ڕاستی "**ڕەوەنەقێکی ئەوەندە سەرسوڕهێنەری هەیە بە ملیۆن جار لە ڕەوەنەقەکەی ڕۆژ پڕشنگدارترە.**"

باپوجی گرێدانێکی سەرنجڕاکێشی لە نێوان درۆکردن و چەمکی ئالۆزی ***ئاشیما*** دروست کرد. ئاشیماش یەکێک لە خەسڵەتە بنگەییەکانی هیندویزم و بودایزم و دینەکانی دیکە، ئاشیما وەها دەخوازێ، کە لەسەر ئێمە پێویستە هەرگیز شتێک نەکەین ئازاری یەکیدی و خۆمانی پێبدەین... خۆی ئاسانیشە لەوە تێبگەی ئاخۆ بنەمای بزووتنەوەی ناتوندوتیژیی باپوجی چییە؟ بەڵام خۆ واتایەکی زۆر لەوە قووڵتری هەیە، کە هەر جۆرەکانی ئازار بە یەکگەیاندن بگەیەنێ کە مرۆڤ دەیکا. باپوجی بیروڕای وابوو، کەوا جڵەوکردنی هەستە خۆزاییەکانمان بۆ درۆکردن و لە خشتەبردن زۆر سەختترە لە دەستبەردار بوونی شەڕی ڕووبەڕووی جەستەیی.

منیش هەروەک باپیرەم پێویستم بە یەک دوو کەڕەت لە درۆکردن هەبوو تا لە کۆتاییدا بەو لایەدا بشکێمەوە بەوەی لە هەموو ڕەوشێکدا هەر ڕاستی بێژ بم. هەر بەمەش گەیشتم و هەرواش دەمێنمەوە. کاتێک دەبیستم کە ڕاستی چۆن و چەند لەلایەن مشتومڕی سیاسەتبازانەوە دەشێوێندرێ، سەیرم پێدێ تا لەوە حاڵی ببم هەندێ کەس دەیانەوێ هەر تەنها باوەڕ بەو ڕاستییە بکەی ئەوەی ئەوان دەیانەوێ. زانست هەموو وەڵامێکی لەبەر دەستدا نییە، بەڵام بۆ بەدوا داگەڕانی ڕاستی ڕەها لەسەر ئێمە پێویستە پشت بە ڕاستییە باوەڕپێکراوەکانی بەردەستمان ببەستین. خۆ ئەگەر تۆ شتێک بڵێی بەوەی گوایە گەرم داهاتنی گۆی زەوی ڕاستی نییە، هەر کۆچبەرانیش هۆکاریی تاوانن، یان جیاخوازی (دیسکریمینێشن) بوونی نییە، ئەوا تۆ بە مەبەست ڕاستییەکان فەرامۆش دەکەی و لێدەگەڕێی درۆی شاخداری

هەڵچوونی هەستوسۆزت بیباتەوە. هەڵبەتە هۆکاری خۆت لە دژی کۆچبەران یان لە پشـــتگیریی جیاخوازییەوە هەیە، بەڵام هەر هیچ نەبێ لەو بابەتانە لەگەڵ خودی خۆت ڕاســـتگۆ بە. ئایندەی خۆت یـان حکومەتەکەت لەســـەر بنـاغەییەکی لمینی هەڵخەڵەتـانـدن و دەســـتخەرۆیی بنیات مەنێ. باپوجی گوتی، **خۆ تەرخانکردن بۆ ڕاستی پاڵی پێوەناوە بەرەو سیاسـەت بڕوا. ئەمەش نموونەیەکی مەزنە بۆ ئەوەی ئەوانی دیکەش چاوی لێ بکەن!**

پیـاوێـک دەنـاســـم نوکتەی ئەوەی کرد کەوا ئەو لە درۆکردن وەستاوە، چونکە ئەو بایی خۆی ئەوەندە زیرەک نەبووە تا هەموو ئەو چیرۆکانەی گێڕاوینەتەوە لەگەڵ ئەوەی چی گوتووە و بە کێی گوتووە، بیر بکەوێتەوە. ئاخر نەیدەویســـت چیدی ژیانی خۆی بە درۆکردن بشـــێوێنێ. دەی خۆ بەهەر هۆیەک بێ دەســـتگرتن بە ڕاستییەوە زۆر لەوە بەهێزترە کەخۆت وانیشان بدەی، کە کەسەکە خۆت نیت.

ئەمریکاییەکان پەســـنی ئەو کەســـانە دەدەن، کە "ڕەســـەن"ن، ئەوانەی خۆیـان بۆ دۆزەکەیـان تەرخـان کردووە یـان ئەوەی بە ڕاســـتی بڕوایان پێیەتی. زۆر جاران بیر لە باپیرەم دەکەمەوە بە خۆی و شاڵ و سۆلەکەیەوە، کە بە ملیۆنان کەس لایەنگری هەبوو. باشە ئەو کارەی چۆن کرد؟ پێموایە خەڵک لە دڵی خۆیان بە دوای ڕاستی و ڕەسەنایەتیی کەسەکە دەکەون.

خەڵک بە شـــکۆوە باســـی ڕابەرایەتیی ڕێڕۆیشـــتنی خۆی دەکا، ئەوەی ســـاڵی ١٩٣٠، ئەو ڕێڕۆیشـــتنەی وەک پرۆتســـتۆیەکی ناتوندوتیژ لە بەرانبەر دەســـەڵاتی بریتانی وەســـتایەوە. خوێ توخمێکی بنەڕەتی خۆراکی هیندییەکان بوو، بەڵام دەســـەڵاتدارە

خۆجێیەکان کۆکردنەوەی خوێی خۆماڵی و فرۆشـــتنیان قەدەغە کردبوو. دەبوایە هیندییەکان خوێیەکە لە بریتانییەکان بکڕنەوە. باجێکی قورسیشیان لەسەر دانا بوو. باپیرەشم بڕیاری دا لابردنی ئەو باجە بخاتە سـیاسـەتی داهاتووی هەڵمەتە ناتوندوتیژییەکەی. ئەو لەمێژ بوو بڕوای بە دانوســتان و گفتوگۆ لەگەڵ بریتانییەکان هەبوو، بۆیە نامەیەکی دڵسـۆزانەی بۆ بریتانییەکان نارد و هانیدان بەڵکو دادپەروەرتر بن، ئەو نامەیەی لە کانگای دڵییەوە نووسیبوو، بۆ جێگری پاشـای بریتانیا لە هیندسـتانی نارد، تێیدا ئەو کێشـە و نادادییەی هەبوو باسکردبوو، داوای ڕاسـتکردنەوە و چارەسـەری کردبوو. جێگری پاشـــاش وەڵامێکی چوار دێڕی بۆ ناردبووەوە تێیدا هاتبوو نابێ گاندی قانون پێشێل بکا.

"باپوجیش بە لایەنگرانی گوت: "**من لەســـەر ئەژنۆوە داوای نانم کرد، کەچی لە بری نان بەردیان تێگرتم.**"

ئینجـا نەخشـــەکەی خۆی ڕاگەیـانـد، لەوێش ڕێڕۆیشـــتنێکی جەماوەری بوو بە درێژایی نزیکەی چوار ســـەد کیلۆمەتر بەرەو دەریای عەرەب. خۆی هەر بە گەیشتنە ئەوێ و کۆکردنەوەی خوێ پێشـــێلکردنی قانون بوو. ئەمەو ئەوانەی لە کۆژینەکە لە گەڵیدا دەژیان دەیانویست بۆ ئەو ڕێڕۆیشتنە یاوەری بکەن، لێ ئەو تەنها هەر دە بیســـت کەســـێکی لێ گرت. هەرە بچووکەکەیان شـــازدە سـاڵان و باپیرەشم هەرە بە تەمەنەکەیان بوو، کە شـەست و یەک سـاڵان بوو. ئەو بەیانییەی بۆی دەرچوون، هەموو سـەرنشـینانی کۆژینەکە لەگەڵ گەردە گەردەی بەیان لە خەو هەڵســـا بوون، تا بیبینن کاتێ ڕێدەکەن. ئاپۆرایەکی هەزار کەســـیش لە شـــارە نزیکەکـانی ئەوێ ڕەگەڵی کەوتن و پەیـامنێرانی ڕۆژنـامە و

ڕادیۆکانیش لە هەموو ئەوروپا و ئەمریکا و هیندســـتان بوونە یاوەریان.

هەموو ڕۆژێکیش کاتێک ڕێڕۆیشـــتنە دەگەیشـــتە شـــار و ئاوەدانییەک، باپیرەم دەوەستا و قسەی بۆ دەکردن و نەخشەکەی ڕوون دەکردەوە، ئیدی خەڵکی زیاتر و زیاتر ڕەگەڵ ڕێڕۆیشتنەکە کەوتن.

ئەو لە یەکێ لە گونـدەکـان بە خەڵکەکەی گوت: "خۆی ئەمە خەباتی تەنها کەســێک نییە، بەڵکو هی ملیۆنانمانە. لەو کاتەی ئەو قسانەی بۆ دەکردن سی هەزار کەس خڕ بووبووەوە.

لە دوای مانگێک کاتێک باپوجی گەیشـــتە ســـەر کەناری دەریا، دەیان هەزار کەس لەگەڵی ڕۆیشتن. ئەوسا باپیرە گەیشتە سـەر کەناراوەکە، دانەوییەوە و مشـــتێ خوێی خاوی لە نێو قوڕاوەکە هەڵگرتەوە و ڕایگەیاند:

"بەو خوێیە تەخت و تاجی ئیمپراتۆرییەت دەهەژێنم!"

ئەو بەبێ توندوتیژی و بێ تووڕەیی دارِســـایە بریتانییەکان، ڕووبەڕوویان بوویەوە، نیشـــانی دان چەوســـاندنەوەی خەڵک هەڵەیە. مەهادیڤ دێسایی دۆستیشم، کە ئەوکات لە پاڵ باپوجیدا بوو، پاشان نووسی کەوا ئەو کاتەی باپوجییان لەسەر کەناراوەکە بینی، ئیدی ئاپۆراکەش دانەوینەوە و پڕ بە مشت خوێیان هەڵگرت، ئەوســـا پێکەنین و گۆرانییان گوت و درووديان خوێند. هەموو هیندســـتان کاردانەوەی تێکەوت و بە دەنگ هات. هەر زووش بریتانییەکان کەوتنە خۆو باپیرە و شەست هەزار کەسی دیکەیان گرت و بۆ زیندانەکانیان ڕاپێچان. لێ گەلۆ، پەیامەکە نێردرا و بە ملیۆنان کەس لە خەڵکەکەش کەوتنە دۆخی یاخی بوونی مەدەنییانە.

هەمووی هەر بە یەکەوە، بە درێژایی کەناراوەکە ناسیونالیستە هیندییەکان بە ژمارە و ئاپۆرای قەبە قەبەوە خوێیان کۆ کردەوە. زیندانەکانیش لە گیراوان پڕبوون، جێگە نەما خەڵکی دیکەی تێبپەستن.

باپیرەم وتاربێژێکی لەبلەبان و قسەتوند و ئاگراوی نەبوو، هەروەها نە سوپا و نە حزبێکی سیاسی دەویست لە پشتی بێ. لێ لەگەڵ ئەوەشدا پشتیوانیی دەیان هەزار کەسی بۆ ڕێڕۆیشتنە جۆش داو بە ملیۆنان لایەنگیریشی پەیدا کرد، ئەوانەی هەستیان دەکرد، باپوجی لە قووڵایی تەواوی ڕاستییەوە بۆیان دەدوێ. کوانووی ئەو ڕاستی و بیروبڕوا بوو. زۆریش سەختە دژی ئەوە بوەستیتەوە.

خۆ ئەگەر بڕیارت دابێ واز لە درۆ بهێنێ و هەر بە دوای ڕاستیدا بگەڕێی ئەوا ژیان و خۆت و لەوانەشە هی وڵاتەکەشت بگۆڕی.

وانەی شەشەم

بە فیرۆدان توندوتیژییە

لەو ڕۆژەی لە پونا لەگەڵ باپوجیدا بووم، خۆشیم بینی. هەرچەندە غوربەتم بۆ تەنهایی کۆژینەکە هەبوو، لێ خۆ پونا زۆر لە سیڤاگرام گەورەتر بوو، زۆر خۆش بوو بەناو بازاڕ و دوکانەکانیدا بسووڕێیتەوە. ئێمە لەوێ زۆر ماینەوە، تا باپوجی سەرپەرشتیارێکی لە شارەکە بۆ من دۆزییەوە، ڕۆژێکیشیان کاتێ لە وانەکانم بوومەوە و بۆ ماڵ دەگەڕامەوە، قەڵەمدارێکی جوان و گەورەم لە جامخانەی دوکانێکی سەر ڕێگەمدا بینی. سەیری قەڵەمەکەی دەستیشم کرد، هەر پارچەیەکی بچووکی لێ مابووەوە، ئیدی بڕیارم دا شایەنی ئەوەم قەڵەمدارێکی نوێم هەبێ. بۆیە کوتەقەڵەمۆکەی خۆم هەر لەسەر ڕێگا فڕێدایە نێو گژوگیاکەی قەراخ ڕێ.

ئەو ئەنگۆرەیە، لە میانەی کاتی خۆم و قسەی ڕۆژانەم لەگەڵ باپیرەدا، پێمڕاگەیاند پێویستیم بە قەڵەمدارێکی نوێ هەیە. پێنەدەچوو داواکەشم شتێکی گەورە و گران بێ، بەڵام خۆ باپوجی هیچی لێ بزر نەدەبوو. پێی گوتم خۆ تۆ ئەو بەیانییە قەڵەمدارێکی جوانت پێبوو.

- منیش پێمڕاگەیاند: "زۆر بچووک بوو."

- "من وەهام نەبینی بچکۆلە بێ، دەی نیشـــانم بدە." ئەو بە دەم ئەم قسەیەوە دەستی هێنا تا قەڵەمە کۆنەکەی بدەمێ.

- منیش بێ باکانە گوتم: "ئۆی باپیرە، پێم نەماوە. لەســـەر ڕێگا فڕێم دا."

- باپوجیش بە چاوێکی سەیرەوە تەماشایەکی کردم و گوتی: "فڕێتدا؟ کەواتە دەی بڕۆ بیدۆزەوە."

کاتێکیش ئەو قســـەوباســـەم بۆ کرد، تاریک داهاتبوو، ئەوە بوو لایتێکی دەســـتی دامەدەســـت. "دەکرێ ئەمە یارمەتیت بدا. دڵنیام ئەگەر شـــوێن پێی خۆت باش هەڵگریتەوە و مێشـــکت بەکاربهێنێ، دەیدۆزیتەوە."

دەمزانی چـاری دیکەم نییە، بۆیە هەڵســـــام و بەو تـاریکەییە بەڕێکەوتم، لە نێو گژوگیا و تەڕاشـــی ســـەر ڕێگاکە گەڕام. بۆ بەدبەختیم یەکێک منی وەها بینی و پرسی ئاخۆ لە شتێک دەگەڕێم. منیش هەسـتم بە ناقۆڵایی خۆم کرد، بەڵام ڕاسـتییەکەشـم پێگوت، بەوەی بە دوای قەڵەمـدارێکی بچووکدا دەگەڕێم، کە لێمکەوتووە. کابراش بە پێکەنینەوە پرســـی: "بۆ قەڵەمەکە لە زێڕ دروســـت کرابوو؟"

ئەوەبوو خۆم گەیاندە ئەو شـوێنە پیسـەی پێموابوو قەڵەکەم لێی فڕێداوە. دوو سـەعاتی ڕەبەق لە گەڕان و پشـکنینی نێو گژوگیا و تەڕاشـــەکانی ســـەر ڕێگاکە خەریک بووم، لە کۆتـاییدا پارچە قەڵەمەکەی گۆرینێ لەوێ کەوتبوو. کـاتێکیش دوای ئەو گەڕانە لەبن تەڕاشـێکدا دۆزیمەوە، هەسـتێکی وەهام بۆ هات وەک ئەوەی بەسـەر گەنجینەیەکدا کەوتبم. خۆی هەر قونچکە قەڵەمدارێکی بوو، شتێک بوو نەمدەویست. بە خاترجەمیشەوە کاتێک باپوجی دەیبینێ

تێدەگا و دەزانێ هێند ناهێنێ و من لەســــەر هەقم، کە فڕێم داوە. ئیدی بە غاردان و بە کەیف خۆشییەوە گەڕامەوە لای باپیرە.

"باپوجی، فەرموو ئەوە قەڵەمدارەکەیە. تەماشاکە چەند بچکۆلانەیە؟" ئەویش لێی وەرگرتم و بە دەســتییەوە گرت. ئینجا گوتی: "بچکۆلە نییە. دەکرێ یەک دوو هەفتەی دیکەش بەکاری بهێنی. دڵخۆشــم کە دۆزیوتەوە."

قەڵەمدارە بچکۆلەکەی لەســەر مێزەکەی داناو بە خەندەوە ڕووی تێکردم و گوتی: "دەی ئێستا وەرە تەنیشتم دانیشە، دەمەوێ بۆت ڕوون بکەمەوە بۆچی وام لێ کردی بە دوایــدا بگەڕێیتەوە و بیدۆزیەوە."

منیش لە تەنیشــت ئەو دانیشــتم و دەســتێکی خســتە ســەرشــانم، ئینجا وەها کەوتە سەر قسە: "بە فیڕۆدانی هەر شتێک لە خوویەکی خراپ، زیاترە. ئاخر بە فیڕۆدانەکە دەربڕی بێ باکییە لە بارەی جیهان و توندوتیژی نواندیشە بەرانبەر بە سروشت."

بە فیڕۆدانی هەر شــتێک لە خوویەکی خراپ، زیاترە. ئاخر بە فیڕۆدانەکە دەربڕی بێ باکییە لە بارەی جیهان و توندوتیژیی نواندیشە بەرانبەر بە سروشت.

پێشتر پێموابوو توندوتیژی تەنها ئەوەیە، یەکێک لە بەرانبەرەکەی بدا، بۆیە زۆر بە وریاییەوە گوێم لێ گرت.

ئەو درێژەی بە قسەکەی خۆی دا: "دەمەوێ ئەوە بزانی، کە ئەرک و ماندووبوون و پارە و کاتێکی زۆر لەو شــتانە خەرج کراوە، ئەو شــتانەی ڕۆژانە بەکاریان دێنین، تەنانەت شــتە بچکۆلەکانی وەک

قەڵەمداریش. کاتێک شـتێکی وەها فرێ دەدەین، ئەوا سـەرچاوە و دەرامەتی ئەو وڵاتە و ئەرک و مـانـدووبوونی خەڵـک بە فیرۆ دەدەین، لە کاتێکدا مەبەست لە دروستکردنیدا ئاسوودەییمان بو."

هەروەک مەزندەم کرد بوو، باپوجی پرسی:

- "ئەرێ کاتێک بەسـەر شـەقامەکاندا دەڕۆی، کەسانی نەدار دەبینی؟"

- "بەڵێ باپیرە، دەیانبینم."

- ""ئەو کەسـانە لە توانایاندا نییە قەڵەمداریێکیش بکڕن، لە کاتێکدا کەسـانێکی وەک ئێمە، ئەوانەی دەتوانن پێداویسـتەکانیان بکڕن، زۆرینەشـیان بە فیرۆ دەدەین. کاتێک دەرامەتی زۆری ئەم جیهانە خەرج دەکەین، لێکەوتەکەی وا دەشـکێتەوە بە دەگمەن بۆ خەڵکی دیکە بەردەست بێ."

کاتێک دەرامەتی زۆری ئەم جیهانە خەرج دەکەین، لێکەوتەکەی وا دەشکێتەوە بە دەگمەن بۆ خەڵکی دیکە بەردەست بێ.

منیش منگەیەکم لێوەهات: "زۆر باشە باپوجی. تێگەیشتم."

ویسـتم هەڵسـم، بەڵام خۆ وانەکە کۆتایی نەهاتبوو. بە چاوێکی پڕ لە ڕەونەقەوە گوتی: ئەرکێکی دیکەم بۆ تۆ هەیە. بۆ ڕاپەڕانـدنی ئەم ئەرکەشـیان پێویسـتت بە شـتێکی زیاتر لەو قونچکەقەڵەمە هەیە."

باپوجی داوای لێ کردم دەسـت بدەمە قەڵەم و کاغەز و وێنەی داری توندوتیژی بکێشـم. ئەو خوازیار بوو ئەوەم نیشـان بدا کە زۆر کار و کردەوەی ئێمە هەن کارتێکەرن. ئەم دارەیان دوو لقی

ســـــەرەکی هەبوو، یەکێکیان توندوتیژیی فیزیکی و ئەوی دیکەش توونــدوتیژیی پـــاســـیڤــانە. هەموو ڕۆژێکیش لێی دەخواســـتم کردەوەکانی خۆمان و ئەوانەی دەوروبەرمان لێک بدەمەوە، ئینجا وەک پەلوپۆ بیـانخەمە ســـەر دوولقە دارەکە. ئەگەر هــاتوو لە کەســـێک بدەم یان بەردێکی تێبگرم، ئەوا کردەوەکە لەســـەر لقەدارەکەی توندوتیژیی فیزیکی، لێ ئەوەیشی لێ خواستم ئاگام لە هەڵســـوکەوت و خووخـدەی خەڵکی بێ لەوەی ئەگەر هــات و یەکێکیان دڵی ئێشــــا، یان هەر یەکێک ســـووکایەتی پێکرا یان لە ئەوانی دیکە جیاکرایەوە و حیســـابی بۆ نەکرا، یاخود حەســـوود و چاوچنۆک بوو، ئەوا دەبێ لەسـەر لقە دارە پاسیڤەکەی توندوتیژی وێنەی بکەم.

بۆ یەک دوو ڕۆژی پاشتر زۆر بە چڕی کارم لەسەر وێنە کردنی دارەکە کرد بە هەردوو لقەکانییەوە، کاتێکیش بۆ باپوجیم بردەوە، بە شـــانازییەوە نیشـــانم دا کە لقە توندوتیژیی فیزیکییەکەم چەند بچووک بووە، پێم گوت: "تووڕەیی خۆم جڵەو کردووە!"

ئەویش ســـەری لەقاند، ئینجا هەردووکمان ســـەیری هەموو چڵەوپۆپی لقە دارە توندوتیژە پاسـیڤەکە کرد، کە سـەرنجم بۆ لای ڕاکێشــــا. ئەویش ڕوونی کردەوە: "ئەگەر بمــانەوێ ئــاگری تونــدوتیژییە فیزیکییەکە بکوژێنینەوە، لەســـەرمــان پێویســـتە سوتەمەنی لە عەمبارەکە ببڕین."

ئەگەر بمــانەوێ ئــاگری تونـدوتیژییە فیزیکییەکە بکوژێنینەوە، لەسەرمان پێویستە سوتەمەنی لە عەمبارەکە ببڕین.

باپوجی بە ماوەیەکی زۆر بەرلەوەی لە بارەی ژینگەپارێزییەوە قسە بکرێ و پەی بە کاریگەریی زۆری مرۆڤ لەسەر هەسارەکەمان هەبێ، زیاد بەکارهێنان و بەگەڕخستنی سەرچاوە و دەرامەتە سروشتییەکانی لای کەمینەیەک، کە ناهاوسەنگی ئابووریی هەمەلایەن دروستدەکرێ باس کردبوو. خۆ ئەگەر ماتریالیزمێکی زیرەکانە و هاوسۆزییەکی بەکاربردن بەکار هێنرابایە، ئەوا بۆ هەر تاکێکی سەر ئەم زەمینە دەربەستی ژیانێکی لایەقانە دابین دەبوو، بەڵام ئەو ماتریالیزمە بە شێوەیەکی دیکە دەقۆزرێتەوە و بە بەدکاری بەکار دەهێنرێ ئەوا لاسەنگییەکی حەتمی دەئافرێنێ. لەگەڵ ئەوەشدا لە سەردەمی باپیرەمەوە ئەو بۆشایی و کەلێنە نابەرانبەرە هەر فراوانتر و خراپتر دەبێ. ڕێژەی ١٪ هەرە دەوڵەمەندەکانی جیهان خاوەنی زیاتر لە نیوەی سامانی سەرلەبەری جیهانن. ئەو دەوڵەمەندە دەستڕۆیشتووانەش وا دەزانن مۆڵەتیان هەیە بۆ ئەوەی دەیانەوێ هەیانبێ و ئەو باقییەشی فڕێ بدەن.

باپیرەم پێی گوتم: "چاوچنۆکی و نەریتە پڕووپوچەکانمان خوڵقێنەری هەژاریین، ئەمەش توندوتیژییەکە، دژی مرۆڤایەتییە."

چاوچنۆکی و نەریتە پڕووپوچەکانمان خوڵقێنەری هەژاریین، ئەمەش توندوتیژییەکە، دژی مرۆڤایەتییە.

باپوجی که دژی به فیڕۆدانی هەموو شـــتێک بوو، تەنانەت بە پقونچکە قەڵەمداریکیش، ئەوا نەیدەزانی لە بەرانبەر ئەو تەوژمە کلتوورە بە فیڕۆدەرەی ئێرە چی بکا. ئاخر بە فیڕۆدان بووەتە بەشێک لە ژیانمان و لێکەوتەی مەزنتریشمان فەرامۆش کردووە. نزیکەی سێیەکی ئەو خواردنەی لە ئەمریکا دەکڕدرێ، فڕێدەدرێتە نێو زبڵدان و بڕێکی لەوەش زۆرتر لەلای سەوزە و میوەفرۆشەکان بەرلەوەی بۆ فرۆشـــتن ئامادە بکرێ، لەناو دەبردرێ. ئێمە بایی زیاتر لە بڕی ١٦٠ بیلیۆن دۆلار لە خۆراک فڕێدەدەینە نێو تەنەکەی خۆڵەوە. لە هەمان کاتیشدا بە ملیۆنان منداڵ لە سەراسەری ئەم جیهانەدا شەو بە برسێتی سەر دەنێنەوە. باپیرەم ڕاهاتبوو بڵێ کە تا دڵۆپە فرمێسک لە چاوی تاکە کەسێکی سەر ئەم زەویە بێتە خوار، مرۆڤایەتی، خۆشی بە خۆیەوە نابینێ. ئاشتی و ئارامی هەر ژیارییەک بەندە بە ئاشـــتی و ئارامی هەموو تاکێکەوە. خۆ ئەگەر ئێمە دەست بە خەرجییەکانمانەوە بگرێن و شت بە فیڕۆ نەدەین، ئەوا بە ملیۆنان دۆلارمان بۆ دەگەڕێتەوە، ئەوەی لە گواستنەوەی خۆراک خەرج دەکرێ، کە لە نێو تەنەکە خۆڵەکان دەگیرسێتەوە، ئینجا لە بری ئەوە دەکرێ ئەو بڕە پارەیە بۆ ئەو شوێن و خەڵکە بنێردرێ، کە هەر بە ڕاستی پێویستیان پێی هەیە.

ئەز لە وانەکەی باپوجی لە بارەی قونچکە قەڵەمدارەکە تێنەگەیشـــتم، تا ئەو کاتەی تەمەنم هەندێک هەڵنەکشـــا و چاوم بەسەر ئەو لاسەنگییەی لە جیهاندا هەیە کردەوە. تۆ پێتوایە گۆڕانە بچکۆلەکان لە ژیانت هیچ شـــتێک چارەســـەر ناکا، بەڵام خۆ ئەو هەموو کردە بچووک بچووکانە دواجار کاری خۆیان دەکەن. من هەمیشـــە دەســـتەســـڕێک لە بەرکمدا دەنێم لە جیاتی کلینکس و

هاوشێوەکانی ئەو جۆرە شتانە بەکاری دەهێنم. لەوانەیە ئەم شتە جیهان نەگۆڕێ، بەڵام وەها بیر بکەوە ئەگەر هەمووان ئەم کارە بکەن چی ڕوودەدا. لە یەکێک لە ڕاپۆرتەکاندا خەمڵاندنێک هاتووە، ئەگەر هاتوو هەموو ئەو قوتووە ئەلەمنیۆمانەی وڵات، جارێکی دیکە بگەڕێندرێنەوە بۆ کارخانە، ئەوا دەکرێ بە هۆیەوە هێزی وزە بۆ چوار ملیۆن ماڵ دابین بکرێ و بڕی ٨٠٠ ملیۆن دۆلاریش پاشەکەوت بکرێ. ئەرێ ئەمە ئەرکێکی زەحمەتە ئەگەر هاتوو قووتووە بیرەکەت (کۆلایەکە)ت لە بری ئەوەی فڕێی بدەیتە نێو تەنەکەی خۆڵەوە، بەریتەوە شوێنی کار پێکردنەوە و ڕیسایکڵ بکرێتەوە!

تویژەنەوەکانیش ئەوەیان نیشان داوە کە خەڵک هۆشیارییەکی باشیان لا پەیدا دەبێ کاتێ سەرنجی مشوورخۆرانەیان بدەنە سەر ژینگە. نۆژەنکردنەوەی بەکارهاتووەکانیش ئەوەندە هەرمێنی و خۆشەویستی لای خەڵکی پەیدا کردووە، لە زۆر شار و شارۆچکەدا بەرنامەی تایبەتیان بۆ هەیە. زۆر لە ئێمە کیسێکی وا لەگەڵ خۆیان دەبەنە لای سەوزە و میوەفرۆش کە چەندین جار بەکار بهێنرێتەوە، هەروەها ئاو و شلەمەنیش لە قوتووی کانزایی دژە ژەنگ لە جیاتی قوتووی پلاستیک دەکڕن. لە سایەی ئابوورییە گلۆباڵەکەی ئێستادا، هەر ڕێکارێک لەماڵەوە لە گەڕەکێکی لاپەڕگەی شاری ئینديانای ئەمریکی بگیرێتەبەر، کاردانەوەی بەسەر هەژارترین گوند لە هیندستاندا دەبێ. خۆی ئەمە بۆ پرسە گەورەکانی وەک وەستانەوە لە بەرانبەر گۆڕانی کەشوهەوا و گەڕان بە دوای چارەسەری بارودۆخێکی باشتر بۆ کشتوکاڵ و بۆ زاڵبوون بەسەر هەژاریی جیهان دروستە، بەڵام خۆ کردەوە و ڕێکارە بچکۆلەکانیش

پشـــکی خۆیان لە گۆڕانکارییەکان دەبێ. خەڵک لە بری ئەوەی جلە کۆنە بەکارهێنراوەکان فڕێبدەنە نێو حاویەی زبڵ و بیانســـووتێنی، دەیانبەخشـــن. بۆیە ســـەیر نییە ئەوە ببینی منداڵە پێخواســـەکانی هیندســـتان تیشـــێرتێکیان لەبەرە نیشـــانەی شـــیگاکۆ کەبس یان نیو ئینگلاند پاتریۆتی لەســـەرە، ئاخر ئەمە ئەو تیشـــێرتانەن کە خەڵک لەمسەر بۆ ئەوسەری جیهان بەخشیویانە.

باپیرەم بۆ گۆڕینی جیهان بڕوای بە هێزی تاک هەبوو، ئەزیش لەوە تێدەگەم کە خەڵک بە مەراقەوە بپرســـن ئاخۆ کاروکردەوەی تاکەکەسی هەر بە ڕاستی کاریگەریی بەسەر ئەم جیهانە گەورەیەدا دەبێ. ئێمە ئەوە دەخوێنینەوە کە ئاســـتی کاربۆن دایۆکســـاید لە بەرگە هەوادا خێـراتـر لەوە بەرز دەبـێـتەوە کە خـودی زانـا ڕەشـــبینەکانی گۆڕینی کەشـــوهەوا پێشـــبینیان کرد بوو. کاتێکی زۆریشی پێناچێ کاریگەرییەکەی وێرانکردنی ژینگەیە. لێ سوودی چییە کە تۆ هەوڵی کەمکردنەوەی ئەو کاربۆنە بدەی لە کاتێکدا کۆمپانیا گەورەکان و هێڵەکانی ئاســـمانی و تەونی جاڵجاڵۆکەی تڕومبێلان لەســـەر بەزمورەزمی خۆیـان بەردەوامن، کە هەر ئەوانیش هۆکاریی ســـەرەکی ئەم کێشـــەیەن؟ لەوانەیە باشـــترین بەرسڤیش لە دایکی باپوجییەوە بێ، ئەو ژنەی هیچی نەخوێند بوو، بەڵام بنەمای ئاوەزێکی مەحکەم بوو بۆ باپیرەم. ئەو لە فەلسەفەی هیندی و گریکی کۆنی دەزانی (ئەوی دواتر زانســـتێکی بە کەڵکی لێهەڵێنجرا) **کەوا هەموو شتێک لە شتی بچووکەوە پێکهاتووە، ئەو وردیلە پێکهێنەرانە کە پێی دەگوترێ ئەتۆم، ئەوەی ســـەرتاپای هەموو شـتێکی دەوروبەرمانیان پێکهێناوە. ئەو باپوجی فێرکرد کە "ئەتۆم ڕەنگدانەوەی گەردوونە."** هەر لە بچووکترین کردەوەوە تا

گەورەترینیان، ئیدی ئەوەی ئێمەش لە ژیانی خۆماندا دەیکەین هەر ڕەنگدانەوەی ئەو جیهانە گەورەیەی دەوروپشتمانە. کاتێک ئاگات لە دەوروپشتی خۆت بێ، جیهان بەخۆی شوێنی باشی خۆی وەردەگرێ.

دەکرێ هەبوونی زۆر کێشە چارەسەر بکا، بەڵام چاوچنۆکی و بێ هۆشیوگۆشی کێشەی زۆر دەنێتەوە. باپوجی بەدەر لە مێز، قەڵەمدارێک و کاغەزێک هیچ شتی پتری نەدەویست تا دنەی خەڵک بدا و جیهان بگۆڕێ، بەڵام زۆر لە خەڵکی ئێستا ئەوەندە شمەک لای خۆیان کەڵەکە دەکەن تا ڕادەی لێدانی زەنگی هۆشداری. ئێمە هەر دەکڕین و هەر دەکڕین، ناشزانین چی لەو هەموو شتە بکەین. هەر خۆی پیشەسازی بۆ ئەوە پەیدا بوو تا یارمەتی خەڵک بدا کەلوپەلی ماڵەکەیان ڕێک بخەن. زۆر جار کتێب و ڕاوێژکارییەکان (بەڵێ، ڕێکخراوی ڕاوێژکاری هەن!) دەڵێن یەکەمین ئەرک ئەوەیە، زۆرینەی ئەو شتانەی کۆمانکردوونەتەوە و فڕێ بدەین، چونکە سوودیان نییە، بەڵام پرسیارە ڕاستەقینەکە ئەوەیە: باشە بۆ لە هەوەڵەوە شتەکانت دەکڕی؟

دەکرێ کردەی کڕین -ئەوسا پێڵاو یان قەنەفە و ناوماڵ یان ئەڵقەی ئەڵماس بێ- ئاسوودەییەکی کورتخایەنت پێببەخشێ، بەڵام تام و چێژەکەی زۆر ناخایەنێ. ئێمە لەسەر ئەوەی هەمانە ڕاهاتووین، ئینجا بادەدەینەوە سەر کڕینی شتی زیاتر و زیاتر، بەو هیوایەی خۆشییەکی زیاترمان بدرێتێ. لێ خۆ بارستایی هیچ شمەکێک ئەو بۆشاییەی لە ناو دڵمان هەستی پێدەکەین پڕبکاتەوە. پێویستمان بەوەیە فێری ئەوە بین، کە تام و خۆشی زیاتر لەو شتانەدا بدۆزینەوە، ئەوانەی بەخۆمان دروستی دەکەین لەو

شــتانەی دەیکڕین و فڕێیان دەدەین. لەو ڕۆژگارەی لە باشــووری ئەفریقا گەورە بووم، خانووەکەمان لە دار و ئاســـنی چەماوەوە دروســتکرا بوو، وەردە وردەش پێکهاتەکەی دەخورا و دادەشـۆرا. کونوکەلەبەری گەورە لە نـاوکەو[22] و ژێرزەمینی خانووەکە پەیدا بوو، هەوڵی باشیشی دا چاکی بکاتەوە، بەڵام زۆری نەخایاند وەک خۆی لێهاتەوە. ئێمە کارەباشــمان نەبوو، شــوێنەکەش پڕ مارومر بوو، هەندێ جار ئەو خشـۆکانە بۆ کون و کەلەبەرەکان دەخشـان. کاتێکیش شەوان پێویستیم بە ئاودەست دەبوو، ترس دایدەگرتم.

لە کۆتایدا باوکم بڕیاری دا کەوا پێویســتیمان بە خانوویێکی نوێ هەیە. لم و چیمەنتۆی هێنـا بەڵکو دینگەی کۆنکرێـت بۆ مـاڵەکە دروست بکا و بە بلۆک خانووەکەی لەسـەر هەڵبنێ. ئەوەندەش بە پەرۆشــی دروســتکردنەوەی بووین، هەموومان قۆڵمان لێ هەڵماڵی و لە دروســـتکردنی دینگە و بناغەکە هاوکار بووین و بلۆکەکانمان لەبەر خۆرەتاو دانان تا وشــک ببنەوە. ســاڵێکی تەواوی پێچوو تا خانوەکەمان دروســـتکرد، کاتێکیش گواســـتمانەوە هەســـتمان بە دەســـتکەوتێکی مەزن کرد. بۆ بەدبەختی، هەر لە هەمـان مـانگی چوونە نێو خـانووەکە داپیرەم، ژنی بـاپوجی کۆچی دوایی کرد؛ باوکیشـم لەسـەر شـەرەفی داپیرە خانووەکەی بەناوی (کاسـتور بهاڤان)[23]ەوە ناونا. منیش زۆر شـانازیم بە خانووەکە کرد، چونکە لە بنیاتنانەکەیدا بەشدار بووم.

---

[22] ناوکەو پێچەوانەی بنمیچە، واتە زەمینی (ئەرزیەی) ژوور ماڵ هتد...
[23] Kastur Bhavan واتە ماڵی ...

باپوجی پێویستی بە کاڵای ماددی نەبوو تا باندۆری خۆی بخاتە سەر جیهان، هەروەها کەسیش لە ئێمە ئەو پێویستییەی نییە. جارێکیان هەوڵمدا لە ڕێی نمایشکردنی شتێکی گرانبەهاوە خۆم بە گرنگ نیشان بدەم، کەچی بە شێوەیەکی تەوساوی بەسەرمدا شکایەوە. ئەمەش دوای مەرگی باپیرەم ڕوویدا، ئەوکات جەواهیر لال نەهرۆی سەروەزیر بانگهێشتی کردم، تا لە ماڵەکەی خۆی نانی بەیانی لەگەڵدا بخۆم.

نەهرۆ و باپیرەم کاتێک بۆ سەربەخۆیی هیندستان تێدەکۆشان، ڕێز و پێزانینێکی زۆریان بۆ یەکدی هەبوو، کاتێکیش نەهرۆ بووە یەکەمین سەروەزیری هیندستانی سەربەخۆ، باپیرەم بە بۆنەیەکی مەزنی زانی. کاتێکیش باپیرەم کوژرا، نەهرۆ وتارێکی ناخ هەژێنی دا و ڕووی لە نەتەوەی هیندی کردو گوتی: "ڕووناکی لە ژیانی ئێمە کوژایەوە و ئێستاش لە هەموو لایەک هەر تاریکییە."

ڕێزو پێزانینم بۆ نەهرۆ هەبوو، ئاخر سەربارەی ئەو فشارەی لەسەر نووسینگەکەی هەبوو، کەچی دوای مەرگی باپوجیش ئەو هەر بە دۆستی نزیکی ماڵباتەکەمان مایەوە، منیش بە بانگهێشتنی نانی بەیانی لەگەڵ ئەو شادمان بووم. ئەندێرا گاندی کچی و مێردەکەشی لە سەر خوانەکە ئامادە بوون. (وێڕای لە یەکچوونی ناوەکەش، کەچی ئەو هیچ پەیوەندییەکی خزمایەتی بە ئێمەوە نەبوو.)

ئەوکات من ترومبێلم نەبوو، بە تەمابووم بە تەکسییەک بچمە ماڵەکەی نەهرۆ، بەڵام مامم کە بزنسمانێکی دارا بوو، سوور بوو لەسەر ئەوەی نابێ بە تاکسییەکی ئاسایی بچمە سەر خوانی سەروەزیر. بەم جۆرە ئەو، ئەو ڕۆژە ترومبێلە لیمۆزینەکەی بە

شــوفێرێکەوە خســتە خزمەتم. کاتێکیش گەیشــتمە ئەوێ، هێشــتا نەهرۆ نەهاتبووە سـەر خوانەکە، لە ئەندێرام پرسـی ئاخۆ لە کوێیە. ئەندێراش بۆی ڕوون کردمەوە؛ کە خووخدەی ئەو وایە، خێرا نان دەخوا ئیـدی نـایەوێ بەر لە میوانەکـان دەســـتی لێ هەڵبگرێ و خوانەکە جێ بهێڵێ، بۆیە هەمیشــە درەنگ دێتە ســـەر خوانەکە تا ئەو کــاتەی هەرچی میوانە بە ئــارەزووی خۆی لە خواردنەکە دەبێتەوە.

لەســـەر خوانی نـانی بەیـانی گفتوگۆیەکی گەرممـان لە بـارەی باپیرەم و ڕەوتی سـیاسـەتی ڕۆژ کرد. نەهرۆ ماندوونەناسـانە بۆ دارشــتنی ســیاســەتێکی لەبار و گونجاوی دەرەکی تێدەکۆشـــا، هەروەهـا بۆ ئەوەی بـارودۆخێکی مەزنی خوێنـدن و فێربوون بۆ هیندســتان بێنێتە کایە. (نەشــماندەزانی ئەندێرا بە دوای ئەودا بۆ دوو کەڕەت وەک سەروەزیر جێگەی دەگرێتەوە.)

دوای نانخواردنەکە سەروەزیر و من لە ناندینەکە هەستاین و بە پێوە لە دەرەوە وەســـتابووین قســـەمان دەکرد، ئاخر چاوەڕێی تڕومبێلەکـانمـان دەکرد بێن و هەڵمـانگرن، من بۆ مـاڵی خۆم و ئەویش بۆ نووســـینگەکەی خۆی. یەکەم جـار تڕومبێلەکەی ئەو هـات. تڕومبێلێکی بچکۆلانەی نـاپێشـــچـاو و هـاکەزایی بوو، هەر یەکســـەریش بە دوای ئەودا لیمۆزینە پانوپۆڕە کەشـــخەکەی من هــات. نەهرۆ زۆر بە بیروبـاوەڕی بـاپیرەم ئـاشـــنـا بوو، بە ســـەرســـوڕمانەوە ســـەیری منی کرد. پرســـی: "ئەرێ ئارون، لە ناخەوە هەست بە نارەحەتی ناکەی، کە تڕومبێلیەکەی تۆ وا گەورە و کەشخەیە و هی منیش وا بچکۆلە؟"

منیش باگۆم دایەوە: "من هیچ نارەحەت نیم. ئاخر تۆ ترۆمبێلەکە هی خۆتە، هەرچی هی منە خواستراوەتەوە."

ئەوە بوو هەردووکمان پێکەنین، ئاخر باش دەمانزانی کاڵاکانمان، گەورە یان بچووک، پێناسەی ئێمە ناکەن. ئەوەی بۆ سەروەزیر دەیخوارد گەورەیی و کەشخەیی ترۆمبێلەکەی نەبوو، بەڵکو هێزی ئاوەز و هزری بوو. ترۆمبێلەکەی مامیشم هەرچەندە گەورە و کەشخە بێ، ناتوانێ ناسنامەکەم بگۆڕێ.

❖

ئەو شت بە فیرۆدانەی باپوجی وێنای کردبوو، تەنها سەرەتایەک بوو. تەنانەت لەوەش پۆلکتر ئەوەیە ئاخۆ چۆن ئێمە شت بە فیرۆ دەدەین و ژیانی بوونەوەرەکان لە پێناو لووتبەرزیی خۆمان بە فیرۆ دەدەین. هێشتاش ڕاوچییە دەوڵەمەندەکان دەچنە ئەفریقا تا هەر بۆ خۆشیی خۆیان تەقە لە پڵنگ و شێر و فیلە نازدارەکان بکەن. چەند ساڵێک لەمەوبەر پزیشکێکی ددانساز لە ویلایەتی مینوستتۆتا بووە ئاگری بن کایەی گۆبەندێکی گەورە، ئاخر ئەو چوو بووە زیمبابۆی و لەوێ شێرێکی زەبەلاحی بژرەشی بە ناوی سێسیل کوشت، ئەوەی بە گەنجینەی باخچە سروشتییەکەی ئەوێ دەزاندرا. کەچی ڕووبەڕووی سزا نەبووەوە، چونکە سوکوئاسان ئەو بۆ ڕاو چوو بوو، ڕاویش لە ڕووی قانوونییەوە قاچاغ نەبوو. ئەو کابرایە بڕی دە هەزار دۆلاری بۆ ڕاوکردنی ئەو ئاژەڵە نازدارانە دابوو. بەڵێ هەندێ وڵات، ئەوانەی ئەو پارێزراوە نێودەوڵەتییانەیان بۆ ئاژەڵان تێدایە هەیە، تا سەردانیان بکرێ و بە هۆیەوە دەستکەوتێکیان پەیدا ببێ، بەڵام خۆ ئەوە مافی ئەوەیان ناداتێ ئەو بوونەوەرانە بکوژن. بەدقۆستنەوەی دۆخی هەژاری و

تەنگەتاوی وڵاتەکان بە بەکارهێنان لە دەستدانی دەرامەتەکانیان بە توندوتیژترین شێوازی بە فیڕۆدان دادەندرێ.

بەڵێ دەکرێ لە هەموو شتێک خەمبارتر ئەوەبێ، کە چۆن ئێمە تاکەکانی کۆمەڵ بەلاوە دەنێین، هەروەک چۆن بێباکانە من کوتەقەڵەمدارەکەم فڕێدا. ڕۆژێکیان لە ساڵی ١٩٧١دا خۆم و هاوژینەکەم بە پیاسە بەنێو شەقامێکی جەنجاڵی بۆمبای دەڕۆیشتین، دوای ئەنجامدانی چالاکییەک دەگەڕاینەوە ماڵێ. ئەو کاتیش هەروەک ئێستا بۆمبای شارێکی پڕ لە ئاپۆرا و سیخناخ بە ڕێبوار و دانیشتووان بوو، خەڵک لە هەموو لایەکەوە بۆی دەهاتن، لە سەرێکی دیکەشەوە سەرشەقامەکان پڕ بوون لە سواڵکەر و دەستگێڕەکان، ئەوانەی شتی عەنتیکەومەنتیکەیان دەفرۆشت. ئەو زبڵ و خاشاکەی لەو گۆڕە فڕێ دەدرا، بووبووە مەکۆی مێشومەگەز. دەڕۆیشتم و چاویشم هەر لەبەر پێم بوو. نەبادا پێ لە شتێکی نەخوازراو بنێم، ئەوە بوو لەو کاتەدا سەرنجم لە بوخچەیەک گیر بوو، شتێک لەنێو پارچە قوماشێکدا لوول درابوو. بە دەوریدا سووڕامەوە، لێ کاتێک بینیم لە شوێنی خۆی دەجوولێ، بانگی سوناندام کرد.

لەناو جەرگەی ئەو هەموو قەرەباڵغییەی دەوروبەرمان، بە وریاییەوە دانەویم و بوخچە لوولدراوەکەم هەڵگرتەوە. بینیم لە نێویدا کچێکی کۆرپەلە گرمۆڵە بووە، هێشتا سێ ڕۆژی ژیانی تێنەپەڕاندبوو. بە چواردەوردا ڕوانیمان، بەڵکو یەکێک هەبێ شتێکی لە بارەوە بزانێ، لێ خۆ کەس سەرنجی ئێمەی نەدا. ژنەکەم بە دیار مەلۆتکەکە وەستا و منیش خۆم گەیاندە نزیکترین بنکەی فریادڕەسی پۆلیس دواتر دەستەی فریادڕەس پێیانگوتم

زۆر جار تووشـــی ئەو دۆخە بوونەتەوە و مەلۆتکەی فڕێدراو دەبیننەوە. ئەوە بوو ئەوان مەلۆتکەکەیان لە ژنەکەم وەرگرتەوە و گوتیـان دەیبەنە خـانەیی میریی بۆ هەتیوان. ئەو کـات وەک هەواڵنێرێکی تـایمس ئۆف ئینـدیا، ڕۆژنـامەی دیـاریی ڕۆژانە کـارم دەکرد، پێمگوتن دەتوانم منیش لەگەڵیـان بچم. ئەوانیش ئاماژەیەکیان کرد و گوتیان لاریمان نییە.

پێموا بوو کاتێ مرۆڤ بەردەوام هەر کوێرەوەریی ببینێ، ئەوا لە تێبینی و سەرنجدان دەوەستێ، بەڵام کاتێ گەیشتمە هەتیوخانەکە، تەواو شـلەژام؛ ئاخر لەوێ بەســەر دەیان مەلۆتکە و هەڵگیراوە و منداڵی ونبوو و فڕێدراو و یان هەتیوکەوتوودا کەوتم. پۆلیســیش پێی گوتم هەوڵێک بۆ دۆزینەوەی کەســوکاریان دەدەن، بەڵام زۆر جار سەروسۆراخیان بێ ئەنجامە، چونکە دۆزینەوەی کەسوکاریان لە ڕێژەی ٥٪ تێ ناپەڕێ. منداڵەکان دادەهێزرێن و هەندێک جاریش دەمرن. منیش مەراق بووم بزانم ئاخۆ چی بەســـەر ئەو مەلۆتکە کیژۆڵەیەدا دێ، کە لەســەر جادە دۆزیبوومەوە. ســەرپەرشـتیاری هەتیوخـانەکەش بۆی ڕوون کردمەوە؛ پێـدەچێ ئەو مەلۆتکە کیژۆلانەی لەبن بـاری بەدخۆراکی دەنـاڵێنن بەختیـان لە کوڕانی هاوشانیان، باشتر بێ و قۆناغەکە دەرباز بکەن و بژین.

لێ هێشـتا ئەو منداڵانەی ئەو هەتیوخانەیە هیوایەکی ئەوتۆیان بۆ ژیان لەبەردەمدا نییە. ئاخر کارمەندانی هەتیوخانەکە مووچەیەکی کەم وەردەگرن یان پارەکە دەدزن یان ئەو خواردنەی بۆ منداڵەکان تەرخـان کراوە دەبردرێ. لەبەر ئەوەی هەتیوخـانەکە لەلایەن میرییەوە بەڕێوەدەبردێ، بۆیە بەلایەنی کەمەوە هەندێ چاودرێری بەســـەرەوە هەیە. لە گوند و شـــارە بچکۆلەکاندا ڕێژەی مردنی

منداڵانی بێ دایباب دەگاتە ٨٠٪. خۆ ئەگەر منداڵەکەش بمێنێ ئەوا لە تەمەنی هەژدە ساڵیدا لە خانەکە وەدەردەنرێ و دەکەوێتە جیهانی دەوروبەر، زۆرجاریش وایە ئەو کەسانەی ڕەوانەی نێو کۆمەڵگە دەکرێن بەبێ یارمەتی، یان بێ هیچ پارێزبەندییەک بەڕەڵڵا دەکرێن. هەر بۆیە زۆر لە کچان دەخلیسکێنە نێو بازاڕی لەشفرۆشی، هەروەها زۆر لە کوڕانیش بە دەستە و تاقمە دزە جەردە و لاسارەکان کۆتایی پێدێ، لەوێوە لە دزیی بچووک بچووکەوە بەرەو دزی گەورە دەڕۆن و دەکەونە نێو دونیای تاوانی گەورەتر.

من لە باپوجییەوە فێر بووم، کە بە فیرۆدان توندوتیژییە، بە فیرۆدانی ژیانی گەنجانیش جۆرێکە لە توندوتیژییەکی پاسیڤانە، ئەو، ئەو وانانەی لە ڕێی پرسی قونچکە قەڵەمدارەکەوە پێگوتم. ئیدی دەمزانی لەسەرم پێویستە شتێک بکەم. هەر بۆیە سەردانی زۆر لە هەتیوخانە و خانەی داڵدەکانیانم کرد. لە یەکێ لەو سەردانانەمدا ژنومێردێکی مووزەردی چاوشینم بینین، منداڵێکی بچکۆڵەی هیندییان بە باوەش هەڵگرتووە. کاتێ لێیان چوومە پێش و لێم پرسین، تێگەیشتم ئەوان لە سویدەوە هاتوون و خەریکی ڕێکارە ئاڵۆزەکەی هەڵگرتنەوە و بەخێوکردنی ئەو منداڵەن کە لەنێو باوەشیاندایە. ئەوان منیان بە پیاوێکی سویدی دیکە ناساند، پێشتر منداڵێکی هیندی هەڵگرتۆتەوە، ئەمجارە ئەو ژن و مێردەشی بۆ هەمان مەبەست لەگەڵ خۆی هێناون، لە ڕێکارەکەشدا چاوساغییانە. ئەوانە پێویستیان بە جۆرێک لە پشتیوانی هەبوو، چونکە زۆر جار پێناوە بێویژدانەکان خۆیان لە شتەکە

هەڵدەقورتێنن و چاویان لەوەیە پارەیەکی زۆر لە داواکارەکە بەربدەنەوە.

من و ئەو پیاوەی ناوی لیف بوو، بە یەکەوە وەستاین و قسەمان لەو بارەیەوە کرد، ئەو منی هێنایە سەر ئەو بڕوایە، کە زۆر خێزانی سویدی هەن حەزیان لێیە منداڵێکی بێ دایک و باوک بگرنە خۆ و بەخێوی بکەن، بەڵام پێویستیان بە کەسێک هەیە تا لە ڕێکارە ئاڵۆزەکاندا دەستباریان بگرێ. تۆ بڵێی من بۆ ئەو کارە بشێم؟ دەمزانی باپوجی مابووایە پێی دەگوتم بەڵێ گونجاوی.

لەو کاتەوە بۆ ماوەی دوازدە ساڵی دواتر لەگەڵ ژنەکەمدا شوێن و خێزانمان بۆ ١٢٨ منداڵی بێ دایک و باوک دۆزییەوە، هەندێکیان لە سوید و هەندێکی دیکەش هەر لە هیندستان و دانەیەکیشیان لە فەرەنسا. ئەو ئەزموونەشمان لە نێوان دڵشادی و دڵشکاندا بوو. خێزانێکمان بۆ منداڵێکی هەتیو دۆزییەوە، ئینجا منداڵەکەمان دەبردە شوێنێکی چاودێری بۆ ماوەی سێ مانگ تا ڕێکارەکان تەواو بکرێن. هەموو هیواشمان ئەوە بوو، بەڵکو منداڵەکە لەم ماوەیەدا کێشی زیاد بکا و تەندروستییەکەی باش ببێ. زۆر جاران بەختمان دەبوو، بەڵام بەلای کەمیشەوە لەو ماوەیەدا دوانزەیان مردن. منیش نەمدەویست دەستبەرداریان ببم؛ زۆر جار هەر بەخۆم تەرمە بچکۆلانەکانم دەبردنە گۆڕستان و دەمناشتن. جارێکیان بە چەندین کیلۆمەتر بەسەر شەقامێکدا ڕۆیشتم، بەڵکو بگەمە نزیکترین گۆڕستان، بیرشم هەر لای باپوجی بوو، کە دەیگوت لەسەر ئێمە پێویستە لەم جیهانەدا کۆتایی بە نایەکسانیی بهێنین.

ئەو خێزانانەی منداڵێکیان دەستدەکەوت، تا ئەوپەڕی شادمان دەبوون. جارێکیان لە هیندستان ژنێکمان بینی، پێیان گوتبوو گوایە

نەزۆکە و هەرگیز مندالّی خۆی نابێ. بۆ ئەو خانمە کیژۆڵەیەکمان بۆ دۆزییەوە، زۆر پێی کەیفخۆش بوو. ئیـدی ئەو ژنە لەگەڵ مێردەکەی وەها لەگەڵ ئێمە دەجووڵانەوە وەک ئەوەی فریشتەیەک بین لە ئاسـمانەوە بۆیان دابەزیوین، چونکە ژیانی ئەو جووتەمان پڕ لە خۆشـی و پێکەنین کردووە. دوای چەندین مانگ بیسـتمانەوە ژنەکە دووگیان بووە، تاقیکردنەوە پزیشـکییەکانیش سـەلماندیان، کە دەکرێ کوڕێکی ساغ و سەلیمی ببێ.

من و سـوناندا بەم هەواڵە دڵخۆش بووین، لێ لە هەمان کاتیشـدا نیگەران. ئاخر لە نێو خێزانی هیندیدا کوڕان بەرزتر دەنرخێندرێن، ئێسـتاش ئەو کۆرپەیەی هەڵیگرتۆتەوە تا بەخێوی بکا هەم کچە و هەم هەڵگیراوەشـە. ئێمە لەوە ترسـاین نەبادا لە هەڵگرتنەوەی کچە مەلۆتکەکە پەژیوان بووبێتەوە و بایەخی پێنەدا و بە خراپی لەگەڵیدا بجووڵێتەوە. بۆیە بڕیارماندا لەگەڵ ئەو ژنومێردە ڕاشـکاو بین و قسـەیـان لەگەڵ بکەین بەڵکو بیـانەوێ کچەکە بۆ هەتیوخـانە بگەڕێننەوە.

کەچی دایکەکە بە گریانەوە پێی گوتین: "کچەکە شازادەی ئێمەیە. ئەو لەگەڵ خۆیدا بەختی بۆ هێنـاین و ئێمەش خۆشـمان دەوێ. هەموو شـتێک دەکەین تـا لای ئێمە بمێنێتەوە." ئیـدی خۆی و مێردەکەی دەسـتیان بە گریانێ کرد، ئێمەش تێگەیشـتین ئەوان بەو چوونەی ئێمە و ئەو بـابەتەی لەگەڵمـان کردنەوە، هەسـتیان بە سـووکایەتی کرد. ئێمەش هەر ئەوەمان وەبیرخۆمان دەهێنایەوە، لەو هەموو بە فیرۆدان و توندوتیژییەی لە جیهاندا هەیە، هێشـتا زۆر چاکە ماوە. ئێمە پەیوەندیمان بەو خێزانە ماوە و بینیمان ئەو کچە و کورەکە لەگەڵ یەک چەند بە کەیفن.

زۆرینەی ئەو خێزانانەی منداڵیان هەڵگرتۆتەوە لەگەڵمان هەر لە پەیوەندیدا بوون و ناوبەناویش وێنەی منداڵەکانیان بۆ دەناردین. حاڵەتێکی ڕیزپەڕیش لە خێزانێکی پاریسییەوە بوو، هەر لەو کاتەی کچە هەتیوەکەی برد، ئیدی خەبەریان نەما. هەرگیز وەڵامی نامە و پەیـامەکـانی ئێمەیـان نەدایەوە، دوای مـاوەیەک بێ هیوا بووین، نوێژمان بۆ کردن بەڵکو سەلامەت بن.

دوای زیـاتر لە دوو دەیە پەیـامێکم لە دامەزراوەی گـانـدی بۆ ناتوندوتیژی لە ژنێک لە فەرەنساوە بۆ هات، دیار بوو هەوڵیدا بوو پەیوەنـدییم پێوە بکا. منیش نەمـدەزانی ئـاخۆ ئەو خـانمە کێیە و بۆچی دەیەوێ قســـەم لەگەڵدا بکا. دیســـان ژنە زەنگی لێدایەوە و پەیامی نارد و پاڕایەوە کەوا زەنگی بۆ لێ بدەمەوە. منیش وەهام کرد. ئەو ژنە گەنجە نـاوی ســـۆفیا بوو، پێی گوتم بە مەلۆتکەیی هەڵگیراوەتەوە و بەخێو کراوە، بەڵام هەرگیز دایبـابی پرســـی پاشـــخانەکەیان لەگەڵدا باس نەکردبوو. هەرچەند پرســـیاری لەو بارەیە کردبا، پێیان دەگوت: "ئەو بەشـــەی ژیانت گرنگ نییە، دەی وا باشـــترە فەرامۆشـــی بکەی." ئێســـتاش ســـۆفیا بووتە بیســـت و شـــەش ســـاڵ، لەو دواییانەدا لەنێو کاغەزە کۆنەکانی دایبابی دا بەڵگەنامەیەکی دۆزیوەتەوە، کە بەرواری لە دایکبوونەکەی تێدایە و هەروەها ناوی منیشـــی لەســـەر بەڵگەنامەکە دۆزیەوەتەوە. وەهای مەزنـدە کردبوو، من بـاوکە بـایەلۆژییەکەی ئەو بم، یـان بەلای کەمییەوە شـــتێک لە بارەی پاشـــخانەکەیەوە بزانم. بۆیە لە ڕێی گوگلەوە بە دوای ناوی مندا گەڕاوە و لە دواییشدا دۆزیویەتەوە.

ئیدی تێگەیشتم، ئەم کچە هەر ئەو منداڵەیە کە کاتی خۆی دامانە دەســـت خێزانێکی فەرەنســـی و دواتر هەواڵیان نەما. بۆ زیاتر لە

سـەعاتێک قسـەمان کرد، هەموو وەختەکەش کچە بە هەنسـکەوە دەدوا و منیش هەوڵم دەدا دڵی بدەمەوە و وردەکاری ڕابردووی بۆ بگێڕمەوە. ئەو پرسـیاری زۆری هەبوون. منیش نەمدەتوانی بەرسڤی پرسیارە زۆروزەوەندەکانی بدەمەوە، چونکە ئەو تۆمارەی کاتی سـەروکاری لەخۆگرتنی منداڵەکانی تێدا بوو، لەبەر دەسـتدا نەبوو. لە هیندسـتان من و سـوناندا لە ئەپارتمانێکی ٣٥٠ پێی چوارگۆشـەدا دەژیان، شـوێنەکەمان بچووک بوو جێگەی دۆڵابی ئەرشـیفی ئەو بەڵگەنامانەی تێدا نەدەبووە، بۆیە ڕێکارەکانم بە باشی بە بیر نە دەهاتنەوە. ئەو دەستە ڕاوێژکارییەی لە ڕێکخستنی ئەو کـاروبـارانەدا یـارمەتی خەڵکیـان دەدا، زۆر بـایەخییـان بە ئەرشیفەکە نەدەدا: دوای چەند مانگێک شتەکان فڕێ دەدران.

سـۆفیا لە ماوەی هەفتەیەکدا سـێ کەڕەت زەنگی لێدا. وەک ئەو گوتی هەر بیسـتنی دەنگی من مایەی خۆشـحاڵی بوو بۆی، لەگەڵ ئەوەشدا هەر بە ڕاستی دەیەویست لە نزیکەوە بمبینێ. نەخشـەی هاتنە ڕۆشـسـتەر، نیویۆرکی دانا بوو، ئەو شـوێنەی لێی دەژیام. هەر دوو ڕۆژ دواتر بە گریـانەوە زەنگی لێ دایەوە؛ ئـاخر بۆی دەرکەوتبوو بلیتی فڕۆکە لە فەرەنسـاوە بۆ وڵاتە یەکگرتووەکان چەند گرانە و لە توانایدا نەبوو بیکڕێ.لێخۆ ئاسـمانیش سـەری بە پووش نەگیراوە، من هەواڵی خۆشـم بۆ ئەو پێبوو. من تازە لە فیسـتیڤاڵی ئەدنبرە وەک قسـەکەر بانگهێشـت کرا بووم، لەوێ لە سکۆتلاند بۆ ماوەی هەفتەیەک دەمامەوە. بێگومان لە پاریسەوە بۆ سکۆتلاند هەم هەرزان و هەم ئاسانیش بوو.

بەم جۆرە لە ئیدنبڕە هەفتەیەک مامەوە و بە دیداریی ئەو کچە گەنجە خۆشـەویسـتە شـاد بوومەوە. ئەو هەر پێی دەگوتم "باوکی

ڕۆحی"، تا ئێستاش ناوبەناو پەیوەندیمان بە یەکەوە ماوە. زۆریش دڵشادم بەوە کە یەکێ لە منداڵەکانمە.

پێشتر ئەزموونێکی هاوشێوەم لەگەڵ ئەو منداڵە هیندییانەی هەڵگیرابوونەوە هەبوو، ئەوانەی لە باوەشی خێزانە سویدییەکان گەورە بووبوون. ئەوکاتەی بینیمانەوە گەیشتبوونە تافی لاوی. زۆریان پێیان گوتم بەڵکو یارمەتیان بدەم تا دایبابە بایەلۆجییەکەی خۆیان بدۆزنەوە. یەکێکیان بۆی ڕوونکردمەوە: "لەو کاتەوەی دەچینە قوتابخانە، گوێمان لە منداڵەکانە باسی ڕەنگی چاو و پرچی خۆیان دەکەن، کە دەچێتەوە سەر کێ. ئێ خۆ ئێمەش هیچ لە بارەی دایک و باوکمانەوە نازانین. نازانین ئاخۆ ئێمە ئەو شتەمان بۆ باوکمان یان بۆ دایکمان دەگەڕێتەوە." منیش پێشتر زۆرم لەو شتە نەکردبووەوە؛ پێمان هیچ نەبوو، بەڵام کاتێ گەورە دەبی و بۆ بنەچەت دەگەڕێیتەوە، ئەوسا بایەخی خۆی دەردەکەوێ.

هەرچۆنێک بێ، چۆن بۆ سۆفیام ڕوون کردەوە، وەهاشم بە ئەوانی دیکە گوت؛ قەیدنامەی[٢٤] لە دایکبوونیان-خۆ ئەگەر لە بنەڕەتدا هەشبووبێ- فەوتاوە ئێستاش کارێکی ئاسان نییە بە دوای سۆراخی دایبابی بایەلۆژیدا بگەڕێن.

من گوتم: "خۆی ئەمە واقیعەکە بوو. کاتێک دایبابتان دەستبەرداری ئێوە بوونە بڕیارێکی سەختیان داوە، هیوایان ئەوە بووە بەڵکو بەختێکی باشتان دەبێ و دەژین؛ بەڵکو بەم جۆرە بتوانێ ڕێڕەوی خوێندنی خۆی وەربگرێ و ئێستاش کارەکە ڕاست دەروا. دایبابتان هەر ئەمەی بۆ ئێوە دەخواست. ئێمە بە نیەتێکی

---

[٢٤] قەیدنامە: تۆمارنامە، سجل، ڕیکۆرد.

پاکەوە ئێوەمان دەرباز کرد. لەوانە بوو گەر هەر لە هەتیوخانەکە مابانەوە بمردبان و نەگەیشتبانە ئەو تەمەنە. ئێستاش ئێوە دایبابی خۆشەویستتان هەن و هەم ساغ و سەلامەت و هەم بەختەوەریشن. خۆ ئەگەر وا بزانن ئێمە هەڵەمان کرد و ژیانی ئێوەمان وێران کردووە، تکایە ئەوکات لێمان خۆش بن."

ئیدی منداڵەکان کۆبوونەوە و دەورەیان لە من و سوناندا و داو باوەشیان پێدا کردین، هەمووشمان بە یەکەوە گریان. یەکێ لە مێردمنداڵەکان پرسی بەڵکو وەک داپیرە و باپیرە لە ئێمە بڕوانن، ئێمەش بە بەڵێ وەڵاممان دایەوە. ئەم قسەیە وای کرد کچۆڵەیەکی دیکە بڵێ: "ئێوە کێشەی ئێمەتان چارەسەر کرد! ئێستاش ئێمە دەتوانین بە ڕووگەشییەوە بە هەمووان بڵێین. کە بە داپیرە و باپیرەمان دەچین."

چەند ساڵێک دواتر دیدارێکی بەیەک گەیشتنەوەمان لەگەڵ ئەوانەی سوێد ڕێکخست؛ هەنووکەش منداڵەکان هەراش بوونە، زۆربەیان ژنیان هێناوە و مێردیان کردووە و خاوەن منداڵی خۆیان بوون. کاتێکیش سەیرم کردن، بیرم کردەوە هەر تاکێک لە ئێمە چەند بە بایەخە کاتێک کاتی خۆی پێدەدرێ و بە بایەخەوە لێی دەڕواندرێ. لەبەر ئەوەی هەر هەنگاوێک دواتر دوو هێندەی لێدێ، ئیدی لەوە گەیشتین کەوا ئەو هەنگاوە بچکۆلەی کاتی خۆی لەگەڵ ژنەکەم نامان شتێکی چەند گرنگی لێ بەرهەم هات.

دەکرێ توندوتیژیی پاسیڤانەش هەروەک توندوتیژیی فیزیکییانە وێرانکەر بێ. هەندێک جار شتێکی سەرنجڕاکێشە بیر بکەیتەوە؛ "خۆ من لەو حەوت ملیار کەسەی سەر ئەم گۆی زەوییە تەنها تاکێکم، باشە بە تەنها چیم پێدەکرێ و چیم پێدەگۆڕدرێ؟" ئێمە

هەموومان لە تەونێکدا بە یەکەوە پەیوەندین. لە سەردەمێک کە توندوتیژی -لەسەر شەقام، لە هزرمان، لە قسەکانمان، لە سیاسەتی گلۆباڵ- وەک پەتایەک بڵاوبووەتەوە و دیارە ئاشتیش دوورە دەستە، ئیدی لەسەر ئێمە پێویستە پەی بەوە ببەین، کە هەڵمەتی ناتوندوتیژی زۆر لە دان بەخۆداگرتن و تووڕەییەکی بێ هوودە، زیاترە. ئەمەش بە قووڵی ڕۆچۆتە نێو ڕەگوڕیشەی جیهانبینیمان و ڕووبەڕووی کاروکردەوەکانمان بووەتەوە. کاتی خۆی باپوجی منی گەڕاندەوە تا بە دوای کوتەقەڵەمدارە فڕێدراوەکەم بگەڕێم، ئەمەش وانەیەک بوو، ئێستا پێویستیمان پێی هەیە: "دە ببە بەو گۆڕانەی بە نیازی لەم جیهانەدا بیبینی." ئەگەر حەزت بە چارەی بە فیڕۆدان و بەشداری لە نایەکسانی نەبێ، ئەگەر سەرت لەوە سوڕ بمێنێ کە چۆن بەڕێوبەرە کارگێڕییەکانی ئەمریکا پتر لە دوو سەد هێندەی کرێکارێکی ئاسایی وەردەگرن، ئەوا فەرز و سوننەتە هەڵوێستێکی پێچەوانەیی خۆت هەبێ.

باپوجی دژی بە فیڕۆدان بوو، ئەوسا هەر جۆرێکی هەبایە، لێ ئەو هەستێکی گاڵتەئامێزانەی لە بارەی شتە بچووکەکان هەبوو، ئەوانەی بێ بەهابوون و هی ئەوە نەبوون هەڵبگیرێن. لە کاتێکدا لەگەڵ ئەودا لە ئەشرەمەکە دەژیام، یەکێک لە کارەکانم، کردنەوەی ئەو بارستە زەرفە نامانە بوو، کە ڕۆژانە بۆی دەهات. ئەرکێکی شایستە بوو. زۆر بەرلەوەی پرسی نۆژەن کردنەوەی شتە بەکارهاتووەکان بێتەگۆڕێ، ئەو بە کردەوە ڕۆژانە پەیڕەوی دەکرد. فێربووبووم بە مشوورخۆرییەوە زەرفەکان هەڵبپچڕم بەڵکو لەسەر پارچە سپییەکان بنووسێ و کاغەزی نوێ بە فیڕۆ نەدا.

باپوجی لە ناوچەرگەی ئەو مشـــتومڕە لە ئارا بووبوو لە بارەی سـەربەخۆیی وەرگرتنی هیندســتان لە بریتانیای مەزن. کاتێکیش ئەو لە ســاڵی ١٩٣١دا لەســەر مێزگردی خڕدا پرســی ئایندەی هیندستانی تاوتوێ دەکرد، کاربەدەستێکی بریتانی زەرفێکی قەبەی دایە دەســت. بۆ شـەوەکەی باپوجی خەریکی خوێندنەوەی نامەکە بوو، کە پڕ لە ڕەخنەی تیژ و لێدوانی نەســەلمێنراو بوو. ئەو دەرزییەی لاپەڕەکـانی پێکەوە گرێـدابون هەڵیپچڕی، بینی هیچ لاپەڕەیەک بە سـپی نەماوەتەوە تا شـتێکی لەسـەر بنووسـێ، بۆیە هەموو نامەکەی فڕێدا. بۆ بەیانییەکەی کاتی کاربەدەســتەکە لێی پرسی ئاخۆ نامەکەی خوێندۆتەوە و وەڵامیشی چییە.

باپوجیش وەڵامی دایەوە: "دوو شتی بە نرخی نامەکەم لای خۆم هەڵگرتوون، دەرزیلەی لێکدانی کاغەزەکان و زەرفەکە، باقی دیکە لەنێو تەنەکەی خۆڵەکە دایە."

ئێمە بەم چیرۆکە پێکەنین، بەڵام خۆ ئەو هەر بە ڕاســتی بوو. باپوجی لەوە نیگەران بوو مێشکی خۆمان بە شتی پڕوپووچ و بێ بایەخ خەریک دەکەین و وازمان لە شـتە سـەنگینەکان هێناوە. ئەو کاتی بۆ ڕقوکینە و توندڕەوی نەبوو.

هەنـدێک جـار وەهـا لە گژ هزران ڕادەچم، گەلۆ گەر هـاتبـا و باپوجی زیاتر بژیابا، تۆ بڵێی چی کردبایە. ئەو هەستی بە پێویستی ئەوە دەکرد کەوا هەموو سـاتێک بە شـتێکی سـەنگین پڕبکەینەوە، بەڵام ئەوەندە هۆشمەند بوو بزانێ ئێمە ناتوانین پێشبینیی ئەو کاتە بە نرخە بکەین کە هەمانە. زۆرترین و کۆتا توندوتیژیی کردەی بە فیرۆدان لەدەســتدانی هەر بەشـێکی ئەو ڕۆژەمانە تێدا دەژین. لە کۆژینەکەدا وای لێکردم دەسـت بە خشـتەیەکی ڕۆژانەی کاتبەندی

ڕێکوپێکدا بگرم، ڕۆژەکەم بە ســـاتی بێدار بوونەوەم دەســـتی پێدەکرد تا ئەو کاتەی دەچوومە ســـەر پێخەفەکەم و دەڕازام، هەمووی بە ڕێکوپێکی خـــانەبەنـــدی کرابوو. هەنووکەش کە بە تەمەنتر بووم، باشـــتر لە مەبەســـتەکەی تێدەگەم، کاتێک پێی گوتم: "**کات زۆر بە بایەخە، هەرگیز بە فیڕۆی مەدە.**"

وانەی حەفتەم

دایبابێتی ناتوندوتیژانە

هەر کاتێک بیر لەو کاتەم دەکەمەوە کە لای باپوجی بووم لە کۆژینەکەدا، گەرموگوڕی و ئاوەز و خەندەی سەرلێوی ئەوم بیردەکەوێتەوە. ئاخر ئەو بە خۆشەویستی و ئارامییەوە شتی فێر دەکردم.

ڕۆژێکیان ژن و مێردێک کە لە نزیک باپوجی دەژیان، بە خۆیان و ئانیلی کوڕیژگە شەش ساڵانەکەیان هاتنە لای. ئاخر پێشتر پزیشک گوتبووی لەسەر ئەم منداڵە پێویستە واز لە نوقڵ و شیرینی بهێنێ، چونکە شەکر باری تەندروستی لەنگ دەکا. هەرچی ئانیلیشی بوو شێتی شیرنەمەنی بوو، بەو گریان و نووزانەوەی بۆ نوقڵ، هێندەی دیکە خۆی نەخۆش دەکرد. لەپاش چەند هەفتە لەو دەردەسەرییەی خواردن و نەخواردن، دایکەکە کوڕیژگەکەی خۆی هێنا بووە لای باپوجی، بەڵکو قسەی لەگەڵدا بکا بیهێنێتە ڕەدایێ تا چیدی نوقڵ و شیرنەمەنی نەخوا. باپیرەش پێی گوت "برۆ و دوای دوو هەفتەی دیکە وەرەوە لام!"

دایکەکە نەختێک بە دڵڕەنجاوی گەڕایەوە و نەشیدەزانی ئاخۆ بۆچی وەهای پێگوت تا دوو هەفتەی دیکە چاوەڕێ بکا، لێ کاتێکیش هاتەوە، باپوجی کوڕیژگەکەی بۆ لای خۆی ڕاکێشا و شتێکی لەبن گوێدا چرپاند. ئەوە بوو هەردووکیان لەپی دەستیان

لە یەک دا و دایکەکەش بە دیاریانەوە مەندەهۆش بوو، ئاخر لە ڕۆژەکانی دوایی بینی منداڵەکەی بایی پێویســـتی خۆی لە نوقڵ و شیرینەمەنی دوور دەکەویتەوە. تا دەهات ڕۆژ بە ڕۆژ تەندروستی باشــتر دەبوو، دایکەش هاتە ســەر ئەو بڕوایە باپوجی ســیحرێکی کردبێ. بۆیە هـاتەوە لای بـاپیرەم و تـا لێی بپرســـێ ئاخۆ چی پێگوتووە و چۆن قایلی کردووە؟

باپوجیش بە خەندەیەکەوە پێیگوت: "نا خانم، **خۆی ســـیحر و پەڕجووی چی؟ منیش بەر لە ئەو، پێویســـتیم بەوە بوو واز لە شـیرنەمەنی بهێنم بەرلەوەی وا لەو منداڵە بکەم هەمان شـت بکا. کـاتێکیش گەڕایەوە پێمگوت ئەوە بۆ دوو هەفتە دەچێ وازم لە خواردنی شـیرنەمەنی هێناوە، ئێسـتاش نۆرەی ئەوە هەوڵێکی لەو جۆرە بدا."**

بیرۆکەی بـاپوجی بۆ خوێنـدن و فێربوون لە بیرۆکەی زۆرینەی خەڵکی جیـاواز بوو. ئەو پێی وابوو منـداڵان ئەوەنـدە لە کتێبی قوتـابخـانەی بەردەســـتیـان فێرنـابن بە بەراورد بە کـاراکتەر و نموونەی ئەو خەڵکەی دەبنە مامۆســـتایان و فێریان دەکەن. **ئەو گاڵتەی بەو ئامۆژگارییە کۆنباوەکە دەهات: "بە قســـەم بکە، بە کردەوەم مەکە."** ئەو بڕوای تەواوی بەوە هەبوو، مـامۆســـتـایـان خۆیان، دەقاودەق پێویستیان بەو وانەیە هەیە کە بە قوتابییەکانیان دەڵێنەوە. ئەو لەسەر دایباب و مامۆستایان پێداگر بوو بەوەی "بەو شـێوەیە بژی کە دەتەوێ منداڵەکانمان لەســەری ڕابهێنێ و فێریان بکەی."

من بۆ بابەتەکانی ماتماتیک و زانســت مامۆســتام هەبوو، بەڵام باپوجی دەیزانی وانەی هەرە قووڵ و کاریگەر لەوەوە دێ، سەیری

ئەو بکەم. ئەو مـامۆسـتـایەکی دلۆڤـان و ئـارامگر بوو، وەهـای دەخواسـت هەموو کەسـێک وەک باوک یان باپیرە لێی بڕوانێ و ئەوانەی دەکرێ لێیانەوە فێر ببن. بۆ یەکەمین جاریش لە ١٩١٠دا ئەو ئەو ڕۆڵەی بینی، ئەوکاتەی لە کێڵگەی تۆلستۆی لە باشووری ئەفریقـادا دەژیـا، یەکێ لە ئەزموونە هەرە بەرایـیەکانی ئەوە بوو، خەڵکێکی زۆر بە یەکەوە دەژیان و بە هەرەوەزی کاریان دەکرد. ئەو کێڵگەکەی وەک خێزانێـک وێنـا دەکرد، ئەو خێزانەی ڕۆڵی باوکی دەبینی و بەرپرسـیارێتیی فێرکردنی منداڵەکانی لە ئەسـتۆ گرتبوو. هەینێ ئەو پێی وانەبوو بتوانێ هیچ مـامۆسـتـا یـان سـەرپەرشـتیارێک بۆ منداڵە غەیرە سـپیپێسـتەکان بدۆزێتەوە، بۆیە ئەو خۆی ئەو کچ و کوڕانەی لەوێ دەژیان، فێر دەکرد.

نموونەی باپوجی بۆ پێشـەنگایەتی ئەوەندە بە هێز و کاریگەرە، دەکرێ هەنووکەش دایباب چاوی لێ بکەن و لەسـەری بڕۆن. زۆر لە دایباب گازاندەی ئەوە دەکەن منداڵەکانیان زۆر زۆر خۆیان بە شاشەوە خەریک دەکەن، بەڵام خۆ هەر خۆشیان ئەو کاتەی گوایە لەگەڵ ماڵومنداڵیان کات بەسـەر دەبەن، هەر خەریکی تەلەفۆن کردنن یان هەڵدانەوەی لاپەڕەکانی شاشەی تەلەفۆنە زیرەکەکەیانن. بەم جۆرە منداڵان وەها فێر دەبن، گوایە تەلەفۆن یان هەر ئامێرێکی ئەلکترۆنی لە هەموو شـتێک گرنگترە، بە دڵنیاییشـەوە هەر هیچ نەبێ زۆر لەوان بە بایەخترە. من سـەرم لەو دایبابە سوڕ دەمێنێ ئەوانەی شـیرینی بە چـاو قـاوە یـان بە تەنهـا دەخۆن و بە منداڵەکانیشـیان دەڵێن دەبێ لە چوکلێت و نوقڵ و شـیرینی دوور کەونەوە، هەر بە تەنها میوە سـەوزە بخۆن. ئاخر ئەوان ئەوەیان

له بیرکردووه؛ منــداڵ لەو کەســــانه فێر دەبن که له خۆیــان هەراشترن.

بەر لەوەی بچمه کۆژینەکەی بــاپوجی، زۆر حەزم به چــارەی قوتابخانه نەدەکرد، چونکه مامۆســــتاکان نموونەی ترس و تۆقین بوون. لەبەر پەڕگیریی ڕەگەزپەرســتی له باشـــووری ئەفریقادا، ئەوەنده قوتابخانه نەبوون تا منداڵانی غەیره سپیپێست له پۆلەکانی خۆیان وەربگرن. کاتێکش تەمەنم گەیشــته ســەروبەندی شــەش ســـاڵان، داییابم قوتابخانەیەکی کاســـۆلیکیان بۆ دۆزیبوومەوه دەمتوانی تێیدا بخوێنم، بەڵام له شــاری دابان بوو، ٢٨ کیلۆمەتر له ماڵی ئــەوه دوور بوو. لەگەڵ سیتای خوشکم دەچووم، سیتاش به شــەش ســاڵ له من هەراشــتر بوو. هەموو بەیانیان له ســەعات پێنجەوه لەخەو هەڵدەســـتاین، خێرا خۆمان بۆ ڕێگەیەکی دوور و هیلاک ئامادە دەکرد. ســـەرەتا دەبووایه کیلۆمەتر و نیوێک به نێو کێڵگەی چەوەندەری شــەکردا ڕۆیشتبایین تا دەگەیشتینه وێستگەی پاس، لەوێشــەوه به پاس شــەش کیلۆمەترمان دەبڕی بۆ وێستگەی قیتار. ئەوســا به قیتارەوه بۆ شــارەکه. که دەگەیشــتینه شــارەکه دەبوایه لەو وێستگەی لێی دادەبەزین دوو کیلۆمەتری دیکەش بەپێ بۆ قوتــابخــانەکه بڕیبا. گەڕانەوەش به هەمــان تــاس و حەمــامی چوون.

بەڕێوبەری قوتابخانەکه ســــیســــتەر ڕیگس بوو، ژنێکی توند و بەســـــام و به ترس بوو. وانەکان له ســــەعات ٨:٢٠ ی بەیانی دەستیان پێدەکرد، خۆ ئەگەر بەر لەوکاته پێڕانەگەیشتبای، ئەوا لێ نەدەگەڕا بچیته ژوور، ئیــدی دەبووایه بچیته نووســــینگەکەی، ئەویش به خۆی و دارێکی بریقەدار، بۆت دەوەستا. دەستت بێنه و

داری خۆت وەربگرە. من و خوشـــکەکەم زۆر جار بانگ دەکراینە نووســـینگەکەی، وەک لە بیرم مابی تێر لێدانی خۆمان دەخوارد. سیستەر ڕێگیش باش دەیزانی من و سیتای خوشکم هەر دەبووایە بە پاس و قیتار و پێ بێین، بۆیە گەر شـتێک قەومابا، ئەو دوانە لە کاتی خۆیان نەهاتبانایە، ئەوا هیچمان لە دەســـت نەدەهات، ئێمە بەدڕەفتار نەبووین و لە خەودا نەدەماین، کەچی ئەو بێهوودە، هەر سزای دەداین و دارەکانی خۆمان هەر دەخوارد.

ئەو هەموو لێدان و دارکارییە، تۆزقاڵێک هەڵســـوکەوتی منی باشتر نەکرد، هیچیشی نەبووە مایەی ئەوەی لە کاتی خۆی بگەیننە پۆلەکەمان. بەپێچەوانەوە، ئەو ڕەفتارە توندانە منی کردە قوتابیەکی تووڕە و ســـەرەڕۆ، قوتابییەک حەز بە چارەی قوتابخانە نەکا. هەنووکە دەروونناســـەکان دەڵێن ئەو قوتابییەی لە قوتابخانە لێی بدرێ، لە ژیانی ڕۆژانەی ئایندەیدا کەســـێکی توندوتیژی لێ دەردەچێ، ئەزموونی خۆشم ڕاستی ئەو تیۆرییەی بۆ سەلماندم. کاتێکیش نووسینگەی سیستەر ڕێگیسم بە و شێوەیە بەجێهێشت، سەرتاپای پێستی لەشم بە شوڵەکانی شین و مۆر بووبووەوە، هەستم کرد کەسێکی داهێزراو و تووڕەم، ئەوکات خواخوام بوو، بەڵکو منیش کەسـێکم بکەوێتە بەردەســت و کۆڵی خۆمی پێبڕێژم. بۆیە کـاتێک گەورەیەک لە منداڵێک دەدا ، ئەوا هەر ئەو بـازنە توندوتیژییە بێســـوودە دووبـارەدەکـاتەوە، کە ڕۆژێ خۆی چێشتوویەتی.

ســـاڵانێک دواتر لە میانەی وۆرکشـۆپێکمدا بۆ مامۆســـتایان لە مێمفیس (Memphis)، هێـدمە دایگرتم کـاتێـک یەکێـک لە مامۆسـتاکان لەسـەر ئەوە مکوڕ بوو، گوایە لێدان و گوێڕاکێشـان

باشـــترین ڕێگەیە بۆ تەمبێکردن و دیســـپلینی عەملاندنی منداڵان.
خـانمە مـامۆســـتـایەک ڕوونی کردەوە، گوایە دوای ئەوەی لە پۆلەکەی لە یەکدوو منداڵی داوە، ئیدی فێربوون لێی بترســـن، پاشـان ئەرکی مامۆسـتاکە هەر چاوسـوورکردنەوە بووە، ئەوانیش کڕ و عاقڵ لێی دابنیشن. ڕەنگبێ ئەو مامۆستایە ئەو دەمە شانازی بە خۆوە کردبێ، گوایە پۆلەکەی بێ دەنـگ کردووە، بەڵام خۆ هەموو ئەنجامە دەستکەوتووەکەی قوتابخانەکەی سـستەر ڕێگس هەر تێکشکان و داڕوخان بوو. وەنەبێ مامۆستایەکە هەر بە تەنها بە توندوتیژییەوە شـــتی فێری قوتـابییەکـان کردبێ، بەڵکو بە بەردوامی زێدەڕۆیی لە بەکارهێنانی توندوتیژی خۆی کردووە، تا بەســـەر قوتابیانی پۆلەکەی زاڵ بێ و کڕو بێ دەنگیان بکا. ئەم شـــێوازەی فێرکـارییە بێرێزی دێنێتە کـایە. قوتـابییەکـانی ئەو مامۆستایەش لە مرۆڤدۆستی دادەشۆرێن.

لەوەدا سـەرسـام بووم ئەم شـێوازە توندوتیژییەی فێرکارییە لە قوتابخانەکانی ئەمریکا پەســـەند بێ، لێ خۆ من زۆر هێدمەگرتیتر بووم کاتێک بۆم دەرکەوت لە ڕۆژی ئەمڕۆماندا لە نۆزدە ویلایەتدا هێشتا ئەو سزا جەستەییە هەر ماوە و پەیڕەو دەکرێ. ئامار ئەوە دەخەملێنێ ســـالانە لە قوتابخانەکانمان بە دەســـتی دەســـەڵاتی گەورانەوە لە ٢٠٠ هەزار منداڵ دەدرێ. ئێمە پێویســـتە ئەو شـــتە بوەســـتێنین کە پێی دەگوترێ "دیســـپلین"، هەروەهـا دەبێ دانی پێدابنێین کە ئەمەیان بەکارهێنانی توندوتیژییە دژی منداڵەکانمان. ئێمە ڕێگە (بەو مامۆستا و بەڕێوبەرانە) دەدەین تا بێ هوودەیی و نامرادیی خۆیان بەوە دەرببڕن، پەلاماری منداڵە بەستەزمانەکانمان بدەن. دایباب و مامۆســـتاکان ئەوکاتە پەنا بۆ لێدانی منداڵەکان

دەبەن کاتێک خۆیان لە بەرانبەر شـــێوازە ڕەفتارێکی باشـــتر و چۆنایەتییەکی ئاڵۆزی فێرکاریی لاواز و زەبوون دەبینن.

هەرچەندە هەندێک لە دایباب وازیان لە توندوتیژیی جەســـتەیی هێناوە، لێ هاوشـــان پەنایان بۆ تەکنیکێکی بەزەڕتر بردووە. من لەوە زۆر سـەخڵەت بووم کاتێک لەم دواییانەدا بیستم مێردمنداڵێک ناچارکراوە لە سـەرەڕێدا بوەسـتێ و تابلۆیەک بە ملی هەڵواسـێ، کە لەســـەری نووســـرابوو "من عەنتەرم. دەی فیکەی بۆ لێ بدە ئەگەر ڕقـت لە عەنتەران بێ[٢٥]." بەڕای من ئەو دایبـابەی ئەو فەرمانەیان بەســەر ئەو مێردمنداڵەدا دەرکردووە، هەر بە ڕاسـتی کەڵەگان. ئاخر ئەدی کەڵەگایی چییە ئەگەر هێزی خۆت بەســـەر کەســـێکدا نەشـــکێنییەوە کە لە تۆ زەبوونترە؟ دەکرێ لێکەوتەی ســـووککردنی منداڵان بەم ڕێگایە، بە بەکارهێنانی زەبروزەنگێکی سـۆزدارییانە، هیچ سـوودێکی نەبێ. من لەوە تەواو شـۆک بووم کاتێک بیســـتم باوکێک پرچ و کەزییە درێژەکەی کیژە سـێزدە ســالانەکەی بڕیوە، لەبەر ئەوەی وێنەیەکی سـێکســی بۆ کوڕە هـاوپۆلێکی خۆی نـاردووە. پـاشـــان وێنەی ڤیـدیۆی کچەکە پەشـــۆکـاوەکەی گرتووە، کە هەر هەڵـدەلەزی و پێی گوتووە: "کچەتیم، ئەمە ئەوەی دەهێنـا؟" ئیـدی ڤیـدیۆکە کەوتە نێو یوتیوبیشـەوە. دواتر زۆری نەخایاند کچە لەســەر پردێکەوە خۆی فڕێدایە خوارێ و خۆی کوشـــت. هەرچەنـدە زۆر هۆکـار بۆ خۆکوشـــتنی هەرزەکاران هەن، لێ بە دڵنیاییەوە هەر دەبێ باوکە

---

[٢٥] لێرەد مەبەست کەڵەگا و کەڵەگاییە، لە زمانی هاوچەرخیشماندا ئیدیۆمی خۆبەعەنتیەزانین ڕۆیشتووە، بۆیە عەنتەرم لەجێگەی کەڵەگا و فسفسپاڵەوان پێ دەربڕتربوو. وەرگێڕ

جەرگسووتاوە، دەربارەی توندوتیژییەکەی، لەخۆی پرسی بێ:
"ئەرێ باشە ئەوەی دەهێنا؟
باپوجی لەو باوەڕدا بو هەر بە ڕێگەی ناتوندوتیژییانە منداڵان فێردەکرێن و پەروەردە دەکرێن، ئەمەش زۆر وردتر و مەحکەمترە لەوەی خۆت لە ڕووبەڕووبوونەوەی جەستەیی دوور بخەیتەوە. بۆ ئەوەی منداڵەکەت بە گیانێکی ناتوندوتیژی پەردەوەردە بکەی، واتای ئەوە دەگەیەنێ ماڵەکەت پڕ لە خۆشەویستی و ڕێزگرتن و ئامانجگەلی هاوبەش بکەی. کاتێکیش دایباب و مێردمنداڵ لەسەر ڕێسایەک ناکۆکن، هەندێک جار دایباب پەنا بۆ جۆرە داواکارییەک دەبەن بەوەی بڵێن: "ئەمە ماڵی منە، تا تۆ لەو ماڵەدا دەژی، دەبێ ملکەچی ڕێساکەم بی." ئەمەش پەیامی ناکۆکیی نەیاری بۆ دایباب و منداڵان دەگەیەنێ بەوەی هەریەکەیان خۆی بە دژی ئەوی دیکە بزانێ. لە پیادەکردنی ڕێکارەکانی ناتوندوتیژیدا، دایباب و منداڵانیش لە زەمینەی هاوبەش و هۆکارێکدا دەگەڕێن تا هەریەکەیان پشتی ئەویدیکە بگرێ. دایباب ئەوە دەپەژرێنن[٢٦]، کە ئەو کەوتن و ساتمەکردنەی ڕووبەڕووی منداڵەکانیان بووەتەوە، لەوانەیە ئاکامی خودی کورتهێنییەکانی خۆیان بێ.
من خۆم بە دەست ئەزموونی ڕەفتاری ناتوندیژییانەی دایبابم ئێستاش دەتلێمەوە؛ ئاخر لەوکاتەی تەمەنم شازدە ساڵان بوو، باوکم داوای لێ کردم بە ترومبێلی ماڵباتەکەمان بیگەیەنمە ناوشار و هەندێ کاروباری ماڵەوەش ڕابپەڕێنم، لەوکاتەی ئەو ئامادەی کۆنفرانسێک دەبوو. ئێمە لە کۆمەڵگەیەکی لادێیی باشووری

---

[٢٦] پەژراندن: قبوڵکردن. سەلماندن.

ئەفریقـادا دەژیـان، بۆیە زۆر پێویســـتی بەوە نەدەکرد زووزوو دابەزمە نێو شـــار، ئیدی هەر کاتێک ئەو دەرفەتەم بۆ هەڵکەوتبا، حەزم لێ بوو بگەڕێم و سـیماکانی شـار زیاتر ببینم. هەینێ زۆرم لەبـارەی فیلمە ئەمریکییەکـان بیســـتبوو، هەرچەنـدە پێموانەبوو داییابم قایل بن بەوەی بچمە سینەما، لێ بەو هیوایەی خێرا هەموو کاروبارەکانم ڕابپەڕێنم و ئینجا خۆم بدزمەوە و سەری سینەماش بدەم.

کاتێک سـەرلەبەیانی باوکم لەبەر دەرکەی شـوێنی کۆنفرانسـەکە دانا، داوای لێ کردم ئێوارە سەعات پێنج لە هەمان شوێن هەڵیبگرم تا بە یەکەوە بگەڕێینەوە ماڵ. دایکیشـم داوای لێکردم لای دوکانی سەوزەفرۆش و دوکانەکانی دیکە بازاڕی بۆ بکەم، لە خشتەی ئەو ڕۆژەی بـاوکم ئەوە بوو، ترومبێلەکەش ببەمە لای فیتەر و خزمەتگوزاریی پێویسـتی بۆ بکەم و ڕوونیشـی بۆ بگۆڕم. بۆ ئەم کارەش پێیگوتم: "تۆ ڕۆژێکی تەواوت هەیە و پێموایە بێ کێشە بەو هەموو کارانە ڕادەگەی."

منیش لە کـاتی خۆیدا بە هەموو کـاروبـارەکـان ڕاگەیشـــتم و ترومبێلەکەشـــم بۆ ڕۆنگۆڕین گەیاندە گەراج، ئینجا بۆ ســـەعات دووی پـاش نیوەڕۆش کـاتی ئەوەم هەبوو بچمە ســـینەمـا و فیلمەکەش ببینم. ئەوە بوو لە سـینەماکە بە ئاسـوودەیی لەسـەر کورســـییەکەم دانیشـــتم و پاڵم لێدایەوە، دڵخۆش بووم دوای تەواوکردنی ئەرکەکانم سەیری فیلمی جۆن واینم دەکرد، پێموابوو فیلمێکی باشـە. کاتێکیش لە سـەعات ٣:٣٠ لە سـەیرکردنی فیلمەکە بوومەوە، سەرنجمدا فیلمەکە دوانەیە، فیلمێکی دیکەشی بە دوادادێ و خەریـک بوو ئەویش نمـایش بکرێ. لای خۆم خێرا وەهـام

خەملاند، دەکرێ نیو سـەعاتی یەکەمی فیلمی دووەمیش ببینم و هێشـتا کاتیشـم لەبەردەمدا دەمێنێ بۆ ئەوەی بە باوکم ڕابگەم. لێ هەروەک پێشبینی دەکرا، بەنێو قووڵایی فیلمەکەدا شۆڕبوومەوە و خۆم لەبیرکرد، هەرهێنـدەم زانی سـەعـات بووەتە ٥:٣٠. ئۆی، نەخێر! بە پەلەپروزێ لە سـینەمـا دەرچووم و خۆم گەیـانـدە ترۆمبێلەکەم، بەڵام تا سـەعات نەگەیشـتە ٦ی ئێوارە نەگەیشـتمە بەردەم شوێنی کۆنفرانسەکە.

باوکم کە منی بینی دڵخۆش بوو، وا دیـار بوو نیگەران بووبێ نەوەک شتێکم لێ بەسـەرهاتبێ. ئەوە بوو لە کاتی سـواربوونی بۆ نێو ترۆمبێلەکە پرسی: "بۆچی دواکەوتی؟"
منیش شـەرمم کرد پێی بڵێم: بە دڵخۆشـی بەدیار فیلمێکی پڕ لە توندوتیژتی ڕۆژئاوایی لە سینەما دانیشتبووم و خۆم لەبیرکردبوو. دەکرێ تۆ هەر ئەوەم لێ چاوەڕێ بکەی، دوای ئەو ئەزموونەی لە کۆژینەکە و دوای ئەوەی لەگەڵ جەواهیر لال نەهرۆ هەم بوو، درۆ نەکەم. لێ هەندێ جار بۆ نەشـێواندنی شـکۆی خۆمان، منداڵانە ڕەفتـار دەکەین. منیش وەهـا وەڵامم دایەوە: "ترۆمبێلەکە ئـامـادە نەبوو."خێرا ئەم پاکانەیەم بۆ هات، بەڵام هەر ئەو وشـانەم لە دەم دەرچوون، لە ڕوخساریدا،هەستم کرد باوکم باوەڕی پێنەکردم.

ئەویش گوتی: "**ئەدی من پەیوەندیم بە گەراجەوە کرد، وەهایان پێنەگوتم." کورتەداڵغەیەکی لێدا و ئەوجا سـەری خۆی بە هێمنی لەقاند و گوتی:"مەخابن، تۆ ئیمڕۆ درۆت لەگەڵ کردم. منیش وەک باوکێک شکستم هێنا و سەرکەوتوو نەبووم، وات پەروەردە بکەم و متمانەت پێبدەم کە هەمیشە ڕاستیم پێ بڵێیت. وەک سزایەک بۆ ویژدانی خۆم، بڕیارمدا ، من بە پێ بگەڕێمەوە ماڵ."**

ئەوە بوو دەرکەی ترۆمبێلەکەی کردەوە و دابەزی و بە پێیان کەوتە ڕێ. منیش لە ترۆمبێلەکە دەرپەڕیم و بە داوای لێبووردنەوە بە دوای باوکم کەوتم. کەچی ئەو درێژەی بە ڕۆیشتنی خۆی دا. هەولْم دا قسەی لەگەڵ بکەم و لە بڕیارەکەی پەشیمان بکەمەوە و بەڵێنیشی پێبدەم لەمەوپاش هەرگیز درۆی لەگەڵ نەکەمەوە، بەڵام ئەو سەری بادا و بەدەم ڕۆیشتنەوە پێیگوتم: "**لە شوێنێک و لە قۆناغێکی پەروەردەکردنتدا هەڵەیەکم کردووە. من لێرەوە تا ماڵ بە پێ دەڕۆمەوە، بیر دەکەمەوە ئاخۆ چۆن ڕێگەیەک بدۆزمەوە تا باشتر پەروەردەت بکەم بۆ ئەوەی فێربیت کە ڕاستیی گوتن چەندە بایەخدارە.**"

منیش بە پەشۆکاوی چوومەوە ناو ترومبێلەکە. نەشمدەتوانی بە پێ لەگەڵ باوکم برۆم، ئاخر دەبووایە ترۆمبێلەکە بگەیەنمەوە ماڵێ. ئێ خۆ نەشدەکرا ترۆمبێلەکە لێبخوڕم و ئەو بەجێبێڵم تا بە پێیان بەو ڕێیە چۆڵەوانەییە تاریکەدا بڕوا. بۆیە بەدوای ئەودا بە هێواشی لێمخوڕی، بۆ شەش سەعاتی ڕەبەق ترۆمبێلەکەم بە دوای ئەودا و بەپێی ئەو لێ دەخوڕی و بەرپێشم بۆ ڕووناک دەکردەوە. هەڵبەتە هەردەبێ بە پێ ڕۆیشتنەکە بۆ ئەو سەخت بووبێ،لێلە هەمان کاتیشدا بۆ منیش عەزابێکی سەخت بوو. باوکم لەبەر ناڕاستگۆیی من خۆی ئازار دا، ئینجا لە بری ئەوەی سزام بدا، خۆی بەرگەی سزاکەی گرت.

دایکیشم چاوەڕێی دەکرد بۆ نانی شێوان بگەینەوە ماڵ، ئەوەشم دەزانی بەو بە درەنگکەوتنەمان زۆر نارەحەت دەبێ دەشڵەژێ. هەینێش تەلەفۆنی گشتی نەبوو، زۆر سەخت بوو لە دەرەوەی شار تەلەفۆنێک بدۆزیتەوە تا پەیوەندی پێوە بکەی و لە مەسەلەکە

ئاگاداری بکەمەوە. ئیدی وام بە خەیاڵدا دەهات ئێستا دایکم لەگەڵ خوشـــکەکانم لەبەر دەرکە لە چاوەڕوانیمان وەســـتابن و بەو تاریکاییە چاویان بڕیبێتە تارمایی دوور، بەڵکو شـــۆق و دەنگی ترۆمبێلەکەمان دەربکەوێ. لە کۆتاییدا نزیکەی نیوەی شـەو داهات کە گەیشـــتینەوە نزیک ماڵ و ڕۆناکیی ترۆمبێلەکەم لای ئەوان بەدەرکەوت. دایکم لای خۆی وەهای دانا بوو، ڕەنگبێ ترومبێلەکە شـکا بێ یان عەیبێکی لێ پەیدا بوو بێ. تا نەگەیشـتینەوە و ئێمەی بەو دۆخە نەبینی نەیزانی چی قەوماوە.

خۆی سـوکوئاسـان دەکرا باوکم لەسـەر ئەو پێشـێلکارییە سـزای دابام. منیش دڵنیا بووم هەستم زیاتر بە سووکایەتی دەکرد لەوەی تاوانباری، هەورەها سووکایەتیش سەریدەکێشا بۆ هەڵگەڕانەوە و تۆڵەکردنەوە، یاخود ئارەزووی ئازاردانی کەسێکی دیکە. باوکم بە بەکـارهێنـانی ڕێگەیەکی نـاتونـدوتیژانە کە لە بـاپوجییەوە فێری بووبوو، وای لێکردم هەم لە کێشـەکە پشـکدار ببم و هەم بەدوای ڕاسـتکردنەوەشـیدا بگەڕێم. کاریگەرییەکەشـی زۆر بەهێز بوو و درێژمەودا بوو، بە ئامانجی ئەرێیانەی خۆشی گەیشت، لەوەی گەر هـاتبـا و ڕێگەی ڕەق یـان تونـدتوتیژانەی بەکـارهێنـابـایە. ڕێگـای باپوجی یارمەتیی دایبابی دا کە فێربن لە پەروەردەکردنی منداڵدا، متمانە لە ناخ و زیرەکیی سۆزدارانە لە هزردا بەرجەستە بکەن.

منداڵان ئەوکاتە گەشـــە دەکەن و دڵخۆش دەبن کاتێ گەورە و هەراشـەکان ڕێزیان لێ دەگرن و داوای شتێکی وەهایان لێ ناکەن، کە ئەو گەورانە لە ژیـانی خۆیـانـدا هەرگیز نەیـانکردبێ و بەلایدا نەچووبن. ئامانجیش ئەوەیە منداڵ وا لێبکەی کەسـێکی چاک و بە هێزی لێ دەربچێ و نەبێتە قوربانیی بەدفەڕایەتیی منداڵێکی دیکە.

هەواڵەکان پڕن لە تۆماری شەڕ و دەمەقاڵێ منداڵان لەگەڵ یەکدی، کاتێک پەلاماری یەکدی دەدەن و لەکاتێکدا برادەرەکانیان بەدیاریان وەســـتاون و ڤیدیۆکەیان دەگرن. خۆ ئەگەر باپوجی بووایە ئەوا نەیدەپرســـی: "ئەریّ ئەوا منداڵەکانمان چیان بەســـەر هاتووە؟" چونکە بەرسڤەکە بۆ ئەو ڕوون و ئاشکرا بوو: خۆ ناکریّ گلەیی و گازاندە لە منداڵان بکەین بەوەی بۆ وا ســاردەخەمن یان بیّ باکن، لە کاتێکدا ئێمە خۆمان ئەو بەها ئەرێیانەیان نیشـــان نەدەین کە پێیان جوانن.

دایباب جلوبەرگی کەشـــخەی مۆدە و یاری تازە پەیدا بو بۆ منداڵانیان دەکڕن، کەچی ئەوان هێشتا چاویان لەسەر زیاترە. بۆیە دایباب دەکەونە گلەیی و گازاندە بەوەی منداڵەکانیان سوپاسگوزار نین. زۆر لە منداڵانی ئەمریکا لە بەزموڕەزمی خواپێداویی تایبەتی خۆیان دەژین و هەرگیز ڕێگەی دایباب جلوبەرگی کەشـخەی مۆدە و یاریی تازەباو بۆ منداڵانیان دەکڕن، کەچی ئەوان هێشـتا چاویان لەســـەر زیاترە. بۆیە دایباب دەکەونە گلەیی و گازاندە بەوەی منداڵەکانیان ســـوپاســـگوزار نین. زۆر لە منداڵانی ئەمریکا لە بەزموڕەزمی خواپێداویی تایبەتی خۆیان دەژین و هەرگیز دژواری و چەرمەســـەریی ژیان نابینن یان نازانن. ئاخر چۆن پێزانینیان بۆ ئەو هەموو سـەڵتەنەتەی تێدا هەن هەبیّ، لە کاتێکدا شـێوەژیانێکی دیکەیان لەبەردەســـتدا نییە تا لای خۆیان بەراوردێکی پێبکەن؟ پێزانین و سوپاسگوزاری ئەوکاتە سەرهەڵدەدا، کاتێک پێگەی خۆت لەنێو جیهانی گەورەتردا دەدۆزیتەوە. ئێمە ئەو کاتە ئاســوودەتر و بەختەوەرتر دەبین کە هەموومان بەیەکەوە بین.

کاتێک هەردوو منداڵەکەم هێشتا هەراش نەبووبوون، وەک هەموو منداڵێک حەزیان دەکرد و دەیانەویست ڕۆژی لە دایکبوونیان ئاهەنگیان بۆ بگێڕین. من و هاوژینەکەم منداڵەکانمان زۆر خۆشدەوێن حەزیشمان لێ بوو ئاهەنگ بە بۆنەی ڕۆژە مەزنەکەیانەوە بگێڕین، جا ئەو ئەزموونەی لە منداڵ هەتیووەکانی هیندستان وەدەستمان هێنابوو، لەو بێ دایکوباوکانەی لای ماڵباتی دیکە هەڵگیرابوونەوە و بە خۆشەویستی و میهرەبانییەوە پەروەردە دەکران، ئێمەش دەمانەویست منداڵەکانمان لەوە تێبگەن، کە هەبوونی خێزان و هەبوونی کەسانێک کە مشووریان بخۆن چ واتایەکی مەزنی هەیە. ئەوە بوو بڕیارمان دا جەژنی لە دایکبوونی منداڵەکانمان لە هەتیوخانە خۆجێییەکان بگێڕین، تا هەموو منداڵان بە یەکەوە ئاهەنگ بگێڕن و کەیف بکەن و دڵخۆش بن.

کەچی کیژەکەم لێی پرسیم: "ئێ، باشە، بۆچی ئاهەنگ لەگەڵ لایدە و غەریباندا بگێڕین؟ بۆ دەستەخوشک و برادەر و ناسیاوەکانی خۆمان بانگهێشت نەکەین؟"

منیش بۆم ڕوون کردەوە: "ئاهەنگگێڕان لەگەڵ ئەوانەی کەسوکاریان زۆرە، واتایەکی ئەوتۆ ناگەیەنی، ئێمە دەمانەوێ شتێک ببەخشینە ئەوانەی نییانە یان کەمیان هەیە."

تا ئەوکاتەی سەردانی یەکێ لە هەتیوخانەکانمان نەکرد، کیژ و کوڕەکەم بیرۆکەی ئاهەنگگێڕان لەگەڵ لایدەی نەبوویان پێ قووت نەدرا و پێیان بیرۆکەیەکی پەسەند نەبوو. هەر بە ڕاستیش ئەو هەتیوخانەیەی بۆی چووین، یەکێک بوو لەوانەی لە خەیاڵماندا بوو؛ شوێنێکی پەڕپووت و تاریک و تنوک، لە هەموو لایەک هەر پەڵەی ناشیرین بوو. منداڵە هەتیوەکان نە یاری و نە بووکەڵەیان

هەبوو گەمەی پێبکەن، نە هیچ. هەندێکیان هێندێکیان لەســـەر ئەو ئەرزە دانیشـــتبوون، لەو ناوەدا هەر ڕاوێچکەیان [27] دەدا و دڵی خۆیان خۆش دەکرد. ئەوان هیچیان نەبوو تا لە باوەشـــی بگرن، یان بە دەســـتیەوە بگرن و یاری پێبکەن. کاتێکیش منداڵەکانم ئەوەیان بینی، سامگرتی بوون. لە دوای ئەوە دەستیان دایە یاری و بووکەڵەکانیان بۆ هەتیوخانەکەیان برد. جارێکیان پایســکلێکی سێ تایەمان بۆ بردن؛ هەتیووەکان پێشـتر شـتێکی لەو جۆرەیان نەبینی بوو، تەنانەت نەشـیان دەزانی لەسـەری دابنیشـن، چ جای هاژۆشتنی، نەیاندەزانی پەیدانەکان بۆ پێڕۆیشتنە.

جارێکیان کە منداڵەکانم لەگەڵ ئەو منداڵە هەتیووانە کەوتنە قسـە و ئاخاوتن و کات بەسـەر بردن، سـەرلەبەری بیر و بۆچونیان بەرانبەر جەژنی لە دیکبوونەوەکەیـان لەوێدا گۆڕا. "**ئـاهەنگگێڕان لەگەڵ کەســانێک دەســتکورتتر و بێدەرانەتربن، پێدەچێ واتای تایبەتیی خۆی بگەیێنێ.** وای لێهات چیدیکە غەریب و بێگانە نەمان و هەمووان بوون بە دۆست و هاوڕێی یەکدی."

ئەگەر هاتوو نموونەیەکی ڕاست و دروستت پێشکەشـی منداڵان کرد، ئەوسـا ئەوان دەسـتبەجێ لە هێزی کاریگەریی ناتوندوتیژیی تێدەگەن. دوای ئەوەی زانیم کەوا مامۆســتایانی میمفیس بڕوایان بە سزای جەستەیی هەیە، وام بیرکردەوە دەکرێ هەڵوێستەکان لە ڕێی کۆڕسێک لە بارەی چارەسـەرکردنی کێشـەکان بگۆڕدرێن. بۆ من وەک خۆری ڕوونـاک ڕوون بوو، کە منـداڵان، بۆ ئەوەی

[27] ڕاوێچکەدان: هاتن و چوون لە سەر یەک هێڵ و لە ڕووبەرێکی دیاریکراودا. وەرگێڕ

کێشـەکان چارەسـەر بکەن، پێویسـتیان بە نموونەی ناتوندوتیژییە. ئاخر خۆ ئەوان لە ژیانی خۆیان وەک نموونە لە کەسـانی هەراش و گەورە فێرنابن. یەکەمین وانەی من لە کۆڕسـەکەدا لەسـەر ئەوە بوو، چۆن لە قوتابخانەدا دەبیتە کەسـێکی ناوبژیوان. منداڵانیش بە تاسـە بوون تا ئەو دەرفەتەیان پێ بدرێ و ڕۆڵی ناوبژیوان زیاتر و زیاتر ببینن. منیش بۆم ڕوون کردنەوە کە ئاکاری ئەوان، ئەوەیە چۆن دوو کەسـی نـاکۆک دەگەیەننە خـاڵێکی بێ لایەن تـا لە بەرانبەرەکەیـان دابنێن و خۆشـیـان وەک نـاوبژیوان لەنێوانیـاندا بوەسـتن. ئینجا ناوبژیوانەکە سـەرەداوی قسـە و گفتوگۆکە بگرێتە دەسـت، هەردوو لاش لەوە دڵنیا بکا کە قسـەی دڵی خۆیان بکەن بێ ئەوەی یەکێک توورە ببێ و قسە بە ئەوی دیکە ببڕێ.

ئەوە بوو منداڵان دەسـتیان بە ڕاهێنان کرد، هەریەکەیان لەگەڵ ئەوی دیکە، هەرچەندە لە سـەرەتادا پێواژۆکە ئاسـان نەبوو، لێ هەر زوو کـاریگەریی ئەو فەن و فنونەیـان بۆ دەرکەوت. ئەوان فێربوون نـاکۆکییەکـانیـان بەبێ بەکـارهێنـانی تونـدوتیژی و بە شـێوەیەکی ڕێز لە یەکدی گرتن چارەسـەر بکەن. ئەوان هەسـتی ئەوەیان لاپەیدا بوو ژیانی خۆیان جڵە و بکەن، زانییان دەتوانن بێ ئەوەی دەست بۆ زەبروزەنگ ببەن و بە یەکدا هەڵشـاخێن و دەنگ لەسـەر یەک بەرز بکەنەوە و بەسـەر یەکـدیدا هـاوار بکەن، کێشەکانیان چارەسەر بکەن. دواتر بیستمەوە، کە چۆن قوتابییەک دوای وانەکە دەچێتەوە ماڵ، ئەوە دەبینێ دایک و باوکی بەسـەر یەکـدیـدا هـاوار دەکەن. یەکەمجـار کەوای بینی هەروەک جـاری جـاران مـات و مەلول، خۆی خزانـدە ژوورەکەی خۆی، لێ دواتر

غیرەت دەداتە بەر خۆی و لە ژوور دێتە دەر و دەبێتە ناوبژیوانی نێوان دایک و باوکی.

ئەوەبوو دلێرانە پێیان دەڵێ: "ئەز ئێستا ناوبژیوانێکم بڕوانامەم هەیە و دەزانم چۆن دەکرێ یارمەتیتان بدەم و ئەو هاوار هاوارەتان کۆتایی پێ بهێنم. من دەمەوێ لە نێوانی هەردووکتان دابنیشم و ببمە بەرەوانی[٢٨] و ناوبژ."

هەرچی دایبابەکەش بوون ئەوەندە بە ئاوەزی ئارامگرانەی کوڕەکەیان هێدمەگرتی بوون، یەکسەر ئەوانیش هێور بوونەوە و داوای لێبووردنی و گەردنئازاییشیان لێ کرد، ئینجا بە گەرمی باوەشیان تێوەرێنا.

❖

زۆر لە ئێمە وەسیەتنامە هەر بۆ ئەوە دەنووسێ ئەوەی هەیەتی لە پارە و ماڵ و خشڵ و زێڕ و زیوو بەسەر نەوەی دوای خۆی دابەش بکا. لێ پرسیارەکە ئەوەیە: ئەدی وەسیەتمان بۆ ڕەوشت و باها مرۆڤایەتییەکان چی دەبێ؟ ـ ئەوسا چ بە خۆشەویستییەوە بێ یان خاڵی لە خۆشەویستی ـــــ نەوەکانیش، وەک بازنە، بۆ نەوەکانی خۆیان پەیڕەوی دەکەن و ڕەوشت و بەهاش فت. ناسینەوە و دۆزینەوەی سەرەتای ناتوندوتیژی لای باپوجی و هێزی خۆشویستن لە خودی دایبابییەوە هاتبوو. کاتێکیش ئەو هەڵەی کرد (ئەویش کەسێکی تەواوعەیاری کامڵ نەبوو)، ئەوا دایبابی بە خۆشەویستییە و لێ تێگەیشتنییەوە کاردانەوەیان

[٢٨] بەرەوانیکەر: ئەو کەسەی دەکەوێتە نێوان دووکەسی شەڕکەر و لەیەکیان دەکاتەوە.

هەبوو. پێشــتر وێنای ئەوەم کرد، کە باپوجی دوای ئەوەی درۆی لەگەڵ باوکی کردبوو، نامەیەکی پەشـیمانی بۆ باوکی نووسـیبوو، باوکیشـــی کە نامەکە دەخوێنێتەوە دەگریێ و باوەشـــی پێدادەکا. دواتر باپوجی نووســـی کە باوکی: "یارمەتی دام گوناهەکانی بە فرمێســـکەکانی خۆی بشـــواتەوە." خۆ ئەگەر هاتبا و باوکی ئەو زللەیەکی لێدابا یان لەسەر کەتنەکەی ڕیسوا و شەرمەزاری کردبا، یاخود لە هۆدەکەی دەری کردبا دەرەوە، تۆ بڵێی ئەوکات باپیرەم نەبووبایە کەسـێکی دیکە؟ ئەوکات گاندییەکی تووڕە و تۆڵەسـتێنی لێ دەردەچوو، باندۆری خۆیشـــی بەســـەر جیهانەوە نەدەبوو. لەوانەیە ئەو قســـەیەمان زۆر هەڵبگریێ گەر بڵێین: چارەنووســـی ملیۆنان کەس بەندە بەو خۆشـەویستی و تووڕەییەی کە ئێمەمانان نیشانی منداڵەکانی خۆمانی دەدەین.

ئیدی بۆ من ڕوون و ئاشکرایە ئەگەر هاتوو خۆشـەویستی و ڕێز و هاوســۆزی لە نێو یەک خێزاندا ئەو کاریگەرییەی هەبێ، ئەوا لە زۆر خێزانی دیکەشـــدا باندۆری خۆی دەبێ. ئینجا ئەگەر ئەمە کاریگەریی خۆی لە نێو زۆر لە خێزاناندا هەبێ، بۆچی ســـەرتاپای وڵات و جیهانیش نەگرێتەوە؟ تۆوی بەرایی ناتوندیتیژییانەی کە لە لای باپیرەم هەبوو، چێنراوی ڕۆژگاری کوڕوکاڵی بوو، لە میانەی ژیانیشیدا لەسەری ڕۆیشت. ئێستا هەندێک کەس ئەو بە کەسێکی پیرۆز (بێ هەڵە و کەموکورتی) دەزانێ،لێبە هیچ شـــێوەیەک ئەو وەها خۆی نەدەبینی. ئەو زۆر تێکۆشـــا تا خۆی وەک کەســـێکی ئاسایی، بە هەست و سۆزی ئاسایی نیشان بدا، کەسێک کە خۆی بگۆڕێ و بیکاتە ئەو کەسەی کە هەموو کەسێک لە ژیانی ڕۆژانەیدا دەتوانێ بیکا: ئەویش بە تێکۆشـــانی کۆڵنەدەرانە و بەرگە گرتن.

کـاتێکیش من لە کۆژینەکە لای ئەو دەژیـام، ئەو وای لێ کردم بەڵێنی ئەوەی پێبدەم، هەموو ڕۆژێکم لە ڕۆژی پێشترم باشتر بێ. کاتێکیش تۆ ئامانجێکت لە مێشـــکی خۆت دانا، ئەوا لە هزرتدا دەچەقێ. ئیدی هەموو بەیانییەک کە لە خەو هەڵدەســـتام بیرم لێدەکردەوە.

کاتێک باپوجی لە تافی لاوێتیدا بەنێو دارِســـانی ئاســـاییانەی مێرمنداڵییدا تێپەڕ بوو، ئەو دەســـتی بە بەها چاک و بەرزەکانەوە گرت. بەڵێ، خۆ ئەو شـــتە تەنانەت لە هەرە جوامێرەکانی نێو ئێمەشـــدا ڕوو دەدا! لێ لە بری ئەوەی بەنێو قووڵایی لاســـاری و لەڕێلادانداا شۆڕببێتەوە، کەچی ئەو بەهۆی ئەو خۆشەویستییەی لە مـاڵبـاتەکەی وەریگرت گۆڕا. زۆر وایە دایبـاب ئەو قســـەیە بە منداڵەکـانیـان بڵێن: "خۆشـــمـان دەوێن". بەڵام دایبـابی بـاپوجی خۆشـــەویســـتییەکی بێ مەرجییان بۆ دەربڕی، بێ ئەوەی ئەو وشـانەشـی پێبڵێن. بۆ ئەوان لە هەموو هاوکێشـەی ژیانیانادا و بێ هیچ بارگرانی و قوربانییەک منداڵەکەیان بە پلەی یەکەم دەهاتن. ئەو لە هەموو کار و کاردانەوەیەکدا لە ڕێی هەســـت و ســـۆزی خۆشـەویسـتییەوە کەڵک و سـوودی پێدەبەخشـی. لە بری گلەیی و گازاندەکردن لەوەی نابێ تۆ چیدیکە بچێتە ئاهەنگ و بەزم و سەفا و ســـەیران و گەڕانی ژیانی تایبەتی خۆت، دەکرێ بە نرخترین دیاری پێ ببەخشـــی، بەوەی کە وای لێبکەیت، هەســـت بکا، ئەو، گەورترین سامان و گەنجینەیە بۆ دایبابی خۆی.

من نیگەرانی ئەوەم ، لە ژیانی ڕۆژانەی خۆماندا زۆر جاران ئەو نموونەیەی "شـادی و میهرەبانی" کەم بایەخترە لە" دەوڵەمەندی و ســـەرکەوتن." کاتێک ژن و پیاوێک خێزانێکی نوێ پێکدەهێنن، تا

ڕادەیەکی زۆر دەڵێن گوایە هەموو هیوا و ئاواتیان شـــادمانیی منداڵەکانیانە، لێ کاتێ منداڵەکان گەورە دەبن ئەوا فشـــاریان دەخەنە سەر - فشار دەخەنە سەر خۆشمان -. ئاخر پەرەپێدانی کارنامەی ژیان و پەیداکردنی پارەوپوول پێگەیەکی گرنگتر دەگرێ لە خۆشەویستییەکی سرووشتکرد و متمانە و لێتێگەیشتن و کاتبەســـەربردن لەگەڵ منداڵەکانمان. پێشـــکەشـــکردنی دیاریی گرانبەها جێگەی خۆشەویستی و مشوورخواردنی گرتۆتەوە. من ئەوە ناڵێم کە هاوســـەنگ ڕاگرتنی کار و کاروباری خێزان بۆ هەریەکێکمان شتێکی ئاسانە، منیش سەرسامم بەو ژن و پیاوانەی هەموو شتێک دەکەن تا ژیانێکی پڕاوپڕیان هەبێ. لێخۆ دەبێ ئێمە وریا بین لەوەی خۆمان بە بەها ســـاختەکان ســـەرقاڵ نەکەین و هەموو توانا و کۆششی خۆمان بۆ ئەزموونی کورتمەودا بە فیڕۆ نەدەین لەبری سوود و کەڵکی درێژمەودا و شایستە.

کاتێکیش بارمانکردە ئەمریکا و لە کۆمەڵگەیەکی زانکۆ ژیان، ئەوە بوو من و ژنەکەم زۆر جار بانگهێشتی خوێندکارانمان دەکرد تا لەســـەر خوانەکە بێنە لای ئێمە و قســـە و گفتوگۆیان لەبارەی ناتوندوتیژی و خۆشـــەویســـتی و فەلســـەفەی باپوجیدا بکەین. هاوژینەکەم ژنێکی زۆر میهرەبان و دایکێکی دڵســـۆزە، حەزی دەکرد باوەش بە خوێندکارەکاندا بکا و لێیان بپرســـێ ئاخۆ چی دەکەن، ئاخۆ پێویستییان بە چی هەیە یان پێویستیتان بەوە هەیە لە بارەی بابەتێک وتووێژ بکەن. لە بیرمە جارێکیان کچە خوێندکارێک گەڕایەوە نێو باوەشـــی و گریا. بەدەم هەنســـکی گریانەوە گوتی: "هەرگیز دایک و باوکی خۆم ئەو پرســـیار و

داوایەیان لێ نەکردووم. خۆزیا سەد خۆزیا بەو دەستور و شێوازەی تۆ مشووری منیان بخواردبایە."

دیارە دایبابی کچە خوێندکارەکە ئەویان خۆشویستووە، بەڵام دەکرێ ئەوەندە سەرقاڵی کاروباری ڕۆژانەی خۆیان بووبن، ئیدی نەپرژابنە سەر پێداویستییەکانی تا خەمەکانی هەڵگرن و دەستی میهرەبانیی بەسەردا بێنن.

کاتێکیش کچەکەم لە نیۆرک سیتی خەریکی بەخێوکردنی منداڵی خۆی بوو، ئەویش هەر ئەو دەستور و دابونەریتەی ژیانی منی پەیڕەو دەکرد، ئەوەی لە هیندستان پەیڕەو دەکرا بەوەی دەبێ خێزان سەعات حەوتی ئێوارە لەسەر خوان کۆببێتەوە. خۆ هەرچییەکی دیکە بکەین، منداڵ دەزانن لەو کاتەدا دەبێ لە سەرمێز ئامادە بن. ئەمەش سەری گرت تا ئەوکاتەی منداڵەکان هێشتا تەواو گەورە نەبووبوون، لێ کاتێک گەیشتنە قوتابخانەی باڵا، هەندێ لە دۆستەکانی منداڵەکانیان پێیان سەیر بوو، کە دەبێ هەموو ئێوارەیەک برادەرەکانیان بگەڕێنەوە ماڵەوە لای خاوخێزانیان. کچەکەم پێشنیازی ئەوەی بۆ منداڵەکانی کرد، بەڵکو هاوڕێکانیان بانگهێشت بکەن و تا ئەوانیش بە دابونەریتی ماڵباتەکەیان شارەزا بن.

یەکێ لە برادەرە بانگهێشتکراوەکان کاتێک هاتە سەر خوانەکە، بینی هەموو ماڵباتەکە لەسەر سفرەکە کۆبووەتەوە، کە ئەوەی بینی ئامادەبووان چیرۆکی ئەوەی لەو ڕۆژەدا ڕوویداوە بۆ یەکدی دەگێڕنەوە، چاوی لێ زەق بۆوە و حەپەسا. ئیدی ئەو کچە میوانە لە کۆتاییدا دانی بەوەدانا کە ئەمە یەکەمین جارە ماڵباتێک وەها لەسەر خوانی ئێوارە بە یەکەوە ببینێ. ئاخر هەر یەکە لە دایک و

باوکی کچە میوانەکە کاریان دەکرد، هەریەکەشیان وەها ڕاهاتبوون، هەر ئەوەشیان لێ چاوەڕوان دەکرا لە کاتی جیاواز جیاوازدا بێنەوە و هەریەکەشیان نانی خۆی بەجیا بۆ خۆی ئامادە بکا. کچە میوانەکە بە چاوی فرمێسک تێزاوەوە گوتی: "ئێمە هەر کاتێک دەگەڕێینەوە ماڵەوە، یەکسەر بۆ لای بەفرگرەکە ڕادەکەین، هەر بە ڕاستیش کەس هەقی بەسەر ئەوی دیکەوە نییە ئاخۆ چی دەکا." ئەو خۆشەویستییەی وەک ئەزموون، لای خێزانی کچەکەمی بینی، ویستی بە خۆیشی تاقیبکاتەوە و لەسەری بڕوا.

مندالان دەیانەوێ سەربەخۆیی خۆیان بسەلمێنن، هەربۆیە وەها ڕەفتار دەکەن کە هەبوونی دایک و باوک لە دەورەیان وەک بارگرانییەک وایە لەوەی خۆشی و شادی و ئاسوودەیی بێ. لێ لە دڵی خۆیاندا ئەوان پێویستییان بە خۆشەویستی و لێتێگەیشتن هەیە. کاتێکیش دایباب زۆر سەرقاڵ بن لەوەی خۆشەویستی پێشکەش بکەن، ئەوا لەبارەی هەست و سۆز و هیوا و مرازەوە زیان بە منداڵەکانیان دەگەیەنن.

❖

ئەو پەروەردە و عەملاندنە ئاوەزدارییە ناوازەیەی باپیرم کاریگەریی هێدمەگرتووانەی لای زۆر کەس بەجێهێشت. هێزوگوڕی ئەو لێبڕاوەییە ئاوەزدارییەی ئەو بۆ سالانی زوو دەگەڕایەوە، ئەوکاتەی تەمەنی گەیشتبووە پێنج سالان. ئاخر دایکی لە پەیڕەوانی دابونەریتی هیندییانە بوو، ئەوەی تایبەت بوو بە نەزرلەخۆگرتن - بەوەی بۆ ماوەیەک واز لە شتێکی خۆی بهێنێ -

ئیدی کاتێکیش باپیرەم تازە سەرپێ دەکەوت، داپیرەم ئەوەی لەخۆ گرتبوو تا ئەو کاتەی خۆر نەبینێ نان نەخوا. هەرچەندە ئەم نەزرەی شتێکی گەورە و قورسیس نەبوو، بەڵام خۆ ئەو لە وەرزی باوبۆرانیش هەر هەمان سۆزی دابوو. پاشان باپیرەم گێڕایەوە جاری وا هەبوو بۆ یەک دوو ڕۆژ لە دوای یەک خۆر لە پشتی هەوران خۆی دەشاردەوە و بەدیار نەدەکەوت، لەگەڵ ئەوەشدا داپیرەم بە مشوورخۆرییەوە نانی بۆ خێزانەکەی ئامادە دەکرد و لەگەڵیان لەسەر خوان دادەنیشت، کەچی یەک پارووە نانیشی بۆ دەمی نەدەبرد. باپیرەشم ئەو قوربانییە درێژخایەنەی بە شتێکی سامناک دەبینی. هەر دەبێ ئەمەش یەکەمین ئەزمونی ئەو بووبێ.

ڕۆژێکیان دوای نیوەڕۆ دەچێتە پشت پەنجەرە و درووود و نزای خۆی دەخوێنێ، بەڵکو هەور بڕەوێتەوە و خۆر دەرکەوێتەوە. لە پڕیش تیشکی ڕۆژ دەرکەوێ، ئەویش بە تاسەوە بانگی دایکی دەکا. لێ تا ئەو کاتەی ئەو دێتە پشتی پەنجەرە، دیسان خۆرەکە دەکەوێتە پشت هەوران و ئاسمانیش دایدەبارێنێ. ئینجا بە خەندەوە بە ڕۆڵەکەی دەڵێ: "دیارە خوداش پێیخۆش نییە ئەمڕۆ نان بخۆم."

لەوانەیە لەو کۆمەڵگەی ئێستاماندا ئەو جۆرە نەزرلەخۆگرتنەی داپیرەم بۆ خۆکۆنترۆڵکردن شتێکی سەیروسەمەرە بێ.لێئەم شتە کاریگەریی تەواوی لەسەر باپیرەم بەجێهێشت. پاشان لە خەبات و تێکۆشانیدا بۆ مەبەستی سیاسی ڕۆژووی دوورودرێژی گرت، ئەمەش هەر بۆ ئەوەی سەرنجی خەڵک لە سەرتاسەری جیهان بۆ لای دۆزەکەی خۆی ڕابکێشی. ئەم ڕۆژووگرتنەشی بۆیە بۆ

مەیسەر بوو، چونکە ئەو هەر لە زووەوە لە منداڵی لەسەر ئەو شتە ڕاهاتبوو. ئەو کاتەش من لە کۆژینەکە دەژیام، ئەو هەموو ڕۆژێکی دووشەممانی بە ڕۆژی بێدەنگی دانابوو، زۆر جارانیش ڕۆژووی کورتمەودای لەخۆ دەگرت بۆ ئەوەی بتوانێ جڵەوی عەقل و ئارەزووەکانی خۆی بکا. هەموو ئەو نموونانەشی لە دایکییەوە وەرگرتبوو، ئەو کاتەی هێشتا هەر منداڵێکی بچووک بوو. ئەو هێزە سۆزدارییەی دایکی لە کاتی منداڵی نیشاندا بوو، ئەویش دواتر بۆ باندۆر خستنەسەر خەڵکی دیکە بەکاری هێنا.

ئێمە خۆشمان پەی بەوە نابەین ئاخۆ چۆن هەڵسوکەوتمان کاریگەریی بەسەر منداڵەکانمانەوە دەبێ. ئەوان هەست بە خۆشەویستیمان دەکەن هەروەک چۆن کاتەکانمان بە خۆشی پڕ دەکەنەوە و وامان لێ دەکەن ئاگامان لە خۆمان نەبێ، هەروەها ڕەفتاری ڕۆژانەشمان بۆ ئەوان دەبێتە وانە و پەند. خۆ ئەگەر تۆ منداڵت هەبی، ئەوا لە خۆت دەپرسی تۆ بڵێی چ بەشێکی نموونەی ژیانی خۆیان پێشکەش بکەن تا لە ژیانی منداڵەکانیان ڕەنگ بداتەوە؟ یان ئەگەر دایک و باوکێکت هەبێ (بەڵێ، خۆ هەمووشمان هەمانە!) ئینجا تۆ بڵێی کامە وانە و پەند هەیە ئەوەی لە دایبابت وەرگرتوە، ئێستا لە ژیانی خۆتدا دەتەوێ لێی قوتار بی؟ هەندێک جار بێ مەبەست ئەو ڕەفتارە توندوتیژییە و شەرمەزارییانە دووبارە دەکەینەوە، ئەوانەی لە منداڵیماندا بەسەرماندا هاتووە، ئەمەش شتێکی زیان بەخشە، دەبوایە بوەستابایە. دەکرێ هەوڵ و کۆششێکی وشیارانەی ناتوندوتیژیی دایباب بۆ ژیانی خۆمان بگوازینەوە و وەک دیاریش ببەخشینە منداڵەکانمان و باقی جیهان.

باپوجی و ژنەکەی پێنج کوڕیان هەبوو بە مانهیلالی باوکیشمەوە، کە دووەمین کوڕی بوو.

باوکم و برا گەنجەکانی بە ناوی داڤاداس و ڕامداس، تێکۆشان شوێنپێی باپوجی هەڵبگرنەوە و پەیڕەی لە هەستە خۆزاییەکانی چاکە و بەخشندانەی ئەو بکەن. هەرچی هارلیلالی کوڕە گەورەکەی بوو، هەر لە منداڵەییەوە کەسێکی چەتوون و لاسار بوو، هەرگیزلە کێشەوبێشەکانی خۆی دەربازی نەبوو. کاتێکیش گەورە و هەراش بوو، بووە کەسێکی کاسۆلیکی، کە ئالودەی مەیخواردنەوە بوو، زۆر جاریش بە دزی خەتابار کرا. باپیرەشم لەسەر ئەوەی لە پەروەردەکردنی شکستی هێناوە خۆی خەتابار و سەرزەنشت دەکرد و دەیەویست دەستی بگرێ و کۆمەکی بکا، بەڵام خۆ خۆتۆمەتبارکردن بۆ ڕەفتاری بەدفەساڵیی منداڵ (وەک ئەوەی باوکم لە پرسی تڕومبێلەکە لەگەڵ منی کرد) دادی نەدەدا، ئەگەر منداڵەکە خۆی لەباری نەبایە، گوێ بگرێ و نیازی خۆچاککردنی هەبێ. هاریلالیس ئەو نیازە خۆچاککردنەی نەبوو. باپیرەم پێی خۆش بوو ئەو کوڕەی بۆ بگەڕێتەوە و لە ماڵێ دەستی بەسەر دابێنێ، بەڵام کوڕەی لاسار نەیدەویست بگەڕێتەوە باوەشی خێزانەکەی. ئەو چەند ساڵێک وەک سەرگەردان و لانەوازێک لەسەر جادە و کۆڵانان ژیانی بەسەربرد، هەموو کردەوەیەکی باپیرەشمی دەبێزراند. دیار بوو ئەو ژیانی خۆی بۆ ئەوە تەرخان کردبوو ئاخۆ چۆن چۆنی کەسێتیی گاندی لەکەدار بکا و ناوبانگەکەی بنکۆڵ بکا.

جارێکیان هارلیلال لە شاری دلهی دەچێتە مزگەوتێک و لەوێ نمایشێکی گەورە دەکا بەوەی لە ئایینی هیندۆسی هەڵگەڕاوەتەوە

و بووەتە موسـڵمان. باوکیشـم هەموو دینەکانی لا پەسـەند بوون، بۆیە هەبوونی کوڕێکی موســـڵمـانی لا گرفـت نەبوو و بە هیچ شــێوەیەک ئازاری نەدەدا. لێ دەرکەوت کە هارلیلال هیچ باکی بە دین، بە هیچ دینێک نەبوو، بەڵکو ئەو شــتەی هەر بۆ خاتری پارە کردبوو. ئەوکات لە کێشــمەکێشــم و گرژیی دین، هەندێک کەس پێیان وابو لە ڕێی کوڕەکەی دەتوانن باپوجی هەراســـان بکەن و سـەرئێشـەی بۆ پەیدا بکەن: ئەوەی ڕاسـتیش بێ، هاریلالیش هەر کەسـێک پارەی زیاتری دابا، خۆی پێ دەفرۆشــت. دواتر باپوجی نووســـی: "من دەبێ دانیپیێدابنێم، ئەم شـــتە ئازاری دام. ئاخر ئەو لەو بڕوایەدا بوو دەبێ ئایین لە قووڵایی پاکیی دڵەوە هەڵبقوڵێ و بۆیە بەوە پەشـــۆکا بوو، کە ڕۆڵەکەی خۆی وا لاســـار دەرچێ و هەرچی چاکە و ڕاستیی و پاکی هەیە پێشیل بکا.

خۆ هارلیلال هەر بە هەمان خۆشـــەویســـتی و دلۆڤانی و گیانی چاوســـاغانەی باپیرەم بۆ باوکم و برایەکانی دیکە پەروەردە کرا بوو. بۆیە قسـەی لەسـەر نییە لەو بارەیەوە لۆمەی باپیرەم ناکرێ، چونکە من بـاش ئەو لایەنە پەروەردەییەی بـاوکم و مـامەکـانم لێکـداوەتەوە. من هیچ شـــتێـک نـابینم لەم بـارەیە بـاپیرەم لە شکستهێنانی هارلیلالدا خەتابار بێ. کاتێکیش دایباب هەموو ئەوەی لەســەریانە بۆ منداڵەکانیان دەکەن و هێشــتاش کێشــە هەر بمێنێ، ئەوا ئەوان لۆمەی خۆیان دەکەن. هەندێ جار سـروشـت کەشـێکی نەرێیانە دروســـت دەکا، هەرچەندە ئێمە تاســـە و پەرۆشـــی پەروەردەیەکی پاک و بێگەردی منداڵەکانیشمان بین.

❖

بەڵێ، دەکرێ کارامەییەکی خۆرسکانە شتێکی گرنگ بێ، بەڵام لێتێگەیشتنی قووڵ بۆ جیهان گرنگە. کاتێکیش باپوجی وانەی دەدایە منداڵانی وەک من لە کۆژینەکەدا، ئەوا ئامانجی ئەو گەیاندنی ئاوەز بوو نەوەک هەر پێ گوتنی ڕاستییەکان بە تەنها. ئەو لەو باوەڕەدا بوو باشترین خوێندن ئەوەیە لە سەروسەودا لەگەڵ هاموشۆ و هەست و سۆز یارمەتیت دەدا و فێریشت بکا چۆن جڤاتێکی هاوبەش لە بری جڤاتێکی ڕکابەر ڕۆبنێی. لەو ساڵە دوورودرێژانەی کە ئەو وانەی ئاوەزی پێداوم، چەند دەروونزان و مامۆستا هاتوونەتە سەر ئەو ڕایەی، بە هەمان شێوازی بیرکردنەوەی ئەودا بچن و ئێستا باس لە پێویستیی "هەست و سۆزی زیرەک" دەکەن.

جارێکیان باپوجی لە کتێبی پیرۆزی هیندییانە چیرۆکێکی بۆ گێڕامەوە، چیرۆکەکە لەبارەی پاشایەک بوو کە کوڕە تاقانەکەی خۆی ناردبووە جیهانی دەرەوەی خۆی تا فێر ببی. پاشان کوڕەکەی گەڕایەوە، دڵنیا بوو لەوەی هەموو شتێک دەزانێ و لە هەمووانیش ئاوەزدارترە. لێ باوکە پاشاکە ئەوەندە لێی خاترجەم نەبوو. "بۆیە لێی پرسی: "ئەرێ ڕۆڵە، فێربووی چۆن شتی نەزانراو بزانی و چۆنیش بچییە قووڵایی ئەو شتانەی خەڵک لێیان تێناگا تا لێیان تێبگەی؟"

کوڕەش وەڵامی دایەوە: "نەخێر، باوکە، شتی وا چۆن دەکرێ؟"

ئینجا باوکەکە داوای لە ڕۆڵەکەی کرد بچێتە ناندین و هەنجیرێکی بۆ بێنی، کاتێکیش کوڕە بەخۆی و دانە هەنجیرێک هاتەوە، پاشاکە هەنجیرەکەی کردە دوو لەت. هەردووکیان سەیری دەنکە

وردەکانی نێو هەنجیرەکەیان کرد. پاشـــا لێی داوا کرد: "دەی دەنکێک بکە دوولەت و ئینجا پێم بڵێ چیت تێدا دۆزییەوە."

کوڕەش هەوڵی دا دەنکەکە بکـاتە دوو لەت، بەڵام دەنکەکە ئەوەندە بچووک و لیچ بوو لەنێو پەنجەکانی هەڵدەخلیســـکا و دەکەوت . ئەوسا گوتی: دەنکە هەنجیری چی، کوا کێوە چوو؟ هیچ نییە."

پاشــاکەش ســەری بۆ لەقاند. "**ئەوەی تۆ پێتوایە هیچ نییە، دارێکی گەورە و بەبەری لێ دەردەچێ. ئەو "هیچە" تۆوی ژیـانە. هەر کاتێک فێربووی بزانی ئەو -هیچە- چییە، ئەوسا خوێندنەکەت کامڵ و تەواوعەیار دەبێ.**"

❖

باپوجی تا بڵێت پشوودرێژ و بە ئارام بوو. قەت تاکە چرکەیەکی بە فیڕۆنەدەدا، تا من و جیهانیش فێرە ئەو وانانە بکا کە پێویستن. ئەو لە ساتەوەختی ئاژاوە و لاســاریدا هەڵنەدەچوو، بە هێورەیی دەمایەوە. ئەو دەیویســـــت لە ئەفســــوونە گەورەترەکانی دیکەی جیهان بگا، **ئەو دەیزانی گەر هاتوو بچووکترین تۆوی هەنجیر لە خاکێکی گونجاودا بچێنرێ، ئەوا شتێکی مەزنی لێ دەردەچێ.**

لەسـەر ئێمە پێویسـتە دەرفەتی تێگەیشـتن لە جیهاندا، لە دەست خۆمـان نەدەین و وێـڵ و ســـەرگەردان بین بەدوای ڕاســـتییە مەزنەکاندا، ئەوانەی لەودیو هەمووشـــتێکەوە، دەیانبین و لێیان تێدەگەین.

وانەی هەشتەم

خاکەڕایی هێزە

زۆر کەس لە کۆژینی سـیڤاگرامدا سـەردانی باپیرەمیان دەکرد. ڕۆژێکیان پیاوێکی گەنج گەیشـتە ئەوێ، تازە لە ئینگلیسـتانێ گەڕابووەوە و دکتۆرای لە ڕشـتەی ئابووری لە زانکۆی لەندەن هێنابووەوە. ئەو کوڕێکی زیرەک و بیرمەندێکی تەڕدەسـت بوو، بە دوای ئەوەدا دەگەڕا، بەڵکو ئابووری هیندسـتان بگۆڕێ. باوکی کوڕە لە ئەڕبابی پیشـەسـازکارە دێرینە ناودارەکانی وڵات بوو، باوک و دایکی کوڕە دۆسـتی باپیرەم بوون و زۆر ڕێزیان لێدەنا. ئەوان پێشـنیازیان بۆ کوڕەکەیان کردبوو، بەرلەوەی دەسـت بەکاری خۆی بکا، واچاکە بچێتە لای باپوجی و پیرۆزیی لێ وەربگرێ و دەستێکی موتفەرکی بەسەریدا بێنێ.

بۆ ئەم مەرامە شیرمان گەیشتە کۆژینی سیڤاگرام. نزیکەی نیو سـەعات خۆی لەبەردەم باپوجیدا بەوە هەڵدەکێشـا، گوایە دەسـتکەوتی زۆری بەدیهێناوە، ئەوەی ڕوون دەکردەوە چۆن دەیەوێ ئابووریی وڵات وەربچەرخێنی. باپوجیش زۆر بە ئارامییەوە گوێ لێگرت.

ئینجا شیرمان گوتی: "دەی تکایە ئێستاش پیرۆزیی خۆتم پێبدە تا بتوانم بچمە سەر کار و قۆڵی لێ هەڵبماڵم."

باپوجیش بەرسڤی دایەوە:

- "ڕاستە، تۆ پێویستە پیرۆزیی من بە دەستبهێنی."
+ "باشە دەتەوێ بۆ ئەو شایستەبوونە چی بکەم؟"
- "وەرە ڕیزی ئێمە و ئاودەستەکانی کۆژینەکە پاک بکەوە."
+ شیرمان تووڕە بوو. "ئاخر، من دکتۆرام لە ڕشتەی ئابووری لە زانکۆی لەندەن هێناوەتەوە، تۆش دەتەوێ کاتی خۆم بە پاککردنەوەی ئاودەستەوە بە فیرۆ بدەم."
- باپوجیش بە لەسەرخۆیی پێی گوتەوە: "بەڵێ، ئەگەر پیرۆزیی منت بوێ، پێویستە وا بکەی."

شیرمان بە شێوەیەک کە باوەڕی بەوە نەدەکرد ژوورەکەی باپیرەی جێبهێڵێ. ئەو بۆ شەو و بەیانییەکەی لە کۆژینەکە مایەوە و بە نابەدڵی لەگەڵ ئێمەدا بە سەتڵ ئاودەستەکانی پاک کردەوە. ئینجا خۆی تەکاند و خۆی پاک کردەوە و خێرا بەرەو لای باپوجی ڕۆیشت و پێی گوت: "ئەوەی داوات لێکردم، کردم. دەی فەرموو پیرۆزیی خۆتم پێ ببەخشە."

باپیرەش بە خەندەوە پێی گوت: "هەروا بە پەلەپەل نابێ. تۆ ئەوکاتە پیرۆزیی من وەردەگری، کە قەناعەتم هاتبێ تۆ بە جۆشەوە وەک ئەوەی چۆن دەتەوێ ئابووریی وڵات بگۆڕی، ئاوەهاش ئاودەستەکان پاک بکەیتەوە."

خۆی باپوجی پیاوێکی سەرسەخت نەبوو؛ مەبەستی دروستکردنی گرفت و کۆسپ نەبوو، بەڵام بینی شیرمان خۆی زۆر بە گرنگ دەزانی، بۆیە ویستی هەڵسوکەوتەکەی وا لێبکا، هەر بە ڕاستی بتوانێ بە ئاسانی گۆڕانکارییەکان بەدی بێنێ. خۆ ئەگەر منمنایەتییەکی (ئیگۆیەکی) بەرزت هەبێ، ئەوا کاتی سەختت لە پێشدا دەبێ تا ڕێز و هاوسۆزی بۆ خەڵکی دیکە دەرببڕی،

هەروەها بە ئاســــانیش جیاوازییەکانی چین و توێژەکانی کۆمەڵ دەپەژرێنی. خۆ ئەگەر ئێمە هەر خۆمـان پێ ڕاســــت بێ، ئەوا بیربۆچوونی ئەوانی دیکەمان پێ قبوڵ ناکرێ. باپیرەم دەیەویست یارمەتی هەژاران بدا، وەهای هەســـت دەکرد بۆ ئەوەی هەر بە ڕاستی لە پێویستییەکان تێبگەی، پێویستی بەوە بوو وەک ئەوان بژی. هەر بۆیە ژیان لە کۆژینەکەدا سادە و ساکار بوو هەروەک ژیانی ســـادەیی هەرە هەژارەکانی وڵات. بە هەمان شـــێوە لە ســـەرتاســـەری هیندســـتاندا، ئەندامانی چینی خوارەوەی کۆمەڵ، ئەوەی پێیان دەگوترا "هیندییە گڵاوەکان"، کاری پیســـوپۆخڵیان پێ دەکرا، کـاری وەک خـاوێنکردنەوەی ئـاودەســـــت و هەڵگرتن و گواســـتنەوەی پیســـایی و پاشـــەڕۆ. باپوجیش هەســـتیکرد ئەگەر شیرمان بیەوێ ئابووریی وڵات بگۆڕێ بەو شێوەیەی کە یارمەتی هەمووان بدا، ئەوا پێویستی بەوە هەیە لە ژیانیان تێبگا.

تەنانەت کاتێ باپوجی لە نێوەڕاســـتی دانوســـتانی گۆڕانکاریی جیهانی ســـەبارەت بە ئایندەی هیندســـتاندا بوو، هەر بە خاکەڕایی مـایەوە. ئەو خـاکیبوونی وەک هێمـایەکی زەبوونی و ملکەچی نەدەزانی، بەڵکو تەواو بە پێچەوانەوە. ئەو دەیبینی لووتبەرزی زیان و ناتەواوی دابەشـــکاریی بە دواوەیە. خۆ ئەگەر ئێمە وەها بیر بکەینەوە، گوایە لە ئەوانی دیکە بـاشـــترین، ئەوا ئەمە بۆ تووڕەیی و توندوتیژی و نـابینـایی لە بەرانبەر ئەو ڕاســـتییە ســـەردەکێشـــێ، کە ئێمە هەموومان بە یەکەوە بەندین. ئەگەر ئێمە خاکەڕا نەبین، ئەوا بە چاوێکی سووک سـەیری خەڵکی تێکۆشـەر دەکەین؛ بەسـەری لووت سەیری ئاوارە و پەنابەران دەکەین، ئاخر لەوە تێناگەین ڕۆژێک دێ ئێمەش هیچمان نامێنێ؛ ئێمە ئەوە لە بیر

دەکەین، کەوا باشـتر نین لەوانەی بە هۆی شـەڕوشـۆڕ و بە هۆی پاشـاگەردانی و ئاژاوە، بە ناچاری لە وڵاتەکەی خۆیان هەڵاتوون. ئێسـتاش لە نێو ئەو هەموو ئەو ململانێ زۆرەی نێوان ڕەگەز و چین و دین و پێگە سـیاسـییە جۆربەجۆرەکـان (کە لە زیادبوونیشدان)، ئەوا بۆ هەموومان باشترە و سوودیش لەوە دایە لەسەر پێداگیرییە خاکەڕاییەکەی باپوجی بوەستین.

هەندێک هەوڵ دەدەن ئەوە نیشـان بدەن، کە خـاکیبوون و مرۆڤدۆسـتی، بەو پێشـنیازە بەدی دێ کە ئێمە پێویسـتمان بەوەیە "لێبووردەیی" فێری یەکـدی بکەین. لێ من پێموایە ئێمە بە ئاراسـتەیەکی هەڵە بۆ کێشـەکە دەچین. ئەدی ئەوە لوتکەی لووتبەرزی نییە، نەتوانی "لێبوردەیت" بۆ کەسـێکی دیکە هەبێ؟ وشـەکە لەبنەوە واتای ئەوە دەگەیەنێ، خۆت لە ئەوانی دیکە پێ شایستەتر ببینی، لێ ئەرکی ئەوە دەکێشی دۆخەکە بپەژرێنی. وای بۆ دەچم باپوجی بیگوتبا کە لێبووردەیی بە تەنها بەس نییە؛ ئاخر بە یەکدی نامۆترمان دەکا. ئەوەش ناکرێ خۆمان لە بەرپرسیارێتی ئەوە بشـارینەوە، کەسـانێکی دیکە، کە بە تەواوی پاشـخانیان لە ئێمە جیاوازە، وەک هی خۆمان تێبگەین و ئەوەندەش خاکەڕابین تا لە جیاوازییەکان تێبگەین و پەسندیان بکەین.

زۆر لە هـاووڵاتییـانی ئەمریکـا لە هەڵبژاردنی ۲۰۱٦دا، لەو دەربڕینە سـامناک و ژەهرڕێژ و ڕق و قینەی یەکێ لە بەربژێری پارتیی سـەرەکی هێدمەگرتی بوون. ئاخر سـەرتاپای خۆپەسـنینی هەڵمەتی هەڵبژاردنەکەی لەسـەر بە کەمگرتنی خەڵک بوو، هەوڵی دەدا قەناعەت بە لایەنگرانی بکا ئەگەر هاتو دایانە پاڵ ئەو، ئەوا دەکرێ خۆیـان زۆر لە "ئەوانی دیکە" بـاشـتر بن. ئەو ڕەفتارە

سـتەمکارییانەی ئەو وای لە خەڵکی کرد، دیکتاتۆرە پێشـترەکانی سـەرتاپای جیهانیان بیر بکەوێتەوە، ئەوانەی هیچ چارەسـەرێکی ڕاسـتەقینەیان بۆ گەلانی خۆیان پێنەبوو، کەچی لە نووسـینگەکانی خۆیـان هەر گوێیـان لە دەنـگ و سـەدای لووتبەرزانەی خۆیـان دەبووەوە. خۆی ئەمەش هەواڵێکی نوێ نییە، ئاخر مێژووی جیهان پڕیەتی لەو کەسـە کەڵەگا و زیانبەخش و تێکدەرانە. باپوجیش دەیزانی چۆن هەڵسـوکەوت لەگەڵ زۆر لەوانە بکا. ئەو دەیزانی ئەوانەی پڕ بە دەنگیان هاوار دەکەن، زۆر جاران هیچی وەهایان بۆ گوتن پێ نییە. ئەو جارێکیان بە بزەیەکەوە پێی گوتم: "دەهۆڵە ناوبۆشـەکان، وەک هەورن دەنگیان گەورەیە." ئەوانەی خاوەن بیرۆکەن و چارەسەریان پێیە و سەرڕاستن، پێویستیان بە دەهوڵ و زوڕنا نییە، تا گوێیان لێبگیرێ.

لەو کـاتەی من لە کۆژینی سـیڤـاگرام بووم، بـاپوجی بۆ بەدەسـتهێنانی سـەربەخۆیی هیندسـتان لە دەسـتی بریتانیا لە گەرمەی خەبات و تێکۆشـانێکی گیانفیدایدا بوو. ئەو لە دژی دابەشـکردنی هیندسـتان بوو، ئەو دژی سـازشـکردن بوو بۆ دابەشـکردنی وڵات بە جیاکردنەوەی پاکسـتان وەک وڵاتێکی سـەربەخۆی موسـڵمانان. ئاخر ئەو دەیزانیماڵباتی ئەو موسـڵمان و هیندۆسـانەی لەمێژبوو بەیەکەوە دەژیان، بنکۆڵ دەکرێ و لە ڕەگوڕیشـەوە هەڵدەکەنرێ و زەبروزەنگ و توندوتیژی زۆری لێ دەکەوێتەوە. ئەو بە دوای مافی هاوبەشـیی ژن و پیاوانی چینە ڕەشـوڕووتەکەی هینـدیـدا دەگەڕا، ئەوانەی دەکرانە دەرەوەی بازنەی شـارەکان و بە زۆریش لە کۆڵیتەکانی لاپەڕگەی شـار یان گوندەکان دەژیان و ڕێگەی قوتابخانە و پەرسـتگەشـیان پێ

نەدەدرا. زۆر لە سەرکردە سیاسییەکان پێیان دەگوت، جەنگان بۆ مافی یەکسان لە ڕێلادانی خەباتە، خۆ دەکرێ کاتێ هیندستان سەربەخۆ بێ، ئەوسا لایی لەم پرسە بکرێتەوە. باپوجیش لەسەر ئەوە مکوڕ بوو، کە ئازادی بۆ هەمووان شتێکە نابێ دوابخرێ. بەو هەستە قووڵە خاکەڕاییەی ئەو، هەر جۆرە جیاکارییەک (دیسکریمینێیشن) لێدانە لە دۆستایەتیی مرۆڤایەتیمان.

هەر کاتێک سەیری کلتورێکی جیاواز بکەین و ببینین کە چەوساندنەوە هەیە، دەستبەجێ پەی بەوە دەبەین، ڕژێمەکە چەند هەڵەیە. زۆر جار ئەو ئەمریکییانەی دەیانبینم و گفتوگۆیان لەگەڵدا دەکەم، بە سەیری لە بیرۆکەی چینی هیندییە ڕەشوڕووتەکان دەڕوانن و سەری بۆ بادەدەن. باشە تۆ بڵێی بۆچی چینی باڵادەستی هیندی هەست بەوە بکەن، کە کەسانی چینی هیندییە ڕەشوڕووتەکان بێن و لە هەمان بیرە بچووکەکەی ئاودا سەتڵە ئاوی خۆیان هەڵبهێنجن؟ منیش بە هێمنییەوە ئەو تابلۆیانەیان بیردەهێنمەوە، ئەوانەی لە سەرتاپای ئەمریکا و ساڵانێکی دوورودرێژ بوو لە شوێنە گشتییەکان، لە گەرماوەکان، لای فوارە ئاوەکان و لە مەلەوانگەکان هەڵواسرابوون، لە سەریشیان نووسرابوو "تەنها بۆ سپیپێستەکان". لێ ئەوە پرسیارێکی بەجێیە: ئەرێ بە ڕاست، دەراوی ئەو نیگەرانییە لەکوێوە دێ؟ لەوانەیە لە هەستی لووتبەرزیی خۆمانەوە بێ، ئاخر هەر ئەو لووتبەرزییە پێمان دەڵێ، ئێوە لە ئەوانی دیکە باشترن، یاخود لەبەر ئەو هەستە شاراوەی ناخمانە، کە هەر بە ڕاستییش لە ئەوانی دی **باشتر** نین و کەچی لووتبەرزی و منمۆکییە خۆپەسەندی و بەرژەوەندییە بەرتەسکەکەمان پێ لەسەر خۆ بەگرنگزانینەکەمان دابگرێ.

- باپیرەم لەوە گەیشتبوو، ژیان و چارەنووسی ئێمە تێکچڕژاوە و پێویستمان بە خاکەڕایی هەیە تا ڕاستیی سەربەخۆیی خۆمان بزانین. ڕۆژێکیان ئەو وانەی ژیانی نیشان دام، ئەو کاتەی داوای لێکردم خەڕەکەکەی چنین ببەمە ژوورەوە. منیش خەڕەکەکەم هێنا و لە تەکی دانیشتم، هەردووکمان دوو بە دوو بووین، بەوە دڵخۆش بووم کە ئەمە هەم تژی دەبێ لە دەرس و عیبرەت، هەم چنینەکەش دەکەم. کەچی لەبری هەڵوێزنینەوەی سەرەداوە بەنەکان، داوای لێکردم خەڕەکەکە سەرلەبەر لە باریەک هەڵوەشینم. منیش سەرم سوڕما، بەڵام بە گوێم کرد، ئەوە بوو ئامێرەکەم لە باریەک هەڵوەشاند و پارچەکانم بە ڕیز لە تەنیشت یەک دانا. خۆی دەبووایە بمزانیایە، ئەو ماستە مووێکی تێدایە. ئێستاش داوای لێکردم بەڵکو لۆکەکە بڕێسم و بیانکەمە داو.

- "ئاخر چۆن ئەو کارە بکەم؟ ئەدی ئەوە نییە ئامێرەکە لە باریەک هەڵوەشاوە."

- "زۆر باشە. دەی چاکی بکەوە؟"

- منیش نەختێ بە داوایەکە قەڵس بووم و بە کات بەفیرۆدانم زانێ، لێ وردە وردە پارچەکانی ئامێرەکەم لەیەک دایەوە و خەڕەکەکەم ئامادە کردەوە. کاتێ خەریک بوو لێی دەبوومەوە، دەستی هێنا و سپرینگێکی بچکۆلەی برد، ئەوەی خەڕەکەکەی بە خولخلۆکە دەبەستەوە. سپرینگەکەی بە دەستەوە گرت، دیار بوو تەمای وانەبوو بیداتەوە دەست من تا ئامێرەکەی پێ تەواو بکەم.

- منیش پێمگوت:

- "خۆ ناتوانم بەبێ ئەو سپرینگە ئامێرەکە لەیەک ببەستمەوە."

- "باشـــه بۆچی نا؟ ئەم پارچە بچووکە خۆی چییە و قیمەتی چییە؟ "

- بەڵێ وایە، بەڵام بەم پـارچۆکە، خەرەکەکە دەســـوڕێ و کاردەکا."

- "ئاها، ئای چەند بچکۆلەیە، تۆ بڵێیت بەبێ ئەو شتە بچووکە، خەرەکەکە کار نەکات؟" "بە دڵنیاییەوە دەتوانی خەرەکەکە بەبێ ئەو پارچە بچکۆلانەیە بخەیتە گەر."چاوێکی هەر لەسـەر سـپرینگەکەی ناو دەســـتیدابوو و ئەوجا گوتی:" دەی، بەبێ ئەو ســـپرینگۆکە، خەرەکەت بادە."

- منیش بە پێداگیرییەوە گوتم: "نەخێر، ناتوانم."

- دەق وایە." ئەوە بوو باپیرەم بە تۆنی دەنگێکی دڵخۆشکەر، هاتە وەڵام، وەک ئەوەی بیەوێ نهێنی ئەم کارەم لە مســـت نێ: "هەموو بەشـــێک گرنگە و گرێدراوی بەشـــەکانی دیکەیە. تەنانەت پارچە ســـپرینگێکی بچکۆلانەش پێویســـتە تا خەرەکەکە بە تەواوی بکەوێتە گەڕ و کاری خۆی بکا. کەواتە هەموو تاکێک، بەشـــێکی دانەبڕاوی کۆمەڵگەیەکی لەخۆی گەورەترە. ناکرێ دەســـتبەرداری هیچێکیان بیت یان هیچیان بێ بایەخ دابنرێ. ئێمە بە یەکانگیری کار دەکەین."

هەموو بەشێک گرنگە و گرێدراوی بەشەکانی دیکەیە. تەنانەت پارچە سپرینگێکی بچکۆلانەش پێویستە تا خەرەکەکە بە تەواوی بکەوێتە گەڕ و کاری خۆی بکا. کەواتە هەموو تاکێک بەشـــێکی دانەبڕاوی کۆمەڵگەیەکی لەخۆی گەورەترە. ناکرێ دەستبەرداری هیچێکیان بیت یان هیچیان بێ بایەخ دابنرێ. ئێمە بە یەکانگیری کار دەکەین.

لە ئامێری دەزگای ژیاندا، پێویستمان بە هەموو بەشێکی هەیە بۆ ئەوەی خەرەکی دەزگاکە بە ئاسانی خول بخوا. دەکرێ وانەکانی باپوجی تەنانەت بۆ سەرکەوتنی کاروبار (بیزنس)یش کلیل بن. لە هاوکاریی مەزندا، سەرکردە بەهێزەکان تێدەگەین لەوەی ئەوان هەر بەقەد ئەو خەڵکەی لەگەڵیاندا هاوکارن، باشن. خۆ ئەگەر بایی ئەوەندە خاکەڕابن تا بە شێوەیەکی ڕێزلێگیراوانە لەگەڵ خەڵک و لە هەموو ئاستێکدا بجووڵێنەوە و پێزانینیشیان بۆ شایستەبوونی هەر تاکێک هەبێ، بەم جۆرە هاوکارییەکەیان زیاتر و زیاتر پێشدەکەون و بەردەگرن. لەم دواییانەدا زنجیرە کۆمپانیای وۆلمارت (Walmart) بڕیاریان دا لەڕێی بەرزکردنەوەی کرێ و مزی سەرجەم کرێکارەکانیان بەم ڕێچکەیەدا بڕۆن. بە پێی ئەوەی کۆمپانیای وۆلمارت بە بەراورد لەگەڵ کۆمپانیاکانی دیکەدا، زۆرترین کرێکار و کارمەندی هەبوو، بۆیە ئەم هەنگاوەیان بە زۆر لەسەریان کەوت. دەکرا لە ماوەیەکی کورتمەودادا کۆمپانیا پارەیەکی زۆر زەرەرمەند بێ، بەڵام کۆمپانیاکە گرەوی لەسەر ئەوە کرد، کە کرێکار و کارمەندەکانی زیاتر خۆیان ماندوو دەکەن و بۆ کڕیارەکانیشیان دڵسۆزتر دەبن، ئاکامەکان یەکجار دڵخۆشکەر دەبن، بازاڕی دوکان و کۆگاکان گەرمتر دەبێ و کڕیاریش ڕازیتر و دڵنەواتر دەبن.

دیار بوو باپوجیش باکی بە هەڵکشان و داکشانی نرخی کاڵاکانی لای وۆلمارت نەبوو، بەڵام بەوە دڵخۆش بوو کە پرسی بیردۆزە ئابوورییەکان هاوتەریب و هاوشان بوون لەگەڵ ڕۆحە مرۆڤدۆستییەکەی خۆی. ئاخر ئەو کەسەی بە ڕەفەکانی دوکان و کۆگایەکی کۆمپانیاکە بەستراوەتەوە، وەک ئەو پارچە سپرینگەی

ئـامێری خەڕەکەکە وایە: چونکە کۆی شـــتەکە بەبێ پێکهێنەرە بچووکەکە کاری خۆی ناکا. ڕەفتارباشـی لەگەڵ بەشـە بچووکەکە وا دەکا سـەرتاپای کارەکە سـەرکەوتووتر بێ. ئەو بەڕێوبەرە جێبەجێکارەی بە شـێوەیەکی خاکەڕاییانە لە بایەخی هەر کرێکار و کارمەندێک بڕوانێ، زۆر باشتر و سەرکەوتووتر دەبێ لەو کەسەی بە هزرێکی خۆ بە گەورەزان لە پشـت دەرگـا داخراوەکـانی نووسینگەکەی بڕیار دەربکا.

ئێمە لەسـەر ئاسـتێکی گەورەتردا دەکەوینە هەڵەی قەبە قەبەوە کاتێک کەسـانێکی زۆر فەرامۆش دەکەین، گوایە ئەو کەسـانە وەک ئێمە گرنگ و بایەخدار نین. تەنانەت بەر لە کارەسـاتی ١١ی ئەیلولیش، جیهان بەوە سـامگرتی بوو، کە گەنجێکی موسـڵمان دەبێتە بۆمبێکی خۆکوژ. بێ هیچ بایەخ و ڕێزگرتنی یان بایەخ و ڕێگرتنی ژیانی ئەوان، ئەوان ئامادەن بۆ ئەوەی سـەری خۆیان لە پێناو پرسێکی گەورەتر (هەرچەندە لە مەدا شاشیشن دابنێن). زۆر لە ئێمە بەو ڕەفتـارەیـان سـامگرتی دەبن، ئـاخر دیـارە ئەم هەڵسـوکەوتە بە بەها و بایەخی ژیان لای ئێمە نامۆیە. لێ ئەوەش دەکرێ گەنجێکی موسـڵمان پەیامێکی وەهای بۆ بێ، کەوا ژیانی ئەو لە بەرانبەر کۆمەڵگەیەکی گەورەتر نرخێکی وەهای نییە، ئاخر کەس گوێیان پێنادا و لێیان دەگەڕێ هەروا بێهوودە و هیوابڕاو لە شـوێنی خۆیان بچەقن. خۆی ئەمەش دەربەسـت و پاکانەیەک نییە بۆ کارە سـامناکەکەیان، بەڵام وەبیرهێنانەوەیەکە بۆ خەڵک، بەوەی ئەو کەسـانەی لەسـەر بنەمـای بێ بـایەخی بەلاوە دەنرێن و فەرامۆش دەکرێن، دەکرێ ڕێگەیەکی دژوار بۆ سـەلمـاندنی شـایستەبوونی خۆیان بدۆزنەوە. خۆ ئەگەر ڕێگەی بەشـداربوونی

کـاری خەڕەکیـان پێنەدرێ، دەکرێ تێکی بـدەن. ڕووداوی توندوتیژی تەقەکردن لە هەندێ گەڕەکی دواکەوتووی ئەمریکا لە بناوانی شتەکەدا هاوشێوەن. کاتێک ئێمە هەندێ گرووپی ڕەگەزی یـان دینی بەلاوە دەنێین و پەراوێزیـان دەخەین یـان بە چـاوێکی سـووک تەماشـایان دەکەین، بەم ڕەفتارە فێریان دەکەین، کە تاکە دەرەتانیان پەنا بردنە بۆ توندوتیژی.

زۆر جـاران لە ڕۆژگـاری بـاپوجی و ئێمەشـــدا، گەورەترین کارەساتی مرۆڤایەتی لە کورتهێنی خاکەڕایی و نایەکسانیی قەبە و ناقۆڵاوە سـەرچاوە دەگرێ. سـەرکردە لووتبەرزەکان و ئەوانەی منمنۆکایەتی پاڵیان پێوەدەنێ تا دەسەڵاتیان فراوان بکەن و ئەوانی دیکەش بخەنە ژێر جڵەوی دەسـەڵاتی خۆیانەوە، هۆکاری شـەڕ و ئاژاوەن. تیرۆریزم لە لایەن ئەو جۆرە کەسانەوە دەکرێ، ئەوانەی هەسـت دەکەن پشـتگوێ خراون و بەلاوە نراون. لە دوای ئەو شـەپۆڵە تەقەکردنەی پۆلیس لە ڕەشـپێسـتەکان لە وڵاتی ئەمریکا، جووڵانەوەیەک بە ناوی پرسـی ژیانی ڕەشـپێسـت بەرپا بوو، هەر ناوەکە خۆیشی دەربڕە. ئاخر خەڵک دەیانەوێ بزانن ئەوانیش هەن و گرنگن. دووبارە و چەند بارە ئێمە ئەوە فەرامۆش دەکەین یان ڕەتی دەکەینەوە کە ژن، لانەواز، موسـڵمان، هیندۆس، سـوننی، شیعی، جوو، کریستیان، ئاوارە و پەنابەر، هەر هەموویان شت بن و بایەخی خۆیان هەیە. لەسەر ئێمە پێویستە ئەوە بوەستێنین وەک منداڵێکی نێو گۆڕەپانی یاری بجووڵێینەوە کاتێک خۆی دەپەسنێ و دەڵێ "من لە تۆ باشـترم!" پێویسـتە پەی بەوە ببەین ئەو ڕێڕەوە چەند گەوجانە و مناڵکارانەیە. باپووجی سوور بوو لەسـەر ئەوەی هەرگیز بەوە قایل نەبێ، کە زۆرینەی خەڵکی هەیانبێ و لەوپەڕی

خۆشـــگوزەرانیدا بژین. لەســـەر ئێمە پێویســـتە بۆ **هەمووان تێبکۆشین**، تا هەر هەموویان لە پەرەسەندنەکە سوودمەند بن.

باپیرەم هەر لە ســـەرەتای ژیانی خۆیدا بیری لە خاکیبوون کردبووەوە. بە منداڵی لەوە تێنەدەگەیشـــت ئاخۆ بۆچی بۆی نییە لەگەڵ کوڕی ئەو کەســـەی زبڵ و خاشـــاکی بەردەمی ماڵانی لادەبرد، یاری بکا. (لەبەر کاری کابرا تەواوی ماڵباتەکەی"گڵاو" بووبوون.) کـاتێکش هەراش بوو، بینی چۆن هێزی کۆلۆنیـالی بریتانی خەڵکی هیندســـتان دەچەوســـێنێتەوە، لە کۆتاییشـــدا لە باشـــووری ئەفریقا ڕووبەڕووی جیـاکردنەوە نـاقۆڵاییەکەی سپیپێستەکان لە دژی ڕەشپێستەکان بووەوە. ئەو لەوە تێگەیشت کە جیاکاری لەو کاتەدا ڕوودەدا، ئەو کاتەی خەڵکێک خۆیان وەها دادەنێن گوایە لە ئەوانی دیکە باشترن، ئیدی بە شێوەیەکی شایستە لەگەڵیـان نـاجووڵێنەوە. ئەو لەو بڕوایەدا بوو دژەژەهری ئەو جیاکردنەوە بڕێکی زۆری خاکیبوونە.

لە هەوڵ و تێکۆشـــانی بەرایی خۆی بۆ ئەوەی هیندییەکان لە باشـــووری ئەفریقا ڕەفتاری باشـــتریان لەگەڵدا بکرێ، ئەوە بوو باپوجی کۆبوونەوەیەکی لەگەڵ کاربەدەســـتێکی میری ســـازدا، ئەوەی بەرپرســـی هەڵســـوکەوت کردن بوو لەگەڵ هیندییەکانی باشووری ئەفریقا. لە کۆبوونەوەکەدا باپوجی بە کاربەدەستەکەی گوت؛ هیندییەکان بۆ باشـــووری ئەفریقا کێشـــە نین وەک وەهایان لێ دەڕوانن؛ بەڵکو ئەوان کەســـانی نـاســـک و ئیشـــکەرن و ماندوونەناســـانە و پشـــکدارییەکی زۆری بنیاتنانی کۆمەڵگەکەیان کردووە. کاربەدەستەکەش باگۆی دابووەوە، لەم بابەتە هاوڕایە و لە پشـتی باپوجییەوەیە. لێ کاربەدەستەکە ئەوەشی بۆ قسـەکانی

زیادکرد، کە باپوجی پێویستی بەوە هەیە لەوە تێبگا، جیاکاریی ڕاستەقینە بنەمای جیاوازتری هەیە. ئەو گوتی: "خۆی ترسی ئەوروپییەکان لە بەدڕەفتارییەکانی هیندییەکانەوە نییە، بەڵکو لە ڕەفتارە چاک و باشەکانیانەوەیە."

ئەمەش وانەیەکی گرنگ بوو. ئاخر کاتێک ئێمە خەڵکی دەچەوسێنینەوە و مافەکانیان ناسەلمێنین - ئەوسا ژن و کەمایەتی بن یان کۆچبەران بن - ئەوا ئێمە ئەوە هەڵدەبژێرین کە بایەخیان نەبینین. کاتێک ئەوان بە نزم دادەنێین، وا لە خۆمان دەکەین هەست بە بەهێزتربوون بکەین. لێ ئەمەیان هەستێکی چەواشەیە. خۆ ئەگەر هەست بە متمانەداریی خۆمان بکەین، ئەوا پێزانینمان بۆ بەهرە و توانستی ئەوانی دیکەش دەبێ و هانیان دەدەین درێژە بە ڕەوشی ژیانی خۆیان بدەن کاتێ لە بەرزیدا دەبن، هەروەها کاتێکیش نزم دەبنەوە دەستی یارمەتییان بۆ درێژ دەکەین.

باپوجی تۆوی خاکەڕایی چاند و هێزوگوڕی ڕاستەقینەی خۆی لە ڕێی کاری خۆبەخشانە لە نەخۆشخانەی هەژارانی (دوربان) لە باشووری ئەفریقا تەرخان کرد. بە کاری برینپێچی و مشوور خواردنی نەخۆش، یارمەتی کەسانێکی دا، کە لەوانە بوو بە پێچەوانەوە باریان دژوار کەوتبایەوە. کاتێکیش زۆری پێ نەچوو دوای ئەمە (شەڕی بور) هەڵگیرسا، باپوجی ئەوەی لە نەخۆشخانەکە فێری بووبوو بۆ ڕێکخستنی دەستەیەکی فریاگوزاری خستەکار. ئەو زیاتر لە هەزار هیندیی خۆبەخشی کۆکردەوە، زۆریشان کرێکاری بێکار بوون، هەر زوو ڕاهێنانیان لەسەر مشوورخواردنی برینداران پێکرا. هەینێ ئەو خاکە سەخت و بەردینەی زۆر لە شەڕەکانی تێدا کران بۆ هاتوچۆی ترۆمبێلان

سەخت و نەکردە بوو، باپوجی و کارمەندە خۆبەخشەکان برینداره‌کانیان لەسەر دارەباز دادەنا و لە مەیدانی شەڕەوە بەرەو نەخۆشخانەکان دەگوازرانەوە. زۆر جار زیاتر بە قرچەی گەرما لە ٣٢ کیلۆمەتر پتر بە پێ دەڕۆیشتن. کاتێکیش جەنگەکە کۆتایی پێهات، لەبەر ئازایەتییەکەیان خەڵات کران، بریتانیاش میدالیایەکی بە باپیرەم بەخشی.

باپوجی بەو دڕندایەتییەی شەڕەکە دنەی دەدا، سامگرتی بوو. لە سەرەتای شەڕی ئەنگلۆ-زولوودا، بە چاوی خۆی کوشتارگەی بریتانییەکانی دژی زولووەکان بینی، ئەوانەی لە ژمارەدا لە خۆیان پتر بوون. پاشان لەو بارەیە وەهای گوت: "وەک ئەوە وابوو بە دوای خەڵات و بەراتدا بگەڕێن." سەربازە بریتانییە چەکدارەکان بەسەر پشتی ئەسپەکانیانەوە بوون پەلاماری هەر جەنگاوەرێکی خۆجێییان دەدا، ئەوانەی لە ڕێگەوبان بە تیروکەوان یان بە بەرد و دار تووشیان دەهاتن. باپیرە لە ملهوڕیی بێباکیی هێز سامگرتی بوو، ئاخر چۆن ئەو شتە ئەو خەڵکە خراپەی هێناوەتە پێش. کاتێکیش چاوساغی بۆ دەستەی فریاگوزاریی لە هەردوو جەنگەکەدا دەکرد، لەگەڵ هەموو کەسێک بە یەکسانی دەجووڵایەوە، هەروەک چۆن مشووری بریندرانی بریتانی دەخوارد، بە هەمان شێوەش بریندارانی زولو، سوور بوو لەسەر ئەوەی بە ڕێزەوە ڕەفتار لەگەڵ هەموو لایەکدا بکا.

ئەزموونی باپوجی لە جەنگەکاندا هێنایە سەر ئەو بڕوایە، کۆمەڵگاکان گەورەترین هەڵە دەکەن، کاتێک کلتووری توندوتیژی وەک ئامرازێکی دەستبەسەرداگرتن و خۆسەپاندن دەبینن. ئاخر خۆ سامانی ڕاستەقینە لە پارە و خۆسەپاندنەوە نایەت، بەڵکو لەو

پێزانینەوە دێ، کە هەموو خەڵک شکۆ و شایستەیی خۆی هەبێ. باپوجی پێی گوتم: "**چاکەی تاک لە چاکەی هەمووانەوەیە.**"
هەروەها ئەو باش لەوەش گەیشتبوو، کە ئەو توندوتیژییەی لە جیهاندا هەیە لێکەوتەی ئەوەیە، کە بە حەوت گوناهەکەی کۆمەڵگە ناودەبرێ:

سامان بەبێ کارکردن.

خۆشی بەبێ ویژدان.

بازرگانی بەبێ ڕەوشت.

زانست بەبێ مرۆڤایەتی.

زانین بەبێ کەسایەتی.

دین بەبێ قوربانی (نەوەک قوربانی بە ئاژەڵ بەڵکو بە سامان).

سیاسەتیش بەبێ سەرەتا (پرنسیپ).

لەم دواییانەدا منیش ئەمەم بۆ زیاد کرد:

ماف بەبێ بەرپرسیارێتی.

هەر کاتێک ئێمە لەوە تێگەیشتین کە هەر ژیانێک، ژیانی هەر کەسێک دەیهێنی، ئەوسا دەتوانین ئەو شتە بۆ داهێنانی ئەو گۆڕانکارییە بەکاربهێنین تا هەمووان لێی سوودمەند بن. پەروەردەکارێکی هیندی بە ناوی بەنکەر ڕۆی، کە من زۆر پێیەوە سەرسامم، لە باشترین قوتابخانەکانی هیندی خوێندوویەتی و بۆ سێ ساڵیش پاڵەوانی تۆپی سەرمێز بووە. ئەو ڕایگەیاندبوو: "سەرتاپای جیهان بۆ من سازوئامادە بوو. هەموو شتێک لەبەر پێمدا بوو." لێ لە بری ئەوەی ئەو خوێندنە گرانبەها و گوڵبژێرەی بۆ ئەوە بەکاربێنێ ببێتە دکتۆر یان دیپلۆمات، هەروەک دایک و

باوکی دەیانەویست، کەچی بڕیاری دا لە گوندێکی هەژارنشیندا بژی و بیری ئاو لێبدا. (ڕۆی) بە هەموو توانای خاکەڕایی خۆی لە گوندەکە نزیک بووەوە. هەوڵی ئەوەی نەدا کەسانی لە خۆی گەورەتر فێر بکا؛ بەڵکو ویستی بەخۆی لەوانەوە فێر ببێ. ئیدی بەو شێوەیە دەستی پێکرد تا بەوە بێیرفوت کۆلیج (بەرنامەی پێخواسان)[29] ناسرا، ئەو دەزگا بەرنامەڕێژەی بەهرە و لێهاتوویی هەبووی خەڵکی بەکاردەهێنا تا بیرۆکەی نوێ و نمایشی کردەوەی نوێی پێ بەرهەم بهێنێ و خزمەتی لادێنشینانی پێبکا.

(ڕۆی) کردە نیازەکەی خۆی لەسەر بنەمای فێرخوازیی باپیرەم ڕۆنا بوو: واتە یەکسانی و خاکەڕایی. ڕۆیی بونکەریش هەروەک کۆژینەکەی باپوجی هانی خەڵکی دەدا تا بێن و سنووره ئاساییەکەی خۆیان ببەزێنن و توانستی نوێ فێر ببن، لێ نەوەک بۆ پارە. لە بەراییەوە خەڵکەکەی هەر لەسەر زەوی دەیانخوارد و دەڕازان[30] و کاریان دەکرد. لە جیاتی ئەوەی بە هەژارەکان بڵێ ئاخۆ **پێویستە لەسەریان** چی فێر ببن، بڕیاری ئەوەی دا تیشکۆی هزر و کاری بخاتە سەر ئەوەی ئاخۆ ئەوان هەر بە ڕاستی چی بە گرنگ دەزانن. خوێندنەوە و نووسین لە داخوازییەکانی سەر لیستی ئەو نەبوو، بەڵکو توانستی ئەوەی لە گوندێکی دوورەدەستدا

[29] بێرفوت کۆلليج Barefoot College مەڵبەندی لێکۆڵینەوە و کاری کۆمەڵایەتییە، ڕێکخراوێکی خۆبەخشی کار لە مەیدانی فێرخوازی و پەرەپێدانی بەهرە و تەندروستی و ئاوی خواردنەوە و پەرەپێدانی ژنان و وزەی زۆر بۆ خەڵکی لادی دەکا. لە ساڵی ١٩٧٢دا لەسەر دەستی بەنکەر ڕۆی لە هیندستان دامەزراوە. وەرگێڕ.

[30] دەڕازان: دەخەوتن

کارەبا و ترۆمپای هەڵهێنجانی ئاو هەبێ، پێشـــنۆرە بوو. بۆیە دەســـتی بەوە کرد چۆن ژنە هەژارە نەخوێندەوارەکان فێری ئەوە بکا ببنە ئەندازیاری وزەی خۆر. ســـەرکەوتنیشـــیان بووە دیاردە. هەر تەنها لە ماوەی چەند مانگێکدا و بەبێ ئەوەی سەریان بەسەر کتێبی مەکتەبێدا بگرن یان بە دوای کتێبی بەڵگەدار و کەتەلۆکدا بگەڕێن، ئەو ژنـانە فێر بوون چۆن هێزی وزەی خۆر دابکەن و بیکەنە چرا و ســـەرتـاپـای گونـدەکەیـان پێ ڕوونـاک بکەنەوە. هەنووکەش ژنـانی بەرنـامەی پێخواســـــان (بێیرفوت کۆلیچ) لە ســـەرتاســـەری هیندســـتاندا شـــار و گوندی کارەبادایان هەیە. حکومەتەکانی دیکەش کاتێ ئەو ئەنجامە ناوازەی ئەوانیان بینی، داوایان لێ کردن بەڵکو یارمەتی ئەوانیش بدەن، ئیدی بەم شـــێوە تەکنیکەکانیان بە ئەفغانســـتان و زۆر لە دەوڵەتانی ئەفریقاشـــدا بڵاوبوویەوە. وای لێهات ئەم داپیرە نەخوێندەوارانە هێزی وزەی خۆر بگەیەننە سیرالیۆن و گامبیا و وڵاتانی دیکەش.

کاتێکیش ڕۆیی بەنکەر بۆ یەکەمین جار چووە گوندێک، پیاوە بە ســـاڵاچووەکان مەراق بوون بزانن ئاخۆ ئەم پیاوە بۆچی هاتۆتە گوندەکەیان، تۆ بڵێی لە دەســـت قانون یان لە دەســـت ڕابردووی شـــکســـتخواردووی خۆی ڕایکردبێ. ئەو کاتێکی ســـەختی لەو ڕوونکردنەوە بەڕێ کرد کە خۆی بڕوای بەوە هەبوو هەموو هەژارێک لە ســـەری پێویســـتە بەهرەی لێهاتوویی خۆی پەرە پێبدا، ئەمەش هەر ئەوەی دەویســـت تەوژمی ئەو لێهاتوویە بخاتە ســـەر ڕێڕەوە ســـەرەکییەکەی خۆی، چونکە زۆر لە ژنانی ئەو گوندەی بۆی چووبوو نەخوێندەوار بوون و بە زمـانێکی دیکەش دەدوان، ئەویش ســـەری خۆی بە وتاردان و وتوویژ نەیەشـــاند؛ ئەو بۆ

فێرکردن زمــانی ئـامــاژە و بووکەڵەی بەکــارهێنــا. ئەو نوکتەی ئەوەشـــــی دەکرد، گوایە ئەو بووکەڵانەی بەکــاریــدەهێنــان لە پاشماوەی ڕاپۆرتەکانی بانکی نێودەوڵەتییەوە دروستی کردبوون. بە قســـــەیەکی دیکە، ئەوەی عەقڵ و دەزگا مەزنەکان بەرهەمی دەهێنن مەرج نییە لە بەرهەمی خەڵکی ئاســــایی باشـــــتر بێ. ئەو بەڕێوبەری تــاقە خوێنــدنگــایەک (کۆلیژێــک)ی هینــدی بوو، کە مامۆســــتای هەڵگری دکتۆرا و ماســــتەری وەک مامۆســـــتا بەکرێ نەگرتبوو؛ ئەو پەیوەســت و بەند بوو بەو زانینەی لە کەســانێکەوە دەهــات، ئەوانەی بە ڕەنج و بــازووی خۆیــان ئەو کــارامەیەیــان وەردەستهێنا بوو، لە شکۆی کاری جەستەیی خۆیان گەیشتبوون.

خۆی ئەوە خاکەڕاییەکی مەزن بوو بڵێی تەنانەت ئەو کەسـەی لە بــاشـــــترین فێرگەدا دەرچووبێ، بتوانێ لە پیرەژنێک فێر ببێ، کە هەموو ژیــانی خۆی هەر هەژار بووە و ســـــەربــاری ئەوەش نەخوێنــدەواریش بووە. ڕۆیی بوکەر حەزی لێ بوو ئەو وتەیەی باپیرەم بهێنێتەوە، کە گوتبووی: "یەکەمجار ئەوان تۆ پشـــــتگوێ دەخەن، ئینجا پێت پێدەکەنن، پاشـــــان دژایەتیت دەکەن، لەپاش ئەمەدا ئینجا تۆ دەیبەیتەوە." ئەو بەوە بردییەوە، کە توند دەســـتی بە بنەماکانی یەکسـانی و بڕیاری بە کۆمەڵەوە گرتبوو. زۆر جاران خەڵکی لایەدەی نیازپاک بە خۆیان و جێپەنجەی گۆڕانکارییان دێنە گوندە هەژارنشـــــینەکان. ڕۆیی ئەو خاکەڕاییەی هەبوو تا زانین و لێهاتوویی خەڵکی بە تەمەن بناسێتەوە و دەستیان بگرێ بۆ ئەوەی پەرەیــان پێبــدا. ئەو ئەو جۆرە تەکنەلۆژییەی هێنــا و خســـــتییە بەردەستیان کە بتوانن بەکاری بهێنن و کۆنترۆلیشی بکەن.

یەکەمجار ئەوان تۆ پشـــتگوێ دەخەن، ئینجا پێت پێدەکەنن، پاشان دژایەتیت دەکەن، لەپاش ئەمەدا ئینجا تۆ دەیبەیتەوە.

سـەرکەوتنی بەرنامەی پێخواسـان (بێیرفوت کۆلیج) سـەلماندی، کە بیرۆکەکانی باپیرەم لە بارەی خاکیبوون و دنەدەری ڕۆحییانەی ئەو هێشــتا هی ئەوەیە گۆڕانکاریی گەورە گەورە لە جیهاندا بێنێتە گۆڕێ. هەروەها ئەوەشمان بیر دەخاتەوە، کە ئێمە دەتوانین شتی مەزن بخوڵقێنین کاتێک بەبێ لەخۆبایی بوون بەرەوپیری جیهانەوە دەڕۆین.

باپیرەم ڕوانینێکی ڕاســتگۆیانەی بۆ خۆی هەبوو. هەرچەندە ئەو لەبــارەی گۆڕانگــاریی جیهــانەوە کەســــێکی نــاوازە و تــایبەت بوو،لێبڕواشـــی وا نەبوو کەســـێکی مەزنە و خاوەن بەهرەیەکی تــایبەتە. ئەو گوتی: "**من زۆر خــاترجەمم لەوەی کە هەر ژن و پیاوێک دەتوانێ ئەوەی من بە دەستم هێناوە ئەویش بیگاتێ ئەگەر هاتوو هاوشــێوەی من تێبکۆشـــێ و هەمان تۆوی هیوا و بڕوا بچێنێ.**"

❖

ئەو قســـەیە ئاســـانە بڵێی پێزانینم بۆ شــایســتە بوونی هەموو کەسێک هەیە، بەڵام بە کردەوە زۆر سەختترە. زۆرینەی کات ئێمە لەو بڕوایە داین کەوا لەســـەر ڕاســـتین و بڕیاری ڕاســـت و دروســتیشــمان داوە، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ ئەوانی دیکە هەڵەن. دەروونناســەکان ئەوەیان دۆزیوەتەوە، کەوا زۆر لە خەڵکی لە بری ئەوەی زانیاری کۆبکەنەوە ئینجا بڕیار بدەن، پێشــوەختە بۆچوونی خۆیــان هەیە، پــاشـــــان بە دوای فــاکتەرەکــانــدا دەگەڕێن تــا

بیروبۆچوونەکەیان پێ پشتڕاست بکەنەوە. ئێمە لە پرسە گەورە و بچووکەکان بێ مەبەست ئەو کارە دەکەین. هەر بۆ نموونە، ئەگەر تۆ لە پێشانگا بی تا ترۆمبێلێک بکڕی، سەرەتا یەکێک دەبینیتەوە کە حەزت پێیەتی، پاشان بە دوای ڕوانین و کاردانەوەی ئەوانی دیکەدا دەگەڕێی تا پشتگیری بکەن کە بۆچی ئەو جۆر و مۆدیلە ترۆمبێلە باشترینیانە. ئێمە ئەم کارە لە کاتی هەڵبژاردنیشدا دەکەین. لە جیاتی ئەوەی بە وریاییەوە هەموو ڕاستییەکان هەڵبسەنگێنین، بەربژێرێک بۆ پشتگیریی لێکردن لێ دەگرین، ئینجا تیشکۆی هزری خۆمان دەخەینە سەر ئەو چیرۆکە ئەرێیانەی لە بارەی ئەوەوە هەن و هەرچی شتە نەرێیەکانیشە بەلاوە دەنێین.

من ئەزموونی خۆمم لە ژیاندا هەیە بەوەی بڕیار بدەم و دڵنیاش بم لەوەی ڕاستم، پاشان خاکیبوونە ڕاستەقینەکە داوام لێ دەکا دیوەکەی دیکەش ببینم. دەی با بگەڕێینەوە ساڵی١٩٨٢، کە ڕیچارد ئاتنبۆرۆو (Richard Attenborough) فیلمی گاندی دەرهێنا، فیلمەکە لەسەر ژیانی باپیرەم دروست کرا بوو. کاتێکیش زانیم بۆ یەکەم جارە فیلمێکی وەها بەرهەم هێنراوە، نیگەران بووم. ئاتنبۆرۆیی دەرهێنەریش بڕیاری دابوو لە دەرهێنانی فیلمەکەدا پرس بە هیچ کەسێک لە ماڵباتەکەمان نەکا. ئینجا بیستم حکومەتی هیندی بڕی ٢٥ ملیۆن دۆلاری لە بەرهەمهێنانی فیلمەکەدا خەرج کردووە، ئیدی من شێتوهار بووم. ئەوە بوو ستوونێکم لە ڕۆژنامەی تایمس ئۆف ئینديا نووسی و ڕەخنەم لە حکومەت گرت و جەختم لەوە کردبووەوە ئەگەر باپیرەم لە ژیاندا مابوایە، پێی باشتر دەبوو ئەو بڕە پارەیە لە هەژاران خەرج بکرابایە. ئاخر بیست و پێنج ملیۆن دۆلار بڕە پارەیەکی قەبە بوو و کاریگەریی

بەسەر ژیانی هەژاراندا دەبوو، پێویست نەبوو ئەم برە پارەیە لە فیلمێک بە هەدەر بدرێ.

زۆری پێ نەچوو فیلمی گاندی نمایش کرا، منیش بۆ بینینێکی پێشوەختە بانگهێشت کرام. بە دەمارگرژییەکەوە لەسەر کورسی نمایشەکە دانیشتم، ئیدی خەریکبوو دەستبەجێ چاوم پڕ لە فرمێسک بن. ڕاستە فیلمەکە هەندێ شتی نادروستی تێدا بوو، بەڵام بە شێوەیەکی نایابانە دنەدانی گیانی باپیرەمی تێدا بوو. فیلمەکە بە لێدوانێک دەستیپێکرد کە تیایدا هاتبوو هەرچەندە نەتوانراوە هەموو ڕووداوەکانی ژیانی ئەو جوامێرە تۆمار بکا، بەڵام هەوڵدراوە "لە گیانی دنەدەرانە و دڵی ئەو پیاوە نزیک ببێتەوە و بیهێنێتە گۆ." بەڵێ ئەم کارەشی کرد. منیش دوای تەواوبوون گەڕامەوە ماڵ و ستوونێکی دیکەم نووسی و لە ڕەخنەکانی پێشووم پەژیوان بوومەوە و دانم بەوەشدا نا بەدەر لە سەرسامبوون و دەستخۆشی هیچی دیکەم بۆ فیلمەکە نییە. لە نیشاندانی کەسایەتی باپیرەمدا بێن کینگسلی (Ben Kingsley) ئەکتەر پەیامی ناتوندوتیژییانە و خۆشەویستی گەیاندە ملیۆن کەس، خۆ ئەگەر فیلمەکە نەبووایە ئەوا کەسانێک هەبوون هیچیان لەو بارەیەوە نەدەزانی. فیلمی گاندی خەڵاتی ئەکادیمی وەرگرت بەوەی کە لە باشترین فیلمەکانە، هەروەها کینگسلی و ئاتنبۆرۆوش شایستەی بردنەوەی خەلاتی ئۆسکار بوون.

منیش وانەیەکی مەزن لە خاکەڕاییەوە فێربووم.

❖

باپوجی ویستی لەو پێناسانە دەربازی ببێ، ئەوانەی ئێمە بۆ وەسفی یەکدی و ئەو جیا کردنەوانەی ئێمە لەسەر ئاستی جێندەر

و نەتەوایەتی و دین دەیکەین. ئەو لە نیشـتمانپەروەرییش نیگەران بوو، بەوەی کە ڕێگایەکە تۆ هەوڵ دەدەی گۆشـەکەی خۆت لە نێو ئەو جیهانەدا بپارێزی بێ ئەوەی حیسـاب بۆ هیچ کەسـی دیکە بکەی. کاتێک خۆمان لەنێو گرووپێکی تایبەتدا قەتیس دەدەین و ئاسـتەنگ بۆ خۆمان دروسـت دەکەین، ئەوا دەڵێین ڕێبازەکەمان لە ئەوانی دیکە باشترە و ئیدی ئێمە حەز دەکەین خۆمان لە ڕوانین و بیستنی هەڵوێستی دیکە بپارێزین. ئەم ڕێگایەش تەنها دابەشکاری و توندوتیژی لێ پەیدادەبێ. لەخۆگرتنی ناتوندوتیژیانە بەو برە شایستەی خاکیبوون دێتە ئارا، کە بڵێی ئێمە ڕێز لە ڕوانگە و حەز و ئارەزووکانی خەڵکی دیکەش دەگرین، تەنانەت ئەگەر ئەوان وەک ئێمەش نەبن.

هەرگیز وازهێنان لە پێناسەکردنی و لە باوەشگرتنی گۆشەنیگای دیکە شـتێکی ئاسـان نییە، بەڵام دەکرێ ئەنجامی بەهێزی بە دواوە بێ. لەم دواییانەدا مامۆسـتایەک لە ڕۆچسـتەری نیویۆرک داوای لێکردم وانەیەک لە پۆلەکەی ئەو لە بارەی ناتوندوتیژی بڵێمەوە، ئیدی منیش لە بارەی چۆنیەتی نزیکبوونەوەی باپیرەم بۆ ئەو پرسـانە دوام و باسـی بیروڕای ئەوم کرد، چۆن بە هۆیەوە هەڵسـوکەوتی لەگەڵ خەڵکی کردووە، هەڵسـوکەوتێکی پڕ لە خۆشەویستی و ڕێز و شکۆ، کە دەکرێ زۆر شت لەو تووڕەیی و بێ هیواییە کەم بکاتەوە، کە ڕووبەڕووی دەبینەوە. دوای ئەوەی لێ بوومەوە، مامۆسـتاکە داوای لە خوێندکاران کردبوو پرۆژەیەک دابهێنن، کە لەسـەر بنەمای پەیامەکانی ژیانی ڕۆژانەی باپوجیەوە ڕۆنرابێ. لەپاش مانگێک گەڕامەوە خوێندنگاکە تا گوێ لە نمایشـی پرۆژە داهێنەرانەکەی خوێندکاران بگرم. کچێکی قەڵەوی خەپانە

ڕوونی کردەوە؛ قەڵەوی و کێشـــەکەی بووەتە مـایەی زۆر لە پێڕابواردن و نوکتە و زۆر جاریش لە لایەن خوێندکاران کەڵەگایی بەسەرەوە کراوە. بە شێوەیەکی ئاسایش کاردانەوەی تووڕەبوون و جوێندان بووە بەو کەسانەی پێیان ڕابواردووە یان سووکایەتییان پێکردووە. لێ دوای ئەوەی گوێی لە کردەنیازەکانی باپوجی بووە، بڕیـاری داوە لە جیـاتی تووڕەیی و جوێن، ئەوە بزانێ ئـاخۆ دەربڕینی خۆشـەویسـتی چ کاریگەرییەک بە دوای خۆیدا دەهێنی. هەر کاتێک کەڵەگایی بەسەردا دەکرێ، ئەویش بە وشەی دلۆڤانانە وەڵام دەداتەوە، پاشـان ئەم کاردانەوەیە دەبێتە مایەی چەککردنی ئەوانەی کەڵەگـایی بەســـەردا دەکەن و هیچیـان پێنـامینێ لە بەرانبەریدا بیکەن. ئەوســـا کچە یانەیەکی بە نـاوی (دڵێک لە ئەڵماس) دروســـت کرد و خوێندکارانی دیکەی خوێندنگەکەی بانگێشت کرد تا کێشەکانیان بە خۆشەویستی لە بری سووکایەتی پێکردن چارەسەر بکەن.

من ئەوەندە بە پڕۆژەی ئەو کیژە سەرسام بووم: ئاخر ئەو کچە گەیشـتبووە ئەو ڕاسـتییە گرنگەی بەوەی کەڵەگاچییەکان ئەوەندە بەهێز نین وەک خۆیـانی پێ هەڵدەدەنەوە، بەڵکو ئەوان بە دوای کەســـانێکدا دەگەڕێن کە لە خۆیان لاواز و زەبوونتر بن، هەســـت بکەن خۆیـان گرنگن. تەکنیکی ئەم کچە خوێنـدکـارە وای لە کەڵەگاچییەکان کرد دەسـتبەرداری تووڕەیی خۆیان بن و هەسـت بە لەخۆگرتن و باوەشـی گەرمی بەرانبەر بکەن. بەخۆشانازبوونی کچە بۆ ئەوانی دیکەش پەڕییەوە. ئیدی لە بری پیاهەڵشـــاخان و هاوارکردن و شەڕکردن بۆ گەیشتن بە پەیژەی باڵای خەیاڵپڵاوی،

ئەوە هاتەدی کە هەموویان هەســت بەو چاکە و ڕەزامەندییە بکەن بەوەی هەموویان لە خۆشەویستی و ڕێزی یەکدیدا هاوشانن.

باپوجی بە هێزەوە هەستی بەوە دەکرد کە پێویستە دادپەروەری و ڕێزگرتن لە هەر کۆمەڵگەیەکی ژیـاریـیـدا بەرقەرار بێ. ئەوەی ئەوەشـی پەژراندبوو، کە دەکرێ یەکسـانی تەواوعەیاری ئابووری نەیەتە دی، بەڵام نابێ ئەو جیاوازە داراییە قەبەیەش هەبێ، ئەوەی ئەمڕۆ لە ئارادایە. خۆ ئەگەر دارا و هەبووەکان لە کۆشکی خۆیاندا بژین و بە شـــوورەیەکی ئاســـنین خۆیان لە ژان و ناســـۆری ئەوانیکەدا داببڕن، ئەوا ئەو ناهاوسەنگییە هەر بۆ کێشـە و ململانی ســـەردەکێشـــێ. ئێمە هەمووومـان حەزمـان بەوەیە لەســـەر دەسـتکەوتەکانمان پەسـن بدرێین، بەڵام ئەوەی ڕاسـتیش بێ هیچ کامێکمان بە تاقی تەنها ســـەرکەوتوو نابین. ئێمە پێویســـتیمان بە خـاکەڕایـی هەیە تـا ئەو بەشـــداریـیەی ئەوانـی دیـکە بـۆ خۆشگوزەرانیمان کردوویانە بناسینەوە و پێزانینمان بۆی هەبێ.

ناسـیاوێکم بەناوی (ڕیجێندرا سـینگ) وەک دکتۆری داودەرمان ڕاهێنانی پێکرا و لە کۆتاییشـــدا نۆرینگەکەی لە گوندێکی بچکۆلانە بەناوی (سـاریکا) دانا، گوندێک لە ناوچەیەکی هەرە وشـکوبرینگی هیندســـتان. دوای یەک دوو هەفتە لە دامەزراندنی نۆرینگەکەی خۆی لەوێ، پیرە پیاوێک دەچێتە لای و پێی دەڵێ کەوا گوندنشینان بە قەدەر ئاوی پاکی خواردنەوە ئەوەندە پێویسـتیان بە داودەرمان و خوێندەواری نییە. ئیدی پیرە پیاوەکە بانگهێشتی پزیشکەکە دەکا و پیاسـەیەکی لەگەڵدا دەکا و ئەو درز و شـەقارە گەورانەی سـەر ڕووی گاشە بەردەکانی زنجیرە شاخەکە نیشان دەدا.

ئینجـا پیرەمێردەکە بۆی ڕوون دەکـاتەوە: "ئەو کەمە بـارانەی دەبـاری دەڕژێتە نێو ئەو درزانە و ون دەبێ." کـابرا قســـەی نەستەقی پێشینانی بۆ باس دەکا، کە چۆن دەکرێ بیری بچوک لێ بدرێ و ئاوەکە گل بدرێتەوە. ئەم قسەیەش بە گوێی دکتۆر سینگدا دەچێ، ئەوسـا پێشـنیازی ئەوە بۆ پیاوەکە دەکا، بەڵکو چاوسـاغی بۆ بکا تا پرۆژەکەی لەو بارەیە دەستپێبکا. پیرەمێردەکەش وەڵامی دەداتەوە: "من بۆ ئەو کارە زۆر پیرم، خەڵکی گوندیش منیان پێ پیاوێکی قۆشـــمەیە، بەڵام خۆ تۆ بڕوانامەت هەیە، کەواتە ئەوان گوێ لەتۆ دەگرن نەوەک من."

بە دنەی گیانیی باپیرەمەوە، دکتۆر سینگ بڕیاری خۆی دەدا لەو بارەیەوە ببێتە پێشـــەنگ. کاتێکیش دوو ئەســـتێلک لە زەویەکەی خۆی دروســـت دەکا تا ئاوی بارانی تێدا گل بداتەوە، ئەوە بوو لەگەڵ باران باری ئەســـتێلکەکان پڕ لە ئاو بوون و لەســـەریانەوە ڕژا و زەوییە تێنووەکەش ئاوەکەی بۆ خۆی هەڵمژی. گوندنشـیان کە وایان بینی، بە کارەکەی سەرسام بوون و داوایان لە دکتۆرەکە کرد بەڵکو یارمەتییان بدا تا ئەســـتێڵکی زیاتر لێ بدەن. زۆری نەخـایـانـد ئەو زەوییە بەیـار و قـاقڕانە بووژانەوە و بە پیتوفەڕ بوونەوە و جڤاتەکەی ئەوێش بووژایەوە.

پاشـان دکتۆر سـینگ یارمەتی جڤاتی گوندنشـینانی دیکەی دا تا ئاو گل بدەنەوە. ئیدی ئەو زیاتر لە هەزار کیلۆمەتری چوارگۆشەی خاکی وشـکوبرینگی کردە مێرگێک بۆ کشـتوکاڵ و ئاودێری. ئەو ئاماژەی بەوە کرد، کەوا پێویســـتی بە داهێنانی تەکنەلۆژیای نوێ یان جاڕدانی هەڵمەتی پڕۆژەی ملیۆنان دۆلار نەبوو؛ سـوکوئاسـان ئەو پشتی بە زانیارییەکانی بەردەستی جڤاتەکە خۆی بەست. ئاخر

ئەوەی بینی چۆن هەڵقولانی ئاو ناوچەیەک دەگۆڕێ و ئەوەشمان بە بیردێنێتەوە کە "هەڵقوڵان" لە ژیانی هەر هەموومان چ شتێکی چارەنووسسازانەیە. وەک تاکێکیش، ئێمە ئەو کاتە دەبووژێینەوە و پێش دەکەوین، کاتێک وەک بەش و کاژی جڤاتێکی گەورەتر لەگەڵ یەکدی پەیوەست دەبین و کار لەیەک دەکەین.

خاکەڕایی دەرفەتی ئەوەمان پێدەدا پێزانینمان بۆ یەکدی هەبێ، چونکە جیهان بە هێزتر و ئەرێنیتر دەکا و بەرگری هەریەکشمان تۆکمەتر دەکا. کاتێکیش سەرۆک باراک ئۆباما کە کۆتایی بە گەڕی دووەمی سەرۆکایەتییەکەی هات، لە وتارەکەیدا باسی لە زۆر کەس کرد، ئەوانەی بەشێک بوون لە دەستکەوتە بەدیهاتووەکانی. ئەو ئێمەی لەوە ئاگادار کردەوە خۆمان وەها ببینین، کە هەر "کۆمەڵە تیرە و هۆزێکین هەرگیز لە یەک ناگەین" ئینجا بە پێداگرییەوە باسی لەوە کرد دەبێ ئێمە ئەوە بناسینەوە کە "یەک کۆمەڵگەی گەورەین پێویستە یەکدی ببینین و یەکمان خۆش بوێ و لە یەکدیش فێرببین." گەر باپیرەم مابایە خۆ بە گەرمییەوە هاوڕای دەبوو.

بەو هەموو زانیاری و تەکنەلۆژییەی هەمانە، پێویستمان بە خاکیبوونیش هەیە تا پەی بەوە ببەین، کە پەروەردەکەمان دەکرێ بۆ سەرتاپای ژیانمان درێژە بکێشی. زانایانی فیزیای گەردوونی لەم دواییانەدا لە لێکۆڵینەوەکانیاندا خەملاندوویانە ئێمە هەر تەنها بە ڕێژەی ٥٪ زانیارییمان لە بارەی گەردوونەوە هەیە. ڕێژەی ٩٥٪ی باقییەکەش ماوەتەوە بۆ فێربوون و دۆزینەوە. دۆزینەوەکانیشمان لە سەرچاوەی زۆرەوە دێن. ئیدی ئێمە پێویستیمان بە خاکیبوون هەیە تا پشت بە گوندنشینە ئاسایی و

بیرمەندە مەزنەکان ببەستین بۆ ئەوەی ئاسۆی ڕوانگەی جیهانمان بۆ فراوان بکەن. هەروەک باپیرەم گوتی: "دەی لێگەڕێ با شنەبای زانیاری لە هەموو پەنجەرە کراوەکانەوە بێتە ژوورەوە."

دەی لێگەڕێ با شـــنەبـای زانیـاری لە هەموو پەنجەرە کراوەکانەوە بێتە ژوورەوە.

وانەی نۆیەم

پێنج ستوونەکەی

ناتوندوتیژی

زۆر لە ئێمە لەسەر ئەو ڕایەن، کەوا کەسە گرنگەکان، کەسانی زۆر جدی و بە شانوشکۆن، بەڵام وێنەی من بۆ باپیرەم ئەوەیە: ئەو جۆرە کەسێکی دۆستانە و قسەخۆش و حەزی لە یارییش بوو. ئەو بە شەوان حەزی لەوە بوو بۆ چەند کیلۆمەترێک بە نێو کۆژینەکەدا بڕوا، زۆر جاریش یاوەرییم دەکرد. باپیرەم هەر پێنج پێ و پێنج ئینج بەژندرێژ بوو، ئەو کاتەش کە من چواردە ساڵان بووم، زۆر لەو بەژندرێژتر بووم. ئەو هەروا دەڕۆیشت دەستێکی دەخستە سەر شانی من و دەستەکەی دیکە سەر شانی ئەو کەسەی لەگەڵیدا دەردەچوو؛ ئەو ناوی لێنابووین "داردەستی ڕۆیشتن". ئەو لە ڕۆیشتندا کە دەستی لەسەر شانی ئێمە دانابوو، هەندێ جار خۆی بەرز دەکردەوە و شانەکانی ئێمەی وەک جۆلانە بەکاردەهێنا و بە کەیف و جەفەنگەوە هەروەک چۆن منداڵ هاوار دەکا، ئاوەها هاواری دەکرد "وای چەند خۆشە!" کاتێکیش لەپڕ ئەو وازییەی خۆی دەکرد و ئێمەش دەکەوتین، ئیدی پێمان پێدەکەنی و دەیگوت: چییە، ئاگاتان لە خۆتان نییە!"

هەستە تەنزاوییەکەی باپوجی بۆ میزاج خۆشی وای لێ کردبوو پیاوێکی خاکی لێ دەربچێ، ئیدی ئەویش ئەو هەست و خاسییەتە خۆکردییانەی خۆی بۆ ئەوە بەکاردەهێنا، کە خەڵکی دەوروبەری خۆی بهێنێتە ڕایێ، بەوەی ئەو هیچی لە ئەوان جیاواتر نییە. کاتێکیش تەمەنی هەڵدەکشا، خەڵکەکە تیشکۆیان خستەسەر خاسییەتە جوامێرییەکانی و وەهایان دەزانی ئەو هەر لەو کاتەی هاتۆتە سەر دونیا، کەسێکی وەها چاک و پیرۆز و موفەڕک بووە. لێ ئەو هەرگیز ئەوەی نەگوتووە گوایە بە بەهرەی ناوازەوە لە دایک بووە، هەمیشەش ئەوەی بە بیر دەوروبەری هێناوەتەوە، ئەو هەر لە بەراییەوە هەروا خاکەڕا بووە. ئەو هەر بە تەنها لە ڕێی خۆبڕیاردان و پابەندییەکانی گەیشتۆتە مەزنایەتیی خۆی. ئەو لەسەر ئەو باوەڕەوە بوو، ئەگەر هاتوو نیازمان وابێ، ئەوا هەموومان دەتوانین خۆمان چاکتر بکەین.

باپوجی ڕاهاتبوو بە ڕۆژووبوونی خۆی بۆ لێدوانی سیاسییانە بەکاربهێنێ، لێ کاتێ گەنج بوو، هێشتا دەستی بە ژیانی سادەیی خۆی نەکردبوو، ژەمە خۆراکی بۆ مەبەستی جیاوازتر بەکاردەهێنا. ئەو حەزی لە خواردن بوو، یەکێ لە خواردنە خۆشەویستەکانیش لای ئەو، جۆرە نانێکی شیرینی هیندییانە بوو، ئەوەی پێی دەگوترا پوران پۆلی puran poli.[31] ڕۆژێکیان لە باشووری ئەفریقیا، ئەو لەگەڵ داپیرەم کە ئێمە بە با Ba ناومان دەهێنا، هەندێ میوانی بۆ سەرنانی نیوەڕۆ بانگهێشت کردبوو. داپیرە (با)ش لە ناندین خەریکی شێولێنان بوو، لەو کاتەدا باپوجی لەبەر بۆنوبەرامی

[31] دەکرێ بڵێین کەلانەی کوردی. وەرگێڕ.

چێشتەکە خۆی بە ناندینەکەدا کرد. دڵی بەوە خۆش بوو خواردنە خۆشەکەی لەگەڵ میوانان بەش دەکا، بەڵام بە نیگەرانییەوە بە (بای) گوت؛ "دەترسم بەشی هەموو میوانەکانمان نەکا."
ئەویش لەسەرخۆ وەڵامی دایەوە: "نا ، زۆرە و بەش دەکا."
باپوجی بە مکوڕ بوونەوە: "لی خۆ من هەر بە تەنها دەتوانم هەمووی بخۆم!"
داپیرەشم بەسەر بادان باگۆی دایەوە: "نا، نەخێر، ناتوانی."
چاوی باپوجی بریسکەیان دایەوە و لە داپیرە هاتەپێش و پێی گوت: "چییە دامدەڕسێنیێ[32]. دەی لەسەر نانەکەت بەردەوام بە، هەموو ئەوەی لەبەر دەستتە تەواوی بکە، ئینجا دەردەکەوێ بزانین کێ ڕاستە."

داپیرەم هەژدە دانەی لە پۆران پۆلی ئامادە کرد، هەر دانەیەکیان بەقەد ئەستورکێک. ئینجا هێنای و لەبەردەم باپوجی دانان، ئەویش بە کەیفخۆشییەوە کەوتە سەری و یەک لە دوای یەکی هەڵلوشین. ئینجا داپیرەم دانی بە شکستی خۆیدا نا. (لەوانەیە هەژدە دانەکە بەشی هەموو ژیانی کردبا!)، لەگەڵ ئەو نانە دەستبەرداری جۆرە خورادنی دیکەش بوو، ئاخر تا دەهات ژیانی سادە و سادەتر دەبووەوە. لەو کاتەش کە من لە کۆژینەکە لای ئەو بووم، خواردنەکەی ئەو بە شێوەیەکی ڕەها زۆر سادە بوو، بەبێ خوێ و بەبێ بەهارات بوو. جارێکیان لە ئابهای خزممان پرسی، ئاخۆ کێ ژەمە خواردنی بۆ ئامادە دەکا، بەڵکو ڕێگەم بدا بەر لە بردنی بۆ باپیرە تامی بکەم.

---

[32] دامدەڕسێنیێ: تەحەدام دەکەی، ئاڵنگارم دەبی.

ئەو خانمە ئاگاداری کردمەوە: "دەزانم حەزی پێ ناکەی، چونکە بە خاترجەمییەوە خواردنێکی بێ تام و بۆیە."
خواردنەکەی لە تێکەڵەیەکی سەوزە پێکهاتبوو، لە نێو شیری بزندا کوڵێنرا بوو. منیش کەوچکێکم لێدا، بە ئاستەم توانیم قووتی بدەم.
بۆ جاری داهاتوو کە باپیرەم بینی، لێم پرسی ئاخۆ بۆچی ئەو ژەمە خواردنێکی وەها بێتام دەخوا؟.
ئەویش بە بزەیەکەوە وەڵامی دامەوە: "**من بۆ ئەوە دەخۆم پێی بژیم، نەوەک بژیم تا بخۆم.**"
من ئەوەم گوت، کە باپیرەم کەسێکی تەواوعەیار (پێرفێکت) نەبوو، لەوانەشە هەندێکیش لە بارەی سادەییەوە پێی لێ هەڵبڕیبێ. لێ ئەو دەیەویست ئەوە تەواو ڕوون بکاتەوە، ئەگەر هاتوو ئێمە فێر بین سادە بژین، ئەوا دەتوانین سوکوئاسان یارمەتی ئەوانی دیکەش بدەین بژین.
باپوجی باوەڕی بە هێزی گۆڕانکاریی کەسایەتی هەبوو. هەندێک جاریش ئەم کارە هەوڵ و کۆششێکی زۆری دەویست، هەندێک جاریش هەر ئەوەندەمان دەویست بکەوینە سەر ڕاستە ڕێگا. ئەو لەو بڕوایەدا بوو، کە کردە بچکۆلەکان دەکرێ تۆپە بەفرینە پاڵ بنێ و بیکاتە تۆپێکی زۆر گەورە. هەروەک کردەی ئاساییانەی خۆی، ئەو دەرسی لەو بارە پێ نەدەگوتم، بەڵکو فێری کردم خۆم لە ئەزموونی ئەو چیرۆکانەی خۆی، شت فێر ببم.
شەوێکیان کە بە ئاسوودەیی هەردووکمان لە بەرانبەر یەک دانیشتبووین و بە خەرەکەکە داوەبەنمان هەڵدەوێزنینەوە، چیرۆکی گەنجێکی بێ سەروبەری هیوابڕاوی بۆ گێڕامەوە، ئەو گەنجەی لە ئەپارتمانێکی بچکۆلەدا بە تەنها دەژیا. کابرا نە خۆی و

نەماڵەکەی پاک نەدەکردەوە، کەلوپەلی ماڵەوەشی ڕێک نەدەخست، ناو ماڵەکەی هەر پاشاگەردانییەک بوو بۆ خۆی، پیسی و پۆخڵیش هەموو ماڵەکەی داگرتبوو. باپوجی دەق گوتی: "ناندینەکەی لەبەر قاپوقاچاخی پیس گەنی کردبوو، هەر بۆنی ناخۆشـــی لێوە دەهات. وەنەبێ هەر پیسی و پۆخڵی لە ناوکەوی ماڵەکە بە گۆڕێوەربووبێ، بەڵکو شـتە پیسـەکانی لەسـەر یەک کەڵەکە بووبوو تا بنمیچەکەی دەهات!" کابرا دەیزانی ماڵەکەی وەک خۆکی[٣٣] بەرازانی لێهاتووە، مادام کەســـیش بانگهێشـــتی ماڵەکەی ناکا، ئەوا کەس هەر پێی نازانێ.

ڕۆژێکیان لەســـەر کارەکەی ژنێک دەناســـێ، ئیدی وردە وردە لەگەڵ ژنە دەکەوێتە داوی خۆشـەویسـتی. ئەو لە چەند شـوێنێک ژوانی لەگەڵ ژنە دەبەســـت، بەڵام هەرگیز لەگەڵ خۆی نەبردە ماڵەوە. ئەوان لە پارک یان لە کەنار ڕووباردا پیاســـەی خۆیان دەکرد، تـا ڕۆژێکیـان ژنە گوڵێکی ســـووری جوانی لێکردەوە و پێشکەشی کوڕەی کرد.

خۆی ئەمەش دیاری خۆشـەویسـتی بوو، تەنانەت ئەو کەسـەی ڕێگەی بە خۆی دابوو بە کەسـاسـی و قێزەونی بژی، لێ ئەوەشـی دەزانی دەبێ شکۆی خۆیشی بپارێزێ. ئەوە بوو گوڵە سوورەکەی هێنـایەوە مـاڵ، دوای ئەوەی قاپوقاچاخە پیســـوپۆخڵی ماڵەکەی

---

[٣٣] خۆک: شوێنی ڕەشەوڵاخ، لە بەرانبەر تەویلەی وڵاخە بەرزەیە، لەبەر ئەوەی لە کوردیدا شوێنی تایبەتی بەخێوکردنی بەراز نییە، بۆیە هەر خۆکم بەکارهێنا. وەرگێڕ.

خستە لایەکەوە، گوڵدانێکی دۆزییەوە. دەستی دایە گوڵدانەکە و پڕی ئاوی کرد، ئینجا گوڵە ڕەزەکەی خستە ناو. ئێستاش کابراکە پێویستی بە شوێنێک هەبوو تا گوڵدانەکەی لێ دابنێ، بەم جۆرە ناچار بوو مێزی نانەدینەکەی پاک بکاتەوە و گوڵدانەکەی لەسەر دابنێ. کە سەیری کرد گوڵدانەکەی بە جوانی بینی، ئینجا بیری کردەوە خۆ ئەگەر سەرتاپای ژوورەکە خاوێن بکاتەوە، ئەوا جوانتر دەردەکەوێ، بەم جۆرە قۆڵی لێهەڵماڵی و دەستی دایە گەسک و ناو ماڵەکەی خاوێن کردەوە. پاشان هەرچی هیرباری[٣٤] پیس هەبوو، شووشتی. بەم جۆرە کردەی بەدوایەکداهاتنی شوشتنی سەرمێز و هیرباری ناندین خاوێن کردنەوە و گەسکدانی تەواوی ناوکەوی ناندین و پاشان سەرتاپای ماڵەکەیشی بە دواداهات. ئیدی ماڵەکەی خاوێن و بژوون لێهات. حەزی کرد هەرچی لە دەوروبەریەتی بە چەشنی گوڵەڕەزەکە خاوێن و باوێن بێ. ئەوە بوو ئەو ژنەی بە کردەیەکی بچووکی خۆشەویستیانە کە گوڵێکی پێشکەش کرد، وای لێکرد سەرتاپای ژیانی بگۆڕێ.

ئەوکات تەنانەت من وەک هەرزەکارێکی بزۆزیش بە چیرۆکی خۆشەویستییەکە کارانگاز بووم. ئاخر خۆ هەر یەکێک لە ئێمە خەوشی خۆی هەیە، لێ تەنها ئاوڕدانەوەیەکی بچکۆلەی نەرمونیان و میهرەبان هەستێک وای لێدەکا بەرەو تاکێکی دیکە بگۆڕێ، تاکێکی باش، بەڵکو باشترین تاک لە ئێمە. ئیدی بە دەم دانیشتن و

---

[٣٤] هیربار: قاپوقاچاخی ناوماڵ.

خەڕەک بادانەوە، هەر بە تەنها بە ئاوڕدانەوەیەکی خۆشەویستی کەسێک لە من، ئەوا بە خاترجەمییەوە وا لە خۆم دەکەم شایستەی ئەو خۆشەویستییە ببم. (هەڵبەتە ماڵەکەشم خاوێن و بژوون ڕابگرم.)

باپوجی لەسەر ئەوە کۆک بوو، کە خۆشەویستی دەتوانێ ببێتە ماخۆی هێزێکی مەزن، بەڵام ئەو هەر بە تەنها کەسێکی ڕۆمانسی نەبوو. ئاخر ئەو هۆکاری دیکەی هەبوو، تا چیرۆکەکەم بۆ بگێڕێتەوە. ئەو وای لە من داخواز بوو، - هەروەها لەهەر هەمووماان - ببینە گوڵەڕەزەکانی ئەم جیهانە. خۆ دەکرێ هەریەکەمانترووسکەیەک لە ڕووناکی و هیوا ببەخشین تا وا لە خەڵک بکەین چاکتر ببن. ئاخر هەر بە تەنها یەک نموونەی زیندوو لە خۆشەویستی یان هیوابەخشی یاخود ڕاستی وا دەکا هەموو شتێک بە جارێک لە شکۆمەندی خۆیدا بگەشێتەوە. هەر کاتێک ئەو جیاوازییە لە نێوان دوو دژدا خرایە ڕوو، ئەوا کەسانی دەوروبەرمان بەرچاویان لە بارەی توانستیان ڕوون دەبێتەوە. ئەوسا لە شکۆمەندی بەشدار دەبن یان دەچنە ڕیزی ئەوەی گوڵەڕەزی زیاتر بخەنە نێو گوڵدان و ئینجانەکان. هەر کاتێک تۆ باش بیت، ئەوا وا دەکەی هەموو شتێکی دەوروبەری خۆت باشتر بێ لەوەی هەیە.

خاڵێکی دیکە لە بارەی چیرۆکەکە: ئەو کابرا سەڵت و زگورتییەی نێو چیرۆکەکەمان هەر لە خۆیەوە و بێ ئەوەی کەس بیخاتە بەر تانەوتەشەر، دەستی بە خاوێنکردنەوەی خۆی و ماڵەکەی کرد. بە

ئەو نەگوترابوو ئەوەی دەیکەی هەڵە و شاشییە، ئاخر هەر خۆی دەیزانی وەهایە. ئەو هەر پێویستی بە نموونە سەرمەشقێکی دنەدەر بوو تا وای لێ بکا هەست بە دڵشادی زیاتر بکا، بەوەی قاپەکانی بشوا نەوەک هەر لەسەر سەرشۆکەکە بە پیسوپۆخڵی بەجێیان بێڵی. خۆ ئەگەر ئەو ژنەی گوڵەڕەزەکەی پێشکەش کرد، لە بری گوڵەکە لەسەر خووخدە بەدەکەی سەرکۆنەی کردبا، لەوانە بوو هەرگیز نە گۆڕابا. ئاخر ئێمە باشتر لەگەڵ دنەدانی ئەرێیانە دێینەوە تا نەرێیانە. خۆ ئەگەر بە هاوڕێیەک، بە دۆست و ناسیاوێکیان بە ئەندامێکی ماڵباتەکەمان بڵێین، گوایە ئەو شکستخواردووە و یان ڕاستەڕێ ناڕوا، ئەوا هەر ئەنجامی پێچەوانەی لێدەکەوێتەوە لە بری ئەوەی باش بی. کاتێک پەلاماری کەسێک دەدەی، ئەویش بەرگری لە خۆی دەکا و لێت هەڵدەگەڕێتەوە، لێ ئەگەر هاتوو شتێک بدۆزییەوە تا بە هۆیەوە پەسنی بدەی و سەرسامی خۆتی بۆ نیشان بدەی، ئەوا دەکرێ کار لە ڕەفتارەکەی بکا، ئەوەی دەتەوێ چاکی بکا و هیوایەکیش دەبێ بۆ هاندانی لە بری ئەوەی ڕووبەڕووت ببێتەوە.

ئەو نموونە سەرمەشقەی باپوجی بە سروشتە بەخشندەییەکەی و شێوازی نەرمونیان و دلۆڤانەکەی خۆیەوە کردی، بۆ گۆڕانکاری لە هیندستاندا بە قەد وتارەکانی یان بە قەد نووسینەکانی کاریگەر بوون. ئاخر گیانی دنەدەرانەی ئەرێنی یەکێکە لە بەهرە هەرە بە هێزەکانی، کە دەکرێ ئێمە بیدەینە ئەوانی دیکە. دەروونناسەکانیش ئێستا ئەوەیان دۆزیوەتەوە، هەر کاتێک هەست و سۆزێکی وەک

خۆشەویستی، پێزانین و بەخشندەیی دەرببڕین، ئەوا بە شێوەیەکی بەرچاوانە ئەو هەستی خۆشگوزەرانی خۆمان پتر دەکەین و کاریگەری ئەرێنیانەی زۆریشی لەسەر لەشساغیمان دەبێ، بە دابەزینی فشاری خوێن و کەمبوونەوەی دەمارگرژی باشتر دەخەوین. ئەو ڕێبازەی ناتوندوتیژیانەی باپوجی ڕێگەیەکی لێهاتوو و هیوابەخشانەی دایە خەڵک تا لەو دۆخە بێ هیوای و نامرادی و کەساسییەی تێی کەوتبوون قەڵەمبازێک بهاوێن و لێی دەربچن.

❖

زۆر جاران خەڵک وەها بیر لە باپیرەم دەکەنەوە، وەک ئەوەی لە بنەماکانی خۆی کەسێکی سازشنەکەر بووبێ و بە تەنها بۆ خۆی لە پێناوی دادپەروەری تێکۆشاوە، بەڵام هەندێ لە مێژوونووسان ئەوەیان دەرخستووە، ئەو بە پلەی یەکەم کەسێکی دانوسانکار بووە. یەکێ لە بەهرە مەزنەکانی هاوسۆزی و لێتێگەیشتن بووە لە پێگەی بەرانبەرەکەی. لە سەرەتاوە باپوجی هەوڵیداوە لەگەڵ حکومەتی بریتانی دانوستان بکا و لەو بارەشدا بەڕێز و ئارامگر بمێنێتەوە. لێ لە کۆتاییدا پەی بەوە بردووە، کە داری دانوستاندنەی بەر ناگرێ، ئیدی پێویستی بە گرتنەبەری ڕێگەیەکی جیاوازاتر هەبووە. ڕێڕۆیشتنە ئاشتیخوازانەکەی خۆی نموونەیەکی جووڵەی ئەو بووە بۆ پەڕینەوە بۆ قۆناغێکی دیکە. خەڵکی هیند ئەوانەی ویستوویانە سەربەست و سەربەخۆ بن، لە تووڕەییان دەکوڵان، زۆر ڕووداوی توندوتیژی و تەقینەوەش لە سەرتاپای وڵاتدا قەومان. باپیرەشم ڕێگایەکی ئەرێنی خستنە بەردەمیان تا دەنگیان

هەڵبڕن و هەوڵێکی باش بدەن بۆ ئەوەی شتەکان باشتر ببن. ئاخر ناتوندوتیژی دنەی لایەنی چاکە و هیوابەخشـــی دایە خەڵک پتر لەوەی بێزاری و توورەی دەیگەیاند. ڕەفتاری هێمنانەی باپیرەم و خەندە ســادە و ئاســانەکەی، ئەوەی بە بیر خەڵک دەهێنایەوە، کە هەمیشە گەڕان بە دوای دەرفەتێکی ئاشتییانە باشترە لەوەی لەنێو نائومێدیدا نغرۆ ببیت.

هەر چەند ساڵێک لە دوای ڕێڕۆیشتنی خوێ، ئەوە بوو پەرلەمانی بریتانیا قانونێکی حکومەتی هیندســـتانی تێپەڕاند، ئەوەی بووە هەنگاوی یەکەم بۆ ئەوەی مافی خۆبڕیاردان بۆ ٣٠٠ ملیۆن هیندی بهێنێتە دی. زۆر کەس ئەو شـــتەی بە ســـەرکەوتنێکی مەزن بۆ باپیرەم گەڕاندەوە، بەڵام ئەو ویســـتی لەوە دڵنیا بێ، کە پەیامی بنەڕەتیی خۆشـەویستی و ناتوندوتیژی گوێی لێگیراوە. سووک و ئاســان ئامانجی ئەو ئەوە نەبوو حکومەتێک بڕوات و یەکێکی دیکە جێگەی بگرێتەوە؛ ئاخر بزووتنەوە ســـاتیاگراهای[٣٥] ئەو لەودیو سیاســەتەوە بوو. ڕۆژنامەنووسـێکی ئەوێ ڕۆژێ کە دژی پێگەی باپیرەم بوو، وێنای ئەو دانیشـتنەی کردبوو، کە هەندێ هیندی تێدا ئامادە بوون، ئەو دانیشـــتنەی بۆ ڕادەســـتکردنەوەی دەســـەڵاتی بریتـانی بۆ هینـدییەکـان ڕێکخرابوو. ئەو ئەوانی بە کەســـانی خوێنســـارد و لووتبەرز هەروەک ئەو کەســـانەی کە جێگەیان دەگرتنەوە، وێنا کردبوو، لێ لە هەمان کاتدا ئەو دەربڕینی باپوجی وەها وەســـف کردبوو، وەک ئەوەی "پاکی و نەرمونیانییەکی زێدە

[٣٥] ساتیاگراها: ئەو ڕوانینە بوو لە سەرەتاکانی سەدەی بیستەم لە لایەن ماهاتما گاندییەوە بە شێوەیەکی لیبڕاو و شێلگیرانە بۆ بزووتنەوەیەک خستییە ڕوو، بەڵام بزووتنەوەیەکی ناتوندوتیژانەی دژی شەڕانگێزی بوو. وەرگێڕ.

جیاواز کە دوو بریسـکەی نەرمونیانی لە چاوەکانیدا دەهاتە دەر."
هەرچەندە ڕۆژنامەنووسـەکە لەگەڵ پێگە و هەڵسـوکەوتی ئەو ناکۆک بوو، لەگەڵ ئەوەشدا سەرسامیی خۆی پێ نەشاردرایەوە.

ئەو دوو تیشـکە نەرمانەی لە چاوەکانی باپوجیدا هاتنەدەر، ڕەنگدانەوەی خۆشـەویسـتیی ڕاسـتەقینە و گیانی ئەرێنی و چاکەخوازییەکەی بوو، ئەوەی هەموو شـتێکی لە پێناودا دانابوو. دەی تۆش ئەوە واژەیە بەبیر خۆتی بهێنەوە، کە بۆ جووڵانەوەکەی بەکار هێنابوو، ئەویش ساتیاگارا بوو، دەستەواژەکە واتای "هێزی گیان" دەگەیەنێ. ئاخر کاتێک دەبێتە پاڵنەری کردەوە، ئەوا تۆ هێز لەلایەنی ئەرێنی و گیانی خۆشـەویسـتانە وەردەگری. ئەو هەرگیز بە دەستەواژەی سوودمەندبوونێکی بازنە تەسک لە بزووتنەوەکەی نەڕوانیوە. ئەو ویسـتوویەتی قەناعەت بە بریتانییەکان بهێنێ بەڵکو هەڵوێسـتی خۆیـان بگۆڕن، بەڵام ئەوەشـی داخواز بووە لێتێگەیشـتنێکی مەزنتر و ڕۆشـنایەکی ئەرێنیتیر بۆ جیهان بهێنێتە کایە.

بـاپوجی وەهـای دەبینی، زۆر جـار حکومەت و دینەکـان بە ترسـوتۆقینەوە دەسـەڵات ڕایی دەکەن. ئـاخر ئـایین جڵەوی خەڵکەکەی بەوە دەکا، کە هەڕەشـەیان بە خوایەکی تووڕە لێبکا، ئەوەی دەیەوێ سـەرزەنشـتیان بکا، ئەگەر هاتو لاڕێش بوون ئەوا فڕێیان بداتە نێو دۆزەخ. ئەو کەسانەی لە نێو بازنەیەکی دینی دان، دەکرێ ئەوانیش فەرمانیان بەسـەردا بکرێ و خەڵکی لە بازنەکە بهاوێنە دەرەوە، هەر لەبەر ئەوەی لە بۆچوون و داخوازییەکانیان لەگەڵیاندا نین. دیارە حکوومەتەکان کۆنترۆڵی ڕاستەوخۆتر بەسەر خەڵکەوە دەکەن، هەروەک ئەوەی زیندانیـان بکەن یان سـزای

پێبژاردنی داراییان بەســـەردا بدەن. تەنانەت زۆر جاران هەروەک بینیمان، دایباب و مامۆستاکانیش، لە ڕێی ترسوتۆقین و هەڕەشەی سزادانەوە دەسەڵاتەکەی خۆیان ڕایی دەکەن.

باپوجی لەو بڕوایەدا بوو، ئێمە پێویســـتمان بەوە هەیە جیهان لە ڕێی خۆشەویستییەوە نەوەک ترس بجووڵێنین. ئەو خۆشەویستی و دلۆڤانی و گەشـــبینی نیشـــان دا، خەڵکیش لە دەوروخولی ئەو قەراپەستانەیان بوو.

جیهان لە ڕێی خۆشەویستییەوە نەوەک ترس بجووڵێنە.

❖

باپیرەم خوازیار بوو خەڵک لە وردەکاری ناتوندوتیژی تێبگا بەوەی لەودیو خۆدوورخســـتنەوەیە لە هەر شـــەڕانگێزییەکی جەســـتەیی. ئەو بە گوێرەی پێنج ســـتوونی ناتوندوتیژی ژیا و ویســـتی منیش بە دوایدا بڕۆم. منیش تێکۆشـــاوم بە گوێرەی ئەو پێنج ستوونە بنەڕەتییە گرنگانە بژیم:

ڕێزگرتن

لێتێگەیشتن

پەسەندکردن

پێزانین

هاوسۆزی

هەندێک جار گوێم لێ دەبێ، گوایە باپوجی ڕوانینێکی یۆتۆپییانەی هەبووە، کە ناتوانرێ لە جیهانی ڕاســـتەقینەدا بهێنرێتە دی. لێ من وا بیردەکەمەوە پێچەوانەکەی ڕاستە. ئەو بنەمایانەی دایناون هەر

بە ڕاستی و بە ڕەهاییەوە بنچینەی ژیارییین و ئێمەش ئەگەر پشتگوێیان بخەین، ئەوا باجەکەی دەدەین.

ڕێزگرتن. لێتێگەیشتن. پەژراندن. پێزانین. هاوسۆزی

ڕێزگرتن و تێگەیشتن لە خەڵکی دیکە، ئەوسا سەر بە هەر دین، ڕەگەز، چین یان وڵاتێک بن، هەر ئەمە تاکە ڕێگەی هەنگاونانە بەرەو پێشەوە. دیواربەندی کردن و بەشبەشکردن هەمیشە لە ئەنجامدا ئاوەژوو دەبێتەوە، چونکە بۆ تووڕەیی و یاخی بوون و توندوتیژی سەردەکێشێ. بە پێچەوانەشەوە هەر کاتێک ئێمە ڕێز و لێتێگەیشتنمان بۆ یەکدی نواند، ئەوسا بەرەو ستوونی سێیەم هەنگاو دەنێین، ئەویش پەژراندنە. توانستی پەژراندنی ڕوانینی ئەوی دیکە و هەڵسوکەوتەکان ڕێگەمان دەدا بەهێزتر و ئاوەزمەندتر بین.

هەرچی دوو ستوونەکانی دیکەی ناتوندوتیژیین -کە پێزانین و هاوسۆزیین- بۆ پرسی شادمانی کەسەکی کۆمەکبەخش و بە ئاوات گەیشتنە، هەروەک چۆن هاوئاهەنگییەکی مەزنیش بۆ دونیا بەرهەم دەهێنێ. پێزانین سەدایەکی زۆر قووڵی هەیە و دەکرێ نمایشی ژیانی هەریەکەمان جیاوازتر بکا. شادمانترین کەس ئەوانە نین کە داران و پارەیەکی زۆریان هەیە، بەڵکو ئەوانەن پێزانین بۆ جوانی و چاکەی دەوروبەری خۆیان هەیە. خۆی شتێکی ئاسانە گازاندە لە دەست شتێک بکەی و ڕەخنە بگری و ئەو خاڵە دەستنیشان بکەی کە هەڵە و شاشە. خۆی دەکرێ دڵی خۆمان زیاتر بەوە خۆش بکەین بە وەی لە بری گلەیی و گازاندە و بە دوای هەڵەدا گەڕان، بچین بە دوای ئەو شتانەدا بگەڕێین کە ڕۆژانە پێزانینمان بۆی هەیە.

باپوجی لە بارەی پێزانینی جیهانی دەوروبەری ئوســـتادێک بوو بۆ خۆی. ئەو لە هەموو کەســێکدا بە دوای لایەنی چاکەدا دەگەڕا. هەندێک جار کاتێک سەردانی هیندستان دەکەم، چاوم بەو منداڵ و ئەو خێزانــانە دەکەوێ کە زۆر کەمتریــان لە منــداڵ و خێزانی ئەمریکی هەیە، کەچی هێشـــتاش دیــارە زۆر پێزانینیــان بۆ ئەو شـتانەی دەیکەن هەیە. من مەراقم بزانم چۆن توانسـتی خۆمان بە کەم زانیوە لە بەرانبەر ئەوەی خۆمــان لەنێو ئەو هەموو شـــتە زۆرەی هەمــانە نغرۆ کردووە. شـــتەکەش وەک ئەوە وایە ئێمە هەموو ژیــانمــان لە بۆفیەیەکی خواردن خەرج بکەین، بەوەی دەتوانین هەموو شـتێک بخۆین و خۆمان لە بیرکردووە، لە کاتێکدا ناتوانین چێژ لە خواردنی سـێوێکی لاســوورەی بریقەدار ببینین. زۆر کەس لە ئێمە بە نیاز نین لەســـەر ئەو ســـادەییە ناوازەیەی بــاپوجی بۆ ژیــانی خۆی هەڵبژاردبوو، بڕۆن، بەڵام خۆ ئێمە دەتوانین ئەو شتە وەک نموونە سەرمەشقێک بەکار بهێنین و ئەوە بیرخۆمــان بهێنینەوە کە هەندێ جار هەبوونی کەم خۆی زۆرە و کیفایەتە. دەکرێ شـــتگەلی کەم و خۆســـەرقاڵکردنێکی کەم بۆ پێزانینی و ســوپاســگوزاریی زیاتر ســەربکێشــێ و ئەمەش ببێتە شادمانییەکی ڕاستەقینەتر.

خۆ ئەگەر کێشـەت هەبوو لەوەی ئەو شتانە بدۆزیتەوە کە مایەی پێزانینن، دەکرێ فێری چەند هەنگاوێک بیت تا ئەم کارە بکەیت. دەی کەواتە لە میانەی کاری ڕۆژانەتدا چەند خولەکێک وچان بدە و دەرفەتی ئەوە وەربگرە تا بە پێزانینەوە سەیری جوانیی زەردەی خۆر بکەین کاتی لە کەل هەڵدێ، ســەیری خونچەگوڵێکی دەمکراوە بکە، یــان گوێ لە پێکەنینی منــداڵێک بگرە. هەر وەک لایــدەیەک

سەیری ژیانی خۆت بکە و بیر لەو خەڵکەی سەر ئەم زەوییە بکەوە، ئەوانەی ئەگەر لە جێگەی تۆدا بن چەند شادمان دەبن. لیستێک لەو شتانە دروست بکە، ئەوانەی لە بارەی ماڵباتەکەت و هاوڕێ و دۆستەکان مایەی پێزانینن. ئینجا لیستەکان لەنێو چەکمەجەی مێزەکەت دابنێ هەڵیانگرە بۆ ئەو ڕۆژە پێویستانەی بە بیرت دێنێتەوە، کەوا پێزانین و سوپاسگوزاری لە ناوەوەڕا دێ نەوەک لە دەرەوە.

ئێمە توندوتیژی لەگەڵ خۆمان دەکەین لەو کاتانەی هەر بە تەنها تیشکۆی هزرمان دەخەینە سەر ئەو شتانەی لە دەستمان داون، یاخود نیمانە لەبری ئەوەی تیشکۆی هزرمان بخەینە سەر ئەو دیاری و خەڵاتانەی پێماندراون. خۆ تۆ پێویست ناکا ببیتە یەکێ لە پەیڕەوانی دینێکی تایبەت یان هەر دینێک تا پێزانینت بۆ ئەو هەموو شتە ئەفسووناوییانەی لە جیهاندا هەن هەبێ، ئاخر خۆ ئەو شتانە بۆ هەر هەمووانن. خۆ ئەگەر بتەوێ پێزانینی زیاترت بۆ ژیانی خۆت هەبێ، ئەوا ڕەفتار و هەڵسوکەوت و ڕوانینی خۆت بۆ جیهان بگۆڕە.

زۆر جاران ئێمە خۆمان هەر بەو کەسانە بەراورد دەکەین، ئەوانەی لە ئێمە زۆرتریان هەیە. لێ پێزانین بۆ ئەوە سەردەکێشێ لەگەڵ ئەو کەسانە هاوسۆز بین، ئەوانەی پێویستیان بە کۆمەک و یارمەتیی ئێمە هەیە. هاوسۆزیی زۆر لەوە زیاترە کە چەکێکی پارە بۆ دەزگایەکی خێرخوازی خۆجێی بنووسی (کە بە دڵنیاییەوە ئەمەش یارمەتیدەرە). کاتێک لەسەر بنەمایەکی هاوسۆزییەوە دەجووڵێی و کردەیەک دەنوێنی، ئەوا لەسەر ئەوە دەوەستی ئاخۆ خاڵی بە هێز و هیوای کەسەکە چییە و ئەوە دەدۆزییەوە کە

پێویستە یارمەتی بدەی تا کەسەکە لەسەر پێی خۆی بوەستێ و پشتی بەخۆی ببەستێ. کاتێک ڕێگە بە خۆت دەدەی بە هاوسۆزییەوە ببیتە وەڵامگۆی ئەوانی دیکە، ئەوا پێویستییەکانیان دەناسیتەوە، ئەوانەی مایەی ڕێز لەخۆگرتن و ئەوسا بە یەکسانی ڕەفتار لەگەڵ هەمووان‌دا دەکەی.

هەر کاتێک لە ئەوانی دیکەی تێگەیشتی و لەگەڵ ژیانی خۆتدا هێناتەوە و گونجاندت، ئەوا هەر پێنج ستوونەکەی باپوجی بە ناتوندوتیژی وەک شتێکی چارەنووسی ڕەهایان لێدێ و دەبنە مایەی خۆشگوزەرانی و ئاشتی بۆ هەر یەکێک لە ئێمە و بۆ جیهان بە خڕی. ئەوە بێنە بەرچاوی خۆت، ئێمە هەست بە چ شادمانییەکی زۆر دەکەین و بۆ ژیانی ئەوانی دیکەشی دەگوازینەوە ئەگەر هاتوو بە هەر پێنج ستوونە ناتوندوتیژییەکەی باپوجییەوە بژین، کە ئەوانیش ئەمانەن: ڕێزگرتن. لێتێگەیشتن. پەژراندن. پێزانین. هاوسۆزی.

❖

باپوجی لە بن هەلومەرجی سەیروسەمەرەشدا توانی خۆی ڕێگایەگ بۆ گەیاندنی پەیامەکانی بدۆزێتەوە. چەند ساڵێک بەر لەوەی من بچمە کۆژینەکە، باپیرەم ئامادەی کۆنفڕانسێک بوو لە لەندەن تا ئایندەی هیندستان تاوتوێ بکەن. وەک هەمیشەش بڕیاریدا بوو هەر ئەو جلە لۆکە پەشتراوانەی دەستکردی خۆی، وەک یەکبەرگییەکی فەرمی بپۆشێ و پێی ئامادەی کۆنفڕانسەکە ببێ. ئەو لە کۆنفرانسەکە نوێنەرایەتی گەلی هیندی دەکرد، خۆی زۆرینەی هیندییەکانیش لەبن هێڵی هەژارییدا دەژیان، پۆشاکەکەش

نیشـــانەیەکی وەبیرهێنـانەوی دۆخەکە بوو. کـاربەدەســـتە بریتانییەکانیش بەوپەڕی ڕێزەوە پێشـــوازییان لێکرد و شـــوێنێکی کەشـــخە و نایابیان لە لەندەن بۆ دۆزییەوە، کە ئاســـایش تێیدا مسـۆگەر بوو، شـوێنێک بوو هەر لایەق بە سـەرانی دەوڵەت بوو. لێ باپوجی ئەمەی نەویســـت. ئەو پێی ڕاگەیاندن: "من دەمەوێ لە ناو کرێکارانی کارگەی ڕســـتن و چنین بژیم، پێمخۆشـتره میوانی ئەوان بم."

کاربەدەســـتە بریتانییەکان بەم کاردانەوەیە شـڵەژان. ئاخر دەبێ ئەوەمان لەبیر بێ کە هەڵوێســـتی باپوجی لەســـەر مانەوەی لۆکەی هیندی لە هیندســـتان ســـەخڵەتی کردبوون، ئازاری دابوون. ئاخر کاتێ هیندییەکان خۆیان لۆکەی خۆیان دەڕســـت و دەچنی، ئەوسـا کۆمپانیا بریتانییەکان نەیاندەتوانی برە پارەی زۆر و قەبە هەروەک پێشـــتر قازانج بکەن، هەروەها کرێکارانی بریتانیش لەبەر کرێ و مزی کەمەوە لە باپیرەم تووڕە بووبوون.

ئەوە بوو یەکێ لە کاربەدەســـتان هۆشـــداری دایە باپیرەم و پێیگوت: "خۆ ئەگەر تۆ لای کرێکارانی ڕســـتن و چنین بمێنیتەوە، هەندێکیان ئەوەندە تووڕەن لە سەلامەتی تۆ دەترسین."

باپوجیش لەســـەرخۆ وەڵامی دایەوە: "سـا هەر لەبەر ئەو هۆیانەیە دەمەوێ لایان بمێنمەوە، بەڵکو بتوانم پرسـی خەڵکی هیندسـتانیان بۆ ڕوون بکەمەوە."

لە دواییدا بە نابەدڵی کاربەدەســـتان ملیان دا و لەگەڵ باپوجی ڕۆیشـــتن تـا لەگەڵ کرێکارەکان کۆ ببێتەوە. ئیدی ئەو بەڕێز و لێتێگەیشـــتنەوە لە کرێکارەکان چووە پێش، کە هەمیشـــە ئەمە خاسیەتی پێشچاوی ئەو بووە، ئەو خاسیەتەی پێی دەناسرایەوە.

ئەو لەویٚ دۆخی هەژاری و قاتوقڕی هیندییەکانی بۆ ڕوونکردنەوە، کە چۆن گوندنشـــینان بە چ دەرد و کولەمەرگییەکەوە پۆشـــاکی خۆیان بە دەســـتی خۆیان دروســـت دەکەن، ئەمەش وای لەو گوندنشـــینانە کردووە مەمرە و مەژی بگوزەریٚنن. ئەو هەر لەویٚ هاوســـۆزیی خۆی بۆ بەشـــمەینەتی کریٚکارانی بریتانی دەربڕی و لیٚشـیان تیٚگەیشـت بەوەی ئەوانیش دەیانەویٚ بە باشـترین شـیٚوە ژیان و گوزەرانی خاوخیٚزانیان باشـــتر بکەن. لیٚ بە پیٚداگرییەوە داوای لیٚ کردن بەڵکو بچنە ڕیزی باپوجییەوە تا یارمەتی خەڵکی هیندســـتان بدەن بەڵکو لەو قاتوقڕیەی تیٚی کەوتن دەرباز ببن. وەنەبیٚ کریٚکارانی بریتانی ڕســـتن و چنین هەر بە ڕیٚزەوە گویٚیان لە باپوجی گرتبیٚ، بەڵکو پەســەندنامەی ئەوانیشــی بەدەســت هیٚنا. زۆریان لەوان بوونە هەواداری باپوجی و لە هەوڵ و کۆشــیشــیدا کۆمەکیان کرد.

ئاخر خۆ شـتیٚکی ئاســایی نییە خەڵکی تووڕە هەڵویٚســتی خۆی بگۆڕیٚ، لەوەش ســـەیرتر ئەوە خەڵکەکە هەڵبگەڕیٚتەوە و دژی بەرژەوەندییەکانی خۆی بوەســـتیٚتەوە. لیٚ باپوجی بە گویٚگرتن و لیٚتیٚگەیشتن توانی تووڕەیی کریٚکارانی ڕستن و چنین بڕەویٚنیٚتەوە و خاڵی ڕامان و تیٚروانینی نویٚیان بخاتە بەردەســـت و وەریبگرن. ئەو یارمەتی ئەوەی دان تا ئەو کریٚکارانە بتوانن پیٚداویســـتییە جیهانبینییەکەیان ببینن لەوەی هەر بەرژەوەندیی تایبەتی خۆیان.

بزووتنەوەی ســـاتیاگاراهای باپوجی لە ســـۆنگەی کاردانەوە ناتوندوتیژییانەکەی ڕیٚزی لیٚگیرا و بایەخی زانرا، نەخاسـمە کاتیٚک خەڵکەکە بە یەکەوە شـــان بەشـــانی یەکدی ڕووبەڕووی نادادپەروەری وەک جیاکاری و دەمارگیری دەبنەوە و بە کۆمەڵ

وەک خاڵێکی هەڵە و شـــاش لێی دەڕوانن. ئەوان وەها لە بەرانبەر کێشە هەڵسوکەوت دەکەن تا ڕووبەڕووی ببنەوە و هەوڵوتێکۆشانی خۆیان بۆ گۆڕینی بە شـێوەیەکی پاسـیڤی و بەرگرییەکی ڕۆحییانە بدەن. لە پاڵ باپیرەم، هەریەک لە مارتن لوســـەر کینگ جۆنیۆر و نیلســـن ماندێلا خەڵکی زۆری دیکەش لە هەمان ڕێباز و ڕێرەوی نزیک بوونەتەوە و گرتوویـانەتەبەر. ئەوان بە بەرهەڵســـتییەکی ناتوندوتیژانە ڕووبەڕووی چەوســـاندنەوە و زوڵم و زۆر دەبنەوە. لێ خۆ باپوجی باوەڕی بە کردەی ناتوندوتیژی کارایانەش هەبوو، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کە پێشوەختە زەمین و زەمان بۆ کردەیەکی باش خۆش بکرێ. خۆ ئەگەر تۆ تۆوی لێتێگەیشـتن و هاوسـۆزی بچێنێ، ئەوا دارێکی لێ دەڕوێ دەبێتە چەترێـک بۆ ئەوەی لە بارینی خراپەکاری بتپارێزێ. هەر بۆیە باپوجی تۆوی هەستیارێتی و هـاوســـۆزی لە نێوان کرێکارانی ڕســـتن و چنیندا هەروەک ناتوندتوتیژییەکی کارای چاند. ئەو تۆوی لە یەک تێگەیشتنی چاند. خۆ ئەگەر وا نەبووایە دەکرا کرێکـارەکـان بەرەو تونـدوتیژی چووبان و هەوڵی ڕێشـەکێشـکردنی ئەو هیندییانەیان دابا، ئەوانەی عەودالی ئەوە بوون لەبن خەتی قاتوقوڕی دەربچن. ئەوە بوو لە بری ئەم کارە، ئەوان هاتنە پاڵیان.

❖

بـاپیرەم ئەوەنـدە بە قووڵی مشـــووری دۆزەکەی دەخوارد و دادپەروەری لە جیهـانـدا پەخش دەکرد، کە خۆی لە بیر دەکرد دەرفەتێک بۆ خۆی بۆ هەندێ خۆشـــی و ڕابواردن بهێڵێتەوە. بۆ خۆشـــبەختی داپیرەم لەوێ بوو تا ئەو شـــتەی بە بیر بهێنێتەوە. داپیرە با هەرگیز فێر نەبوو بنووسێ و بخوێنێتەوە. هەندێ جار لە

بارەی ژیانی کۆژینەکە دادەڕسـایە باپوجی، ئەویش حەزی لێبوو گوێ بگرێ. ئاخر باپوجی نەیدەویست بە چاوێکی جیاواز سەیری ماڵباتەکەی بکرێ و لە خەڵکی دیکەی کۆژینەکە جیای بکەنەوە. لێ کە بۆ یەکەم جار من چوومە ئەوێ، ئەو کاتەی تازە نەوجەوان بووم، ئەوەم بۆ دەرکەوت کە داپیرەم هەندێک ئارینۆکی هەڵدەگرت تا بە شێوەی شیرینی تایبەت دروستی بکا دەرخواردی نەوەکانی بدا، بەمە ڕەفتارێکی جیاوازمان لەگەڵدا بکا. من زۆر دڵسـۆزیی باپیرەم بووم، لاریشـم لەوە نەبوو جاروبار لەلایەن داپیرە (با)وە شیرینی و شتی خۆشم بدرێتێ. ئەویش کاتێ نوقڵەکەی دەردەهێنا، مەکرۆیانە بزەیەکی بۆ دەکردم. ئێمەش چێژمان لەو ساتە تایبەتیانە دەبینی کە هەر خۆمـان بووین. بـاپوجیش زانی کتومت ئەو چی دەکا، لێ هەرگیز ڕێگەی پێنەگرت.

خەڵک لە سـەرتاسـەری هیندسـتاندا لە٢ی ئۆکتۆبەردا ئاهەنگی ڕۆژی لە دایکبوونی باپوجی دەگێڕن، لێ ئەو هەموو فیستڤاڵێکی لە کۆژینەکەدا ڕەت کردبووەوە. ئەو دەیەویسـت هەروەک کەسـێکی سـادە سـەروسـەودای لەگەڵدا بکرێ. لەو کاتەی من لەوێ بووم، دەسـتە ژنێک نامەیەکیان بۆ نووسـی بەڵکو سـەردانی سـیڤاگرام بکەن و بەشـداری ئاهەنگی لە دایکبوونی بکەن و نانی نیوەڕۆ بە یەکەوە بخۆن. ئەویش بـاگۆی دانەوە بەوەی لە کۆژینەکەدا هیچ ڕێوڕەسـمێکی ئاهەنگی لە دایکبوون ناگێڕدرێ و پارەی ئەوەشـی نییە خۆراکیان بۆ بکڕی و خوانێکیان بۆ بڕازێنێتەوە. ئەم دەسـتە ژنەیە ئەوەنـدە بە جۆش بوون بۆ یـادکردنەوەی ئـاهەنگی لە دایکبوونی بـاپیرەم، تەنـانەت خۆیـان نەگرت و ئەوە بوو لە ٢ی ئۆکتۆبەردا گەیشـتنە ئەوێ تا لە نزیکەوە لای باپوجی بن. لە کاتی

نانی نیوەڕۆ کە سەرجەم کۆژیننشینەکان لە هۆڵی نانخواردن کۆبووبوونەوە، لەو کاتەدا داپیرە با سەرنجی دا دەستەیەکی دە ژن لە نزیک ئەوان لەبن دارێک دانیشتوون و خەریکی تەدارەکی دانانی ئەو خواردنەن کە لەگەڵ خۆیان هێنا بوویان.

داپیرە کەوا دەبینێ، لەشوێنی خۆی هەڵدەستێ و بەرەو ڕووی ئەو پۆلە ژنە دەچێ و لێیان دەپرسێ: "ئەرێ بۆچی بەتەنها لێرە دانیشتوون و نایەنە سەرەوە لەگەڵمان نان بخۆن؟"

یەکێ لە ژنەکان بۆی ڕوونکردەوە: "باپوجی گوتوویەتی کۆژینەکە ناتوانی خۆراکی ئەوان دابین بکا، هەروەها هیچ بۆنەیەکی تایبەتیش بە بۆنەی ساڵڕۆژی لە دایکبوون ساز نادرێ."

داپیرەشم لای دڵنەوایی کردن و گوتی: "ئۆو، دیارە ئەو پیرەمێردە لەبیری چووە، کە هەندێ جار پێویستمان بەوە هەیە لەنێو خۆمان خۆش بەسەر ببەین و دڵخۆش بین! دەی من لە بری ئەویشەوە بانگهێشتتان دەکەم بۆ سەرخوانەکەمان."

باپوجیش پێشوازی لە ڕوانینەکەی داپیرە با کرد؛ ئەوەی ڕاستی بێ ئەو بە پێداگیرییەوە داوای دەکرد تێکڕای ژنان ناندین جێبهێڵن و ببنە تیکۆشەرێکی هاوشانیی هیندییەکان بۆ بە دەستهێنانی ئازادی. ئەو گوتی: "تا ئەو کاتەی ڕێژەی پەنجا لە سەدی دانیشتوان لە ژێر چەپۆکی چەوساندنەوە بێ. ئەوا ئازادیی سیاسی بێ بەها و واتا دەمێنێتەوە."

ئەو بانگەوازەی بۆ ئازادی ژنان هەروەک هەر شتێکی دیکەی باپیرەم ڕادیکاڵانە بوو. کاتێک ئەو هێشتا منداڵ بوو، ئەو دایکی خۆی بینیبوو، کە ناوی پوتلیبا بوو، ئەو ژنەی ناچاربوو لە ژێر پەردەی کاری ماڵەوە، پرسنییە زیرەکییەکەی بشارێتەوە. باوکی

باپوجی لە یەکێک لە شارە گەورەکانی هیندستاندا سەروەزیر بوو، پوتلیباش حەزی لێ بوو لە گفتوگۆی پێشەوا دینی و سیاسییەکاندا بەشـــدار بێ، کە بەردەوام لە ماڵەکەی ئەوان کۆدەبوونەوە. لێ ژن لە ناوەڕاســتی ١٨٦٠ـــــــەکاندا وای لێ چاوەڕوان دەکرا هەروەک منداڵێکی گوێڕایەڵ کەســـێکی نەبینراو بێ. ئیدی کاتێک پیاوەکان ســەرگەرمی باســوخواس بوون، ئەو نەیدەتوانی بێتە ناویان، بۆیە دەبوایە ئەو لە هۆدەیەکی نزیکی ئەوانەوە بە بێ دەنگی و ئارامی دابنیشـــێ و گوێ بگرێ و هیوای ئەوە بخوازێ شـــتێکیان لێ فێر ببێ.

کاتێکیش باپیرەم لەبەردەم کۆبوونەوەیەکی نوێژکەران قســـەی دەکرد یــان لەبەردەم ئــاپۆرایەکی گەورەدا دوانی دەدا، ئەو بە پێداگیرییەوە داوای لێ دەکردن واز لە چەوســاندنەوەی ژنان بێنن و وەک کاڵا ســـــەیریان نەکەن. هەروەها دنەی ئەوەی دەدان، کە ژنان خۆشـــیان بەو خورافاتە بڕوا نەکەن، گوایە ئەوان کەســـانی لاواز و زەبوونن و پێویســـتیان بەوە هەیە بپارێزرێن. زۆر جاران ئەو خەڵکەی دەچەوســێندرێنەوە هەر خۆیان باری ســەرشــانیان قورســـتر دەکەن بەوەی هەر بەو تەشــیە برێســنەوە و هەر ئەو قەوانە ســـواوە لێ بـدەنەوە هی ئەوانەی دەیـانەوەی ئەوان بە ژێردەســـتەیی بهێڵنەوە. ئەو هانی ژنانی دەدا بە ڕووی ئەو تەرزە هزرە کۆتـدارە بوەســـتنەوە و بەڕووی ئەو جۆرە پیـاوانەش هەڵشـــاخێن، ئەوانەی دەیانەوێ هەر خۆیان زاڵ بن و ژنانیش بکەنە ژێر ڕکێف. ئەو پێی گوتن: "هیچ کەس نـاتوانێ ئێوە ئـازاد بکا، تا ئەو کاتەی خۆتان، خۆتان ئازاد نەکەن."

باپیرەم سـوور بو لەسـەر ئەوەی پیاوان پێویسـتیان بەوە هەیە "ئەو کۆتوبەندە کۆنباوە بشـکێنن و فێری ئەوە بن بە چاوی ڕێز و شـکۆ و هاوشـانەوە سـەیریان بکەن." هەرچەندە ئەو دەسـتی بەو ڕوانینە کۆنەوە گرتبوو، ئەوەی دەڵێ کەوا پیـاوان لە ڕووی جەسـتەییەوە بەهێزترن و ژنانیش لە ڕووی دنەدانی گیانییەوە، لێ لەگەڵ ئەوەشدا ئەو بانگەوازی ئەوە بۆ ژنانی دەکرد تا بە تەواوی لە ژیـانی گشـــتی ڕۆژانەدا بەشـــدار بن، بـانگەوازێکی پێشـکەوتنخوازانەی کاریگەر بوو. زۆر لە پێشـەوا سـیاسـییەکان پێیان ڕاگەیاند، گوایە شەڕی یەکسانیی ژنان و "بەشمەینەتان" هەر بە تەنها لە ڕێلادانێکە، بۆیە پێویسـتە چاوەڕێ بکرێ تا هیندسـتان بە تەواوی سـەربەخۆیی خۆی وەردەگرێ. لێ باپوجی بە توندی دژی ئەم ڕوانینە وەسـتایەوە، باوەڕیشـی بەوە هەبوو، کە چەوسـاندنەوە، ئەوسـا هەر جۆرە چەوسـاندنەوەیەک بێ، نابێ ڕێگەی پێ بدرێ تەنانەت بۆ سـاتێکیش بێ. هەر بۆیە ئازادکردنی ژنان و چینی هەرەخوارەوەی کۆمەڵ نابێ بوەخرێنرێ.

بۆ بەدبەختیش وەخرا. لەو کاتەی ئێسـتا ژنان لە زۆرینەی وڵاتە ڕۆژئاواییەکاندا ئەو دەرفەتەیان بۆ ڕەخسا، کەوا باپیرەم و داپیرەم هەرگیز خەیاڵیشیان بۆ نەدەچوو، کەچی هێشتا دین و کەلتوری وا لەم جیهانەدا هەن، بەو شـێوە قێزەونە لەگەڵ ژنان هەڵسـوکەوت دەکەن، وەک کاتی خۆی لەگەڵ پوتلیبادا کرا. تا ئێسـتاشـی لەگەڵدا بێ، هێشـتا زۆر لە ژنان لە کۆمەڵگە کراوەکاندا خۆیان پێ کەمە و ئەو بوێرییەشیان نییە کۆتوبەندیی کۆنینەیان تێکبشکێنن.

بـاپوجی لەسـەر حەق بوو، کە پێی وابوو یەکەمین هەنگـاوی ئازادبوون لە ناوەخۆڕا دێت.

وانەی دەیەم

تۆ تاقی دەکرێیتەوە

ئەو دوو ساڵەی لە کۆژینەکەی سیڤاگرام لای باپوجی بووم، هەم لە ژیانی ئەو، هەم بۆ مێژووی جیهانیش ڕۆژانێکی چارەنووساز بوون. هەموو هێزە سیاسییەکانی هیندستان دەکوڵان. تا دەهات وڵات لە ئامانجی گەیشتن بە سەربەخۆیی لەدەست بریتانیا نزیکتر دەبووەوە، لێ هیوای باپوجی بۆ وڵاتێکی یەکگرتوو، تا هەموو خەڵکەکە بە سەرجەم دین و چین و توێژەوە بەیەکەوە بە هاوئاهەنگی بژین، تا دەهات کاڵ دەبووەوە. ئەو بیرۆکەیەی دە ساڵێک پێشتر لە ئارادا بوو، بەوەی دەوڵەتێکی ئیسلامی لە پارێزگا موسڵمانەکان لە هیند جیابکرێتەوە، سەری هەڵدایەوە. وڵاتەکەش پاکستان، کە ناوەکەی بە واتای "نیشتمانی پاک" دێ. باپوجی بە توندی دژی ئەو دابەشکردنە بوو.

یەکێ لە ڕابەرانی ئەو جووڵانەوەیە جیاخوازە، موسڵمانێک بوو بە ناوی محەمەد عەلی جەناح. ئەویش هەروەک باپوجی کارنامەی ژیانی خۆی لە لەندەنەوە بە پارێزەرایەتی دەستپێکردبوو، لێ هەرگیز وازی لە هەڵوێستە گونجاوەکەی خۆی نەهێنا (دەکرێ هەندێک کەس بە ملهوڕی ناوی ببەن). ئەویش بە توندی دژی باپوجی جەنگا، بۆیە زۆر لە خەڵکی هێدمەگرتی بوون کاتێک سەربەخۆیی هیند نزیکتر دەکەوتەوە، باپوجی پێشنیازی بۆ لۆرد

ماونتباتنی جێگری پاشای بریتانیا لە هیندستان کرد، بەڵکو محەمەد عەلی جناح ببێتە یەکەمین سەرۆکوەزیری هیندستان. باپوجی پێیوابوو ئەمە تاکە ڕێگەیە بۆ ئەوەی متمانەی کەمینەی موسڵمان بەدەست بێت و وڵاتەکەش بە یەکگرتوویی بمێنێتەوە.

کاتێک تۆ بیری لێدەکەیتەوە، ئەوەت بۆ دەردەکەوێ کە پێشنیازەکەی ئەو زۆر سەرنجڕاکێش بووە. خۆی سیاسەتوانە ئەمریکاییەکان بۆ ئەوەی لە دەسەڵات بمێننەوە، هەموو شتێکیان دەکرد، قانونەکانیان ڕادەگرت، بەربەستیان بۆ دادگای باڵای وڵات دروست دەکرد، تەنانەت بۆ تێرکردنی ئارەزووەکانیان دەرگای حکومەتیشیان دادەخست. باپوجیش ئامادەی ئەوە بوو بڵێ بەرژەوەندیی وڵات لە سەرووی هەموو هەستوسۆز و ئارەزوویەکی تاکە کەسییەوەیە.

پاشان لۆرد ماونتباتەن گوتی کەوا بەو پێشنیازە "هێدمەگرتی" بوو، بەڵام خۆ ڕۆژگارەکە ڕۆژی کردەیەکی نموونەیی نەبوو. ئەو پێویستی بەوە بوو لەسەر نەخشە تۆکمەکە بەرەو پێشەوە بڕوا. ئەوە بوو نەهرۆ بووە سەرۆکوەزیر و جناحیش بووە ڕابەری پاکستان. باپوجیش هەستی کرد لەو دانوستانە ئاڵۆزە دابڕاوە، ئیدی ڕووی لە بەشێکی دیکەی وڵات کرد، بەڵکو ئەو شەڕە خوێناوییەی نێوان هیندۆس و موسڵمانان بوەستێنێ، ئەوەی کوچە و کۆڵانەکانی پڕ لە تەرمی لە سەریەک کەڵەکەبوو کردبوو.

لە ٣ی حوزەیرانی ١٩٤٧دا دانوستانەکان کۆتاییان هات و ڕێککەوتننامەکەش ئامادە بوو بۆ واژۆکردن: هیندستان لە دەست دەسەڵاتی بریتانی ئازاد بوو، بەڵام ئەوە بوو دابەش بووە سەر دوو وڵات. لە سەروبەندی دابەشبوونەکەدا بە توندی بەیەکدادان

لە نێوان ڕادیکاڵە هیندۆس و موسڵمانەکان ڕوویدابوو. لە جیاتی ئەوەی باپیرەم بە واژۆکردنی سەربەخۆیی هیندستان لە ١٥ی ئاب دڵخۆش بێ، کەچی دڵی شکا. ئاژاوە سەرتاپای وڵاتی داگرت. لە کۆتاییشدا دابەشکردنەکە سەری بۆ گەورەترین کۆچی کۆچبەران لە جیهاندا کێشا، چونکە نزیکەی ١٥ ملیۆن کەس هەوڵیاندا لە دەست شەڕوکوشتاری دینی ڕابکەن.

باپوجی لە سەرەتای مانگی ئابەوە بە نیازبوو بەرەو ئەو بەشانەی وڵات بەڕێبکەوێ، بەڵکو تێبکۆشێ کۆتایی بە توندوتیژی و خوێنڕشتن بهێنێ. خەڵکی کەلکەتا و دەلهی لەوە ترسان نەوەک کوشتارگە دینییەکە چڕتر ببێتەوەوە زیاتر پەل بهاوێ. منیش حەزم کرد لەگەڵ کاروانەکەی ئەو بکەومە ڕێ، بەڵام لەپڕ باپوجی قایل نەبوو. ئەو پێی گوتم: "ئەوێ بۆ نەوجەوانان نابێ."

ئەوە بوو من بەجێ مام و ئەویش بەرەو ئەو شارانە کەوتەڕێ، کە ئاژاوە و توندوتیژی پارچەپارچەی کردبوون، ئەو شوێنانەی ئاکنجییەکانی دەترسان لەوەی ئاخۆ دابەشکردنە چ کێفەڕاتێکیان بەسەردا دەهێنێ. ئەویش سەری لە تەنینەوەی ئەو هەموو ڕقوکینە سوڕمابوو. کاتێکیش قیتارەکەی لە کەلکەتا وەستا، کاربەدەستە خۆجێیەکان لەوە دەترسان توندوتیژی زیاتر تەشەنە بکا و پۆلکتر ببێ، بۆیە لێی پاڕانەوە بەڵکو هەر لەوێ تا دوای ڕۆژی جاڕدانی سەربەخۆییەکە بمێنێتەوە. ئەویش بە یەک مەرج بەو پێشنیازە قایل بوو، کە خۆی و حوسێن شەهید سورەوەردی، سەرۆکی ئەنجوومەنی موسڵمانان لەبن یەک بنمیچدا بن.

ئەو گوتی: "تەنگانە دۆستی سەیرت بۆ پەیدا دەکا." لێ ئەم قسەیەی لە جیاتی ئەوەی نوکتەیەکی خۆش بێ، ستراتیژییەکی لێهاتوو بوو.

خۆ ئەگەر زۆرینە هیندییە ناودارەکانی جیهان و زۆرینە موسـڵمانە بەناوبانگەکانی هەرێمەکە، بیانتوانیبایە نمایشـێکی یەکگرتووانە نیشـان بدەن، ئاخۆ ئەو کات گوڕدەمی ئاپۆرای سـەرجادە وازیان لە توندوتیژی و خوێنڕشـتنی یەکدی نەدەهێنا؟ ئەوان بە یەکەوە چوونە ئەو مـاڵەی تـاڵان کرابوو، چۆڵ و هۆڵ لە گەڕەکێک کە شـەڕ و پێکدادانی ئەتنی وێرانی کردبوو. لە سـەرەتاوە باپیرەم بە گوڕدەمی ئـاپۆرایەکی تووڕە دەورە درا و ئەویش پێیوابوو خەڵکە دەهریبووەکە بە تەمـان بیکوژن. لێ قسـە نەرم و هێورەکـانی لەگەڵ سـورەوەردی کە لە پاڵی بوو، باندۆرێکی چاوەڕواننەکراوی خولْقاند.

لە ١٥ی ئابیشدا لە بری ئەوەی کەلکەتا کوشتاری سامناکی دیکە بەخۆوە ببینێ، خەڵکەکە ڕژانە سـەر شـەقامەکان و دروشـمی "هیندۆس و موسڵمان بران!" دەگوتەوە. خەڵکەکە گوڵیان لە باپیرەم گرت. لۆرد ماونتباتن پیرۆزبایی لە باپوجی کرد بەوەی "پەڕجوو ڕوویداوە" و دانی بەوەشـدا دانا، کە مێرگێک لە ئاشـتی بەرقەرار بووە، ئەوەی هێزی سـەربـازی نەیتوانی بەدیبهێنێ. لەنێو ئەو هەموو هەراوپشـێوی و کوشـتـار و خوێنڕشـتنەدا، ئەوە بەیاننامەیەکی مەزنی هێزی ناتوندوتیژی بوو.

ئەمە و لە کاتێکدا لە دەلهی سـەروەزیری نوێ بۆ یەکەمین جار ئاڵای هیندستانی ئازادی بەرزکردەوە.

ئەو لەنێو ئاپۆرایەکی دروشمکێشیدا گوتی: "خۆ ئەگەر ئەمڕۆ لە چاوی هەر کەسێک بنووسرێ، ئەوا کەسەکە گاندییە."

من ئەو ڕۆژە لەگەڵ ماڵباتەکەم لە بۆمبای بووم. بە ملیۆنان لە خەڵکی بە ڕێرۆیشـتن و بە سـەماوە بە جادەکاندا دەڕۆیشـتن، لێ

لەبەر ڕێزگرتنی باپیرەم هیچ کامێک لە ئەندامانی خێزانەکە بەشداری ڕێپێوانەکەیان نەکرد. ئاخر باپیرەم گوتبووی: "من هیچ هۆکارێک بۆ خۆشی نابینم."

هەندێ لە ئێمەی منداڵ و نەوجەوان لە ماڵ دەرچووین تا ڕووناکی و دەنگوهەرای خۆشی دروشمی سەر جادەوبان ببینین. باش لە بیرمە هەراوهوریای دەوروبەرم چۆن جۆشی دابووم و هەژاندمی، هەروەها زۆریش دڵتەنگ بووم لەوەی لە چاوی باپوجیم بینی، کەوا بانگەواز و هاواری لە دژی دابەشکردنەکە گوێی لێنەگیرا. هاوڕێکانی وازیان لەو هێنا بە پەلە و هەڵپە بوون تا دەگەنە دەسەڵات. ئەو دابەشکردنەکەی وەک ڕەتکردنەوەی خەبات و تێکۆشانی بینی؛ دەکرا ئەمەش دنەدەرێک بۆ دابەشبوونی پتری خەڵکەکە- هەروەک بەخێراییش وایلێهات- ئینجا سەربکێشی بۆ شەڕ و کوشتارگەیەکی بێ پێشینەی خەڵکی بێ تاوان لە هەردوو لا.

باپوجی بۆ ڕۆژی پاشتر درێژەی بە کاروانەکەی خۆی دا، لەم گوند بۆ ئەو گوند دەچوو، بانگی ئاوەز و ئاشتی ڕادێرا، بەڵام تەنانەت ئەویش نەیتوانی جڵەوی دەستە و تاقمی شەڕانگێز بگرێ، بۆ ئەوەی شەڕ و کوشتار دەستپێبکەنەوە. ئەوە بوو بە پشێوی و تۆقاییەوە هەر ئاوارە و دەربەدەر بوو بە هەموو لایەکدا ڕایدەکرد. ڕاپۆرتی وەها هەبوون لە شارێکدا کۆڕەوی وا پەیدا بوو، خەڵکەکە هەر بەپێ ڕێگای زیاتر لە ٨٠ کیلۆمەتریان بڕی. باپوجیش بەرەو دەلهی کەوتەڕێ و هەر لەسەر نەرمی و ئارامی خۆی مایەوە، هەرچەندە بازنەی توندوتیژی لێ نزیک دەبووە و تەنانەت خەڵک لە ماڵی تایبەتی لۆرد ماونتباتنیشدا کوژران. هەرا و پشێوی و

ئاژاوە لە سەراسەری وڵاتدا بۆ باپیرەم مایەی تراژیدیا بوو، ئاخر بنەمای ناتوندوتیژی و ساتیاگراهایان فەرامۆش کرد.

❖

بە هۆی ئەو شڵۆقییە ناڕوونەی لە سەرتاسەری وڵاتدا بڵاوبووبووەوە، دایبابم پێیان وابوو کاتی ئەوە هاتووە بەرەو باشووری ئەفریقیا بگەڕێینەوە. لەو ڕۆژگارەشدا گەشتی دەریایی نێوان هیندستان و باشووری ئەفریقیا بیست و یەک ڕۆژی پێدەچوو، هەندێک جاریش پتر. یەکەمین گەشتیش کە پێی بپەڕینەوە لە سەرەتای مانگی نۆڤێمبەردا بوو، واتە نزیکەی سێ مانگ دواتر.

باوکم باپیرەی لە نەخشەی گەڕانەوەمان بۆ باشووری ئەفریقا ئاگادار کردەوە، ئەویش نزای خواحافیزیانەی بۆ نووسین. باپیرەم نووسیبووی: "ئاگادار بە ئەو شتەی فێری ئارونم کردبوو لەبیر نەکا. هیوادارم کاتێک گەورە دەبێت درێژە بە کاری ئاشتییانەمان بدەین."

هیوادارم کاتێک گەورە دەبێت، درێژە بە کاری ئاشتییانەمان بدەین.

منیش لە ماوەی ئەو دوو ساڵەدا ئەوەندە فێر بووم و کاتێکیش گوێم لەو وشە هاندەرانە بوو بەژنم گەز گەز هەڵکشا.
ئاخر خۆ نەمدەزانی، ئەوە دوا شتە، دەیداتە من.

❖

لەو دوو ساڵەی لە گەڵ باپوجیدا بووم، ئەو هێزێکی ئەرێنی وەرچەرخانی هیندستان بوو، ئەو بە هەمان هێزی هەژێنەرانە منیشی گۆڕی. ئیدی هەستم بە تووڕەیی نەدەکرد، هەر کاتێکیش

تووڕە بووبام، دەمزانی چۆن تووڕەییەکەم بە ئاراستەی کارێکی باشدا ببەم. دەکرا ببمە تەزوویەکی ئەرێنی کارەبایی لە جیهان. فێری وردەکاری ناتوندوتیژییانە بووبووم، هەروەک باپوجیش هیوای بۆ دەخواست، دەمەویست خۆم بۆ دژایەتیی دەمارگیری کوێرانە و جیاخوازی و هەموو نایەکسانییەکان، ئەوانەی سەرکێشن بۆ توندوتیژی لەم جیهانەدا، خۆم تەرخان بکەم.

کاروانی گەڕانەوەمان بۆ ماڵەوە بۆ باشووری ئەفریقا دوورودرێژ بوو، بەم دۆخە سامناکییەش نەبوو کاتێ گەیشتینەوە. لە ئاست بیرەوەری ڕۆژی یەکەمم کاتێ زۆر شەکەت و ماندوو بووم کە بەپێ لە وێستگەی قیتارەوە بۆ کۆڕینی سیڤاگرام ڕۆیشتم پێکەنینم دەهات. ئێستاش لەوێ نەمام و بەجێم هێشتووە، هێشتا هەر مێردمنداڵ بووم و زۆریشم لەباردا مابوو تا خۆم بۆ ئەوانی دیکە بسەلمێنم، لێ هەرگیز جارێکی دیکە لێناگەڕێم لووتبەرزیم بەسەر هەست و سۆزە خۆزاییەکەمدا زاڵ ببێ. بە دڵ و کردەوەوە لەبارەی سووکایەتیی پێکردن و چۆنیەتی خۆ سەلماندن فێر بووبووم.

لە کۆتاییدا گەڕاینەوە بۆ باشووری ئەفریقا، دایبابیشم پێیان گوتم قوتابخانەیەکیش بۆ ڕەوەندی هیندی بە دووری هەر چەند کیلۆمەترێک لە نشینگەکەی خۆمان لە کۆڕینی فۆنێکسەوە کراوەتەوە. ئیدی پێویست نەبوو بچمە قوتابخانەی سامناکی دێری ژنە تەرکەدونیاکان، کە جاران بۆی دەچووم. ئەوە بوو من و ئیلای خوشکم بە یەکەوە چووینە قوتابخانە نوێکە و پێویستیش نەبوو ڕۆژانە گەشتێکی سی کیلۆمەتری بۆ بکەین. هەموو ئەو شتانە شتی باش بون، لێ هێشتا

هەستێکی ناخم هەبوو بەوەی گەڕاومەتەوە باشووری ئەفریقا. ئاخر دوای دوو ساڵ بە تەواوی بووبوومە کەسێکی نوێ. ماڵی باوانم لە کۆڕینی فۆنێکس زۆر خۆشتر و ئاسوودەتر بوو لە کۆڕینەکەی سیڤاگرامی هیندستان و خواردنەکەشی زۆر باشتر بوو. کەچی هێشتا دڵم هەر بۆ هیندستان لێی دەدا کە لەگەڵ باپیرەم بووم، زۆریش بیرم لەوە دەکردەوە بەڵکو بگەڕێمەوە ئەوێ.

لێ گەلۆ، جارێکی دی بەیەکگەیشتنەوەی ئەو ماڵباتە هەرگیز ڕووی نەدا. ئاخر لە ٣٠ کانوونی دووەمیدا و لەپاش دوو مانگ لە بەجێهێشتنی ئەوێ، ئەوەی بیری لێ نەدەکرایەوە قەوما.

من و ئیلا بەڕێگاوە بووین بەرەو قوتابخانە، ڕێگەی خۆمان بە شوێنی تایەی لۆری تراکتۆرەکان کە بەو ڕێگەیاندا بەنێو قوڕدا دەڕۆیشتن، دەکردەوە. ڕۆژێکی گەرم بوو، لە هەردوو لای ڕێگەکەش بە لاچکی درێژی چەوەندەری شەکر دەورە درابووین. هێشتا ئەوەندە نەڕۆیشتبوون، کە ئێلا لە نیوەی ڕێ جەغری و لە شوێنی خۆی چەقی و گوتی هەنگاوێکی دیکەم پێ ناهاوێشترێ. بە داخهەڵکێشانەوە لەسەر لێواری ڕێ لێیدانیشت. بە داواکردنەوە گوتی: "یەک هەنگاوێکی دیکەش ناهاوێم. دەبێ تۆ لە کۆڵم بکەی."

خۆ ئەگەر ڕۆژگارەکە بەر لە فێربوونم با لەسەر دەستی باپوجی، ئەوا دەکرا بە دوای خۆیدا ڕابکێشم و زۆریشی لێ تووڕە بووبام. (ئەو شەش ساڵ لە من بچووکتر بوو) لێ خۆ ئێستا من دەمزانی چۆن چۆنی بە ڕێز و لێتێگەیشتنەوە ڕەفتار لەگەڵ دۆخەکە بکەم. منیش بە ئارامییەکەوە پێمگوتەوە: "من لەکۆڵت ناکەم، تۆ لێرەبە، من بەجێت دەهێڵم."

خۆ بە ڕاستیشم نەبوو، هەر بەجێم نەدەهێشت. لێ هەرچۆنێک بێ سووک و ئاسان لە شوێنی خۆم هەڵسام. لەگەڵ هەڵسانەکەمدا کە ئاوڕم دایەوە بینیم پیرەمێردێک، کە لە کۆژینی فینیکس دەژیا، بە خێرایی بەرەو ڕوومان دێت. پێشتر هەرگیز کۆژینەکەی جێنەدەهێشت، ئاخر هی ئەوە نەبوو بەم شێوە ڕێ بکا، بۆیە بە سەرسووڕمانییەوە لێم ڕوانی. مەراقم بزانم ئاخۆ بۆچی بەرەو ڕووی ئێمەوە دێ. خولەکێکی پێچوو تا تێگەیشتم خۆ ئەو بە دوای ئێمەدا هاتووە.

کاتێکیش لێمان نزیک بووە بە پەلەپروزی و هەناسەبڕکێوە گوتی: "ئارون دەستبەجێ و بە غاردان بگەڕێوە ماڵێ. دایکت پێویستی پێتە. منیش خوشکەکەت دەهێنمەوە."

منیش پرسیم: "خۆ من هەر دێمەوە ماڵ، ئەو پەلەپەلەی بۆ چییە؟"

"دەی بڕۆ، غاردە. سێودووم لەگەڵ مەکە. دایکت پێویستی پێتە."

منیش پەیم بەوە برد شتێکی سامناک قەوماوە. هەر بە غار گەڕامەوە ماڵ و بینیم دایکم بە هەنسکی گریانەوە خەریکی تەلەفۆنە، کە بینیمی لێی چوومەتە ژوور باوەشێکی تێوەرینام، لێ لەوکات دیسان زەنگی تەلەفۆن لێیدایەوە، وەڵامی دایەوە بەڵام بە ئاستەم قسەی پێدەکرا."

لە نێوان فرمێسک و وەڵامدانەوەی تەلەفۆنەکەدا، هەرچۆنێک بێ توانی ڕاستییە سامناکەکەم پێڕابگەیەنێ، کە ئەویش تازە بیستبووی.

باپیرە خۆشەویستەکەم کوژراوە.

دایکم بە گریانەوە: "هەرگیز نایبینینەوە."

من هێدمەگرتی بووم. لێم پرسی ئاخۆ باوکم لە کوێیە.

"ئەو ئەم بەیانییە بۆ کۆبوونەوەیەک چووەتە شـــار، نازانم چۆن دەستم پێی بگا و هەواڵەکەی پێڕابگەیەنم."

ئەو تێدەکۆشا قسەم لەگەڵدا بکا، بەڵام تەلەفۆنەکە هەر بەردەوام زەنگ لەســـەر زەنگی بۆ لێدەدرا، ئاخر خەڵکی دیکە گوێیان لە هەواڵەکە بووبوو، ئیدی زەنگیان بۆ ماڵمان لێدەدا تا هاوخەمی هەواڵە ســـامناک و تۆقینەرەکە بن. منیش لە نێوەڕاســـتی ئەو ژاوەژاوەی تەلەفۆن وەســـتـا بووم و دەگریـام. ئـاخر هەموو ساتێکی ئەو دوو ساڵەی لەگەڵ ئەودا ژیابووم، وەک برووسکەیەک لە مێشـکمی دا. ئای خوایە ئەو غاردانەم بەدوای خەڕەکی تەشـی ڕێسییەکە، هەڵکردنەوەی داوەبەنەکان بەسەر شانمەوە، ئەو دەستە نەرم و دلۆڤانییەی بە ڕوومەتیم دەکەوت کاتێک هەوڵمدەدا شـتێک وەها بکەم مایەی پێکەنین بێ، ئاخر خۆ ئەو هەموو شتە ناکرێ بڕوا و نەیەتەوە.

ئەوەبوو لە دایکم پرســی: "تۆ بڵێی کێ بێ دەســتی بچێتە خوێنی باپیرەم و بیکوژێ؟"

من دەمزانی پێشـــتر چەندین هەوڵی لەناوبردنی ئەو درابوو، بە زۆریشیان لە لایەن باڵی ڕاستڕەویی هیندۆسەکانەوە بوو، ئەوانەی وایان دەزانی گوایە ئەو پشـتی تێکردوون و ناپاکی لێکردوون. لێ ئەو لەو هەموو هەوڵە بکوژانە قوتار بووبوو. پێم وابوو ئەو هی ئەوە نییە لەناوببردرێ.

هەر زووش بـاوکم بە ڕەنگی بزرکـاو و چـاوی بە گریـانەوە گەڕایەوە ماڵ. ئەو لە کۆبوونەوەکەی خۆی بووبووەوە و لە بازاڕ خەریکی کڕینی هەنـدێ میوە بووە کـاتێـک گوێی لە هەواڵە تۆقێنەرەکە بوو. هەندێ لە فرۆشیارە دەستگێڕەکان ئەوەیان خستە

بەردەم بەڵکو بیگەیەننەوە ماڵ، لێ باوکم توانی بەسەر خۆیدا زاڵ ببێ و خۆی گەیاندەوە لامان. کاتێکیش هاتەوە باوەشی بە دایکم کرد و ئێمەشی لە خۆی نزیک کردەوە.

لەگەڵ زانینی هەواڵە کوشندەکە و هاتنی دۆست و ناسیاو بۆ ماڵمان، دۆخی ماڵمان تا دەهات پاشاگەردانتر دەبوو. هەر یەکێک لە ڕاستی خۆیەوە دەیپرسی: "تۆ بڵێی ئەمە ڕاست بێ؟"

باوکم هەوڵی ئەوەی دا بەڵکو پەیوەندی بە برایەکەی خۆی لە هیندستانەوە بکا و وردەکاری زیاتری لێ وەربگرێ، لێ ئەم کارەی زۆری پێچوو. خزمەتگوزاری پەیوەندییە تەلەفۆنییەکانی ئەو شوێنەی لێی دەژیان سەرەتاییانە بوون، هەر تەلەفۆنکردنێکیش دەبوایە بە چەندین پێواژۆی ئاڵۆزدا تێبپەڕێ. کاتێکیش پەیوەندییەکە وەرگیرا، هێڵەکە کز و خاو بوو، لێ هەرچۆنێک بێ، باوکم توانی ئەوەی پێویست بوو لەبارەی ڕێوڕەسمی ناشتنەکە زانیاری پێویست وەربگرێ. مامم گوتی کات لە دەستدا نەماوە. باپوجی لە سەعات ٥:١٦ خولەکی ئێوارەدا کوژراوە، هەر لە ماوەی چەند سەعاتێکی کەم نزیکەی میلۆنێک لە خەڵک ڕژاونەتە نێو دەلهی. کاربەدەستانیش لەوە دەترسن، ئەگەر ڕێوڕەسمی ناشتنەکەی دوابخرێ، نیوەی هیندستان ڕاببێ، ئیدی هەروا و گێرەشێوێنی ڕووبدا. هەر بۆیە مامم قایل بوو بەوەی ڕێوڕەسمی ناشتنەکەی بۆ ئێوارەی دواتر بێ. ئێمەش دەبووایە لە دووری حەوت هەزار کیلۆمەترەوە ماڵئاوایی لێبکەین.

بۆ سبەینێ لەگەڵ دایبابم، لە ڕێی غژەغژی ڕادیۆوە گوێمان لە ڕێوڕەسمی ناشتنی گرت. ئەوەم زانی کەوا باپیرەم لە بیرلا هاوس

لە دەلهی مابووەوە، هەر هەمان شـــوێن کە جارێکیان لەگەڵ ئەودا بووم. ئیدی ئەو پیاســـەیەکی بەناو باخەکەی ئەوێدا کردووە تا دروودی بەخێرهـاتن لەگەڵ نەوەکـانیـدا بخوێنێ کـاتێـک ئەو بە داردەســـتێکەوە دەڕۆیشـــت. کاتێکیش ئاپۆراکە لێی جیا دەبێتەوە، پیـاوێـک بە تـاڵوکە و هەڵپەوە خۆی لێ دەهێنێتە پێش و لە تەنیشـــت ژنێک لای باپیرەم دەوەســـتێ، ئەو شـــوێنەی ئەو دوو ساڵەی ڕابردوو زۆر جار لێدەوستام. هەر لەوێوە سێ جار لەسەر یەک تەقە لە باپوجی دەکا و ڕادەقەنێ.

زۆر لە ڕابەرانی جیهان ویستوویانە لە ناشتنەکەی ئامادە بن، لێ ئەوانیش هەروەک ئێمە نەیـان توانی لە کـاتی خۆیدا بگەنە ئەوێ. پاپا و هەروەها سـەرۆک هاری ترومان و پاشـا جۆرجی شـەشـەم پرســـەنامەیان نارد. زیاتر لە ملیۆن و نیوێک لە هیندییەکان، لە هەموو دین و چین و ڕەنگێکەوە بەشداری ڕێوڕەسمی ناشتنەکەیان کرد؛ پێـدەچێ هێنـدەی دیکەش خەڵکی لە ســـەرتـاســـەری شارەکە و لە شوێنەکانی خۆیان سەیریان کردبێ. دیارە بەشدارییە سەرسامهێنەرەکە بووە مایەی ئەوەی بە جارێک کردەی توندوتیژی لە هیندســـتان وەســـتا. یەکێکیان وەک کلیلتێبادان وێنای کرد. دیاربوو لەپاش هەموو شـــتێک لەگەڵ بڵاوبونەوەی هەواڵی مەرگی ئەو، کوشـــتنە کارەســـاتبارەکە وەســـتا و لەپڕ خەونی باپوجی بۆ ئاشتی و یەکگرتن هاتەدی.

لێ بۆ من گوێگرتن لە کۆمێنتـاری ڕادیۆکە لە دووری هەزران کیلۆمەترەوە هەرگیز مـایەی هیچ ئـاشـــتییەک نەبوو. هەوڵمـدا ڕەوشـــەکە بـهـێـنـمە بەرچـاوی خـۆم، لـێ

دەستپێشخەرییە هێدمەییەکەم و خەمبارییەکەم تووڕەی کردم. کاتێکیش لە دەوری ڕادیۆکە خڕ بوینەوە، لە شوێنی خۆم تەقیمەوە. بەجۆش و دەنگێکی ئاگراوییەوە گوتم: "خۆ ئەگەر من لە بیرلا هاوس بام. ئەوا دەستم لە بینەقاقای ئەو کەسە دەنا، ئەوەی تەقەی لە باپوجی کرد! هەر لەوێ دەمکوشت!"

باوکم بە بیستنی قسەکەم دەستێکی بە چاویدا هێنا و فرمێسکەکانی سڕی و زۆر بە سەنگینی سەیری کردم. ئینجا بە هێواشی پێیگوتم: "چییە دەڵێی ئەو وانانەی باپیرە فێری کردووی لە بیرخۆت بردوونەتەوە؟ ئەو خەمبار بوو، لێ من گوێم لە هاوسۆزییەکی گەورە لە دەنگی ئەو بوو. ئینجا هەروەک باپوجی دەیکرد، باوکم منی بۆ لای خۆی ڕاکێشا و پێیگوتم: "ئەرێ ئەدی ئەو نەیگوت پێویستە تووڕەییەکەت زیرەکانە بەکار بهێنی؟ باشە تۆ بڵێی باشترین بەکارهێنانی تووڕەیی کە ئێستا هەستی پێدەکەی، چی بێ؟"

منیش بۆ ساتێک بیرم کردەوە و هەناسەیەکی قووڵم هەڵکێشا. "وەک ئەو کار بۆ وەستاندنی توندوتیژی لە جیهاندا بکەم."

باوکم سەری لەقاند. "بەڵێ ئەوە ڕاستە. هەرگیز وانەکانی ئەو فەرامۆش نەکەی. باشترین شت بۆ باپوجی بیکەین ئەوەیە؛ لەسەر پەیامی ئەو بەردەوام بین و ژیانی خۆمان بۆ ئەوە تەرخان بکەین، ئەو جۆرە کارەساتانە دووبارە نەبنەوە."

باوکم دەیزانی پێویستم بە دەرچەیەک بۆ تووڕەییەکەم هەیە، پێویستیم بە کردەیەکی ئەرێنیانە هەیە تا هزری نەرێنی لە مێشکمدا دەربکەم. ئیدی بڕیارمان دا ڕێوڕەسمێکی یادوەریی تایبەتییانەی خۆمان ساز بدەین بەڵکو یارمەتیی خۆمان و لەشکرێک

لە ماتەمبارانی باشووری ئەفریقیا بدەین. باوکم پێشنیازی ئەوەی کرد بە یەکەوە پرسێکی تایبەت بە یادکردنەوە هەفتەنامەی "بۆچوونی هیندییەکان" بدەین، ئەو بڵاونامەیەی باپیرەم دایهێنا و باوکیشم درێژەی پێدا. لە خەڵکەوە هاوسۆزی و هاوخەمی و بۆ یادەوریی باپوجی و وێنەکانی دەستکەوت، ئیدی بە دوای ژیانی باپیرەماندا گەڕاین. لە ماوەی مانگێکدا ژمارەیەکی تایبەتیمان بە یادەوەری باپوجی لە دووتوێی سەد لاپەڕە و بە چاپێکی دەستی بەرایی دەرکرد. پڕۆژەکە مێشک و زەینی ئێمەی لە خەم و تووڕەییەوە بۆ خۆشەویستی و سەرنجدان و وریابوونەوەیەکی دۆستانە ڕاستەڕێ کرد.

منیش بە شانازییەوە سەیری ژمارە تایبەتییەکەم کرد، ئاخر ئێمە دروستمان کرد و ئەوە بوو لاپەڕە لە دوای لاپەڕەمان هەڵدەدایەوە و هەر بیر و هۆشیشمان لای باپیرە بوو. لێ هەر نەمدەتوانی تەقەکردنەکە لە مێشکی خۆم دەربکەم بەو خەیاڵەی ئەو ساتە لای باپوجی بووبام. تۆ بڵێی ئەوکات بمتوانیبا کابرای تەقەکەر بوەستێنم؟

ڕۆژێکیان بە دایبابم گوت: "حەزم لێیە هەر ئێستا بکوژەکەم بکوشتبایەوە." دایکم ئاخێکی هەڵکێشا. ئاخر دەیزانی هەست بە چی دەکەم، لێ ئەوەشی دەزانی، باپیرەم پێزانینی بۆ ئەو هەستوسۆزەم نە دەبوو. بۆیە بە لەسەرخۆییەوە پێیگوتم: "باپیرەت داخواز دەبوو لەو کەسە خۆش بووبای کە کارەکەی کردووە."

قسەکان منیان بچووک نیشان دا. هەڵبەتە باپیرەم ئەوەی دەویست کە دایکم پێیگوتم. ئیدی لە بری ئەوەی لەبەرانبەر بکوژەکە لێبوردە بم، دەمەویست تۆڵەی بکەمەوە. لێ دەمزانی

باپیرەم دەیگوت تۆڵەکردنەوە هەرگیز چارەسەرە ڕاستەکە نییە. ئارەزووی تۆڵەکردنەوە دەتخوا و داتدەشۆرێ، ئاشتیی هزر و زەینت لە بەین دەبا و هەمیشە هەر لەسەر لێواری خەرەند جێتدەهێڵێ. ئیدی لە بری ئەوەی هەستەکە یەک جار ئازارت بدا، ئەوا شەڕانگیزییەکە بەسەرتدا زاڵ دەبێ و جار لە دوای جار وردوخاشت دەکا. منیش نەدەکرا ڕێگە بەوە بدەم، یان نەدەبووایە ڕێگە بدەم باپوجی بکەوێ.

باپوجی فێری کردم، کە ناتوندوتیژی وەک پاسیڤێتی و ترسنۆکی نییە. ئەوە جێگەی پەسندە کە بە هێزێکی سنووردار شەڕانگێزی بەرکەنار بکەی و خۆشەویستەکانت بپارێزی. خۆ ئەگەر هاتبا و ئەوێ ڕۆژێ منیش یەکێک بووبام لەوانەی "بە داردەست دەرۆیشتن"، ئەوا باپوجی لێی دەخواستم بکوژەکە بگرم نەوەک ڕابکا. لێ بەداخەوە لەوێ نەبووم. ئێستاش پرسەکە ئەوەیە چ کاردانەوەیەکم لە بەرانبەر ئەوەی قەوماوە هەبێ.
خۆی باپوجی دەیگوت: "لێخۆشبوون، لە سزادان پیاوەتیترە."

لێخۆشبوون، لە سزادان پیاوەتیترە.

کاتێک تاقی دەکرێینەوە، ئەوا هێزوگوڕی خۆمان بە توندوتیژی یان بە تووڕەبوون ناسەلمێنین، بەڵکو بە ئاراستەکردنی کردەوەکانمان بۆ چاکە. هیندستان لە دوای مەرگی باپوجی خەڵاتێکی مەزنی لە ئاشتییەکی کورتخایەن دایە دەست. منیش دەبوایە هەمان خەڵاتی لێبوردەیی لە بەرانبەر شەڕانگێزی گەورەدا بدەمەدەست. جارێکیان باپوجی ڕوونیکردەوە، کە شتێکی

ئاســـانە ئەو کەســـانەت خۆش بوێن، ئەوانەی تۆیان خۆش دەوێ، بەڵام هێزی ڕاســـتەقینەی ناتوندوتیژی لەوەوە دێ، کاتێک تۆ ئەو کەسانەت خۆش بووێ کە ڕقیان لە تۆیە.

ئەو دەیگوت: "من ئەوە دەزانم پەیڕەوکردنی ئەو قانوونە مەزنەی خۆشـــەویســـتی چەند ســـەختە، بەڵام ئەدی شـــتە هەرە مەزن و چاکەکە سەخت نییە؟ خۆشویستنی ئەو کەسەی ڕقی لێت دەبێتەوە سەختترینیانە، لێ تەنانەت ئەو شتەی زۆر سەختیشە ئاسان دەبێ کاتێک بمانەوێ بیکەین."

من ئەوە دەزانم پەیڕەوکردنی ئەو قانوونە مەزنەی خۆشـەویستی چەند سـەختە، بەڵام ئەدی شـتە هەرە مەزن و چاکەکە سـەخت و قورس نییە؟ خۆشـــویســـتنی ئەو کەســـەی ڕقی لێت دەبێتەوە سەختترینیانە، لێ تەنانەت ئەو شتەی زۆر سەختیشە ئاسان دەبێ کاتێک بمانەوێ بیکەین.

بەڵێ ئەو ڕاســـت بوو لەوەی دۆزینەوەی لێبووردەیی شـــتێکی ســـەختە، بەڵام دەمزانی دەبووایە بیکەم، هەم بۆ خۆم و هەم بۆ ئەویش. خۆی ئەمەش دەبووە هاوکارییەک بۆ ئەو دوو ساڵانەی بە یەکەوە بووین. من ئەمەم لە بیرە کە چەندین جار باپیرەم حەزی دەکرد بڵێ؛ **ڕێسای چاو بە چاو، کارێکی وەها دەکا، هەموو جیهان کوێر بکا. ئێمە پێویستمان بە پێناسەکردنەوەی دادپەروەری هەیە.**

ئامانجمان لە دوای کارەســـاتەکە دەبوو ئەوە بێ ئاخۆ چۆن وابکەین جیهان باشـــتر بێ، نەوەک ئەوە بســـەلمێنین کەوا لە توندوتیژی و تۆڵەی زیاتر بگلێین.

بەم جۆرە، لەو ساڵانەی دوای مەرگی باپیرەم، خۆم بۆ بڵاوکردنەوەی پەیامی لێبوردەیی و هیوا و ناتوندوتیژی تەرخانکرد.

❖

بۆ بەدبەختی کارەساتەکان بەردەوامن. لەگەڵ هەر کردەیەکی بێ واتای بکوژانە لە ئەمریکا، لەو وڵاتەی منی گرتووەتەخۆ، ئەوا دۆست و ئەندامانی خێزانە کۆستکەوتووەکان هەمان ئەزموونیان هەیە، ئەوەی کاتی خۆی من لە ڕادیۆیەکە گوێم بۆ ڕاگرتبوو.

ساڵانێکی زۆرە بەو پرسە دەتلێمەوە، ئاخۆ لەسەر ئێمە پێویستە چ کاردانەوەیەکمان لە هەمبەر ئەو کردەوە بیرلێنەکراوانە هەبێ. لە ۱۹۹۹دا زیاتر لە دەیان قوتابی لە قوتابخانەی باڵای کلەمباین لە کۆلۆرادۆ کوژران، کە لە دیرۆکی ئەمریکیدا کوشندەترین کردەی کوشتن بوو لە قوتابخانەکان. دۆستێکم لەو شوێنەی کردەکەی تێدا قەوما بوو، داوای لێکردم بەڵکو قسە بۆ ئەوانە بکەم لە کردەوەکە دەربازیان بووبوو. هەمووانیش تووڕە بوون و دەیانەویست تۆڵە بکەنەوە. کەمێک بەر لە کۆبوونەوەکە، دۆستەکەم داوای لێکردم کە بە نیازم چی بڵێم؟ منیش بەرسڤم دایەوە: "دەمەوێ لەبارەی لێبوردن و بەرەوپێشوەچوونی ژیانیان بدوێم."

ئەویش ئاگاداری کردمەوە: "خۆ ئەگەر وەها بکەی، ئەوا هەر بە یەخەی کراسەکەت لە هۆڵەکە فڕێت دەدەنە دەرەوە. ئاخر ئەوان لە ناخی دڵیانەوە زۆر تووڕەن."

لێ من لەبەردەم ئەو گرووپە وەستام و لەبارەی ناتوندوتیژی و لەبارەی بەشداریکردنی وانەکانی لێخۆشبوون قسەم بۆ کردن، ئەو وانانەی لە دایباب و باپیرەم فێریان بووبووم. لەوێدا پێم گوتن، من

له ئێش و ئازار و تووڕەیان تێدەگەم، چونکە تاقیم کردۆتەوە. بە پێداگرییەوە داوام لێکردن لەگەڵ ژیانیان بەرەو پێشـــەوە بڕۆن و تێبکۆشـن دڵیان پڕ لە خۆشـەویستی بکەن لەبری ئەوەی پڕ لە ڕق و کینەی بکەن، چونکە ئەمەیـان تـاکە ڕێگەیە بۆ کۆمەڵگەیەکی باشـــتر. ئیدی لەبری ئەوەی لە هۆڵی کۆبوونەوەکە فڕێ بدرێمە دەرەوە، هەموویان هەڵسان و چەپڵەیەکی گەرمییان بۆ لێدام.

بەم نزیکانە و لە ٢٠١٤دا جارێکی دیکە خۆم لەبەردەم کۆمەڵێک لە پرســـەداران بینییەوە تا قســـەیان بۆ بکەم. ئەم جارەیان لە فێرگەســـۆن، لە ولایەتی میزوری بوو، ئەمەش دوای کوشـــتنی گەنجێکی ڕەشــپێســتی تەمەن هەژدە ســاڵان بوو، بە دەســتی پۆلیســـێکی ســـپیپێســـت، کە لەســـەر بنەمای تاوانبارکردنێکی جیاکارییانە بوو. حەشاماتێکی زۆر بۆ هاوخەمی و هاوپشتیی خڕ بووبووەوە، بە دەنگی بەرز ناوی ئەو ١١٠ کەسـەیان دەگوتەوە کە لە میانەی ســاڵەکەدا لە فێرگەســۆن کوژرا بوون. تووڕەیی لەنێو حەشـاماتەکەدا هەبوو، قسـەکەرانیش پێداگر بوون لەسـەر ئەوەی دەبێ ســـپیپێســـتەکـان ئەوە بزانن، کەوا بیـانەوێ و نەیـانەوێ کردەوەی دژ بە ڕەشپێستەکان دەکەن.

لەگەڵ ئەوەی قامکەکان بۆ ئەوە درێژ دەکران ئاخۆ کێ خەتابارە، ئیدی لەپڕ هەستێکم بۆ هات بگەڕێمەوە لای هزری دایکم، کاتێک بە ئێمەی منداڵی دەگوت: "**کاتێک تۆ پەنجەیەک بۆ کەسـێک ڕادەهێڵی، ئەوا ســێ پەنجەی دیکەت بۆ خۆت دەگەڕێنەوە.**" ئیدی لەبری ئەوەی بەدوای ئەوەدا بگەڕێین کە ئەوانی دیکە چ هەڵەیەکیـان کردووە، پێویستمان بەوە هەیە ئاوڕێک لە خۆمان بدەینەوە.

کاتێکیش نۆرەی قسەم هات، هەوڵمدا بە ڕێڕەوی باپوجیدا بڕۆم و دەرەتانێک بۆ تووڕەیی ئاپۆراکە بدۆزمەوە. دەمەویست برینەکەیان ساڕێژ بکەم، بەڵام بە ئاراستەیەک ڕووبەڕوو بوومەوە تا بۆ ئەودیوی تووڕەیی بیانجوولێنم. ئەوە بوو گوتم: "لایەنداریی لە ژیانی هەر یەکێک لە ئێمەدا هەیە، ئەوسا چ بەهۆی ڕەنگەوە یان ڕەگەزەکەمانەوە بێ، تا خۆمان لاوازییەکانی کاراکتەرەکەمان نەناسینەوە، ئەوا هەرگیز ناگۆڕێین. ئێمەر هەر ئەو کاتە جیهان دەگۆڕین، کاتێک ئێمە بە خۆشەویستی و دلۆڤانییەوە لەبری ڕق و کینە و سووکایەتییەوە ڕووبەڕووی دارِسانەکان (ئاڵنگارییەکان) دەبینەوە."

ئیدی لەگەڵ کۆبووەوەکان زۆرینەی قسە گرنگەکانی باپوجیم لەگەڵ بەشکردن: ***پێویستە ئێمە ئەو گۆڕانە بین کە بە دوایدا دەگەڕێین.*** ئیدی سەرلەقاندنی ئامادەبووانم بینی و گوێم لە زەمزەمەی لێتێگەیشتنیشیان بوو. منیش کەوتمە بن باندۆری ئەوەی کە خەڵکە پرسەدارەکە ئێستا پەیامە بەهێزەکەی باپوجی دەیانجوولێنێ و کاریان تێدەکا و بە دەنگ بانگەوازەکەی دێن ئەوەی لەودیو دروشمەوەیە و بۆ چاکی هەمووان تێدەکۆشێ.

گڕوتینی وانەکانی باپیرەم، بۆ ئێمە لە هەموو ئان و ساتێکدا، بە خۆشی و ناخۆشییەکانیانەوە، ئیلهام بەخش بوون و ترووسکەی هیوای بەردەوامی و گەشانەوە بوون. جا گەر گەرەکمانە ئەم جیهانە بگۆڕین، با لە پێشدا خۆمان بگۆڕین.

گەر ئاشتیشمان بۆ سەرتاسەری جیهان دەوێ، با لە پێشدا لە پێناو ئاشتیدا، لە ناخی خۆماندا بیدۆزینەوە.

وانەی یازدەم

وانە بۆ ئەمڕۆ

بکوژی باپیرەم سەر بە باڵی ڕاسترەوی هیندۆسەوە بوو، ئەوەی لە فەلسەفەی باپوجی دەهری بووبوو، ئەو فەلسەفەیەی بە دوای لەناوبردنی سیستمی چینایەتی دەگەڕا و هەڵوەدای یەکسانی بوو بۆ هەمووان. ئەوانی دیکەش لە بن کەوڵی ئەودا هەوڵی بنکۆڵکردنی یادەوەرییەکەی دەدەن. ئەوان لەگەڵ پەیامی ئەو ناکۆکن لەوەی لە هەموو ئایینەکاندا شتی باش هەیە، هەرئەوەش پێویستە بۆ ئێمە تا بیانناسینەوە و پشتی بگرین. باپوجی گوتی: "دینەکان ڕێگای جیاواز جیاوازن و لە هەندێ خاڵ بەیەک دەگەنەوە. ئەوسا گرفت چییە ئەگەر ئەو ڕێگە جیاواز جیاوازانە لێبگرین کاتێک بۆ هەمان ئامانج سەردەکێشن؟"

باپوجی بە دوای بنەما ڕاستییەکاندا دەگەڕا و بە پێداگیرییەوە داوای لە خەڵک دەکرد هەموو ئەو شتە ڕۆحییانە بخوێننەوە و خاڵی ئەرێنی لەهەر یەکێکیاندا بدۆزنەوە. کەسانی ئاسۆبەرتەنگ دەیانەوێ بڕوا بەوە بێنن، هەر بەتەنها پێگەکەی خۆیان دروستە. ئەوان لە ڕێی بنکۆڵکردنی ئەوانی دیکە هەوڵی سەپاندنی خۆیان دەدەن. ئەوان دەترسن ڕووبەڕووی ئاڵنگاری ببنەوە و پەلاماری ئەو کەسانە بدەن کە ئاسۆبینییان فراوانە. باپوجی بمابایە

پێیـدەگوتن، ئەو ترسـنۆکییە ئـامـاژەنمـایەک نییە لە بـاوەڕەوە سەرچاوەی گرتبێ.

ئاینشـتاین لە بارەی باپیرەمەوە وتە بەناوبانگەکەی خۆی گوت: "بە دەگـمەن وایە نەوەکـانـی داهـاتـوو بـڕوا بەوە بـکەن پیاوێکی وەها لەسـەر ئەم گۆی زەوییە هەبووبێ." جۆرج سـی مارشـال، وەزیری کاروباری دەرەوەی ئەمریکاش وەهای ناوهێنا: "وتەبێژی ویژدانی سـەرتـاپـای مرۆڤـایەتی." یەکێـک لە کۆمێنتـارەکانیش گوتی؛ بـاپیرەم سـەلمـاندی، کە خـاکیبوون و ڕاسـتییە سـادەکان لە ئیمپراتۆرییەتەکان بەهێزترن. باپوجی نە ناونیشـانێکی هەبوو نە سـامان و نە کورسـیی دەسـەڵاتێکی فەرمی. ئەو سـەرلەشکری هیچ سوپایەک نەبوو یاخود ئیمپراتۆرێک نەبوو یان بیردۆزی ڕاکێشـانیشـی نەدۆزیبووەوە، بەڵکو ئەو ڕاسـتیوێژ بوو، ئەو ڕاسـتییەی ئێمە هەمووشـمـان لە کـانگـای دڵمـانەوە لێی تێدەگەیشـتین. لەوانەیە هەر لەبەر ئەوەش بێ کە ناو و وێنەی ئەو بەم جۆرە ڕێزی لێ دەگیرێ.

لەو کاتەی لەگەڵ ئەودا لە کۆژینی سـیڤاگرامدا دەژیام، باپیرەم وای لێکردم لیستێک لە خاڵە لاواز و خووە بەدەکانم دروست بکەم، ئەوەش وەنەبێ هەر بۆ سـەرکۆنەکردنی خۆم بێ، بەڵکو بۆ ئەوە بوو بزانم چیم پێویسـتە بۆ خۆسـەلمـانـدن. وەک ئەو ڕوونی دەکردەوە، تۆ پێویسـتت بەوە هەیە خاڵە لاوازەکانی خۆت بزانی، ئەو توانسـتەت هەبێ تـا خـاڵە لاوازانە بکەیتە خـاڵی بەهێزی خۆت. ئـامـانجی ڕۆژانەت ئەوەیە ئەمڕۆت بـاشـتر بێ لە دوێنێ. کاتێکیش هەوڵی خۆسـەلماندن بدەی، ئەوا کاریگەرییەکەی وەک تۆپەبەفرینە دەبێ. منیش لە هەموو ژیـانمـدا درێژەم بەو

ڕێبازە دا. ئاخر باپوجی فێری کردم، کە مەبەستم باندۆرێکی ئەرێنییانە بێ لەسەر جیهان، ئیدی بە هەموو وریاییەوە لە ڕاژەی بەدیهێنانی ئەو شتەم.

کاتێکیش بۆ یەکەمین جار بارمکردە ئەمریکا، ویستم فەلسەفەکەی باپوجی لەگەڵ خوێندکارانی کۆلیژ بەش بکەم. لەو دەمەش هەڵگری دکتۆرا نەبووم، هەر بۆیە زانکۆکان ڕێگەی وانەدانەوەیان پێنەدام. باپوجی هەرگیز ڕێگەی بەوە نەدەدا فەرمیبوونی ئەو جۆرە شتانە ڕێگەی پێبگرن، ئەو هەمیشە ڕێگەی خۆی دەدۆزیەوە. ئیدی منیش دامەزراوەی ناتوندوتیژییم بە ناوی باپیرەم دامەزراند و دەستم بە کۆڕبەندی نافەرمی و وانەوتنەوە کرد. کارکردن لەسەر ئاستی تاک بۆ ئەوەی کۆمەکی خەڵکی بکە تا چاکتر لە دادوەری و چارەسەرکردنی ناکۆکییەکان تێبگەن، ئیدی لەوەدا بینیم چۆن نموونە سەرمەشقی باپوجی هێشتا هەر پتەو و مەحکەمە. فەلسەفەکەی ئەو یارمەتیدەرە تا ببێتە پردێک بۆ بەستنەوەی خەڵک بە یەک.

لە ڕۆژانێکی سەرەتای نەوەتەکان، تووڕەیی لەبارەی زبریی بێشەرمانەی پۆلیس و ناڕەوایەتییە ڕەگەزپەرستییەکان لە لۆس ئەنجلسدا بووبوونە مایەی پشێوی و ئاڵۆزی و ڕاوەدونان. من ئەوکات لە مێمفیس دەژیام، ئەو شوێنەی لەبن باری هەمان ڕووداودا دەینااڵند و خەریک بوو لەوێش دۆخەکە بتەقێتەوە، خەڵک لەو جڤاتەدا داوایان لێکردم بێمە پێشەوە و هەوڵێک بۆ هێورکردنەوەی دۆخە کوڵاوەکە بدەم. منیش تەواو لەوە دڵنیا نەبووم شتێکم پێبکرێ. لێ ئەوەم دەزانی، هەر کاتێک باپوجی نەیتوانیبا وەڵامێک بۆ پرسێک بداتەوە، ڕێوڕەسمی نوێژ و

ویردخوێندنی ڕێکدەخست و خەڵکی بانگ دەکرد تا بەیەکەوە بەرسڤی پرسەکان بدەنەوە.

ئەو ڕووداوەی لە مێمفیسدا قەوما، لە ڕۆژی سێشەممەدا تەقییەوە، منیش بڕیارمدا ڕێوڕەسمێکی ویردخوێندنەوەی دینەکان لە ڕۆژی یەکشەممەدا ساز بدەم. قسەم لەگەڵ دەستەی بەڕێوبەری زانکۆکە کرد، ئەو زانکۆیەی دامەزراوەکەمی تێدا دامەزرابوو، ئەوانیش گوتیان ئەم کارە بەلای کەمییەوە دوو هەفتەی پێدەوێ تا خۆمان بۆ بۆنەیەکی وەها ساز و تەیار بکەین. دوو هەفتە! منیش ئەوەم پێگوتن: کاتێک ماڵەکەت گڕدەگرێ ئەوا ناتوانی دوو هەفتە چاوەڕێ بکەی تا ئاو بۆ دامرکاندنەوەی ئاگرەکە پەیدابکەی.

ئەوە بوو کۆمەڵەیەکی کەمم لە هاوکارەکانم کۆکردەوە، ئینجا بە شێوەیەکی کەسی و تایبەتی هەموو ڕێکخراوە دینییەکانمان لە مێفیس بانگهێشت کرد. داوامان لە هەریەکەیان کرد لە بۆنەکە ئامادە بن و پێنج خولەک لە کاتی خۆییان بۆ ویردخوێندنەوە بە ئاشتی و هاوئاوازی بەیەکەوە بخوێنین. منیش باکم بەوە نەبوو ئاخۆ ئەوان چەند گەورە و گرنگن، ئاخر هەر هەموویان هەر هەمان پێنج خولەکیان بۆ ویردخوێندن هەبوو.

ئەو یەکشەممەیە پتر لە شەشسەد کەس لە یاریگای دووگۆڵی شارەکە کۆبوونەوە و ڕێوڕەسمی ویردخوێندنەوەیان بەجێگەیاند. پێموایە ئەوەش یارمەتیدەر بوو، کە مەیدانەکە خاکێکی بێ لایەنانە بوو – ئاخر نە کڵێسا بوو نە مزگەوت نە کەنیشتە- هەروەها هیچ دابێکی دینی بەسەر ڕێوڕەسمەکەدا باڵکێش نەبوو، هەموانیش هەستیان بە یەکسانی و ڕێزگرتنی یەکدی کرد. زیاتر لە سی دەستە و تاقمی دینی بۆ ڕێوڕەسمی ویرد و نوێژی ئاشتیخوازانەی

پێنج خولەکی هـاتنەپێش. ئەمەش هەســـتێکی نـاوازەی بەیەکەوە گـرێـدان و دۆســـتـایەتـی و لەیەکـتـێـگەیشـــتـن بـوو، کە سـەرووی هەموو ئامانجێکی ئەو ڕۆژەی گۆڕەپانی یاریی شـارەکە کەوتبوو. کەســـانێـک کە پێیـان وابوو شـــتێکی زۆر بچووکی هاوبەشـیان لەنێو جڤاکەکەدا هەیە بە خەندە و دڵخۆشـی و ئامێزی کراوەوە یەکدییان لە باوەش گرت. کەشـوهەوا دنەدەرە ڕۆحییەکە بۆ مـاوەیەک درێژەی هەبوو، ئیدی کاریگەرییە هێوربوونەکەی بۆ چەندین هەفتەی دواتر خایاند. زۆر کەس گوتیان ئەو ڕێوڕەســـمە بە کۆمەڵەی نوێژ و ویردانە شـــاری مێمفێســـیان لە تەقینەوە و ڕۆچوون لەنێو زەلکاوی توندوتیژییدا دەربازکرد.

ئاخر هەر کاتێک باوەشـــی خۆمان بە ئەوانی دیکە دەکەینەوە ئـاشـــتی و هیوا چرۆ دەکەن. لە ڕێگەی بەیەکەوە کۆبوونەوە و یەکانگیربوونمان دەکرێ بە شـێوەیەکی وا ببوژێینەوە کە ناتوانرێ بە تەنها کاری وەها بکەین. کاتێکیش لە کۆژینەکە لەگەڵ باپوجی بـووم، ئەو لەســـەر ئەوە مـکـوڕ بـوو، کە ئەودیـوی خـزم و نـاســـیـاوەکـانمـان ببینین و هەموو مرۆڤـایەتی وەک خێزانێـک بپەژرێنین. هەر وەک چۆن خوازیـاری لە پێنـاو برایەکەت یـان خوشـــکەکەت قوربانی بدەی و لە تەنگانە دەریبهێنی، پێویســـتە بە هەمان شـــێوەش هەســـت بە ئازاری دراوســـێکەت و تەنانەت لایەکانیش بکەی و هەمان قوربانییان بۆ بدەی و کۆمەکیان بکەی. ســـەرتا بەوە ســـەخڵەت بووم، کە باپوجی هیچ ســـازشـێکی بۆ من نەدەکرد. ئاخر خۆ من نەوەی ئەو بووم، باشە ئەدی ئەم پێگەیە وا ناکات لەچاوی ئەوانی دیکە بۆ ئەو تایبەت بم؟ هەر تەنها دواتر لە پەیامە مەزنەکەی تێگەیشـتم کە ئەو ویسـتی بینێرێ: زۆر کەس لە

ئێمە هەر خەریکە بەشـێکی بچووک لە جیهان بپارێزێ، لەو کاتەدا ئێمە ئەو کارلەیەکە گەورەیەی گەشـــەکردنی هەمووان بەیەکەوە فەرامۆش دەکەین.

ئەوکاتە تۆ خەڵاتێک بە خۆت و جیهان دەبەخشـــی کە ڕوانینێکی بەرفراوانترت هەیە و شـــتە هاوبەشـــەکان لەبری جیاوازییەکان دەدۆزییەوە. ئاخر ئێمە هەر ئەوکاتە ڕزگار دەبین و دەمێنینەوە کە باقی دیکەی جیهانیش بمێنێ و ڕزگاری ببێ. دەوڵەمەند دەڵەمەندتر و هەژاریش هەر هەژارتر. خۆ ئەگەر تۆ لە کۆمەڵەی یەکەمینیـان بیت، ئەوا وەهـا دەردەکەوێ ڕێگاکە بۆ تۆ دروســـت و گونجاو بێ،لێخۆ ئەگەر درێژە بە پـاڵپشـــتکردنی ئەو جیـاوازییە تیژەی نێوان دەوڵەمەندی و هەژاری بدەین، ئەوا بانگەوازی ئەوە دەکەی کە نـاکۆکییەکـان یەک بە دوای یەک لەســـەر یەک کەڵەکە ببن. ئێمە ئەوســـا خۆمـان و (جیهانیش) بە ڕێگەکەی دیکە هەر ئازار دەدەیـن. تـۆ هەر بـۆ نـموونە وەهــای دابنـێ، کە بەو هـۆیەوە هەژارترین خەڵکی ئاسیا و ئەفریقا و ئەمەریکای لاتین سووتەمەنی نـانـدین و خۆگەرمکردنەوە و خۆشـــوشـــتنیـان نەبێ، ئیـدی بۆ ســـووتاندن بە دارســـتانەکان وەردەبن و ســـەرتاپای دارەکان دەبڕنەوە. لەو دۆخەشـــدا هەر هەمووومان لە زیانلێکەوتنی ژینگەکە زەرەرمەند دەبین. ئاخر ئێمە هەمووومان بەیەکەوە پەیوەســـتین. کاتێکیش ڕێژەی ٢٠٪ی دانیشـتووانی جیهان بڕی ٨٠٪ دەرامەت و سەرچاوەکان بۆ پاراستنی ئاست و پێگەکەیان پێکبهێنن، لە کاتێکدا ٨٠٪ دانیشـــتوانی ســـەر ئەم ســـەرزەوییە بۆ قوتی نەژی و مەمرە هەڵوەدان، ئەوا ئەم شتە خۆی کارەسات خوڵقێنە.

ئەمریکییەکان هەڵەیەکی کوشـــندە دەکەن، کاتێ لەو باوەڕەدان دەتوانن بە خۆدابڕاندن لە ئەوانی دیکە بتوانن بەرژەوەندییەکانیان بپـاریزین. ئێمە ڕەچـاوی ئەوە دەکەین ڕۆژێ لە ڕۆژان بـاری ســـەربازی لەهەر ناکۆکییەکدا گرەوەکە بباتەوە، هەر بۆیە ڕێژەی ٦٠٪ بودجەی فیدراڵی بۆ باری ســـەربازی و چەکی کۆمەڵکوژ تەرخان دەکرێ. ئاخر ئێمە چەکی زۆرتر دروســت دەکەین لەوەی بەکاریدێنین یان لە ســـەرتاســـەری جیهاندا دەیفرۆشـــین. خۆ پێشــتر وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا نمایشــی ئەوەی کردووە، کە لە ڕووی ســـەربازییەوە ئەوپەڕی هێزی باڵادەســـتە. ئێســـتاش پێویســـتی بەوە هەیە ئەوە نیشـــانی جیهان بدا، کە دەتوانێ لە ڕووی هێزی مۆڕاڵیشـــەوە باڵادەســـت بێ. ئەمەش واتای ئەوە دەگەیەنێ، ئـامـادەی کـاری چـاک بین بۆ جیهـان نەوەک هەر هەڵوەدای بەرژەوەندییەکانمان بین.

کاتێکیش کردە ســامناکەکەی ٩/١١ قەوما، ئەمریکا وەهای وەڵام دایەوە عێراق بۆمبـابـاران بکـا، ئەمەش بۆ بەرفرەوانکردنی تەقـینەوەی بـازنەی تـونـدوتـیـژی لە ڕۆژهەڵاتـی نـاویـنـدا ســەریکێشــا. کاتێکیش ئەمریکییەکان هاتنە ســەر ئەو ڕایەی، کەوا هەر بەڕاســـتی عێراق و ڕووداوەکەی ١١/ی هیچ پەیوەندییەکیان بەیەکەوە نەبووە، ئیدی ئێمە خۆمان کردە پاڵپشـــتی ئەو جەنگەی دژی "تیرۆرســـتان"، کە تائێســـتاش دوای ئەو هەموو ســـاڵە، کەچی هیچ ئاشـــتییەک بۆ کۆتاییهاتنی بەدی ناکرێ. ئیدی لەبری ئەوەی دۆخەکە هێور ببێتەوە، دیارە جیهان بەرەو باری دژوارتر هەنگاو دەنێ، ئەمەش لە پەلامارە تیرۆرستییەکانی ســەر پاریس و برۆکسل و ئەوانەی لە ڕۆژهەڵاتی ناویندا ڕوویان دا، دەرکەوت.

زۆر جار خەڵک لێم دەپرسن، *تۆ بڵێی ئەگەر گاندی مابووایە چی دەرهەق تیرۆریزم بکردبایە؟* پێموایە باپیرەم بە پێداگرییەوە داوای دەکرد سیاسەتیی دەرەکی لەسەر هاوسۆزییەوە ڕۆنرابووایە نەوەک چاوچنۆکی. ئەو ڕوونی دەکردەوە، پەیوەندی و هاموشۆمان لەگەڵ سەرتاپای جیهاندا لەسەر بنەمای ڕێزگرتنی یەکدی و لەیەکتێگەیشتن و یەکدی پەژراندن بەندە. ئەو هەر یەکسەر لەپاش ٩/١١ داوای لە ئەمریکییەکان دەکرد تێبکۆشن لە بناوانی ڕق و کینە و نامرادی بگەن، ئەوەی بووەتە هۆکاری ئەوەی کەسانێک هەبن بە دڕەندەترین شێواز پەلامارمان بدەن. دەکرێ بە هەندێک لە ئەمریکییەکان بڵێین "دەی بوەستە! خۆ هیچمان نەکردبوو. ئێمە پەلاماردراوین." هەر بەڕاستیش ئەم قسەیە ڕاستە. لێ خۆ ئەگەر تۆوی ڕقوکینە لە جیهاندا بڵاوکرابێتەوە، لەسەرمان پێویستە بیوەستێنین. باپیرەم لەبارەی ئەو نەتەوە و خەڵکە توورەی لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا دەگەیشتە ئەوەی تێبکۆشن پەیوەندییەکانیان باشتر بکەن. ئەو جارێکیان گوتی: "تۆ ناتوانی لە ڕەوشی نائاشتیدا ئاشتی بدۆزیتەوە. هەوڵەکە وەک ئەوە وایە هێشووەترێ لە دڕکێک بکەیتەوە یان هەنجیر لە دڕکوداڵ." خاکیبوون برینەکان سارێژ دەکا، لەخۆبایی بوونیش دەیانکولێنێتەوە.

پێموایە باپیرەم بە نیگەرانییەوە سەیری زۆر لە سەرکردە هەنووکەییەکانی دونیای دەکرد، ئەوانەی نیازیان پتر لە خۆدەوڵەمەندکردن هەیە لەوەی ژیانێکی باشتر بۆ خەڵکی وڵاتەکانیان دەستەبەر بکەن. ئەو شێلگیرانە بڕوای بەوە هەبوو، ئەو کەسانەی دەسەڵاتدارن، دەبێ پێگەی خۆیان بۆ چاکەی

ڕەعیەتەکەی خۆیان لە ژنان و پیاوان بەکاربێنن. لێ ئەوەشی دەزانی، ئەم کارە هەمیشە نایەتەدی. ئەو گوتی: "هێز لە ناخێکی ڕاستگۆوە دێ. زۆر جار دەستکەوتی کرداری لە پایەی ماخۆکەی کەم دەکاتەوە." ئێستا زۆر کەس لەنێو حکومەتدا تیشکۆی هزریان تەنهاوتەنها چڕکردۆتە سەر بردنەوەی هەڵبژاردنەکان و بەرەوپێشوەچوونی کارنامەی ژیانیان، هەروەها ئەوان ئامادەن لە پێناو بەدیهێنانی نیازەکانیان ڕقوکێنە لەنێو خەڵکیدا بڵاوبکەنەوە. پێناچی باکیان بەوە بێ، کە هەر ئەوان خۆیان بنکۆڵکەری هەموو حکومەت و دیمۆکراسییەکن، کە پێویست وایە خزمەتی بکەن.

کەواتە ئەدی چۆن لە بەرانبەر شاشی و ناداپەروەری و تووڕەیی، کە ڕۆژانە دەیبینین، بوەستینەوە؟ سەرەتا، پێویستە ئێمە بیانبینین. پێموایە بگەڕێینەوە بۆ ئەوێ ڕۆژێ و بۆ باشووری ئەفریقا، ڕێک بۆ ساڵی ١٨٩٥، ئەوکاتەی پیاوێکی سپیپێست بڕیاریدا کە نایەوێت چیدی فارگۆنی قیتارەکەی لەگەڵ کەسێکی پێست ئەسمەردا بەش بکا، ئەوە بوو ڕووی لە پۆلیس نا بەڵکو باپیرەم لە قیتارەکە فڕێبداتە دەرەوە. ئەمەش یەکەمین ئەزموونی باپوجی بوو لەگەڵ جیاکارییەکی بێشەرمانە و لە بەرانبەریشدا هێدمەگرتی بوو. لێ کاتێک ئەو سەربردەکەی بۆ هیندییەکانی دیکە گێڕایەوە، زۆریان هەر بە تەنها بێ باکانە شانیان بۆ هەڵتەکاند. خۆ ئەگەر خەڵکە سپیپێستەکان ئەویان لە کلاسی یەکەمی قیتاردا نەویستبا، ئەدی باشە بۆ نەچووە فارگۆنێکی دیکە؟ باپوجیش چەند جارێک بۆی پاتەکردنەوە: "چونکە کارەکە نادادپەروەری بوو. ئاخر خۆ ناکرێ لە ئاست نادادپەروەرییدا ملکەچ بین."

بەڵێ هەر ئەو کاردانەوە بێباکانە وای لێکرد لەوە تێبگا، کە "**هیچ کەس لە خۆمان زیاتر خۆمان ناچەوسێنێتەوە**."ئێمە چیدی سەرنج لەو هەڵە و شاشییانە نادەیەن کە دەرهەقمان دەکرێ و ئۆباڵەکەشی دەخەینە سەر ملی ئەوانی دیکە. لە سۆنگەی ژیانی مشوورخواردنی ژیانی ڕۆژانەی خۆمان ئارەزووی درێژەدان بە خۆگونجاندن، بایەخ بە تێبینی و سەرنجەکانمان نادەین. ئیدی ڕەفتاری ڕووقایمانە وەک شتێکی ئاسایی دەردەکەوێ.

بەڵێ هەر ئێستا باپوجی ئەوەمان پێدەڵێ؛ لەبەردەم نادادی و نایەکسانییدا وریا بین. پێویست ناکا ملکەچی نادادی و دەمارگیریی بین. لەسەر ئێمە پێویستە لەسەرجەم ئاستەکاندا ڕووبەڕوویان ببینەوە. باپوجیش بۆ هاندانی خەڵک تا لە بەرانبەر ئەو ڕەفتارانەدا بجووڵێن و شتێک بکەن، ئەوەی بینی کە هیچ سوودێک لەوەدا نییە ڕق بە ڕق وەڵام بدرێتەوە، یاخود تووڕەیی بە تووڕەیی. ئاخر ئەگەر وامان کرد ئەوا کێشە و گرفتەکان دوو ئەوەندە دەکەین، ئەوانەی ئێمە دەمانەوێ لە بنەوە ڕیشەکێشی بکەین. ئەو لەو بڕوایەدا بوو، گۆڕانکاری بەتەنها لە ڕووبەڕووبوونەوەیەکی ئەرێنیانەی خۆشەویستی و لێتێگەیشتن و خۆقوربانیدان و ڕێزگرتن سەرچاوە دەگرێ.

کاروکردەوەی باپیرەم بۆ گۆڕانکاری لە بانگەوازی بۆ یەکدیدواندن دەستپێیدەکا. کاتێکیش لەوەدا شکستی هێنا، دەستی بە خۆپیشاندانی حەشاماتێکی گەورە کرد تا هاوسۆزیی خەڵک بۆ هەموو لایەنی دۆزەکەی بەدەستبێنێ.

دەکرێ بۆ ڕۆژی ئەمڕۆشمان ئەو جۆرە خۆپیشاندانە ناتوندوتیژییانەی باپوجی کاری خۆیان بکەن، بەڵام لەسەرمان

پێویسته خەت بە ژێر ئامانجەکان و ئەو شتەدا بهێنین کە تێدەکۆشین بە دەستی بهێنین. هەر بۆ نموونە، ئەو ڕووداوەی تەقەکردن لە گەنجە ئەفریقییە ئەمریکییەکان لەسەر دەستی پۆلیسی ئەمریکی کارێکی تێکدەرانەیە و پێویستە سەرکۆنە بکرێ، بەڵام ئەو خۆپیشاندانەی بە دوای هەر یەکێک لەو ڕووداوانەدا بێ، پێویستە تەنها و تەنها تیشکۆکەی لەسەر ئەوە بێ کە تاوانبارەکان سزا بدرێن. باپوجی بوایە پێی لەسەر ڕوانینێکی درێژمەوداتردا دەگرت. هەر بە ڕاستی خەڵک پێویستیان بەوە هەیە لێیان بپێچرێتەوە، بەڵام مەبەستی هەرە مەزنتری کۆمەڵگە پێویستە ڕەواندنەوەی ترس و ئەو زێدەمافانە بێ، کە سەری بۆ ئەو جۆرە تەقوتۆقە کێشاوە. بەدەر لەوە، ئەو ترسە و زێدەمافانە هەروەک خۆیان دەمێنن (ئەگەر سەرکوتیش بکرێن) تا ڕووداو و بۆنەی دواتر، ئەوسا دەتەقیتەوە.

لەوانەیە باشترین شت ئەوەبێ بە باشترین شێوە لە ناواخنی کێشەکە نزیک ببینەوە بەوەی بە دروستی لە حوکمە تاکلایەنەکە بگەین، هەروەها لەگەڵ زانینی ئەو هەڵە و کەموکوڕیانەی ماخۆیان، نیازپاکەکانیش تێیدەکەون. لە دامەزراوە ناتوندوتیژییەکەی گاندیدا، یەکێ لە کۆڕبەندە جیاوازەکانمان وەرچەرخانێکی نائاسایی هەبوو. ئەو کەسەی کارەکەی هەڵدەسووڕاند، دەمامکی لە وێنەی خەڵکەکە لە چەندین ڕەگەز دروستکردبوو. کاتێکیش چووینە سەر شوێنی کارەکە، دەبووایە هەر یەکێک لە ئێمە دەمامکێک بپۆشێ و پێیگوترا سەیری ئاوێنەیەکی بچکۆلەی بەردەمی خۆی پێبکا. شتێکی سەیر بوو لە چاوی دەمامکەوە تەماشای ئاوێنەکە بکەی، نامۆیەک ببینی.

هەریەکەشمان دوو خولەکی ماوە بۆ دانرابوو تا وێنای ئەو کەسە بکا کە خۆی بووبوو بە ئەو.

هەر هەمووومان لەو کارەدا بە کۆمەڵەییەدا کەسانێکی بیرکەرەوەی بووین و لە پاشخانێکی چینی مامناوەندەوە هاتبووین و نوێنەرایەتی چەندین ڕەگەزمان دەکرد. ئێمە دڵنیا بووین بەوەی هیچ لایەندارییەکی جیاکارییمان نییە و هەر یەکەشمان لەمەدا هەڵەی خۆی سەلماند. ئاخر شێوازەکان لە وەسفنامەکانماندا دەرکەوت. لە ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ بیچمێکی نائاشنادا، گەڕاینەوە سەر ئەو چاوڕەوانییانەی لەبارەی ڕەگەز و جێندەر یان تەمەن هەمان بوو.

پاشخانە باشوورییە ئەفریقییەکەم، ئەوەی بە بەدترین شێوە لەبن باری لایەنگیریی جیاکارییدا ناڵاندم، وای لێکردم لە مەترسییەکان تێبگەم، هەروەها ئەو ساڵانەی لەگەڵ باپوجیدا بەسەرم برد، هێنامییە سەر ئەو باوەڕە، کە پێویستمان بەوەیە لەسەر هەموو ئاستێکدا بەرەنگاری لایەنگیری جیاکاری ببینەوە. لێ لە کاتی کارە بە کۆمەڵەکەی دەزگاکەمان، پەییم بەوە برد، دەکرێ وەک هەر کەسێکی دیکە سەبارەت بە حوکمدانی خەڵک بە گوێرەی بیچمییان خەتابار بم. لە ئامانجی باپوجی وەرچەرخاندنی کۆمەڵگە و کارێکی وەها بوو، کە ئێمە لەجیاتی جیاوازییەکانمان خاڵە هاوبەشەکانمان ببینین. زۆر لە دەستە و کۆمەڵەکانی ئێستا بە ئاراستەیەکی جیاوازدا دەڕۆن و بەزمورەزمی شێواندن وەک کۆتایی خۆی بەکاردێنن. ئەوان حەزیان بە جڤاتەکان شەپرەدار (ئیفلیج) بکەن و ئینجا وا لە کۆمەڵگە بکەن گوایە ئەوان هەن و شایستەی هەموو پێزانین و ڕێزێکیشن.

ئەوان لەیەکتێگەیشـــتن و یەکدی قبوولکردنیان ناوێ، بەڵکو هەر ئەوەیـان دەوێ ژیـان بە گوێرەی هەلومەرجی ئەوان بەڕێوە بڕوا. من بە قووڵی لەگەڵ کوێرەوەریی ئەوان هاوسۆزم و دەشزانم جەنگەکە چەند سـەختە، بەڵام خۆ هیچ کۆمەڵگەیەک لەبن ڕێسـای "پەرتکە و زاڵ بە"دا دەربـازی نـابێ. لە کۆتـاییـدا وڵات یـان کۆمەڵەیەکی پەرت بوو، لەباریەک هەڵدەوەشێتەوە. ئەم ڕاستییەش هەر لە ئێستاوە لە جاران ڕوونتر دیارە.

زۆر لە ڕابەرانی جیهان حەزیان لەوەیە دەرکەی خۆیان دابخەن و وا نمایش بکەن گوایە جیهان لە دەرەوەی سـنووری ئەوان بوونی نییە، یان هیچ نییە. لێ تا دێ جیهان دەچێتەوە یەک و کۆمەڵگە و فرەڕەگەزی و دینییش دەکشـێن و کەمتر نابن. باپوجی ئەوەی دەبینی و لێی تێگەیشتبوو، کە پێویست ناکا هەر لەنێو هاونەتەوەی خـۆمـان و گـرووپە ڕەگەزیـیەکەمـان بـژیـن و هەر بە تەنـیـا بە مەبەسـتی ئیشـوکار و چالاکییە بازرگانییەکان ڕەگەڵ تەوژمە سـەرەکییەکە بکەوین، بەڵکو لەبری ئەوە، پێویسـتمـان بەوە هەیە بژین و کـاربکەین، ئەوەش بە هـاوبەشـکردنی ڕوانین بەوەی چی بە کەڵک و باشە بۆ هەر هەمووومان.

ئەمریکا کەوتۆتە نێو گێژاوی سیاسـەتی ناسنامە، بە شـێوەیەک خەڵکەکەی لە کۆمەڵگەی لە یەک جیـا دەژی و ڕیزبەسـتنی هەڵبژاردنەکانیش هەر بۆ هـاندانی ئەو جیاکردنەوەیانەیە. زۆر لە خەڵکی بۆ چـاکەی سـەرتـاپـای وڵات دەنـگ نـادا، بەڵکو بۆ ئەو ڕوانینەی کە گرووپەکەی بە چاک دەزانێ، دەنگ دەدا. (سـەیریش لەوە دایە ئەو کەسـە یـان ئەو حزبەی پێی وایە لە بەرژەوەندی ئەواندایە، زۆر جار وایە، وەها دەرناچێ). خۆی یەکسـانی ئەوکاتە

ڕوودەدا کاتێک لە بازنەی بچکۆلەی کۆمەڵەکەی خۆمان دەردەچین و ســـەیری چاکە و باشـــەی گەورەتر بکەین. دیمۆکراسـی ڕاســتەقینە نەوەک هەر ئەوە مسـۆگەر دەکا کە هەمووان یەکسـان بـن، بەڵـکـو بـایەخ بە هەمـووان بـدرێ و ڕێـزیـان بگیرێ. باپوجی ئاماژەی بەوە داوە، "زۆر جار سـیاسـییەکان فیڵێکیان لەبن سـەر دایە، ئەویش ڕووپۆشـکردنی ڕاسـتییە بە پەردەیەکی تەمومژاوی و هەروەها ئەو شتەی کاتی و ناگرنگە لای ئەوان پێشـنۆرەیە و لە سـەرووی شـتگەلی درێژخایەن و زۆر گـرنـگەوەیە". ئـارەزووم ئەوەیە ئەم بـیرخەرەوەیە لە هەمـوو کابینەیەکی دەنگدان هەڵبواسـرێ. هەڵمەتی سـیاسـەتبازان زیاتر خۆیان بە پرسـی کەسـی یان بەڵێنی درۆزنانەوە خەریک دەکەن، هەرچی ڕوانگەی فراوانی جیهانبینی و هەر بەڕاسـتی گرنگیشـە بەلاوە دەنرێ. خەڵـک دەنـاڵێنێ و وڵاتـانیش لەبەر کورتبینییـان دەڕوخێن.

زۆر جار سـیاسـییەکان فیڵێکیان لەبن سـەر دایە، ئەویش ڕووپۆشکردنی ڕاستییە بە پەردەیەکی تەمومژاوی و هەروەها ئەو شـتەی کاتی و ناگرنگە لای ئەوان پێشـنۆرەیە و لەسـەرووی شتگەلی درێژخایەن و زۆر گرنگەوەیە.

نموونەیەک لەسـەر ئەوە، بەرلین پەیکەرێکی یـادەوریی بۆ هۆلۆکۆسـت و ئەو جووانە دروسـتکردووە، کە بە هۆی ڕق و کێشـەی بێ بنەما سـەریان تێداچوو. پۆسـتەرەکانی نزیک لە گۆڕەپانی سـەرەکی شـارەکە ئەوە نیشـان دەدەن، چۆن شـارەکە

کاتی خۆی لە ئاخیروئۆخری دووەمین جەنگی جیهانیدا کاول بووبوو، ئاخر ئەو هەموو هاووڵاتییە ئاڵمانە بە هەموو دین و مەزەبەکانیانەوە لەوێ بەبێ خۆراک و نیشتاک مابوونەوە. بەم شێوەیە ژمارەیەکی زۆر لە خەڵکی بێ تاوان بە پاشخانی جۆراوجۆر و خاوەن خەونی زەردوسوور لەو گۆڕە مردن، یان لەبەر شکستیی ڕق و کینە نالاندییان. وا پێویست دەکا کۆتەڵی یادەوەریی هیوایەکمان پێببەخشی بەوەی دەرسمان لە ڕابردوو وەرگرتبێ.

لێ گەلۆ، تۆ بڵێی گۆڕانێکی ڕاستەقینە ڕوویدا بێ؟ تۆ بڵێی لە ڕابردووی پڕ لە کوێرەوەری پەندمان وەرگرتبێ؟ ئاخر شێوازی نوێی ڕقوکینەی نازییانە بە شێوەی جیاجیا لە سەرتاپای وڵاتانی جیهان درێژەی هەیە، ئەمەشیان دژوارترین کێشەیە. ئێمە ڕۆژانە بە شێوەی جیا جیا لێکەوتەکەی دەبینین، هەر بە شێوەی کەڵەگایی لە قوتابخانە و فێرگەکان، لە هەراسانی و پشێوی لەسەر شەقام و ناو کۆڵان، لەو هەموو کوشت و کوشتارە بە کۆمەڵ و ئاوارە بێلانە بوونە. تەنانەت لە دوای دووەمین جەنگی جیهانیشەوە، ڕقوکینە بووەتە خۆراکی کردەی جینۆساید لە کەمبۆدیا، ڕواندا و بۆسنیا. ئاخر هەر ئێستا ئێمە بەسەر وێرانکارییەکەی سەر سووریا شاهیدین. دەکرێ ئەو ترسوبیمە سامناکە لە ئێمەوە زۆر دوور بێ، بەڵام خۆ زۆر لە خەڵکی، ئەوانەی کۆستیان کەوتووە هەروەک من و تۆن، ئەوانیش حەزیان لەوەیە کارێکی سوودبەخش بکەن و قووتی ڕۆژانەی خاوخێزانیان پەیدا بکەن، منداڵەکانیان لە باوەشی ئاشتی و ئارامیدا گەورە بکەن، پشتیوانی جڤات و کۆمەڵەکانی خۆیان بن، بە ئاشتی و ئارامی بژین. کەچی ئێستا ئەوان لە ئاوارەیی و دەربەدەری لە چادرگەی پەناهەندەییدا

دەژین، بە چاوی مەراقیش دەپرسن، ئەریٚ بۆ کەس بە هانایانەوە نایەت تا لەو کوێرەوەرییە دەریان بهێنێ.

هەر کاتێک خاڵە هاوبەشەکانمان لەبری خاڵە جیاوازەکانمان لە نێوان یەکدیدا ناسییەوە، ئەوسا بە ڕوانینێکی جیاوازتر لە جاران لەسەر ئەم زەمینە لە یەکدی نزیکتر دەبینەوە. دەکرێ تۆ وەهای دابنێی، کەوا ئەو ناکۆکییە هەنووکەییە و ئەو کارەساتەی ئێستا پەیوەندی بە تۆوە نییە و وەک دەگوترێ ئاگرە سووره لەخۆم دوورەیە، بەڵام خۆ دەکرێ ئەمڕۆی نێوبازنەی کۆمەڵەکە بۆ بەیانی ببێتە دەرەوەی بازنە. کاتێکیش ئێمە خەڵکی لەسەر بنەمای ڕەگەز، دین، ناسنامەی نەتەوایەتی، جێندەر، مەیلی سێکسی، ڕوانینی سیاسی، جۆری جەستە، تەمەن، پێگەی کۆمەڵایەتی، توانست و پەککەوتەیی، زمان، زار، جۆری کەسایەتی، دەستە و تاقمی یاری جیاواز بکەین کە کۆتایی بۆ نییە، هەینێ لە کۆتاییدا هەموومان دەکەوینە دەرەوەی بازنەی ئەوی دیکەوە!

دەکرێ ئەو ڕق و کینە و جیاکارییەی لە دووری ئێمەدا دەقەومێ مایەی سەرلێتێکچوون بێ. خۆم لەگەڵ ژمارەیەکی زۆر لە ئەمریکییەکان دواوم، ئەوانەی دانیان بەوە داناوە کەوا جیاوازی لە نێوان هوتو و توتسی لە ڕواندا، لە نێوان شیعە و سوننە لە ڕۆژهەڵاتی ناوین، هەروەها لە نێوان موسڵمان و هیندۆس لە هیندستاندا، هەندێ ناڕوون و تەمومژاوییە. بۆ هەر ئەمریکییەکی پاشخان جوایەتی -کریستیانێتی، هەر جووتەیەک زیاتر پێکدەچن لەوەی جیاواز بن. لەگەڵ ئەوەشدا هەریەکەیان هەوڵی وردوخاشکردنی ئەوی دیکەی داوە.

من لێرەدا لەو ئاماژەیەم خوانەخواستە سووکایەتی نییە بە نەزانیی ئەمریکییەکان لەبارەی دینەکانی جیهان، بەڵکو ئاماژەکردنە بۆ ئەوەی هەر بە ڕاستی سەرلێشێوان هەیە. زۆر جار ئەو کەسانەی بە چاوێکی جیاکەرەوانە لێیان دەڕوانین، لەو کەسانەن کە ئێمەیان زۆر خۆش دەوێ. ئەو دڵسۆزییەی شەقڵیداوەتە دەستە و تاقمی خۆمان – ئەو ڕقەی بۆ لایەکانیشمان هەیە- زۆر جار بێ تام و هیچ و پووچانەیە. دەروونناسان ئەوەیان دۆزیوەتەوە، هەر کاتێک خەڵک هەر لە گۆترە لە ڕیزبەندی کۆمەڵەیەک دابندرێن، ئەوا دەستبەجێ ئەو شتەیان لێخۆش دێ و مکوڕیش دەبن لەسەر ئەوەی کۆمەڵەکەیان لە ئەوانی دیکە باشترە. ڕاستە ئاخۆ ئەو جیاکارییەی دەکرێ زۆر بێ بایەخە. دەی تیشێرتێکی ڕەنگسوور بدەرە هەندێک کەس و تیشێرتی شینیش بۆ هەندێکی دیکە، ئینجا دەستەگەری خۆی دروست دەبێ. ئەزموونداران ئەوەیان نیشان داوە، ئەوانەی تیشێرتی سووریان پۆشیوە میهرەبانتر و جوانتر ڕەفتار دەنوێنن لەگەڵ هاوسوور پۆشەکانیان لەوانەی تیشێرتی شینیان پۆشیوە (هەڵبەتە پێچەوانەکەشی هەر ڕاستە). دیارە ئێمە زیاتر حەز بە کۆمەک و هاوکاریی کەسانێک دەکەین کە وەهایان دەبینین "لە خۆمانن" لەبری ئەوەی "لەوان" بن.

ئێستاش دەروونناسان بەدوای ئەوەدا دەگەڕێن ئاخۆ بناوانی ئەو"لایەنگرییەی بە کۆمەڵبوونە" چییە. هەندێک کەس لەو بڕوایەدان ئێمە بە خۆزاییەوە وا بەرنامەڕێژکراوین، کە ئەو کۆمەڵەی تێیدابین لەسەروی ئەوانی دیکە دابنێین. لێ خۆ ئێمە لە قوتابخانەکانماندا منداڵەکانمان فێری هەندێ بەها و چاوەڕوانی دەکەین، هەروەها بە

دڵنییایەوە سیستمی پەروەردە و فێرکردنێک کە پێ لەسەر لەخۆگرتن دادەگرن لەبری پەرتکردن، ئەوا شتەکان دەگۆڕێ. ئەو یەکسانی و لەخۆگرتنەی لە باپوجییەوە فێربووم، وای لێکردم لە ماوەی ئەو دەیانەی ژیانم بە بەهێزی بمێنمەوە. ئێمە دەکرێ تێبکۆشین ئەو وانانە بە منداڵەکانمان بڵێینەوە، ئەوسا ئەگەر دەستڕۆیی دەرەکییش بەرەو ئاراستەی پەرتکردن بیانبا.

زۆر لەو کێشانەی پەرت و وێرانمان دەکا، ناکرێ لەڕێگەی قانوننامەیەکی باڵاوە چارەسەر بکرێ. ئەو کێشانە هەر بە تەنها بە خواستی مێشکێکی کراوە و دڵێک بۆ لەیەک تێگەیشتن و ڕێزگرتنی یەکدی چارەسەر دەبن. خۆ ئەگەر باپیرەم مابووایە، ئەوا لە ساڵی ١٩٦٤دا بە خەندەیەکی گەورەوە سەیری سەرۆک لیندن جۆنسنی دەکرد کاتێ جاڕنامەی مافە مەدەنییەکانی واژۆ کرد، ئەو جاڕنامەیەی مافی هاوشانی بۆ خەڵک دابینکرد بە چاوپۆشین لە ڕەگەز و دین و زایندە یان ڕەچەڵەکی نەتەوەیی. هەروەها بە هەمان شێوە دوابەدوای چوارساڵی دیکەش دڵخۆش دەبوو، چونکە قانوننامەیەکی خۆجێیی دەرچوو، تێیدا بەڵێنی دابینکردنی خانوبەرەی بۆ هەمووان تێدا بوو. لێ لە هەمان کاتدا بایی ئەوەندەش ئاوەزدار دەبوو تا ئەوە بزانێ، کە ئەمەیان هەر تەنها سەرەتایەکە. ئیدی ئەو سەرسام نەدەما کە ئێستا لەپاش پەنجا ساڵ هێشتا هەبوونی یەکسانی کورتهێنە.

پێویستە خەڵک بڕوای بەوە هەبێ، کە گۆڕانکاری شتێکە و دێتەدی. پێنج ساڵ لە دوای جاڕنامەی مافە مەدەنییەکانی ساڵی ١٩٦٨ ئینجا بووە قانوننامە و وەزارەتی داد داوایەکی لە دژی کۆمپانیایەک لە نیویۆرک بەرز کردوە بەو تۆمەتەی جیاکاری لە

پێدانی خانووبەرە دەکا و خانووەکانی بەکرێ ناداتە ئەمریکییە ئەفریقاییەکان. سەرۆکی ئەو کۆمپانیای خانوبەرەش دۆناڵد ترەمپ بوو. قانوننامەکەش جیاکارییەکەی نەوەستاند، ئینجا دوای چەندین ساڵ دیاربوو دەنگدەران باکیان بەو شتە نەما بوو. ئێستاش ئەو سەرۆکی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکایە.

جارنامەی مافە مەدەنییەکان، ئەمریکای خستە سەر ناوەڕاستی ڕێگا تا بەرەو پێشەوە بڕوا، لێ ئێمە لێرەوە وەستاندمان. نیوەی ڕێگاکەی دیکە پێویستی بەوەیە لە سۆنگەی گیان و ڕۆشنگەری و پەروەردەوە ببڕدرێ. دەکرێ هەمان شتیش لەبارەی قانوننامەکان بڵێین، ئەوانەی مافی ژنان و گای و لیسبینەکان دابین دەکەن. گۆڕین و هەموار کردنەوەی قانونەکان بۆ پاراستنی خەڵک شتێکی چارەنووسسازە، بەڵام گۆڕانکاری ڕاستەقینە لەوەوە دێ، کە خەڵک ببینێ زێدەماف و لایەنداری چ زیانێک دەنێتەوە، هەروەها دان بە هەڵەی ڕابردووی خۆیاندا بنێن و یەکدی لە باوەش بگرن لەبری ئەوەی لە یەک دوور بکەونەوە.

زۆر جاران باپوجی دەیگوت کۆمەڵگە بە پێوەرێکی ماددی ناپێورێ، بەڵکو تەنها بە قووڵایی خۆشەویستی و ڕێزگرتن بۆ هەمووان دەپێورێ. ئەو زۆر جار ئاماژەی بۆ وتەیەکی سانسکریتی سارڤۆدایا (Sarvodaya) دەدا، کە واتای"خۆشگوزەرانی بۆ هەمووان" دەگەیەنێ. ئەو لەو باوەڕەدا بوو هەموو کەسێک مافی ژیانێکی شایان و بەختیار و ڕزگاربوون لە پێویستی هەیە. ئەوەش ڕاستییەکی فامکراوە، کەوا هەموومان بەلای کەمییەوە بە خۆبەرژەوەندییەوە دەجووڵێین، بەڵام لەبری ئەوەی بە تایبەتی کۆهزرمان هەر لەسەر خۆمان بەند بێ، ئەوا ئێمە هەستێکی

باشترمان دەبێ و شایستەتریش دەبین ئەگەر ئەودیوی پێویستی و ئارەزەووەکانیشمان ببینین. باپوجی وشەی سواراژ (swaraj)ی بۆ ئازادی بەکاردەهێنا بەوەی هەموو کەسێک شایانیەتی پێی بگا، هەروەها هەموومان دەبێ یارمەتی یەکدی بدەین تا بە دەستی دەهێنین. ئەو وەهای قسە لەسەر دەکرد وەک ئەوەی واتاکەی لە ئازادی سیاسی پتر بێ؛ ئەو هەڵوەدای ئەوە بوو، کە "سارواژ (دەربازبوون) بێ لە برسیەتی و قاتوقڕی ڕۆحیی ملیۆنان کەس."

باپوجی تاقیکردنەوەیەکی سادە و ئاسانی بۆ بڕیاردان لەسەر ئەوەی ئاخۆ کامە کردەوە ڕاستە یان شاشە هەبوو. ئەو گوتی کاتێ هەرکەسێک لەبارەی ئەو کارەی دەیکا دوودڵ بوو پێویستە" ئەوە بێنێتە بەرچاوی خۆی کە تووشی نەدارترین و زەبوونترین کەس بووە، ئینجا لەخۆی بپرسێ ئاخۆ ئەو هەنگاوەی ئەو دەینێ، هیچ سوود بەو کەسە دەگەیەنێ یان نا." تۆ بڵێی ئەو کۆمەک و یارمەتییە وا لەو کەسە بکا جڵەوی ژیان و شکۆمەندی و سواراژ (دەربازبوون)ی خۆی بکەوێتەوە دەست؟ خۆ ئەگەر وابێ، ئەو دەیگوت: "ئەوسا بۆت دەردەکەوێ هەرچی دوودڵییە لەگەڵ خۆتدا تواوەتەوە."

خۆ هەرچییەک لە بارەی سیاسەت و لەو جیهانە پانوبەرینە ڕووبدا، ئەوا ئێمە هێشتا کاریگەریمان بەسەر یەکەوە هەیە. هەموو کاتێک کە دەچمە هیندستان، ڕاددەی بەرفراوانی هەژاری بە باڵکێش دەبینم، لەگەڵ ئەوەشدا ئەوەش هەر بە باڵکێش دەبینم، کە زۆر لە تاکەکانی کۆمەڵ شێلگیرانە بڕیاری ئەوەیان داوە ژیانی خۆیان بگۆڕن و ئاستی پێویستییەکانیان بەرز بکەنەوە.

چەند سـاڵێکی زۆر لەمەوبەر ژنێکم بینی ناوی ئیلا بات بوو، خەریکی ڕێکخستنی قەرزی بچووک بوو بۆ پڕۆژەی بچووک بچووک. هەروەک فرۆشتنی ماسی تەڕوتازە و میوە و سەوزە لە بازاڕ. بۆ ماوەی چەند ساڵێک پڕۆژەکەی بەرفروان بوو تا گەیشتە بەرکارخستنی ٩ ملیۆن ژن لە سەرتاسەری هیندستاندا. پاش ماوەیەک هەندێ لەو ژنانە بە خانم ئیلا باتیان گوت؛ ئەوان بەختەوەر نین لە پشتبەستن بە بانکە بازرگانییەکان بۆ قەرزە بچووکەکانیان، ئیدی پێشنیازی دامەزراندنی دەزگایەکی هاوکاریی خۆیان بۆ ئەم پرسە کرد. ئەویش بە دلۆڤانییەوە بۆی ڕوونکردنەوە، کە ئەم کارە چەند ئاڵۆز و سەختە. ئاخر زۆر لەو ژنانە نەخوێندەوار بوون و نەیاندەزانی واژۆیەکیش بکەن. لێ ئەوان پێیان گوتەوە" "جا چییە، فێر دەبین!"

بەم جۆرە هەندێ لە ژنەکان لە ماڵی خانمەکە کۆبوونەوە، کۆرسێکی خوێندن بە درێژایی شەوەکە درێژەی کێشا. بۆ بەیانییەکەی ژنەکان فۆرمی تایبەتیان بە کارەکە کۆکردەوە هەریەکەشیان بە شانازییەوە سەیری واژۆی خۆی و ناوی خۆیان کرد کە دامەزراوە هاوکارییەکەری خۆیان پێ دامەزراند. ئەوە بوو ناویان لە کۆمپانیاکەیان نا دەستەی هاوکاریی ژنانی خۆڕێکخەر، هەر زووش بانکێکی هاوکارییان بە ناوی سێوا SEWA دامەزراند. ئەوەش بووە دامەزراوەیەکی پەرەسەندوو، یارمەتی ژنانی دا تا لە کاروبارەکانیان زیاتر پشت بەخۆیان ببەستن.

کاتێکیش بانکەکە لە ١٩٧٤دا کەوتە کار، سەروبەندی چوارهەزار ژن بووە ئەندام تیایدا، هەر یەکەیان کەم یا زیاد بە بڕی یەک دۆلار لە بانکەکە پشکدار بوو. ئێستاش ئەو بانکە نزیکەی دە هەزار

کەسـی لە پارەپێدەری ژنی چالاک هەیە، وێڕای ئەمەش بانکەکە هەم بۆ پاشەکەوت و هەم بۆ قەرزدانە، ئیدی سێوا یارمەتی قانونی و بیمەی تەندروستیش پێشکەش هاموشۆکەرانی دەکا.

ئەندێرا و پوشـپیکا فرایتاس دوو خوشـکن لە ناوچەی شـیکاگۆ دەژین، پڕۆژەیەکیان بۆ دیزاینکردنی جلوبەرک دەسـتپێکردووە و دیزاینەکەشیان بۆ مۆمبای دەنێرن، ئەو ژنانەی لە گەڕەکە هەژار و نەدارەکـان دەژیـن و کـار لەسـەر بـۆیەکـردن و درووین و ئـاوادامنکردنی پۆشـاک دەکەن. ئەوان جلوبەرگی زۆر جوان دروست دەکەن و بەگوێرەی کەتەلۆگیش دەیفرۆشن و بڕی ٨٠٪ی قازانجەکەش بۆ خۆیانە. ئەم پڕۆژەیە زۆر باش بەرفراوان بووە و ئێسـتاش پشـتگیری مشـوورخواردنی منداڵان و بەرنامەی تەندروسـتی ژنان دەکا، ئەو ژنانەی هەر خۆیان هیممەتیان کرد و باری ژیانی خۆیان بە گوێرەی پڕۆژەکە لە هەژاریدا بەرز کردەوە. من ماڵباتی جووتخوشکەکەی فرایتاس لەمێژە دەناسم، دایبایشیان کەسـانی دیندار و چاکەخوازی کۆمەڵایەتی بوون. تەنانەت لەو جیهانە پڕ لە کێشـە و ئاسـتەنگییەشـدا، دەکرێ منداڵەکانمان فێرە شـتی وەها بکەین، کاتێ کە گەورە دەبن شـانازی بە خۆیانەوە بکەن بەوەی شتێکی جیاوازیان لێ دەرچووە.

پەیوەندی پەیداکردن لەگەڵ کەسانێک کە لە ئێمە جیاوازن شتێکی زۆر گرنگە بۆ ئەوەی بەسـەر پرسـی لایەنداریدا زاڵ بین و خاڵە هـاوبەشـکانی نێوانمـان بنـاسـینەوە. من بە ڕێکخراوێکی وەک پەیمانگای فێرکردنی نێودەوڵەتییەوە سـەرسـامم. ئاخر لەنێو بەرنامەکانیدا، زەمالەی خوێندنی لەودیوزێیەکان لەسـەرتاسـەری ئەم جیهانەماندا هەیە. لە کاتێکدا هەندێک لە بەرنامەکانیان وەک

زەمـــالەی فولبرایـــت بۆ کـــاری پێشـــــکەوتوو تەرخـــانە، لێ ئەم دامەزراوەیە دنەدەری خوێندکارانی نێودەوڵەتییە و جیهانبینییەکی فراوانی بۆ ئەم بـابەتە هەیە. ئـالان گودمـان، ئەو مـامۆســـــتـا ناوازەیەی ســــەرۆکی دامەزراوەکەیە، شــــوێنەواری فێربوون بە بەرفراوانی دەبینێ. لەنێو گێژاوی سـەختانگی سـووریادا، کۆهزری بۆ ئەوە تەرخان بوو، ئاخۆ چۆن بە ســـــەدان قوتابی لەو هەزاران ئاوارەیە دەرفەتی خوێندنی پێبدرێ. ئەو هۆشـداری ئەوەی دا: "خۆ ئەگەر ئێمە ئەوان لەخۆ نەگرین، ئەوا داعش بۆ خۆیان دەبا."

دکتۆر گودمان لە قووڵایی ئاســـتی لەیەک نزیکی پەیوەندییەکانی نێوان ناتوندوتیژی و پەروەردە و فێربوون دەگا. خەڵکانێک کە بە چەک و ڕق و کینە هەوڵی گۆڕینی جیهـان دەدەن، ئەوا وێرانی دەکەن. ئەوانەش لە ڕێگەی پەروەردە و فێرکردن و لێکتێگەیشـــتن بەدوای گۆڕارانکارییەوەن، هیوامان پێدەبەخشن.

دکتۆر گودمان دەســـتی بە بەرنامەیەکی دیکەش لە دامەزراوەکە کردووە، بەوەی هانی دەسـتەی خوێندن بدا خولی خوێندن ببەنەوە دەرەوەی وڵات، هەروەهـــا ڕێـکـخـراوەکـانـی دیکەش ئەوەیـان خســــتووەتە ڕوو، کە خوێندکارانی لە دواناوەندی و بـاڵاوە بۆ ئەزمـوون وەرگـرتـن بنێرنە دەرەوەی وڵات. ئـاخـر خۆ ئەوان بەردەوام هەر لەگەڵ خێزانەکـانیـان دەژین و دەچنە قوتـابخـانە خۆجێییەکانی نزیک ماڵیان. ئەو خەڵکەی ئەزموونی دەرەکی هەبێ ئەوا دوای دەیەی دواتر وەهـا وێنا دەکرێن وەک ئەوەی ژیـانیـان وەرچەرخا بێ. ئاخر ئەوانەی ئەزموونی دەرەویان هەیە، ڕۆژانە لەگەڵ ماڵباتی جیاواز و دابونەریتی جیاواز هاموشـــۆ و ڕەفتار دەکەن. ئیدی کـاتێک بۆ شـــێوان لەگەڵیان لەســـەر یەک خوان

دادەنیشن و شەوانیش ئاهەنگ و بۆنەکان بەیەکەوە بەسەر دەبەن، ئەوا ئەم خوێندکارانە هەست دەکەن سەر بە جیهانێکی گەورەترن لەوەی خۆیان. ساڵانێک پاشتر کاتێک گوێیان لە سیاسییەکان دەبێ، کەوا سەرکۆنەی کۆچبەر یان لایەکان دەکەن، کەچی ئەوان ڕوانگەی جیاوازتریان دەبێ، چونکە ئاسۆی ڕامانیان بە حوکمی ئەزموونەکەیان فراوانتر بووە. ئیدی لە جیاتی ئەوەی "لەو خەڵکانە" بترسێن، ئەوا ئەو ساڵانەی ڕابردووی گواستنەوەی خۆیان بەبیر دێتەوە، کە بەیەکەوە چۆن باوکی خانەوادە خانەخوێیەکە بە خۆشییەوە خوانیان بۆ ئامادە کردووە و چۆن خوشکەکەش لەژێر ئاسمانی پڕ لە ئەستێرەوە پیاسەیان لەگەڵ کردووە.

ئافرەتێک کە لە مانهاتن دەژی، لەبارەی ئەزموونی خۆی، هی یەک دوو ساڵ لەپاش ڕووداوەکەی ٩/١١ پێیڕاگەیاندم، کاتێک شارەکە هێشتا هەر لەبن پەلامارەکە دەیناڵاند، یەکێ لەو شتە خۆشانەی شارەکە فرۆشیارە دەستگێڕەکانی سەر عارەبانە و ترۆمبێلەکان بوون، ئەوانەی مۆڵەتیان وەرگرتبوو و تەنانەت بچنە گەڕەکە هەرە کەشخە و پێشکەوتووەکانیش، بە شێوەیەک شارێکی گەورەش هەستی شارێکی بچووک وەربگرێ. ئەو خانمە لە باڵەخانەیەکی هەوربڕی نێو شارەکە کارمەندە، ئیدی هەموو بەیانییەک لای دەستگێڕێکی سەر شەقامەکە دەوەستێ تا مۆزێک و چەند میوەیەک بکڕێ. دوای چەندین مانگ ئەم خانمە بە تێکۆشان و ماندووبوونی کابرای دەستگێڕ سەرسام بوو، بۆ ئەوەی میوەکەی بفرۆشێ دەبێ بەیانیان زوو کە هێشتا هەر شەوە هەڵبستێ، ئیدی ڕۆژانە لە شوێنێک بوەستێ، کە بە هاوین زۆر گەرم و بە زستانیش زۆر ساردە. کابرا بە ژنەکەی گوت: "من دوو

منــدالّی وردم هەن و دەمەوێ دەرفەتی ژیـانێکی بـاشـــیـان پێببەخشـــم." وەهـا بۆی ڕوونکردەوە کە ئـاخۆ بۆچی ئەو هەموو سـەعاتە دووررودرێژانە بە دیار فرۆشـتنی میوەکانییەوە دەوەسـتێ. ئەوان زۆر جـار بە یەکەوە قســـەیـان دەکرد، ئیـدی لە گیـانی دنەدەرانەی کـاروبـاری ڕۆژانە هـیـمـەتـی لـێ وەردەگـرتـی. بەیانییەکیان کابرای دەستگێڕ بە ژنەی گوت کەوا کارەکەی سـەری گرتووە و داهـاتی بـاشـــی هەبووە، بۆیە کـاتی هـاتووە بۆ چەنـد مـانگێـک ئێرە بەجێبێڵی و بگەڕێتەوە مـاڵی خۆی و پـارەکەش بۆ خاووخێزانی بباتەوە.

- ژنە پرسی: "بۆ ماڵت لە کوێیە؟"

- کابرای دەستگێڕ: "لە ئەفغانستانە."

کـاتێ ژنە گوێی لە وەڵامەکە بوو، وەک ئەوەی برووســـکە لێی دابێ، هەنگاوێک بۆ دواوە کشـایەوە و لە کابرا نزیک بووەوە. ئاخر خۆ کابرا تۆنێکی دەنگیی قورس و پێسـتێکی ئەسـمەری هەبوو، لێ بەو سـروشـتە جوان و ڕەفتار دلۆڤانییەی، هەرگیز ئەوە بە خەیاڵی ژنەدا نەهـات نەیار بێ. هەر دەســـبەجێش پەی بەوە برد کـابرای دەســـتگێڕ دوژمن نییە. ئیدی بە خەندەیەکەوە لێیڕوانی، پەرۆشـــی کـابرا بوو بۆ دیتنەوە خـاووخێزانی، ئینجـا ژنە لەوە تێگەیشـــت کابرای دەستگێڕ پیاوێکە وەک ئەوانی دیکە، ڕێکەوت وایکردووە لە وڵاتێکی دژواردا بژیێ. ئینجا باوەشـــێکی لەپڕ و گەرمی بە کابرادا کرد و پێی گوت :"ســـڵاوم بگەیەنە بە خێزانەکەت و هیوای خێر و خۆشییان بۆ دەخوازم."

زۆر جاران باپوجی دەیگوت: "قەرەپولێک لە کردەوە باشـــترە لە تۆنێک فێرکردن." ئێمە لێرەدا قسـە لەسـەر لەیەکتێگەیشـتنی یەکدی

و کۆتایی هێنان بە دەمارگیریی دەکەین، بەڵام خۆ ئەوە واتای زۆر ناگەیەنێ تا ئەو کاتەی شتێک نەکەین کە پێی ڕووبدا. دەکرێ ئەمەش واتای ئەوە بدات، کە لە وڵاتێکی دیکە لێی بکۆڵینەوە یان مرۆڤایەتییەک لە کەسێک بدۆزینەوە کە بەلای تۆ پێنەدەچوو وابێ (ئینجا باوەشێکی تێوەریێنین). زۆر لە ئێمە حەز دەکا دەرفەتێک بۆ ژیانێکی باشتر بۆ خۆمان و بۆ ماڵ و منداڵمان پێبدرێ، هەروەها دەرفەتێکیش بۆ هاوشانی لەگەڵ ئەوانی دیکەی سەر ئەم گۆی زەوییە. کردار باشترین ڕێگەیە بۆ گۆڕینی دڵ و کارتێکردن لە خەڵکی. هەروەک باپوجی ئاماژەی پێداوە: "کردار شەرتە."

کاتێک باپوجی لەبارەی ناتوندوتیژییەوە دەدوا، مەبەستی ئەو لەوە زیاتر بوو هەر چەکدانان بێ دەنگکردن بێ. تیشکۆی کۆهزری ئەو لەسەر ئەوە بوو چۆن کێشە هەرە مەزنەکانی وڵات چارەسەر بکرێ و دنەی ڕێزگرتنی هەمووانیش بدرێ. هەروەک من لە کۆژینەکەدا کاتێ بە تاریکی بە دوای کوتەقەڵەمدارەکەمدا دەگەڕام، فێری ئەوە بووم، کە ناتوندوتیژیی ڕاستەقینە واتایەکی بەرفراوانی هەیە. ناتوندوتیژییەکە ئەوەمان لێ دەخوازێ، کە لێکەوتە نەرێینەکانی شت بە فیرۆدان و ماتیریالیزم و بەهای ئەرێیانەی سەوداکردن لەگەڵ هەرکەسێک بە شکۆمەندییەوە تێبگەین. سەرنجدان تەنها لەسەر پاژێکی فەلسەفە – نەبوونی توندوتیژیی جەستەیی- دەکرێ بیرۆکەی ناتوندوتیژی کەم بکاتەوە و بیکاتە شتێکی تەوساوی. ئاخر ئەو کەسانەی بەشداری ئینتیفازەی (ڕاپەڕینی) فەڵەستینییەکانیان کرد، خۆیان بە کەسانی ناتوندوتیژ دەزانی، چونکە بە قسەی خۆیان بەردیان گرتۆتە ئیسرائیلییەکان

نەوەک گوللە. گرووپێک لە بروکلیی کالیفۆرنیا هەبوون بەخۆیان دەگوت جڤاتی ڕەکوس، خۆیان بە کەسانی ناتوندوتیژ دادەنا، چونکە بە حیسابی خۆیان ڕاستەوخۆ ئازاریان بە کەس نەدەگەیاند، هەرچەندە بێ دوودڵی ئەو شتانەی دەهاتە سەر ڕێگەیان تێکوپێکیان دەدا و جامی پەنجەرەکانیشیان وردوخاش دەکرد. ئەم جۆرە ڕەفتارە ڕووی ڕاگەیاندن بۆ خۆی ڕادەکێشێ نەوەک هاوسۆزی و لێتێگەیشتن. تۆ ناکرێ وەرچەرخانی تاک و کۆمەڵگەیی بە داری بێیسبالّ بەدیبێنێ.

جیهانەکەمان مێژوویەکی دوورودرێژی لەگەڵ توندوتیژی و جەنگ و پەلاماری کۆمەڵەیەک بۆ سەر کۆمەڵەیەکی دیکە هەیە. بە ملیۆنان ژیان بەهۆی توندوتیژییەوە لەناوچوون، بە ملیۆنانیش لەبەر سووکایەتی پێکردنی دەمارگیری و ڕقوکینەوە نالاندوویانە. کەواتە بێژمار لە خەڵکی لە ژینی باش و ئاشتییانەی داخوازییان بێبەش کراون. خۆ دەکرێ بگەڕێینەوە قۆناغەکانی ئەپارتاید لە باشووری ئەفریقا و بزانین ئەو شتە چەند شاش و وێرانکەر بووە. کەچی هێشتاش هەر پاکانە بۆ هەڵسوکەوتمان دەدۆزینەوە، تەنانەت بۆ ڕەفتارە ناشیاوەکانیشمان.

کاتێک لە خواستی نادیدەگرتنی خەڵک بۆ کردەوە کاولکارییەکانیان بێ هیوا دەبم، ئەوا هەناسەیەکی قووڵ هەڵدەکێشم و خەندە هێورەکەی سەرلێوی باپوجیم بیردەکەوێتەوە. ئەو دەیزانی گۆڕانکاری خێرا ڕوونادا. خەبات بۆ ئازادی و یەکسانی و ئاشتی کردەیەکی دوورودرێژ وماندووکەرە. بۆ باپوجیش

تێکۆشـــان بۆ بەرەو بەهای باڵا واتای ئەوەی دەگەیاند بۆ چەندین جار زیندانی بکرێ و و ژن و ماڵباتەکەشی هەر لە زینداندا بمرن.

لێ، من پێموایە ئەو ئێســـتا بە ئێمەی دەگوت کەوا خەباتەکەی شـــایســـتە بوو و هی ئێمەش هەروایە. گرتنەبەری ڕێبـازی نـاتونـدوتیژی کـات و ئـارامی دەوێ. بـاپوجی بۆ هەمووان ئەو وەبیرهێنەرەوەیە، کە یەکســـانی و شـــکۆمەندی بۆ هەمووان، شـــایســـتەی ئەوەیە هەموومان، بۆ هەمیشـــە بە شـــێوەیەکی ناتوندوتیژانە، بۆی بجەنگین.

پاشبەند

دڵخۆشیی مەزن

یادەوەریی خۆشــیی من لەبارەی باپیرەمەوە بۆ ڕۆژێکی ســاڵی ٢٠١٥ دەگەڕێتەوە، ئەوکاتەی لە گۆڕەپانی پەرلەمانی لە لەندەن کۆتەڵێکی برۆنزی نۆ پێ درێژییان بۆ دروســتکرد. ســەرجەم ئەو ســـەرکردە مەزنانەی لەو ڕۆژەدا لە گۆڕەپانەکە ئامادە بوون، بەشــدارییەکی زۆریان لە ســیاســەتیی بریتانی و بەرژەوەنییەکانی جیهانیدا هەبوو.

خۆ ئەگەر بــاپوجیش لەوێ بووایە، ئەوا نوکتەیەکی لەبــارەی کۆتەڵەکە دەکرد، بەوەی زۆر لەخۆی گەورەترە. هەروەها شـــتە تەوسئامێزییەکەشــی فەرامۆش نەدەکرد، بەوەی کۆتەڵەکەی نزیک هی وینســـتن چەرچڵە، ئەوەی دژی ســـەربەخۆیی هیندســـتان وەســتابووەوە و قێزیشــی لە باپیرەم دەبووەوە. لێ باپوجی لەنێو کۆتەڵی ئەو هەموو ســـەرکردانەی گۆڕەپانی پەرلەماندا شــانازی بەخۆیەوە دەکرد، چونکە پەیکەری خۆی و هی نیلسن ماندێلا وەک هێمایەک بوون بۆ ئەو بەرەوێشـــوەچوونەی بریتانی لە ڕۆژگاری چەرچڵەوە بەخۆیەوە بینیوە.

کــاتێکیش پەردە لەســـەر کۆتەڵەکە لادرا، دێڤید کــامیرۆن، ســـەروەزیری بریتــانیا وێنای باپیرەمی کرد بەوەی "یەکێکە لە کەســـایەتییە هەرە دیارەکان" لە مێژوویی ســـیاســـەتدا. هەر

بەڕاســـتیش ئەو باڵابەرزێک بوو لە هزر و چاکی و ڕابەرایەتی، بەڵام لە دڵی خۆشـی لەوە تێگەیشـتبوو کە ئێمە هەموو یەکسـانین. بە بەراورد بە کۆتەڵەکانی دیکە، هی ئەو لە زەوییەوە نزیکتر بوو، چونکە هەمیشـە باپیرەم سـووربوو لەسـەری ئەوەی ئەندامێکی نێو خەڵکەکەیە.

هەرگیز باپوجی خۆی بە کەســـێکی تەواوعەیار نەزانیوە و بە دڵنیـاییشـــەوە خۆی بە پیرۆز(قـدیس) دانەنـاوە. ئەو لە خـاڵە لاوازەکانی خۆی گەیشتبوو، بەردەوامیش هەوڵی دەدا خۆی باشتر بکا. ئەو دەیزانی هەموو ئەو کەســـانەی ئەمڕۆ ڕێزیان دەگرین - ئەوسا چ هێمای دینی بن یان ڕابەری سیاسی- لە کەسی ئاسایی بە هەستێکی باوی ئاساییەوە سەریانهەڵداوە. هیچ کامێکیان لەوان وەک پیرۆزێک (موفەڕکێک) لە دایک نەبووە. خۆیان تەکانیان بە خۆیاندا تا لەوەی دەستیان پێکردووە بەرزتر ببنەوە.

ئیدی ئەوە زۆر دڵتەنگم دەکا، کاتێک کە دەبیسـتم چۆن ناوبانگی باپوجی دەشێوێندرێ و لە هەندێ لە بەشەکانی ئەم سەرزەمینە بە بەدحـاڵییەوە لە وتەکـانی دەڕوانن. لە زانکۆی گـانـاوە بە هۆی خۆپیشـــاندانی هەندێ لە خوێندکارانەوە کۆتەڵی باپیرەم کە تازە لەوێ داندرابوو، لادرا. ئاخر خۆ باپیرەم بۆ ئەوە نەژیا و نەمرد تا لە ڕێگەی کۆتەڵەکانەوە ڕێزی لێ بگیرێ و یاد بکرێتەوە، بۆیە ئەو بـاکی بە کۆتەڵ و مۆتەڵ هەر نەبوو، بەڵکو خواسـتی ئەو گفتوگۆکردن بوو لەگەڵ خوێندکاران، ئەوانەی وایان دادەدنا ئەو کەسێکی ڕەگەزپەرست بووە، کەواتە هی ئەوە نەبو ڕێزی لێبگیرێ. بۆ سـەلماندنی قسـەکانیان ئاماژەیان بەوە دا، کەوا باپیرەم کاتێ گەنج بووە دەسـتەواژەی کافری بۆ وەسـفکردنی ڕەشـپێسـتەکانی

ئەفریقا بەکارهێناوە، ئەو زاراوەیەی ئێستا بە سووکایەتی لە قەڵەم دەدرێ. پێموایە ئەو بمابووایە، پێیانی دەگوت، کەوا لێدوانەکەیان ڕاستە، بەڵێ ئەو ئەو وشەیەی بەکارهێناوە چونکە لەوەی باشتری نەبووە و ئەوکات بەدوای بەها باوەکاندا ڕۆیشـــتووە. کاتێکیش بەوەی زانیوە کە وشـــەکە سـووکایەتییە، دەسـتبەجێ ڕایگرتووە و بەکاری نەهێناوەتەوە.

دەکرا ئەو ئەوەی بەبیر خوێندکارەکاندا هێنابایەوە، کەوا ئێمە وەک بوونەوەرێکی تەواوعەیـــار لە دایـــک نەبووین؛ ئێمە هەر ئەوەندەمان پێدەکرێ فێر بین و تێبکۆشـــین خۆمان چاکتر بکەین. خوێندکارەکان گلەیی و گازاندەی ئەوەیان هەبوو، گوایە باپوجی زۆر بە توندی بۆ مافی هیندییەکانی باشـــووری ئەفریقا تێکۆشـــاوە نەوەک بۆ ڕەشـــپێســـتە خۆجێییەکانی ئەوێ، بۆیە دەیانەوێ کۆتەڵی یادەوەری بۆ کەســـانێک دابنێن، کە هەمان پاشـــخانی خۆیان هەبێ. لە وەڵامدا باپوجی دەیگوت؛ "وڵاتپیارێزیی من، شـــتێک نییە هەر تـــایبەت بێ بە هـــی مـــن ... بەڵکـــو بـــۆ هەمـــوو دۆزێکە بەبێ لێدەرهاوێشـــتن، ڕاســـتەڕێیە لەگەڵ چاکەی مرۆڤایەتی بەوپەڕی بەرفراوانییەوە." زۆر لە ڕابەرە مەزنەکانی ئەفریقا لە فەلســـەفەی باپوجی بۆ لە باوەشگرتنی هەموو گەلێک تێگەیشتوون. هەندێکیان وەک: دیزمۆنـد توتو و نیلســـن مانـدێلا، وتەکانی ئەویـان وەک دنەدانێکی مەزن و بۆ هەڵمەتی ئازادی خۆیان بەنموونە دەهێنایەوە. لەنێوان سـەرکردە ئەفریقییە ئەمریکاییەکانیش، مارتن لوسـەر کینگ پەســـنی باپیرەمی دا و پەیڕەوی نموونەی ســـەرمەشـــقی ئەوی لە خەباتی ناتوندوتیژانە کرد.

لەبەر ئەو مشـــتومڕەی زانکۆکە، ئیدی ڕایەدارانی وڵاتی غانا بڕیاریان دا لەبەر باریی ئاسـایش کۆتەڵەکە لەوێ هەڵبگرن. ئەوان وایان دانا کۆتەڵەکە هێمایەکە بۆ دۆستایەتییان لەگەڵ هیندستان و داوایان لە گەلەکەیان کرد پێزانینیان بۆ ڕۆڵی باپیرەم "وەک یەکێک لە کەسایەتییە هەرە مەزنەکانی سەدەی دوایی" هەبێ.

بیچمە مەزنەکانی دیکەی مێژووش بە هەمان شـێوە ژیان و کردەوەکانیان لە سەنگی محەک درایەوە، ئیدی جێگەی سەرسامی نییە خەوش لە پاڵەوانی دوێنێ بدۆزرێتەوە؛ ئاخر ئێمە هەڵە دەکەین ئەگەر هەوڵ بدەین ئەو کەســانە بە پیرۆز بزانین. ئێمە هەر هەمووومـان بەرهەمی ڕۆژگـاری خۆمـان و سـیاسـەت و چاوەڕوانییەکانی ڕۆژین. کەسـانی ئاوەزداری وەک باپوجی تێکۆشـاون ڕوانینێکی درێژتر و فروانتریان هەبێ و کاروکردەوەکانیشـیان قۆناغەکانی دوێنێ و ئەمڕۆ و بەیانی ببڕن. کاتێکیش لە قەوارەی قەبەی مێژوودا بڕوانی، شـتێکی ئاسـان و هەست بە بێبایەخی خۆت لە ئاشتیدا بکەیت و بشپرسی ئاخۆ چ باندۆرێکی لەسـەر تۆدا هەبووە. لە میانەی ئەم کتێبەدا چیرۆک و سـەربردەی ئەو تاکانەم گێڕاوەتەوە، کە کرادرەکانیان باندۆرێکی گرنگیان لەسـەر کۆمەلگا مەزن و بچووکەکان هەبووە، پێشموایە هەر یەکێک لە ئێمە دەتوانێ ژیانی دەوروبەری خۆی جیاوازتر لێبکا. ئەوەی لەسـەرتە هەر ئەوەیە بایی خۆت تێبکۆشـی. هەرکەسـێک لە تافی لاویدا چاوی بە باپیرەم کەوتبا، پێشـبینی ئەوەی نەدەکرد ئەو کاریگەرییەی بەسـەر ئەو ژمارە زۆرە لە خەڵکی هەبێ و دواتر ئەو کەسە ڕێزلێگراوەی لێدەرچی کە ماهاتما گاندی مەزن بوو. ئەو پیاوێکی وردیلەی لەڕولاواز، کەسـێکی

هێزدار یان ڕابەرێکی کاریزما نەدەهاتەپێش چاو؛ تەنانەت کۆتەڵەکەی گۆڕەپانی پەرلەمانیش هەر پۆشاکێکی خاکییانەی هیندی لەبەرە. ئەوسا ئەگەر لە ژیانی ڕاستەقینەی بووایە یان لە و کۆتەڵە بەردینە، ئەوا باپوجی هێمای بیرخەرەوەی ئەوەیە، کە هەر بە ڕاستی ئەوەی دەیخوا هێزی بیروباوەڕ و خواستی خۆتە بۆ بەدواداچوونی ڕێبازەکەت. کاتێک لە کۆژینەکەدا بووم، هەمیشە باپیرەم دڵخۆش دەبوو کاتێک لەبارەی ژیانی تایبەتی خۆی و کەتن و خاڵە لاوازەکانی قسەی بۆ دەکردم، هەمیشە بە کەیفسازییەوە باسی سەرچڵییەکانی خۆی بۆ دەکردم. یەکێ لە مرازە هەرە مەزنەکانی سڕینەوەی جیاوازییەکانی نێو خەڵک و پێزانین بۆ کارلەیەککردنەکانمان. کاتێک لە جەنگی بوردا سەرپەرشتی دەستەی فریادڕەسی هیندییەکانی دەکرد، لە پێناو هەڵگرتن و دەربازکردنی برینداراني مەیدانی شەڕ و گواستنەوەیان بۆ نەخۆشخانە مەیدانییەکان، بە بریندارە زولووەکانیش ئەوانەی لەسەر دەستی بریتانییەکان دەپێکران، گیانی خۆی دەخستە مەترسییەوە. خۆ ئەگەر ئەو و هیندییە خۆبەخشە هاوڕێکانی نەبووایە، ئەوا ژمارەی کوژراوانی (زولو) زۆر زیاتر دەبوو.

کتێبە پیرۆزەکانی سەرجەم دینەکان داخوازی هاوسۆزی و خۆشەویستی و دلۆڤانی و ڕێزگرتنی یەکدین. ئەو کەسانەی باوەڕیشیان بە هیچ دینێک نییە، ئەوانیش لەو چەمکانە دەگەن بەوەی بنەمایەکن بۆ کارلەیەکردنی مرۆڤایەتی لەگەڵ یەکدی. کەچی هێشتا ژمارەیەکی زۆر لە ئێمە ئەو بنەمایانەی بەلاوە ناوە و هەر بە تەنها بڕوای بە قەناعەتی خۆی هەیە. مەزنیی ڕاستەقینە

لەوەوە دێ کە بتوانی مرۆڤایەتی هاوبەش ببینی و تێبکۆشی بەیەکەوە بەرزی بکەینەوە نەوەک یەکدی پاڵ بنێن و لەناوبەرین.

ئێمە هەر هەموومان شادمانیمان لە ژیانی خۆماندا دەوێ، هەندێک جاریش پێمان وایە ئەو شتە لە ماتریالیزمەوە دەبینینەوە، بۆیە هەوڵی کەڵەکەکردنی دەدەین. لێ شادمانی لە سەرچاوەی زۆر قووڵترەوە دێ. شادمانی لە خەباتی گەیشتن بە ئاشتی و دادپەروەرییەوە بۆ سەرتاپای خەڵکەوە دێ. باپوجی نمایشی ئارامییەکی قووڵ و پەژراندنێکی وەهای کرد، کە هەمووما خەونی پێوەدەبینین بیگەینێ. ئەو هەموو خەبات و تێکۆشانێکی خۆی نەبردەوە، هەروەها نەشیتوانی بە تەواوی جیهان لەسەر ئەو شەقڵە دابرێژێتەوە کە خەونی پێوە دەبینی، بەڵام ئەو هەموو رۆژێک بە تەواوی هەر خەریک بوو چۆن خۆی و جیهان باشتر بکا. ئەو گوتی: "خۆشی لە بەرەنگاری، لە هەوڵدان و لە ژان دایە نەوەک هەر بە تەنها لە سەرکەوتن خۆی."

خۆشی لە بەرەنگاری، لە هەوڵدان و لە ژان دایە نەوەک هەر بە تەنها لە سەرکەوتن خۆی.

دەکرێ هەمووما درێژە بە رێبازی باپوجی بۆ ئاشتی و دادپەروەری بدەین و لێبڕاوانە بە هێزی ناتوندوتیژییەوە بگرین. من هەر بە راستی بڕوام بەوە هەیە، بە پەیڕەوکردنی نموونەی باپیرەم، هەر یەکێکمان دەتوانی گەورەترین شادمانی بدۆزێتەوە، کە شایستەی هەموو بنیادەمەکانی سەر ئەم زەمینەیە.

چەند سەردێڕێک لە ژیاننامەی نووسەر:

ئارون گاندی

- لە ساڵی ١٩٤٣ لە دوبران لە باشووری ئەفریقا لە دایکبووە.
- ئارون پێنجەمین نەوەی ڕابەری ئەفسانەیی هیندی موهەندیس ماهاتما گاندییە.
- دوای ٣١ ساڵ لە کارنامەی ڕۆژنامەنووسی لە ڕۆژنامەی تایمز لە هیندستان و لە ساڵی ١٩٨٧دا "پەیمانگەی گاندی بۆ کاری ناتوندوتیژی" دامەزراندووە.
- لە ٢٠١٧دا ئەم کتێبەی بە زمانی ئینگلیزی بڵاوکردەوە، دواتر وەرگێڕدرایە سەر زۆر لە زمانە زیندووەکانی جیهان.
- لە ٢ی ئایاری ٢٠٢٣ لە کۆلهاپور لە هیندستان کۆچی دوایی کردووە.

چەند دێڕێک لە ژیاننامەی وەرگێڕ:

- لە ١٩٦٨ لە گوندی گرتک، لە دۆڵی ڕوستێی دەڤەری باڵەکایەتی لەدایکبووە.
- لە ١٩٨٨دا بە کالۆریۆسی لە قانون لە زانکۆی بەغدا وەرگرتووە.
- لە ١٩٩٧ـەوە ئاوارەی ئەوروپا (هۆڵەندا و بریتانیا) بووە.
- لە پاڵ زمانی زگماکیدا؛ زمانەکانی عەرەبی، هۆڵەندی و ئینگلیزیش دەزانێ.
- لە ١٩٨٦ـەوە هەوڵی نووسینی داوە. زیاتر لە بیست کتێبی لە زمانەکانی هۆڵەندی و ئینگلیزی و عەرەبییەوە وەرگێڕاون. دەیان گوتار و لێکۆڵینەوەی قانونی و سیاسیشی بڵاوکردوونەتەوە.
- دەیان گوتار و لێکۆڵینەوەی قانونی و سیاسی و ئەدەبیشی بڵاوکردوونەتەوە.

چاپکراوەکانی وەرگێڕ

١ – نهێنییەکانی مۆساد، نووسینی گۆردۆن تۆماس، وەرگێڕان لە هۆڵەندییەوە، سێ جار چاپکراوەتەوە؛ چاپی یەکەم ٢٠٠٨ چاپخانەی هێڤی، هەولێر. چاپی دووهەم دەزگەی چاپ و بڵاوکردنەوەی ڕۆژهەڵات، هەولێر ٢٠١٤. چاپی سێهەم ڕۆژهەڵات، ٢٠١٦.

٢ – مادلین ئۆلبرایت، سیاسەتی ئەمریکا و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، وەرگێڕان لە هۆڵەندییەوە، سەنتەری نما، ٢٠٠٩، هەولێر.

٣ – داود بنگۆریۆن، دامەزرێنەری دەوڵەتی ئیسرائیل، نووسینی ڕۆبەرت سەنت یۆهن، وەرگێڕان لە هۆڵەندییەوە، چاپخانەی هێڤی ٢٠١١، هەولێر. چاپی دووەم ناوەندی ئاوێر، ٢٠١٦ هەولێر.

٤ – کوردستان لە نێوان سیڤەر و سنوورە دەستکردەکاندا، نووسینی: هیسەر لێهر واگنەر. مێژوو. وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە. چاپی یەکەم؛ لە بڵاوکراوەکانی ئەکادیمیای کوردی هەولێر ٢٠١٣. چاپی دووەم، ئاوێر، ٢٠١٥.

٥ – وەرزێکی سپیی وشکوبرینگ، ئەندریێ برینک. ڕۆمان. وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە، ناوەندی ئاوێر بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە، هەولێر، ٢٠١٣.

٦ – ژیانی من، چۆن ئیسرائیل دامەزرێنرا؟ گۆڵدا مایەر، یاداشت، وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە، ناوەندی ئاوێر، هەولێر، ٢٠١٤.
٧ – ئینفێرنۆ، دۆزەخ، دان براون، ڕۆمان، وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە، ناوەندی ئاوێر بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە، هەولێر، ٢٠١٥.
٨ – شەرەف، ئەلیف شەفەق، ڕۆمان، وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە، ناوەندی ئاوێر بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە، هەولێر، ٢٠١٥.
٩ – یاخیبوون، مناحیم بێگن، یادەوەری، وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە، ناوەندی ئاوێر بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە، هەولێر، ٢٠١٦.
١٠ – خانووەکەی مزگەوتێ، قادر عەبدوللا، ڕۆمان، وەرگێڕان لە هۆڵەندییەوە، ناوەندی ئاوێر بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە، هەولێر، ٢٠١٦.
١١ – کۆدەکەی داڤینشی، دان براون، ڕۆمان، وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە، ناوەندی ئاوێر، هەولێر، ٢٠١٦.
١٢ – خەتی بزماری، ڕۆمان، قادر عەبدوللا، وەرگێڕان لە هۆڵەندییەوە، ناوەندی ئەندێشە، سلێمانی ٢٠١٧.
١٣ – کردە هەرەگرنگەکانی مۆساد، میخائیل بار زۆهار و نەسیم میشال، وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوە، چاپخانەی حەمدی، سلێمانی، ٢٠١٨.
١٤ – لە مەککە، قادر عەبدوللا، ڕۆمان، وەرگێڕان لە هۆڵەندییەوە، چاپخانەی حەمدی، سلێمانی، ٢٠١٨.

١٥ – ئەرێ کورد بوونە بەردەبازی؟! ڕۆبەرت براین گیبسن، مێژوو، لە ئینگلیزییەوە، چاپخانەی سلێمانی، کوردستان، ٢٠١٩.
١٦– شەوە سپییەکان، مناحیم بێگن، یادەوەریی، لە ئینگلیزییەوە، چاپخانەی ڕۆژهەڵات، هەولێر، ٢٠١٩.
١٧ – زۆربای ئێرانی، قادر عەبدوڵلا، ڕۆمان، لە هۆڵەندییەوە، چاپخانەی حەمدی، سلێمانی، ٢٠٢٠.
١٨– ژیانی من، گۆلدا مایەر، یادەوەری، لە ئینگلیزییەوە، چاپێکی نوێی چاککراو، چاپخانەی کارۆ، سلێمانی، ٢٠٢٠.
١٩– کچانی دووکەڵ و ئاگر، ئاڤا هوما، ڕۆمان، لە ئینگلیزییەوە، سلێمانی چاپخانەی کارۆ، ٢٠٢١.
٢٠ – هێڵێک بەنێو لمدا، جێمس بار، مێژوو، لە ئینگلیزییەوە، ناوەندی جەمال عیرفان، سلێمانی، ٢٠٢١.
٢١– شای ئێران؛ کوردی عێراق و شیعەی لوبنان، ئارەش ڕەئیسینەژاد، مێژوو، لە ئینگلیزییەوە، چاپخانەی ڕۆژهەڵات، هەولێر، ٢٠٢٢
٢٢– پاشا، قادر عەبدوڵلا، ڕۆمان، لە هۆڵەندییەوە، چاپخانەی ڕۆژهەڵات، هەولێر، ٢٠٢٢
٢٣– لەبارەی شیعری جاهیلییەوە، د. تەها حوسێن، هزر و ئەدەب، لە عەرەبییەوە، چاپخانەی ڕۆژهەڵات، هەولێر، ٢٠٢٣.
٢٤– بەرژەوەندییەکانی بریتانیا و دابڕینی موسڵ، دارت بروکس ڕیسلی دووەم، مێژوو، لە ئینگلیزییەوە، هەولێر، ٢٠٢٣
٢٥– کتێبەکەی سەلاحەدین، تاریق عەلی، ڕۆمان، لە ئینگلیزییەوە، هەولێر ٢٠٢٣.

٢٦- نەوای نەی، مەولانا وەها ژیا، قادر عەبدوللا، ڕۆمان، لە هۆڵەندییەوە. سلێمانی ٢٠٢٤.

٢٧- چیرۆک و بەسەرهاتەکانی نێو کتێبەکانی مەولانا، قادر عەبدوللا، لە هۆڵەندییەوە، سلێمانی ٢٠٢٤

٢٨- کوشتنێک لە بەغدا، بەسەرهاتی دکتۆر شەکراو، لە هۆڵەندی و ئینگلیزییەوە؛ ئامادەی چاپە.

❑